Roskilde University

Kampen for det sociale renommé

Forældreskab og forebyggelse i et klasseperspekiv

Aamann, Iben Charlotte

Publication date:
2017

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):
Aamann, I. C. (2017). *Kampen for det sociale renommé: Forældreskab og forebyggelse i et klasseperspekiv*. Roskilde Universitet.

General rights
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy
If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@kb.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Download date: 17. Jul. 2025

Iben C. Aamann

Afhandlingen Kampen for det sociale renommé. Forældreskab og forebyggelse i et klasseperspektiv stiller skarpt på, hvordan klasse gennemsyrer det forebyggende sundhedsarbejde, forældres sundhedspraksis og den herskende diskurs – særligt i form af bedømmelser og selvbedømmelser af moralsk værdi. Særligt artiklerne danner tilsammen et flerfacetteret bud på, hvordan forbindelsen mellem klasse og sundhedspraksis kan udforskes aktuelt, og på, hvordan klasseteoretiske perspektiver kan oplyse de måder hvorpå forældreskab, healthism og risikoorientering kan forstås i et dynamisk samspil igennem empiriske såvel som teoretiske undersøgelser. Den samfunds- og forskningsmæssige relevans er således indlysende.

Aamann har gennemført en etnografisk undersøgelse blandt forældre til nystartede skolebørn; på legepladser, til trivselsmøder og fødselsdage, til klassefester, indskolingssamtaler m.v. Farverige data udfolder sig med bl.a. kagebagning og samtaler om madpakker, samt skolesundhedsplejerskens screeninger for udsatte familier. Igennem analyserne skabes stadigt skarpere billeder af moralske distinktioner i selv de mindste hverdagsinteraktioner mellem forældre og mellem forældre og professionelle i skolen. Afhandlingen repræsenterer et omfattende og velskrevet forskningsbidrag, som på empirisk overbevisende og teoretisk omfattende og relevant måde viser, hvordan det, der umiddelbart fremtræder som klasseneutralt sundhedsarbejde, kan analyseres som i høj grad bundet til klasse.

Indledningsvist spørger Aamann om/hvordan klasse overhovedet er tilstede og hvordan det kan udforskes i Danmark på sundhedsfeltet, hvor klasse på den ene side er tabuiseret, imens alle på den anden side anerkender en vis social ulighed i sundhed? Til slut er klasseidentiteter og klassede interaktioner i relation til sundhedsfremme og forebyggelse dog blevet så tydelige, at Aamann spørger, om netop den danske velfærdsstats kulturelle middelklassethed er det, der skaber Skandinaviens mest individualiserede sundhedsfremmepolitik, og samtidig gør det vanskeligt at bryde klassetabuet?

Afhandlinger fra Forskerskolen v. Institut for Mennesker og Teknologi er let redigerede afhandlinger fra ph.d. uddannelser, der er gennemført her. Seriens udgivelser præsenterer de enkelte phd´ers konkrete forskningsprojekter. Ph.d. programmet "Sundhed og Samfund" som denne afhandling er gennemført ved, inddrager de nyeste teoretiske og metodologiske diskussioner i en tværfaglig udforskning af en sundhedsrelateret problemstilling, og bringer forholdet mellem Sundhed, samfund og kultur i spil. Hver afhandling er et lille teoretisk, metodisk og/eller empirisk pionerarbejde i udfoldelsen af dette forskningsfelt.

ISBN 978-87-7349-978-8

Kampen for det sociale renommé

RUC

Iben Charlotte Aamann

Kampen for det sociale renommé

– Forældreskab og forebyggelse i et klasseperspektiv

- en ph.d.-afhandling fra Forskerskolen i Livslang Læring

Iben Charlotte Aamann

Kampen for det sociale renommé.

– Forældreskab og forebyggelse i et klasseperspektiv

Ph.d.-afhandling
Ph.d.-skolen for Mennesker og Teknologi,
Institut for Mennesker og Teknologi
Roskilde Universitet
2017

Iben Charlotte Aamann
Kampen for det sociale renommé – Forældreskab og forebyggelse i et klasse perspektiv

En udgivelse i serien *Afhandlinger fra Ph.d.-skolen for Mennesker og Teknologi,*
Roskilde Universitet

1. udgave 2017

© Ph.d.-skolen for Mennesker og Teknologi og forfatteren

Omslag: Ritta Juel Bitsch og Iben Charlotte Aamann
Sats: Iben Charlotte Aamann
Tryk: Prinfo Paritas Digital Service

Forhandles hos Academic Books på RUC, Bygning 26, Universitetsvej 1, 4000 Roskilde,
Telefon: +45 44 22 38 30, ruc@academicbooks.dk

ISBN: 978-87-7349-978-8

Udgivet af:
Ph.d.-skolen for Mennesker og Teknologi
Institut for Mennesker og Teknologi
Roskilde Universitet
Bygning 02, Postboks 260
4000 Roskilde
E-mail: forskerskolen@ruc.dk
https://typo3.ruc.dk/forskning/phd-uddannelse/phd-skoler-og-forskeruddannelses-programmer/phd-skolen-for-mennesker-og-teknologi/

Alle rettigheder forbeholdes.
Kopiering fra denne bog må kun finde sted på institutioner, der har indgået aftale med COPY-DAN, og kun inden for de i aftalen nævnte rammer.
Undtaget herfra er korte uddrag til anmeldelse.

Forskerskolens forord

Det er med glæde, at vi her præsenterer Iben Aamanns ph.d. afhandling "Kampen for det sociale renommé – Forældreskab og forebyggelse i et klasse perspektiv". Her tilbydes et klasse perspektiv på et tilsyneladende klasseneutralt forsknings- og politikområde i Danmark, sundhedsfeltet. Specifikt har undersøgelsen rettet sig imod de arenaer, hvor forebyggelse og sundhedsfremme er dominerende. Afhandlingen er et af få aktuelle bidrag i kritisk sundhedsforskning, der har denne interesse.

At studere sundheds praksis, sundhedsforståelser og sundhedspolitik i relation til samfundsteoretiske klasseteorier er dog ikke helt nyt. Det skete i højere grad tidligere, dvs. fra 1950´erne og frem til 1980´erne. Men genstanden for analyse har oftest været behandling og hverdagslivet med sygdom – ikke sundhedsfremme og forebyggelse. Ved at rette blikket derhen står afhandlingen i fare for at "irritere", dvs. ribbe op i de gode intentioner og især i middelklassens tilfredshed med egen sundhedspraksis og med velfærdsstatens budskaber. Som en dansk, førende klasseforsker i Danmark, Stine Faber siger: "Når du vælger at beskæftige dig med klasse bevæger du dig ind i et mineret område" (2009). Men netop illegitimiteten har ledt Aamann, som en sand detektiv, på sporet, og midtvejs i forløbet måtte hun sande, hvordan denne forskerposition nemt kan blive øretævernes holdeplads, da Berlingske Tidendes chefredaktør anklagede undersøgelsen for at beskæftige sig med trivialiteter. Trivialiteter, som tilsyneladende bliver ekstremt kontroversielle, når de udforskes i et klasseperspektiv. Det er bl.a. dérfor, denne afhandling er vigtig.

Afhandlingen udgør et indlæg i en central debat om, hvor sundhedsfremmepolitik- og praksis er på vej hen, selvom det ikke har været dens eksplicitte, primære ærinde: De aktuelle bevægelser fra universel velfærd og lighed over mod frihed, individuelt ansvar og "New public health" har fokus på forebyggelse og optimering af borgernes sundhed og det praktiseres i alle de arenaer hvor især børn, unge og udsatte grupper befinder sig. "Healthism" præsenteres som en vedvarende og stadig stærkere model for neoliberal forebyggelse af risici, der på paradoksal vis har afpolitiseret sundhedsfremme og rykket det ind i hverdagslivet. I hverdagslivet optræder det imidlertid som middelklassethed og trækker ganske forskelligt på klasseidentiteter. Afhandlingen viser, hvordan det skaber moralske og værdimæssige kampe, der udfordrer socialt renomme, legitimitet og værdighed. Der er f.eks. i de senere år skabt et stigende statsligt og institutionelt fokus på forældres ansvar for børns sundere liv, som sætter klassemæssige spor, både i interaktioner mellem forældre omkring børns mad, og i interaktioner mellem forældre og professionelle, hvor visse middelklasse praksisser får stort råderum, mens andre, mere arbejderklasseorienterede forældreskabspraksisser problematiseres.

Men samtidig påpeger denne afhandling, at den velfærdsstatslige samfundsform og menneskers erfaringer hermed i Danmark stadig er stærkt tilstede i forhold til andre lande.

Det betyder, at klasseneutralitet eller ligefrem tabuisering af klasse er dominerende. Det har ført Iben Aamann til at ville undersøge klasse dynamisk med et eksperimentelt blik på, hvordan klasse er tilstede i forældres og de professionelles møder omkring børn i dag. Men også til at ville diskutere klasse teoretisk, fordi klasse konfigurerer sig anderledes i det danske samfund i dag i forhold til i 1950´erne og 1960´erne, i velfærdsstatens start.

Afhandlingen har en spændende og usædvanlig empiri. Iben Aamann valgte at følge med forældre til nystartede skolebørn rundt; til forældremøder, klassefester, legegrupper, skolesundhedsplejerskens samtaler og skole-hjem-samtaler; på skolevejen, på besøg i hjemmene og på legepladsen. Det er et righoldigt materiale, og Iben Aamanns sans for detaljen resulterer i knivskarpe betragtninger af de sammenhænge, hun har været i – inklusive hendes egen position og måde at interagere med forskningsdeltagerne på. Vi står her med et ret unikt vidensbidrag, som vi håber kommer ud til en bredere kreds – dvs. udover kritiske sundhedsforskere, også til sundhedsfremme- og forebyggelsesansatte i kommunale og NGO sammenhænge, Sundhedsstyrelsen, til sundhedsprofessionelle og vidensmedarbejdere, de fagprofessionelles organisationer m.m.

Forskeruddannelse og vidensproduktion

Når en ph.d. afhandling efter flere år ligger færdig som tekst, fokuserer omverdenen mest på det videnstilskud, der bringes, og på den forskningsmæssige betydning og uomtvisteligt også praksisrelevansen af en afhandling som denne. Afhandlingen kommer derfor i dialog med både det felt, den beskæftiger sig med og med andre udviklings- og forskningsarbejder, og vil blive taget som afsæt for nye projekter, samt blive inddraget som diskussionsindspil. Imidlertid er en ph.d.- afhandling også udtryk for en gennemført forskeruddannelse og en personlig og faglig udviklingsproces, som ikke kun, men især har afhandlingen som resultat. Et længerevarende fagligt engagement og en uddannelse er afsluttet.

Ph.d. afhandlingen bliver svendestykket som viser at forfatteren har gennemført et selvstændigt forskningsarbejde under vejledning. En forskeruddannelse ved Forskerskolen på Institut for Mennesker og Teknologi, RUC, og ved programmet Sundhed og Samfund indebærer at den forskerstuderende har indskrevet sig i humanistisk og samfundsvidenskabelig sundhedsforskning, og bidraget til sundhedsfremme og forebyggelsesforskning.

Denne afhandling har især gjort dette ved at illustrere betydningen af at rette spørgsmål til aktuelle sundhedsfremmepolitikker- og praksisser ud fra samfundsteoretiske, semistrukturelle positioner i kombination med kulturelle hverdagsanalyser. Sammen med flere andre ph.d. projekter i den samme tidsperiode, har projektet vist, hvor uundværlig de forskerstuderendes arbejde er for at udvikle sundhedsfremme og forebyggelses forskning – netop igennem det at tage afsæt i både samfundsteoretiske og modernitetskritiske positioner, men samtidig nøje at studere praksis og hverdagslivet, hvori betydninge skabes.

Indhold

Forord 5
Del 1: Introduktion 7
Øget fokus på forældre 8
Fra universel velfærd til forebyggelse 10
Erkendelsesinteresser 12
Klasses illegitimitet 12
Hvorfor klasse i Danmark? 17
Kundskabsambitioner 19
Forskningsspørgsmål 25
Artikelbidragene 25
Artikel 1: "Oh! Iben's Here Now, So We Better Behave Properly" – The Production of Class as Morality in Research Encounters 25
Artikel 2: "Am I that bad?" Neoliberal conduct through moral class anxiety in the obesity epidemic discourse 25
Artikel 3: "So under 'cause for concern', I'll write that…" Class, parenting and risk prevention in public health practices in schools 26
Artikel 4: Class, Mothering and the Values of Food 26
Publikationer, der ikke indgår i afhandlingen 26
Læsevejledning 28
Del 2: Genstandsfelt 29
Konkurrencestat og 'knaphedsdiskurs' 30
Healthism: Sundhed som ideologi 31
Elitær moralisme 31
Model for neoliberal omkalfatring 35
Feministisk kritik og neoliberalisme 36
Klasseløst samfund eller middelklassehegemoni? 37
Omfordeling eller anerkendelse? Identitetspolitiske blindgyder 40
Neoliberale subjektiveringsformer 44
The logic of capital: Værd/i 44
Governmentality og det klasseaspirerende subjekt 48
Moralske domme 48
Nye klassekonfigurationer med afsæt i subjektiveringsformer 49
Forældrefokus, forebyggelse og forskelle 51
Diskurs, policy, praksis og hverdagsliv 54
Grundskolen i Danmark 56
Fra lighed til frihed 57
Forældresamarbejde om optimering af trivslen 59
Skolesundhedsplejen 62
The takeover of motherhood 64

Tilpasning via vejledning ... 65
Indskolingssamtaler: Medicinens kolonialisering af sociale problemer ... 66
Myndighedsblikket ... 67
Opsamling: Genstandsfelt ... 68
Del 3: Teori og eksisterende forskning ... 71
Perspektiver på forældreskab ... 71
Barnet – altid i risiko ... 72
Udviklingspsykologi og 'forældredeterminisme' ... 73
Faderskab, moderskab, forældreskab ... 74
Forældreskabspraksis eller forældrepraksis ... 75
Displaying families ... 76
Barnet som markør for det gode forældreskab ... 77
Kritisk humanistisk og sociologisk sundhedsforskning ... 77
Sundhedsplejeforskning ... 78
Forskning i ulighed i sundhed ... 78
Livsstilskritisk sundhedsforskning ... 79
Risikotænkning: Moralsk regulering af hverdagslivet ... 80
Sundhed som social kontrol ... 83
Del 4: Klasse ... 85
Nye klassestudier med fokus på det kulturelle ... 85
Fra arbejderklassen til eliterne; men hvad med dem i midten? ... 86
Forældre- og institutionsforskning og klasse ... 87
Intensive mothering: Statussikring ... 88
Bourdieus brud ... 90
En bredere og mere diffust klassebegreb ... 92
Fem fremtrædelsesformer ... 94
Felt ... 94
Kulturel kapital ... 96
Habitus ... 99
Bourdieu, *cultural studies* og feministisk teori ... 106
Klassebevidsthed: Fra politisk mobilisering til intimsfære ... 107
Middelklasseidentitet via det respektable moderskab ... 109
Begrebssætning af 'middelklasse' ... 113
Doxa ... 114
Opsamling: klasse ... 115
Opsamling: Moral og klasse ... 115
Del 5: Metodologi ... 117
Udvælgelse af tekstmateriale til diskursanalyse ... 118
Rekruttering af deltagerne ... 118
Skolerne ... 119
Trivselsforældrene ... 119

Institutionel etnografi ... 120
Forskersubjektet og forskningsobjektet ... 123
Refleksiv etnografi ... 125
Modstand, disharmoni og konflikt ... 128
Det kvalitative interview ... 129
Interview og klasse ... 130
Fra fund til produktion ... 135
Feltarbejdet ... 136
Observationer ... 136
Systematik ... 137
Abduktivitet ... 138
Feltnoter ... 139
Etik ... 142
Informeret samtykke og anonymisering ... 142
Fra problem til dilemma ... 143
Tabuiserede forskelle ... 144
Indhentning af oplysninger til klassificering af deltagerne ... 147
Klassificeringen ... 150
Analyseovervejelser ... 153
Etiske refleksioner I: Rækkevidden af informeret samtykke ... 153
Etiske refleksioner II: Bruddet med feltet ... 154
Etiske refleksioner III: Repræsentation ... 156
NVivo ... 158
Teoretiske graveredskaber ... 160
Design og analytiske snit ... 160
Del 6: Artikler ... 163
Artikel 1: ... 165
"Oh! Iben's Here Now, So We Better Behave Properly" – The Production of Class as Morality in Research Encounters ... 165
Artikel 2: ... 189
"Am I that bad?" Neoliberal conduct through moral class anxiety in the obesity epidemic discourse ... 189
Artikel 3: ... 209
"So under 'cause for concern', I'll write that…" Class, parenting and risk prevention in public health practices in schools ... 209
Artikel 4: ... 235
Class, Mothering and the Values of Food ... 235
Retrospektive overvejelser ... 251
Sammenhæng i den artikelbaserede afhandling: Gyldighed ... 251
Forløbet og artiklernes processer: Transparens ... 251
Empiriudvælgelse: Genkendelighed ... 253

Del 7: Diskussion og konklusion 257
Artiklernes konklusioner 257
"Oh! Iben's Here Now, So We Better Behave Proper" – The Production of Class as Morality in Research Encounters 257
"Am I that bad?" Neoliberal conduct through moral class anxiety in the obesity epidemic discourse 258
Class, Mothering and the Values of Food 259
Samlende konklusion: Kampen for det sociale renommé 259
Diskussion og perspektivering 260
'0-sukker-regime' vs. 'flødebollepolitik': Nydelse som ny distinktion 260
Klassepolicing og *the squeezed middle* 264
Forskelsvokabularer og misrepræsentationer 264
Klasseteori og dansk velfærdsstat: Moral, middelklasse og lighedsideologi 266
Velfærdsstatens legitimitet og neoliberal individualisering: Paradoks eller alliance? 268
Klasses illegitimitet på to niveauer 269
Referencer 271
Del 8: Bilag 283
Bilag 1: Infobrev til forældregrupperne 283
Bilag 2: Mail til deltagerne vedr. faktuelle oplysninger 284
Bilag 3: Oversigt over deltagerne 285
3A: Deltagerne fra friskolen i København 285
3B: Deltagerne fra folkeskolen i København 286
3C: Deltagerne på folkeskolen i landdistriktet 287
Bilag 4: Oversigt over den producerede empiri 289
Resumé 291
English summary: The struggle for social reputation: Parenting and prevention in a class perspective 295

Forord

Mange mennesker har på forskellig vis bidraget til det ph.d.-projekt, som denne afhandling formidler; dem vil jeg gerne benytte lejligheden til at takke:

Tak til alle jer forældre, som åbnede jeres hjem for mit undersøgende blik. Tak til de tre skoleledere for at lade mig rekruttere jeres 0.klassesforældre. Og tak til 0.klasseslærerne for at lade mig observere skole-hjem-samtaler, samt til skolernes sundhedsplejersker for at lade mig overvære indskolingssamtalerne.

Tak til RUCs Institut for Mennesker og Teknologi for at finansiere min ansættelse som ph.d.-stipendiat. Tak til Center for sundhedsfremmeforskning for at byde mig velkommen og for at være nysgerrig på mine perspektiver. Tak til min forskningsgruppe, SIOS for mange sjove diskussioner, sparring på artikeludkast og for det gode samarbejde omkring antologien *Ulighed i sundhed – nye humanistiske og samfundsvidenskabelige perspektiver* fra 2016.

Tak til alle jer, der i forskellige andre sammenhænge har engageret jer i konstruktive diskussioner af mit projekt – blot for at nævne nogle få: Charlotte Palludan, Annick Prieur, Kirsten Brandsholm…

Tak til mine ph.d.-kolleger og kontormakkere for hyggeligt samvær og mange fine stunder, både af faglig og social karakter.

En særlig tak til min vejleder, Betina Dybbroe uden hvem mit projekt aldrig var blevet realiseret; siden vores første kontakt har du været åben, engageret, nysgerrig og støttende. Tak for et skægt, varmt og berigende samarbejde!

Og sidst men ikke mindst: Tak til min familie for jeres støtte og tålmodighed.

Del 1: Introduktion

Denne afhandling undersøger, i et socialklasseperspektiv, hvordan forældre gør deres forældreskab. Lad mig derfor indlede med to feltnoteuddrag fra det etnografiske feltarbejde, jeg har udført blandt forældre til nystartede skolebørn og som afhandlingens analyser baserer sig på:

Det er en kold, mørk december-morgen i 2013. Der er forældre-julehygge med morgenbrød i 0.x på Børgergadens Skole i København fra kl. 8 til 9. Klasselokalet er fyldt til randen med nogle-og tyve 6-årige børn, deres forældre, overtøj, tasker m.v. Der spises, snakkes, råbes, grines og hygges. Kl. halv ni kommer Puk og Jesper hæsblæsende ind ad døren med datteren Lilly. Puk og jeg hilser: "Typisk" stønner hun lavmælt med henvisning til, at de kommer for sent. Hun ruller med øjnene: "Og så lige i dag, hvor alle de andre forældre er her!"

Puks ærgrelse over, at de kommer for sent "lige i dag", kan, for en udenforstående vække undren: I forhold til skolens kerneydelse og dagligdag ville den sene entré nok gribe mere forstyrrende ind i den for længst påbegyndte undervisning, end det er tilfældet denne dag, hvor første time er erstattet af et hyggeligt og uformelt julearrangement. Når det ærgrer Puk, handler det således hverken om, at det sker for øjnene af læreren eller om, at det forstyrrer undervisningen; det handler derimod om, at **de andre forældre** overværer den sene entré. Men **hvorfor** er Puk ærgerlig? Hvad er det for forventninger til de andre forældre, der afstedkommer hendes ærgrelse? Og hvad er overhovedet grunden til, at alle familierne samles i et trangt klasselokale denne vintermorgen?

Indskolingssamtalen med skolesundhedsplejersken rundes så småt af; nu har hun blot lige de sidste spørgsmål til forældrene:
SP: Er der nogen af jer, der ryger?
"Nej" svarer de med én stemme.
SP: "Og drikker I alkohol mere end sædvanligt?"
Far: "Årh vi kan dårligt tåle to øller…".
SP nikker smilende og fører det til journalen.

Også skolesundhedsplejerskens spørgsmål til forældrene om deres tobaks- og alkoholvaner kan, for en udenforstående, vække undren. For hvad har det at gøre med at føre tilsyn med barnets fysiologiske udvikling? Eller med at vejlede forældrene i forhold til barnets sundhed? Eller med hvordan barnet har klaret skolestarten? Og hvorfor er det overhovedet, at en sundhedsplejerske, med sin biomedicinske sygeplejefaglighed spundet op omkring småbarnets sundhed og udvikling, nu retter sit blik mod forældres 'livsstil'?

Dette er nogle af de spørgsmål, min afhandling rejser. Når et barn starter i skole, begynder nemlig også en ny tilværelse for forældrene, idet forældreinvolvering som en naturlig del af det gode, ansvarlige forældreskab i dag har opnået status som *common sense* (Akselvoll 2016). Forældrehyggearrangementer og indskolingssamtaler med skolesundhedsplejersken er blot nogle få af de ting, forældre forventes at deltage og engagere sig i. Måske er det derfor, disse to kontekster i sig selv hidtil ikke har været genstand for megen forskningsmæssig opmærksomhed.

Når jeg alligevel mener, der er særlig grund til at zoome ind på lige disse dimensioner af forældreinvolveringen, er det forankret i to iagttagelser, som jeg i det følgende vil skitsere. Den ene drejer sig om et generelt øget fokus på forældre. Den anden drejer sig om en forskydning fra universel velfærd til mere målrettede og dermed individualiserede, forebyggende indsatser.

Øget fokus på forældre

> "Parental action, in most areas of everyday life, is now considered to have a determining impact on a child´s future happiness, healthiness, and success" (Lee et al. 2014, p.2).

Som citatet indikerer, betragtes alle de hverdagsaktiviteter, der betegnes *parenting* i dag generelt som bestemmende for, hvordan et barn klarer sig. Senere i afhandlingen vil jeg redegøre mere nøje for denne idé om forældre som dén afgørende omstændighed. På dansk har vi ikke en tilsvarende verbumform af substantivet 'forældreskab' til indfangelse af de praksisser, der er konstituerende for det. 'Børneopdragelse' eller 'opfostring' fokuserer på barnet, hvorimod det er en særlig pointe, at *parenting* eksplicit vægter **forældres gøren**. I resten af afhandlingen vil jeg anvende begrebet 'forældreskabspraksis', når jeg skriver om mit projekt. Forskellen på forældrepraksis og forældreskabspraksis vender jeg tilbage til.

At vi i Danmark har oplevet en tilsvarende vægtning af forældreskabet som afgørende for barnets trivsel, sundhed og dets fremtidige succes, som den, den britiske kultursociolog Ellie Lee beskriver, er der ikke megen tvivl om. Langt de fleste forældre får fx, når deres barn starter i 0.kl., udleveret bogen *Mit barn skal i skole – forældrehåndbogen*[1]. I den kan man bl.a. læse:

[1] I følge forlaget i 2013 udleveres den på landsplan til ca. 90 % af alle kommende 0. klasses forældre. Dette vejledningsmateriale er siden 2008 udgivet af Mejeriforeningen i samarbejde med Skole og Forældre og Rådet for Større Færdselssikkerhed og er gratis for skolerne at rekvirere. Bogens 160 tætskrevne og rigt illustrerede sider indeholder en vifte af ekspertråd til kommende skolebørnsforældre om trivsel, sundhed og forældreinvolvering.

> ”Måske gør forældre sig ikke helt klart, i **hvor** stort omfang, de selv er medvirkende til, at der kan komme gode resultater ud af deres børns skolegang. Uanset hvor meget de ansatte på skolen har lyst til, at børnene skal have det rigtig godt og lære rigtig meget, er de afhængige af, hvad det er for nogle børn, de har med at gøre. De kan jo ikke trylle!” (Hejgaard 2007, p.20, markering i original).

Her fremgår det netop – understreget af markeringen af ”i **hvor** stort omfang” – at det er forældrene, der afgør ”hvad det er for nogle børn”, skolens ansatte møder. Når det bemærkes, at ”De kan jo ikke trylle!” markeres det samtidig, at de ansatte har begrænset indflydelse på, om der kommer gode resultater ud af skolegangen – de er ”afhængige af” forældrenes måde at være forældre på, fordi det afgør, ”hvad det er for nogle børn”.

Når forældrepraksis på den måde betragtes som determinerende, betyder det samtidig, at ansvaret for, om et barn trives og klarer sig godt eller ej i betydningen: Udvikler sig sundt og får en god skolegang, der giver lyst og kvalifikationer til videre uddannelse, i stor udstrækning peger tilbage på forældrene.

Den øgede interesse for forældre viser sig derfor som – og ledsages af – debatter om, hvordan forældre så bør varetage opgaven med at sikre barnets sundhed og trivsel. Derfor er forældreskab samtidig udsat for en stærk **offentlig** bevågenhed: En simpel googling af ”parenting” giver ikke mindre end 201.000.000[2] resultater, ”forældreskab” 8.440.000. Og som figuren viser, er danske udgivelser med ordet ”forældreskab” steget fra 166 til 267 i perioden fra 2006 til 2015. Ligeledes er antallet af avisartikler indeholdende ordet ”forældreskab” steget fra 188 til 807. [3]

Danske udgivelser med ordet ”forældreskab”:

Kilde/år	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006
Forskningsdatabasen	26	16	23	13	8	5	4	3	3	1
Infomedia: landsdækkende dagblade	135	125	105	132	81	62	80	71	110	70
Infomedia: alle kilder	807	513	574	623	508	350	356	297	310	188

[2] Til sammenligning giver en søgning på ”Justin Bieber” 98.900.000 resultater, altså knap halvdelen. 14.februar 2016

[3] Tabelnote:
Forskningsdatabasen.dk: søgt på: forældreskab* OR parenthood* AND year:2015 (ff) – der søges i titelfelt (søgeresultat 13-01-2016)
Infomedia: søgt på: forældreskab og år (søgeresultat 13-01-2016) – der søges i hele artikelteksten
Nationalbibliografien: Søgt i Danbib 15-01-2016 med søgestreng: kk=dbf og år=2015 og ((forældreskab eller dk=30.175) eller (em=forældrerollen eller em=forældre))

Den offentlige bevågenhed korresponderer i forlængelse heraf med en øget **professionalisering** af forældreskabet. Det betyder dels, at en bred vifte af private aktører byder ind med ekspertbistand. Udbuddet af kurser, litteratur, foredrag, seminarer og coachingforløb med henblik på at vejlede forældre til den bedste forældrepraksis er – som googlesøgningen og tabellen indikerer – enormt omfangsrigt. Og dels at forældreskab i stigende grad er blevet genstand for statslige og kommunale social,- uddannelses- og sundhedspolitiske interventioner. Fx findes der familieklasser for forældre til skolebørn i vanskeligheder, ligesom der findes kommunale tilbud i sundhedsplejeregi om 'forældrekørekort' til førstegangsforældre med rådgivning om sundhed, parforhold og privatøkonomi.[4]

Det skærpede fokus på forældrepraksisser er således først og fremmest behæftet med en **bekymring**, hvor der i udgangspunktet synes at være sået tvivl om forældres evner til at opfostre sunde børn i trivsel. Denne 'samfundets bekymring' vil jeg gerne opholde mig lidt ved. For hvad **er** det for en bekymring, fokusset på forældrepraksisser vidner om? Hvor kommer den fra og hvad er den udtryk for? Og hvordan får den betydning for forældres måder at være skoleforældre på, både når de skal danne relationer til hinanden og når de deltager i indskolingssamtalen med skolesundhedsplejersken?

Fra universel velfærd til forebyggelse

De seneste 10-15 år har budt på et øget politisk fokus på at **forebygge** både sociale og sundhedsmæssige problemer. I sit efterord til *Tidsskriftet Antropologi*s temanummer om Velfærdsstaten (som jeg senere vender tilbage til) peger politologen Ove Kaj Pedersen på, at selvom den danske velfærdsstat stadig må betragtes som en universalistisk velfærdsstat med skattefinansiering af bl.a. uddannelse og sundhed, så har der fundet en række ændringer sted i forhold til velfærdsydelser, "som i dag er mere rettet mod udsatte grupper end tidligere" (Pedersen 2016, p.138). Det samme identificerer de to politologer, Gitte Sommer Harrits og Marie Østergaard Møller: I bogen *Forebyggelse og bekymring i professionel praksis* fra 2016 peger de på, hvordan der er: "fulgt nye og anderledes politiske målsætninger i kølvandet på disse forebyggelsespolitikker, idet fordeling af velfærd ikke længere tænkes universelt, men målrettet grupper indenfor den normale befolkning" (Harrits & Møller 2016, p.57).

Disse målrettede velfærdsydelser er således ofte af forebyggende karakter ud fra en antagelse om, at det er mere hensigtsmæssigt at **forebygge** problemer fremfor at behandle dem, når de først har vokset sig store. Denne forebyggelsespolitik er interessant, fordi

[4] Se fx: http://childresearch.au.dk/familieivaerksaetterne/ Sidst besøgt d. 8. juni 2017

den føder ind i den generelt øgede opmærksomhed på forældre og den ledsagende bekymring for, om de nu varetager opgaven fornuftigt:

Folketingsvalget den 20. november 2001 medførte et magtskifte i Danmark, hvor Anders Fogh Rasmussens VK-regering med Dansk Folkeparti som solidt parlamentarisk grundlag rådede over et absolut folketingsflertal og derfor kunne udstikke en ny kurs på væsentlige områder. I 2002 sagde Danmarks nye statsminister i sin tale ved Folketingets åbning d. 1. oktober:

> "Næste skridt bliver at tage offensivt fat på at forebygge den negative sociale arv. Vi må ikke acceptere, at forældrenes dårlige sociale vilkår bliver nedarvet til deres børn. At disse børn ikke får de samme muligheder som andre for at få en uddannelse, et job... Regeringen ønsker at bryde den negative spiral, som den sociale arv stadig holder Danmark fast i. Det er afgørende for dynamik og udvikling i et samfund, at mennesker ikke bliver låst fast i bestemte sociale mønstre. Vi skal udvikle et samfund…hvor det er muligt at bevæge sig fra bistandsklient til bankdirektør."[5]

I Foghs åbningstale indvarsles en revitaliseret kamp mod social ulighed, og der er særligt to aspekter, jeg vil henlede opmærksomheden på:

For det første at social ulighed her begrebssættes som et spørgsmål om "negativ social arv", forstået på den måde, at **forældrenes** dårlige sociale vilkår antages at blive "nedarvet" til deres børn. Her udråbes forældre altså som direkte årsag til social ulighed, der dermed adresseres som noget, der udgår fra og skyldes bestemte forældre: Det er dem, snarere end strukturer i samfundet, der fastholder børn i "bestemte sociale mønstre" eller "negative spiraler". Denne **individualisering** af forebyggelsesindsatsen er interessant, fordi den samtidig implicerer en identifikation af bestemte forældre som problemernes årsag.

For det andet, at indsatserne rettes mod **fremtiden** – det er ikke forældrene, der skal hjælpes, eller for deres skyld eller den situation, de aktuelt befinder sig i, der skal afhjælpes, men derimod de "udsatte børn og unge", der skal sikres "en bedre fremtid", ligesom det er samfundets "dynamiske udvikling", der skal sikres. Denne orientering mod fremtidens samfund er interessant, fordi den implicerer en antagelse om, at man kan – og bør – identificere problemer **før** de opstår. Harrits skriver således: "Denne målrettede, forebyggende indsats kræver bl.a., at professionelle i mødet med børn og forældre skal foretage et skøn og en kategorisering, der identificerer potentielle (*og muligvis stadigvæk usynlige*) sociale problemer" (Harrits 2014b, p.149, min kursivering). Det særlige er derfor, at **alle** familier – i de forskellige institutionelle sammenhænge, de indgår i – nu underlægges en form for vurdering af, om de er i risiko for at udvikle problemer (jeg vender tilbage til både vurderingen og den bagvedliggende risikologik senere i afhandlingen).

[5] http://www.stm.dk/_p_7367.html (Sidst besøgt d. 30. november 2016)

Denne bevægelse fra universelle velfærdsydelser til individualiseret forebyggelsesindsats føder som sagt ind i den generelle bekymring overfor forældre. Samtidig er begge forhold også udtryk for en række makropolitiske tendenser, der ofte går under betegnelsen 'neo-liberalisme' eller 'konkurrencestat' (Dahl 2012; Pedersen 2011), hvor den enkeltes 'frihed til at vælge' parallelt med et ansvarstagende individ, hyldes. Det vender jeg tilbage til. Her skal det blot opsummeres, at det er disse nye former for søgelys, rettet mod forældre, der gør det relevant at se på, hvordan ny skoleforældre 'gør' deres forældreskab; både blandt hinanden og hos skolesundhedsplejersken.

Men der er endnu en grund: Min interesse for social klasse, både som empirisk fænomen og som teoretisk begreb og min fornemmelse af, at der er noget på spil i dette empiriske felt, der handler om klasse i betydningen: At gøre sit forældreskab på en 'respektabel' måde. I det følgende afsnit vil jeg derfor redegøre for mine erkendelsesinteresser.

Erkendelsesinteresser

Klasses illegitimitet

> "While we may want to say that class should not be seen as having anything to do with worth, this only makes the existence of class inequalities more troubling…" (Sayer 2005, p.1).

Som britiske Andrew Sayer peger på, rejser klasse uvægerligt spørgsmål om, hvad vi – som samfund og som individer – forstår som moralsk værd, samtidig med at dette – og selve eksistensen af klassebaserede uligheder – strider mod Vestens demokratiske idealer og forestillinger om ligeværd. Det betyder, at klasses moralske implikationer på den ene side er uomgængelige og på den anden side er tabuiserede. Ikke mindst i Skandinavien, hvor en stærk lighedsideologi fremhæves som karakteristisk for selvforståelsen (Gilliam & Gulløv 2012; Gullestad 1984; Lien et al. 2001; Jarness 2014; Faber et al. 2012), er klasse ubekvemt og stærkt tabuiseret: I 2000´erne var jeg, som en typisk kandidatstuderende på Københavns Universitets Center for Kønsforskning, enormt optaget af køn, etnicitet og seksualitet. 'Klasse' derimod forekom os alle at være en underligt uvedkommende kategori. På trods af alle vore bestræbelser på at 'dekonstruere sandhedsregimer' og på at 'afnaturalisere det indlysende selvfølgelige' – og med et af de ræsonnementer, vi var optagede af, nemlig Eve Kosofsky Sedwicks pointe om uvidenhedens privilegium[6]: Der var

[6] Sedgwick supplererer Foucaults viden-er-magt-pointe med et ræsonnement om, at: "silence is…as pointed and performative as speech…[and] the fact that ignorance is a potent and as multiple a thing…as is knowlegde."(Sedgwick 1990, p.4). Segdwick hævder altså en form for "epistemological privilege of unknowing" (ibid.: 5).

ting, vi bare fornemmede, at vi ikke havde lyst til at vide noget om. Da sociologen Stine Thidemann Faber i 2009 modtog årets KRAKA-pris for sin afhandling *På jagt efter klasse* (Faber 2008), sagde hun da også i sin takketale:

> "Når du vælger at beskæftige dig med klasse, bevæger du dig ind i et mineret område. For hvorfor insistere på at tale om klasseforskelle, når både høj som lav bliver foruroligede og generede? Klasseforskelle vækker misundelse, afsky eller irritation" (Faber 2009).

Der er således noget fundamentalt illegitimt ved klasse: En form for intuitiv fornemmelse af, at her er noget 'særligt uvedkommende'; noget, man helst vil undgå at beskæftige sig med. Spørgsmålet er dog, om det er selve forskellene, eller snarere det at kalde dem for 'klasse', der afstedkommer foruroligelsen? Det vender jeg tilbage til. Der er flere grunde til, at jeg alligevel, som bl.a. Faber, insisterer på at bruge betegnelsen:

Jeg er drevet af en nysgerrighed efter at finde ud af noget mere om klasse og dets illegitimitet. For tabuiseringen er ikke bare et velbeskrevet fund i interviewstudier som bl.a. Fabers, det er også en metodologisk og etisk udfordring. Afhandlingen drives således frem af en teoretisk, empirisk og metodologisk optagethed af klasse og dets moralske implikationer: Hvordan kan man forske i/med noget, der er så følsomt, tavst og tabuiseret? Og kan det gøres på en måde, som ikke (re-)producerer bestemte antagelser om moralsk værd? Hvilke etiske problemstillinger rejser sig i kølvandet på at bruge et begreb, som de færreste bryder sig om eller kan genkende sig selv i? Hvordan kan man overhovedet forstå klasse i en tid, hvor traditionelle klasseskel er udviskede og sammenhængen mellem klasse og identitet i stigende grad fremstår uklar og diffus? – Ikke mindst set i lyset af, at skiftet fra industriel til finansiel kapitalisme på paradoksal vis har medført, at uligheden stiger samtidig med, at klasse, både som politisk kategori og som sociologisk, kulturteoretisk greb, står stadigt svagere. Hvornår er det frugtbart at hente britiske, franske og amerikanske ræsonnementer ind i en Skandinavisk kontekst og hvordan kan det gøres på en adækvat måde? Og kan klasses produktion af spørgsmål – eller måske ligefrem 'kampe' – om moralsk værd faktisk sige noget om, hvordan klasserelationer aktuelt konfigurerer sig?

I afhandlingens metodologidel vil jeg reflektere over og analysere min navigation igennem dette 'minerede terræn'. Når jeg således inddrager og analyserer de komplikationer, jeg er stødt på undervejs, er det både fordi jeg mener, at de særlige udfordringer, arbejdet med klasse rejser, er interessante at forstå som en del den problematik, jeg studerer og fordi jeg håber, at overvejelserne kan være med til at udvikle kvalitativ forskning i og med klasse.

Min interesse blev vakt, da jeg skrev speciale i 2008 om etniske minoriteters muligheder for at deltage i samfundslivet og om medborgerskab og 'demokratisk dannelse' i uddannelsessystemet. Her fik jeg en snigende fornemmelse af, at det, der helt overvejende i

policy-dokumenter problematiseredes som kulturelle forskelle forankret i etnicitet, også kunne lade sig forstå som et spørgsmål om kulturelle forskelle forankret i **klasse**. Efter aflevering kulminerede fornemmelsen i en lavine af aha-oplevelser, da jeg fik fingre i Fabers føromtalte ph.d.-afhandling fra samme år (Faber 2008), hvori Faber illustrerer i hvor stor udstrækning klasse præger de interviewede kvinders livshistorie og selvforståelse. Parallelt med disse erkendelser har også mit møde med sundhedsvæsnet i forbindelse med at blive mor hhv. i 2006 og 2011 og mødet med dagtilbud og skole, givet mig en underligt diffus fornemmelse af, at der både i interaktionen mellem institution og forældre og forældre i blandt, foregår noget, der handler om moralsk værd. Det er dét, jeg gerne vil forfølge mere systematisk med klassebegrebet.

Sideløbende med arbejde og familieliv læste jeg mig i de følgende år ind på det, jeg vil kalde en bred og relationel klasseforståelse, hvor det er den kulturelle, diskursive og symbolske produktion af klasse, samt klasses betydning for identitetsdannelse, der er i fokus (Bourdieu 2010; Skeggs 2004a; Reay 1998a; Ortner 1998; Wacquant 1991; Bettie 2003). Og i dag har jeg det på samme måde som den amerikanske journalist, Janny Scott, der i en antologi med titlen *Social Class. How Does it Work?* (Lareau & Conley 2008) skriver om baggrunden for en artikelserie, som New York Times i 2005 lancerede under fællesoverskriften Class Matters:

> "...after a while, it had begun to seem to me that all stories – crime stories, school stories, zoning stories, health stories, immigration stories, labor stories, transportation stories – were in some way about class. But we never wrote those stories as if they were about class. We wrote them as though they were about money, education, power, culture, gender, race" (Scott 2008, pp.354–355).

Scott beskriver endvidere mødet med sin redaktør, hvor de drøfter hendes idé om Class Matters-artiklerne:

> "Once you get tuned into it for whatever reason, class assumptions and dynamics seemed to permeate nearly every encounter. Class was the subtext in our daily lives, I suggested…. Maybe I could write about that. He looked at me across the table…:"I think you might be saying something really interesting", he said, "but I don't know what it is". The problem was, neither did I" (Scott 2008, p.355).

I passagerne sker tre ting, som jeg gerne vil fremhæve:
Først det forhold, at er man først tunet ind, så synes klasse at være undertekst**en**: Klasse (om end i eufemistisk form) er, på linje med andre sociale kategorier, til stede i de diskurser, vi bliver til, og forstår os selv og hinanden, igennem. Og klassedynamikker og antagelser om klasse præger relationer mellem os, såvel som mellem os og de institutionelle kontekster, vi indgår i. Med britiske Diana Reay´s ord er klasse: "deeply embedded in everyday interactions, in institutional processes, in struggles over identity, validity, self-worth and integrity even when it is not acknowledged" (Reay 2005, p.924).

Næst er det forhold, at mange af de historier, der skrives af medierne også kunne være fortalt som klasseeffekter: Fx når Politiken skriver om, at forældre køber privat lektiehjælp "som aldrig før" (Sørensen 2014); og når DR under overskriften "En syg forskel" tematiserer social ulighed i sundhed i en række TV programmer (sendt d. 23. maj til 13. juni 2016). Eller når Berlingske Tidende dækker tilbagetrækningsreformen som et spørgsmål om, at "Nu starter Løkkes seje træk" med "at fremtidssikre Danmark"[7] For klasse er på den måde netop en **under**tekst, og sjældent noget, der an- og genkendes **som klasse**.

Udover min nysgerrighed på selve klassebegrebet, er jeg således også drevet af en undren over det faktum, at klasse anno 2017 kun i yderst begrænset omfang anvendes som forståelsesramme – ikke blot i den offentlige samtale, men også politisk, forskningsmæssigt og i hverdagslivets interaktioner. For forskellige former for social ulighed og forebyggelse af disse **har**, som jeg indikerede i forrige afsnit, ganske stor bevågenhed; politisk blot formidlet i termer som 'social arv' eller 'usund livsstil', og i hverdagslivet via eufemismer som ressourcesvag/stærk, under/overskud osv. På den måde kan man sige, at vi er enormt optagede af social ulighed og faktisk har et ganske veludviklet 'forskels-vokabular', men at vi samtidig værger os imod at kalde disse forskelle for **klasse**.

Det vil jeg gerne opholde mig ved, inden jeg går videre. For under overskriften "Nødvendigheden af at forske i pølsehorn"[8] skrev chefredaktør på Berlingske Tidende, Tom Jensen et kompromitterende blogindlæg, afstedkommet af presseomtalen i maj 2016 i forbindelse med en af de artikler, der indgår i min afhandling. Artiklen fra afhandlingen handler om, hvordan skoleforældre bruger mad som klassemarkører og Jensen skrev bl.a., at:

> "…enhver burde kunne gennemskue, at det er overflødigt, ligegyldigt, selvindlysende, spild af samfundets ressourcer. Almenheder forklædt som nødvendig forskning for skatteydernes penge og eleveret op til et intellektuelt niveau, de på ingen måde kan bære. Enhver der har båret fade ind til et skoleklassearrangement gennemskuer på et øjeblik, hvem der har købepizzaer under armen, og hvem der har stået i halve dage i en økologisk speltsky for at tilføje mesterværket den helt rigtige surdejsblanding. Og mekanismerne bag. Det behøver ingen af os en RUC-forsker for at indse".

At Jensen 'for i blækhuset' vidner netop om dette forhold: At det, på et øjeblik at 'gennemskue' klasseforskelle, er en form for 'almenhed', men at det, at italesætte dette **som** klasse, samtidig kan være ekstremt provokerende. Det, der i første omgang gjorde, at min forskning overhovedet kom på forsiden af RUCs populærvidenskabelige formidlingsmagasin Rubrik og siden på DRs hjemmeside, var dog ikke selve koblingen af mad

[7] http://www.politiko.dk/analyser/nu-starter-loekkes-seje-traek. Sidst besøgt d. 12. august 2016
[8] http://tomjensen.blogs.berlingske.dk/2016/05/08/noedvendigheden-af-at-forske-i-poelsehorn/ Sidst besøgt d. 15. marts 2017

og klasse men snarere, at artiklens empiriske analyser viser noget overraskende. Overraskende i den forstand, at artiklens fund strider mod de meget stærke klassenarrativer, der udgør vores 'forskelsvokabular': Hvem, der er 'ansvarlige' og 'uansvarlige' og hvem, der er 'ressourcestærke'- og 'svage'. Hvem, der har værdi og hvem, der ikke har.

Det tankevækkende er derfor ikke bare, at Jensens blogindlæg, om end modsat hensigten, får demonstreret nødvendigheden af at 'forske i pølsehorn', fordi mine fund gør op med præcis de klassekonnotationer, der knytter sig til såvel speltmel og surdej som købepizzaer, som Jensen reproducerer. Det, der i højere grad er slående, er den indædthed, hvormed Jensen udgrænser et bestemt perspektiv, nemlig klasse, som "overflødigt, ligegyldigt, selvindlysende" tids- og pengespild.

Jensens blogindlæg illustrerer derfor først og fremmest det tankevækkende forhold, at det ikke synes at være social ulighed i sig selv, der er tabuiseret: Det er blot nogle 'mekanismer', 'enhver gennemskuer på et øjeblik'. Illegitimiteten – provokationen, der afstedkommer Jensens banaliseringsbestræbelse – indtræffer tilsyneladende først for alvor, hvis **klasse** bringes i spil som eksplicit forklaring.

Men hvorfor overhovedet 'stikke hånden i hvepsereden' og give sig i kast med noget så upopulært og diffust som klasse og noget så tabuiseret som dets moralske implikationer andet end for at stille min personlige nysgerrighed? Når det også er vigtigt i et bredere perspektiv, er det fordi de begreber, man vælger, afspejler den måde, man identificerer problemer på; dermed får begreberne også betydning for, hvilke løsninger, man overhovedet (ikke) kan forestille sig. Og for, hvordan folk opfatter sig selv og hinanden. Eller med den britiske sociolog, Beverley Skeggs´ ord:

> "It is about how systems of knowledge, inscription and representation enable some things to be known and perspectives taken, whilst other things and perspectives are made invisible, irrelevant and lacking in importance. In this sense, the forms of knowledge that are made available to us offer the potential for reading and knowing ourselves and others" (Skeggs 2004a, p.45).

Med afhandlingen er det mit håb at bidrage til, at social ulighed i større omfang bliver italesat som klasse. For spørgsmålet er, hvilke konsekvenser det har at tale om forebyggelse af social arv eller usund livsstil i stedet for at adressere social ulighed som en konsekvens af klassesamfund? Spørgsmålet er, hvis interesser, det tjener?

Det sidste forhold, jeg vil fremhæve er, at det er uhyre vanskeligt at **få greb** om klasse: Scott har 'en fornemmelse' og nogle antagelser, som hendes redaktør finder interessante, men ingen af dem forstår det helt eller formår præcist at beskrive, hvad det egentlig er. De allersidste linjer i den antologi, Scott skriver i, lyder da også sådan her:

> ”Think of social class as a ghost that haunts this volume, tapping you, dear reader, on the shoulder occasionally as you are about to turn the page. But each time you spin your head around to catch a glimpse, it has disappeared from view” (Conley 2008, p.372).

Selv når man, som Scott m.fl., er tunet ind på klasse, er det således en udfordring at få formidlet og præciseret, hvad det er, man mener. Alligevel er det dét, jeg i det forskningsprojekt, som min afhandling formidler, har sat mig for at gøre.

Hvorfor klasse i Danmark?

Det skal med det samme være sagt: Sammenlignet med England, Frankrig og USA hvor fra jeg hovedsageligt henter teoretisk inspiration, har Skandinavien væsentlig mindre økonomisk ulighed og landene betragtes derfor sjældent som klassesamfund (Murning 2013; Faber et al. 2012). Tværtimod fremstilles Danmark ofte som et af verdens mest lige samfund (OECD 2016), takket være en velfærdsstatslig omfordeling, der har sikret et minimum af økonomisk tryghed, og en tilsyneladende fri og lige adgang til bl.a. uddannelse og sundhedsvæsen.

I en redegørelse i Folketinget i slutningen af 2001, sagde den nyvalgte statsminister Anders Fogh Rasmussen da også, at:

> ”Valget var et opgør med den gammeldags opdeling af politik i højre og venstre. Det var et opgør med den gammeldags opdeling af mennesker efter, hvilken erhvervsgruppe, uddannelsesgruppe eller socialgruppe de tilhører. Det var et opgør med opdelingen i «der er dem, og der er os». Det var et opgør med klassekampen”[9].

Men kampen mod ”negativ social arv”, som Fogh Rasmussen, som tidligere citeret, indvarslede året efter, har ikke båret frugt og Danmark har således stadigvæk de traditionelle sociale uligheder, man kender fra klassesamfund som det engelske og amerikanske: Ulighed i indkomst (som er i stigning) (Sabiers & Amin 2013; Olsen et al. 2014; Sabiers & Harboe 2013), udfordret trivsel i skolen for børn fra såkaldt skolefremmede hjem (Pedersen 2009) og en begrænset social mobilitet (Murning 2013; Hansen 2015; Pihl et al. 2013).[10] Et nyere studie fra Rockwoolfonden/SFI med den sigende titel ”The Scandinavian Fantasy: The Sources of Intergenerational Mobility in Denmark and the U.S”[11],

[9] http://www.stm.dk/_p_7327.html Sidst besøgt d. 22.december 2016

[10] På trods af en kraftig ekspansion i uddannelsessystemet er der stadig er stor chanceulighed, peger Benjaminsen på (2006). Det stigende uddannelsesniveau siden 2. verdenskrig har desuden ført til en ’uddannelsesinflation’: ”…da stadig flere opnår et højere uddannelsesniveau end tidligere, falder de forventninger om at opnå gunstige sociale positioner, der kan knyttes til et bestemt uddannelsesniveau” (Benjaminsen 2006, p.35).

[11] http://www.rockwoolfonden.dk/app/uploads/2016/06/STUDY-P-Scandinavian_Fantasy_samt-appendix-WEB.pdf Sidst besøgt d. 5.marts 2017

peger således på, at det, der betegnes 'social arv' på væsentlige områder ikke brydes mere i Danmark end i USA.

Desuden har den sociale ulighed alvorlige konsekvenser: Folk dør simpelthen tidligere, jo lavere i hierarkiet, de befinder sig: I 2011 var middellevetiden for mænd i den højeste indkomstgruppe (dvs. de 25 pct. rigeste) 82,0 år, mens middellevetiden for mænd i den laveste indkomstgruppe (de 25 pct. fattigste) var 72,2 år. Blandt kvinder var forskellen knap 6 år (Baadsgaard & Brønnum-Hansen 2012). Denne sociale ulighed i sundhed former sig imidlertid ikke blot som en forskel mellem de velhavende og forfordelte, men snarere som en social **gradient**:

> "People with higher socioeconomic position in society have a greater array of life chances and more opportunities to lead a flourishing life. They also have better health. The two are linked: the more favoured people are, socially and economically, the better their health" (Marmot 2010, p.3).

Det vil sige, at uligheden i sundhed korresponderer med klasseposition endog ganske detaljeret: Jo lavere placeret i samfundets hierarki, jo dårligere helbred og jo kortere middellevetid. Et svensk populationsstudie, som den engelske epidemiolog, Michael Marmot (Marmot 2006a, pp.262–263) refererer til, viser således, at folk med en ph.d.-grad lever længere end de, der erhverver sig, hvad der svarer til en kandidatgrad, som igen lever længere end de, der opnår, hvad der svarer til en professionsbacheloruddannelse osv.

Marmot er dog stærkt kritisk overfor den meget udbredte antagelse, at uligheden hovedsageligt skyldes forskelle i individers valg af livsstil i relation til især kost, rygning, alkohol og motion. En antagelse, som allerede i slutningen af 1970´erne havde fået den konsekvens, at: "bördan av dårlig helse och för tidlig död har övergått från fattigdomens sjukdomer til sjiukdomer relaterede till individuellt beteende"(Marmot 2006b, p.64). Senere i afhandlingen vil jeg redegøre mere nøje for fremkomsten af dette 'livsstilsparadigme' og for, hvordan jeg mener, det er udtryk for en bestemt klasses interesser. Her vil jeg nøjes med at fremhæve, at forskning peger på, at især arbejdsmiljø har indflydelse på den sociale gradient (Dybbroe & Kamp 2008); og så vil jeg citere den norske sociolog, Jon Ivar Elstad, der, som Marmot, hævder, at betydningen af 'livsstilsfaktorer' generelt overvurderes. Med reference til en vifte af studier skriver Elstad:

> "Den generelle konklusjonen synes å være: De sosiale forskjelle i røyking, mosjon, og kosthold har betydning, men de statistiske funnene avdekker at sosiale variasjoner i andre typer belastninger - fx lav inntekt, mangelfull levestandard, dårlige boliger, stress, utrygghet, ulykkesrisiko og annet - alt i alt er viktigere for 'oversykeligheden' og 'overdødeligheren' i arbeiderklassen enn usunne forbruksvaner og uheldige atferdsprofiler"(Elstad 2013, p.101).

I forlængelse heraf bliver det relevant, i et klasseperspektiv, både at problematisere, **at** der er en gennemgribende social ulighed i sundhed og samtidig at undersøge, **hvordan** denne ulighed begrebssættes og hvilke politikker, der på den baggrund udformes.

Selvom klasse ikke 'findes derude' som grupper af mennesker, der eksplicit identificerer sig som klasser og selvom der er uenighed om, hvad klasse betyder i dag (både i empirisk og teoretisk forstand) – og på trods af stærke lighedsidealer, relativ lav økonomisk ulighed og en generel modvilje mod klasse – så er der altså grund til at antage, at der foregår 'et eller andet', som det giver mening at betegne, problematisere og udforske med klassebegrebet. Ja, måske kan man ligefrem argumentere for, at Danmark udgør et særligt oplagt felt til udforskning af, hvordan klasse **trods** den velfærdsstatslige omfordeling af økonomisk kapital, **alligevel** er til stede som noget andet og mere (se også Faber & Prieur 2013).

I afhandlingen sætter jeg derfor klasse på arbejde i det empiriske felt, jeg indledte med at beskrive: Samfundets bekymring for forældre og nye skoleforældres måder at gøre forældreskab på i de to kontekster: Forældresamarbejde og indskolingssamtaler med skolernes sundhedsplejersker.

Afhandlingen fokuserer dog ikke hovedsageligt på (re-)produktion af social ulighed, på skolens 'sortering' eller på forældrenes forskellige klassepraksisser i relationen mellem institution og familie. Snarere vil jeg træde et skridt tilbage og se på, hvordan forebyggelsesorienteringen – 'samfundets bekymring' – kommer til udtryk diskursivt og på, hvordan forskellige forældre både forhandler om og bestræber sig på at fremstå som gode forældre. I samfund med stærke lighedsidealer, der medfører, at der i store træk ikke stilles spørgsmål ved normerne for det gode forældreskab (Hennum 2014), er det nemlig særligt interessant at undersøge, hvilken betydning det øgede fokus på forældreskab og forebyggelse får for **forskellige** forældre.

Kundskabsambitioner

Klasse har ikke altid været et kritisk greb. I bogen *The Classing Gaze – Sexuality, Class and Surveillance* fra 1993, viser den australske poststrukturalist og feministist Lynette Finch, hvordan 'arbejderklassen' som en diskursiv formation opstod i midten af det 19. århundrede. Som svar på urbanisering og en deraf afledt ekstrem fattigdom og uro fik 'bourgeoisiet' nemlig behov for at regulere og kontrollere de farlige, truende 'masser':

> "In the 1840s social commentators began to voice an alarm, bordering on panic, that complete ignorance about the urban poor was leaving a potential threat to social order quietly simmering at the doorstep of polite, middle class society" (Finch 1993, p.16).

Finch skriver videre:

> ”From that time, at least in the consciousness of that section of society which we can call the educated middle class, the term, the working class, has carried an important and highly significant meaning and a whole range of knowledge has been collected, ordered, and acted upon in relation to a particular understanding of the subject”(Finch 1993, p.2).

Med den franske filosof Michel Foucaults tænkning er ræsonnementet altså, at behovet for ‘indsamling’ af viden om de fattige må tolkes som en kontrolbestræbelse. Den britiske køns- og klasseforsker, Valerie Walkerdine peger endvidere på, hvordan især psykologien og sociologien udvikledes som: ”the twin disciplines through which class was produced as a truth through which the urban population of industrialised cities could be managed” (Walkerdine 2003, p.238–239; se også Rose 1990); Grundlæggende er klasse-begrebet derfor inficeret med en kontrol-og reguleringsbestræbelse, udgående fra en dominerende gruppes behov for at kontrollere en anden gruppe via klassificering, kategorisering og indsamling af viden[12] - kort sagt: Ved at kalde den til eksistens som ’arbejderklasse’.

Men hvorfor så insistere på at bruge betegnelsen? Mit svar her er, at det er fordi social ulighed vedbliver at eksistere, uanset hvad vi kalder det. Eller som Skeggs formulerer det: “To abandon class as a theoretical tool does not mean that it does not exist any more…Class inequality exists beyond its theoretical representation” (Skeggs 1997b, p.6). Selvom klassebegrebet oprinder fra ’bourgeoisiets’ behov for at kontrollere ’de fattige’, er der altså grund til at gøre krav på det som afsæt for kritiske analyser.

Forskningsprojektet, som min afhandling formidler, er således bl.a. blevet til ud fra en ambition om at anvende klasse analytisk, fremfor som en deskriptiv baggrundsvariabel (Reay 1996). Afhandlingen trækker derfor på den franske sociolog og antropolog, Pierre Bourdieus omfattende og indflydelsesrige tænkning om klasse som noget, der (også) konstituerer sig via kulturelle praksisser – det, der ofte betegnes som en kulturel vending i sociologien (Devine et al. 2004), og som samtidig af Reay betegnes som en ’bourdieusk’ vending i den britiske sociologi om klasse (Reay 2011).

Heftige debatter er ført i forhold til, om man kan plukke begreber ud eller om man bør lave en ’fuld Bourdieu-pakke’ (se fx Bourdieu & Wacquant 1996, pp.4–5). Den canadiske sociolog, Michèle Lamont skelner således mellem en ortodoks og en heterogen Bourdieu-

---

[12] Karl Marx tog godt nok klassebegrebet til sig i et kritisk øjemed. Men som Finch skriver: “Marx never tried to relocate the boundaries, nor present a different working class to that already being formulated by the social surveyors. In fact...Marx was not concerned with people at all. He was an analyst of structures who saw his task as investigating the economic system which was being created around him” (Finch 1993, p.10).

tilgang i den amerikanske sociologi og placerer sig selv i den heterogene lejr (Lamont 2012a, p.230). Med denne afhandlings problemstilling og mine erkendelsesinteresser og kundskabsambitioner in mente, er min tilgang til Bourdieus begrebsapparat ligeledes heterogen. For som det snart vil fremgå, placerer afhandlingen sig samtidig videnskabsteoretisk indenfor et stærkt konstruktivistisk paradigme, hvor fokus er forskudt fra essens til konstituerende proces og hvor en særlig, kritisk opmærksomhed på diskurs, magt, identitet og normativitet er karakteristisk.

Det er således min ambition i afhandlingen at undersøge, hvordan klasse, som det viser sig i dag på subtile og diffuse måder, kan udforskes via en kombination af kulturteoretiske, konstruktivistiske perspektiver og Bourdieus klassetænkning (se også Bettie 2003, p.201). For som den engelske sociolog Imogen Tyler peger på, er der behov for en "fundamental theoretical revision of the epistemological foundations of class analysis itself" (Tyler 2015, p.497). Både fordi sociologien selv er impliceret i moralsk forskelssætning og fordi klasserelationer i stigende grad under neoliberalismen fremstår uklare.

Dette implicerer imidlertid også, at klasseteori- og metodologi må udvides. Både for at kunne rumme, hvordan der hele tiden skabes nye former for værdier og ressourcer, som får betydning for et samfunds sociale divisioner. Og for metodisk at kunne gribe disse.
En af de centrale målsætninger i afhandlingen er således at udforske og opdyrke både reviderede, metodiske tilgange **til** og teoretiske forståelser **af** klasse, der kan gribe, hvordan klasse på én og samme tid marginaliseres og genindstiftes – nu som spørgsmål om den enkeltes værd/i (i redegørelsen for afhandlingens genstandsfelt forklarer jeg, hvorfor jeg skriver "værd/i"). Artiklerne i afhandlingen afsøger derfor også forskellige greb om klasse. Det vil sige, at afhandlingens analyser og teoretiske diskussioner samlet set:

> "focus on class processes and practices, the everyday workings of social class, *developing conceptualisations that move beyond the economic and exchange to understand 'the consequences of cultural struggle and how this is part of new marketisation, new attributions of value, new forms of appropriation, exploitation and governance, and new selves'* " (Reay 2006, p.289, min kursivering).

Min ambition er derfor at udforske, hvordan klasse skabes og gives værdi, samt hvordan forældre med forskellige objektive mulighedsbetingelser 'gør' deres forældreskab både i forældresamarbejdet og i indskolingssamtalerne med skolesundhedsplejerskerne. Det, jeg således ønsker, er, at udforske (**hvordan** vi kan udforske) en kompleksitet, hvor klasse:

> "is sometimes denied, in talk of 'classlessness', its importance downplayed, while at the same time it is performed, played out, registred in numberless small nuances of interaction in every aspect of our daily lives" (Bradley 2014, p.1).

Samtidig er det min kundskabsambition at afsøge om og i så fald hvordan ræsonnementer om klasse og dets moralske implikationer, der jo er udviklet i samfund, der adskiller sig

fra de skandinaviske velfærdsstater, kan anvendes i en dansk kontekst. Spiller de spørgsmål – 'kampe' – om moralsk værd, klasse rejser, overhovedet den samme rolle i en dansk skole-kontekst, som de gør i England, hvor en decideret moralsk **foragt** for eller dæmonisering af lavt positionerede[13] siges at være rodfæstet (se fx Tyler 2013; Jones 2011)?

Det kan forekomme usædvanligt, at jeg kobler Bourdieus ræsonnementer og hans interesse for strukturers træghed og for hvordan 'samfundet sætter sig i kroppen' med tænkere, som abonnerer på en mere decentreret begrebssætning af magt og identitet og som ofte er mere orienterede mod kontingens. Imidlertid leverer bl.a. Skeggs´ virke netop et bud på, hvordan perspektiverne kan sammentænkes. Derfor udgør hendes feministiske tænkning med og mod Bourdieu en anden hovedinspiration.

I forlængelse af det afspejler feministiske ræsonnementer sig i mine kundskabsambitioner på tre måder: Dels er jeg interesseret i at finde ud af, hvordan forældre- og forebyggelsesfokusset får forskellig betydning, alt efter om det er et moder- eller et faderskab, der skal gøres. Dels er jeg nysgerrig på, hvordan det er gået til, at især (post-)feministisk (kultur-)teori i ganske omfattende grad har mistet interessen for klasse som forskelssættende kategori. Og dels er afhandlingens normative afsæt funderet i spørgsmål om fordelingen af samfundets goder. Her tænker jeg både på materielle ressourcer og symbolske privilegier som bl.a. legitimitet, og på sammenhængen mellem dem.

Dette normative afsæt henter jeg endvidere fra en række perspektiver fra de tidligere *cultural studies* (herfra som regel: CS), udgående fra Centre for Contemporary Cultural Studies på University of Birmingham, også betegnet Birminghamskolen (Gray 2003; Hall 1993). Om disse perspektiver skriver en af de centrale figurer, kultursociologen Stuart Hall:

> "Cultural studies…refuses to be a master discourse or a meta-discourse of any kind…[Yet] It is a serious enterprise, or project, and that is inscribed in what is sometimes being called the "political" aspect of cultural studies. Not that there´s one politics already inscribed in it. *But there is something at stake in cultural studies…*" (Hall 1993, p.99, min kursivering).

Hall peger her på, at der er 'noget på spil' i denne type kulturstudier, et 'politisk' aspekt. I bredeste forstand handler det om, at forskningen har som ærinde at bidrage til, at verden kan blive et bedre til at opholde sig for alle. I smallere forstand afspejles det i mine kundskabsambitioner, dvs. både i min problematiserende tilgang til de spørgsmål om moralsk

[13] Jeg vil gerne gøre opmærksom på, at min brug af betegnelsen 'lav klasse' eller 'lavt positionerede' **ikke** implicerer den moralske devaluering, som termen 'lav' umiddelbart indikerer. Det er et pragmatisk valg, jeg har truffet ud fra en betragtning om, at dette begreb dog er mindre inficeret end fx 'arbejderklasse' i en dansk kontekst. Jeg drøfter min kategorisering og begrebssætning senere.

værd, klasse siges at rejse og i min kritik af, hvordan klassebegrebet marginaliseres parallelt med, at klasseprocesser får en mere præsent rolle under neoliberalismen. Ikke mindst i forhold til den livsstilsorienterede sundhedsopfattelse er det min kundskabsambition at problematisere og afnaturalisere statussen som dén indlysende, selvfølgeliggjorte måde at forstå sundhed på, ved at løfte de moralske implikationer frem og ved at pege på en række muligvis ulighedsforøgende konsekvenser. Kundskabsambitionen her er altså ikke at forklare forskelle i sundhedsadfærd med afsæt i forældres forskellige praksisser alt efter deres objektive klasseposition. Snarere har jeg et ønske om at træde et skridt tilbage og undersøge klasseimplikationerne af det livsstilsparadigme, som dominerer sundhedsforståelsen. Afhandlingen leverer derfor ikke analyser af individuel sundhedsadfærd i et klasseperspektiv. Derimod er det min kundskabsambition at få greb om klasseimplikationerne af, **hvorfor** opmærksomheden overhovedet rettes mod individets livsstil fremfor fx leve- og arbejdsvilkår.

De diskursanalytiske ræsonnementer, jeg bringer i spil, bidrager således til at kortlægge en del af det 'diskursive terræn' forældre navigerer i. Men jeg vil gerne understrege, at det er med en særlig opmærksomhed på den kompleksitet, levede liv altid rummer. Jeg tilslutter mig derfor den australske sundhedssociolog, Deborah Lupton, som peger på, at det både er vigtigt at overveje "the ways that individuals are interpellated, or hailed, by the discourses of public health and health promotion" (Lupton 1995, p.5) og **samtidig** have et blik for, at hvis:

> "people do not find themselves interpellated by governmental discourses, if they do not recognize themselves therein or have no investment in these discourses, they will not respond accordingly. The practices of everyday life in particular are sites at which cultural norms are 'transgressed and reworked', taken up and used by individuals for purposes that may or may not coincide with the governmental goals of the state" (Lupton 1995, p.131).

På den måde er det min kundskabsambition både at se på, hvad der foregår diskursivt og samtidig afsøge, om og i så fald hvordan disse subjektiveringstil-og påbud får betydning for de forskellige forældre, der indgår i mit studie. For forældreskab gøres hverken voluntaristisk i øjebliksituerede tomrum eller fuldt determineret af diskurser (eller habitusser). Også her henter jeg inspiration fra kulturteori. Den svenske kulturantropolog, Billy Ehn beskriver det således:

> "Nogle af de vigtigste kulturanalytiske arbejdsopgaver er at undersøge spændinger mellem kultur og samfundsstruktur, mellem individuelle erfaringer og almene mønstre, mellem det private og det kollektive, samt mellem hvad der siges, og hvad der gøres"(Ehn & Löfgen 2006, p.14).

Selvom jeg ikke i første omgang er optaget af sub- eller modkulturer, som CS typisk forbindes med, trækker jeg således på ræsonnementerne om subjekt og identitetsdannelse, kulturel praksis, kultur- og betydningsskabelse og om, hvilke roller spørgsmål om

magt, adgang og legitimitet spiller. Det gør jeg, fordi afhandlingens analyser er meget teoretisk drevne og fordi jeg interesserer mig for diskurser. Derfor er det nemlig vigtigt, at jeg får udviklet et perspektiv, der ikke reducerer mine empiriske fund til teori-bekræftelser, der ikke forveksler diskursive subjektpositioner med subjektiveringsprocesser eller som ikke tager højde for agens.

Desuden fordrer c*ultural studies* en særlig opmærksomhed på sociale, forskelssættende kategorier og deres betydning for identitetsdannelse, fordi perspektiverne netop er optagede af at begrebssætte og udforske forholdet mellem samfund og individ, eller mellem strukturer og subjekt. Strukturer forstås her som:

> "those dimensions of society which are beyond the control of the participants, usually referring to structures of power within society and across class and gender. Implicit here is the notion that people´s lives, their opportunities and limitations, are shaped to a greater or lesser extent by their position within a social structure"(Gray 2003, p.40).

Pointen, jeg gerne vil fremhæve her, er, at de tidlige CS, som jeg trækker på, ikke blot er optaget af subkulturer eller af medier, men af **samspillet** mellem en legitim, dominerende kultur og dennes betydning for både identitetsprocesser og for fordelingen af privilegier. Selvom *cultural studies* interesserer sig for samfundets 'mikrodele' – kultur- og identitetsdannelse og hverdagsliv – og senere (på optimistisk facon) kom til at fokusere på forandringspotentialer (det vender jeg tilbage til) – er kernen i ræsonnementerne dermed en insisteren på at problematisere fordelinger af magt og privilegier:

> "Early cultural studies did not flinch from the fact that societies are structured unequally, that individuals are not all born with the same access to education, money, health care etc., and it worked in the interests of those who have least resources" (During 1999, p.2).

Mine kundskabsambitioner er, som det er fremgået, både metodologiske, empiriske og teoretiske og de empiriske analyser i afhandlingen er derfor teoretisk bårne. Jeg tilslutter mig således Bourdieus ræsonnement om, at: "theory without empirical research is empty, empirical research without theory is blind" (Bourdieu 1988, pp.775–776).

Forskningsspørgsmål

Med afsæt i de opridsede ræsonnementer rejser afhandlingen følgende overordnede spørgsmål:

- **Hvad er klasseimplikationerne af det øgede fokus på forældreskab, trivsel, sundhed & forebyggelse og hvilken betydning har det for forskellige skoleforældre?**

Artikelbidragene

Siden afhandlingen er artikelbaseret, har jeg valgt at lade bidragene besvare de overordnede spørgsmål via en række tværgående underspørgsmål. Artiklerne bidrager hver i sær med fire forskellige greb: Klasse som noget der **produceres** i mødet mellem forsker og deltagere, klasse som **diskursive repræsentationer**, klasse som noget, der **institutionaliseres** i skolesundhedsplejerskens indskolingssamtaler og sidst klasse som noget, der **praktiseres** af forældrene. Hvor artikel to og tre retter fokus mod en særlig sundhedspraksis, nemlig skole-sundhedsplejens forebyggende virke, udforsker artikel et og fire, hvordan klasse produceres blandt forældrene i deres trivselsarbejde. Imens alle fire artikler beskæftiger sig med klasseimplikationerne af 'det gode forældreskab', zoomer de også hver i sær ind på forskellige aspekter af forskningsspørgsmålene:

Artikel 1: "Oh! Iben's Here Now, So We Better Behave Properly" – The Production of Class as Morality in Research Encounters

Denne metodologiske artikel rapporterer fra mit etnografiske feltarbejde blandt forældre til nystartede skolebørn og de udfordringer, jeg oplevede med at etablere ligeværdige, tillidsfulde relationer til deltagerne. I artiklen rejses spørgsmålene:

- Hvordan kan vi udforske klasses moralske dimension jf. begrebets illegitimitet?
- Hvordan kan vi analysere de magtrelationer, der er indlejrede i forskning, som udtryk for klasse?
- Hvordan kan vi forstå forskerpositionering og positioneringer blandt deltagerne som udtryk for klasse?

Artikel 2: "Am I that bad?" Neoliberal conduct through moral class anxiety in the obesity epidemic discourse

Denne artikel analyserer diskursive repræsentationer i cases fra en række vejledningsmaterialer fra sundhedsmyndighederne til sundhedsprofessionelle om, hvordan de bør intervenere i familier, ramt af overvægt. Artiklen rejser følgende spørgsmål:

- Hvordan repræsenteres forældre til overvægtige børn i vejledningsmaterialer fra sundhedsmyndighederne til sundhedsprofessionelle?
- Hvordan distribueres moralske bedømmelser af forældrenes moralske værd?
- Hvad er klasseimplikationerne heraf?

Artikel 3: "So under 'cause for concern', I'll write that…" Class, parenting and risk prevention in public health practices in schools

Artiklen om skolesundhedsplejerskens indskolingssamtaler analyserer, hvordan forældre positionerer sig og positioneres imens skolesundhedsplejersken udfører sin skønsmæssige vurdering af, om familien er i risiko for at blive udsat. Artiklen rejser følgende spørgsmål:

- Hvordan vurderer skolesundhedsplejersken om en familie er i risiko for at blive udsat?
- Hvordan distribueres normerne for det gode forældreskab i indskolingssamtalerne og hvad er klasseimplikationerne her af?
- Hvilke konsekvenser har det for de forskellige forældre og deres muligheder for at tilføre sig moralsk værdi og for at fremstille sig som havende moralsk værd?

Artikel 4: Class, Mothering and the Values of Food

Denne artikel analyserer moderskabspraksisser i relation til mad og værdi ved festlige lejligheder i skoleregi. I artiklen adresseres følgende spørgsmål:

- Hvordan praktiseres klasse og moderskab i forbindelse med valg og forberedelse af mad til sociale sammenkomster?
- Hvilke værdier tillægges maden, hvilken rolle spiller den dominerende forståelse af sundhed og hvordan hænger det sammen med klasse og mulighederne for at fremstå som havende værd/i?
- Hvordan kan vi teoretisere forskellige former for værdi-produktion uden at reproducere bestemte antagelser om moralsk værd?

Publikationer, der ikke indgår i afhandlingen

Desuden har jeg produceret en række publikationer, der ikke indgår i afhandlingen, men som alligevel må medregnes som en del af mit ph.d.-studie. Disse er:

"Klasse, sundhed og subjekt: Nye greb om social ulighed i sundhed". I: Lehn-Christiansen, Sine et. al. (red.): *Ulighed i sundhed: Nye humanistiske og samfundsvidenskabelige perspektiver*, Frydenlund Academic, 2016

Dette antologi-bidrag argumenterer for nødvendigheden af et kritisk klassebegreb, når vi beskæftiger os med social ulighed i sundhed. Kapitlet drøfter derfor hvordan det, der ofte går under betegnelsen 'den kulturelle vending i klassestudier' kan berige dansk sundhedssociologi. Desuden foretager jeg to klasseanalytiske prøveboringer: Først behandler jeg KRAM-konceptet, dernæst en vifte af dokumenter og hjemmesidetekster, der fra forskelligt hold tematiserer diskursen om en fedmeepidemi. En vigtig pointe i kapitlet er at understrege, at klasse ikke bør reserveres til forklaring af de mindre privilegeredes 'usunde adfærd'. Det sker ud fra et ræsonnement om, at der også er brug for at få greb om, hvorfor 'de sunde er sunde' og få viden om, hvorfor de identitetstilbud, sundhedsinitiativer genererer, kun er attraktive for nogle og måske uvedkommende eller ligefrem utilgængelige for andre.

""Hun venter på, at det kommer" – klasse mellem linjerne i dokumenter om tidlig opsporing af overvægt" (med Anne Liveng) I: Lehn-Christiansen, Sine et. al. (red.): *Ulighed i sundhed: Nye humanistiske og samfundsvidenskabelige perspektiver*, Frydenlund Academic, 2016

Via en række klasseanalytiske nedslag i forskellige tekstmaterialer fra sundhedsmyndighederne, viser Liveng og jeg i dette antologibidrag, hvordan klasse er til stede som et moralsk bedømmende blik i de diskursive repræsentationer af familier, ramt af overvægt. Vi peger bl.a. på, at materialet repræsenterer den ansvarlige forælder, som en, der løbende monitorerer sit barns taljemål og beregner dets BMI og samtidig også overvåger sit eget fødevareindtag. Vi viser desuden, at børneovervægt fremstilles som en konsekvens af lavklassefamiliers manglende selvdisciplinære evner til at administrere materiel velstand, og hvordan klasse 'overtrumfer' etnicitet i diskursen om en fedmeepidemi, hvor overvægt helt entydigt associeres med hvid arbejderklasse.

"Hvordan kan dansk kønsforskning arbejde med klasse?" I: Hansen, Lise Lotte (red.): *Køn: positioner, perspektiver, politikker - En forskningsantologi* (arbejdstitel), Frydenlund Academic (Forventet udgivelse: Primo 2018)

Dette antologibidrag stiller en række forslag til, hvordan feministisk, dansk kønsforskning kan arbejde kvalitativt med klassebegrebet og hvilke indsigter, en sådan klasseforskning kan tilbyde. Kapitlet introducerer til fire diskussioner af både teoretisk og empirisk karakter, der primært finder sted indenfor den sociologiske og kulturteoretiske køns- og klasseforskning i England og til dels USA: Nye klassekonfigurationer under neoliberalismens *logic of capital*, hvor bestemte subjektiveringsformer privilegeres og dermed fungerer som distinktionsmarkører. En ny betydning af begrebet klassebevidsthed. En sociologi om middelklasserne og endelig begrebet om 'klasserejsen'. Jeg drøfter også de potentialer og udfordringer, jeg mener, klassebegrebet rummer, og jeg udpeger nogle af de vigtige spørgsmål, en dansk, feministisk klasse-analytik bør rejse.

Afhandlingens artikelbidrag repræsenterer således ikke det samlede forskningsprojekt, men udgør snarere et eksklusivt udvalg, der med forskellige greb og vinklinger afsøger problemstillingen.

Læsevejledning

Afhandlingen er organiseret i otte dele. Den introducerende del 1, som er slut nu, hvori jeg har præsenteret mine erkendelsesinteresser og kundskabsambitioner, samt de betragtninger, der tilsammen udgør problemfeltet; jeg har også præsenteret projektets forskningsspørgsmål og de analytiske bidrag.

I del 2 tegner jeg et billede af afhandlingens genstandsfelt. Jeg indleder med en teoretisk informeret 'samtidsdiagnose', hvor jeg skitserer de overordnede tendenser, projektet afsøger. Herefter redegør jeg for mit blik på hhv. forældrenes samarbejde om klassens trivsel og deres indskolingssamtaler med skolernes sundhedsplejerske. I del 3 tegner jeg en diskuterende teoretisering af de centrale begreber i afhandlingen, samtidig med at jeg her redegør for, hvordan mit projekt bidrager i forhold til den eksisterende forskning vedrørende forældreskab, sundhed og de bagvedliggende risikologikker.

Del 4 er helliget klassebegrebet; her redegør jeg for relevant eksisterende forskning i forældreskab og klasse, og for Bourdieus begreber, samt en række videre udviklinger af disse, som jeg også drøfter. Afslutningsvist samler jeg også op på de forskellige ræsonnementer om moral, der løbende er blevet introduceret.

I del 5 redegør jeg for afhandlingens metodologi; her analyserer jeg også en række særlige udfordringer, der knytter sig til kvalitative studier af klasse, herunder etiske dilemmaer. Del 6 udgøres af de analytiske bidrag og en række retrospektive overvejelser om forløb og sammenhæng i den artikelbaserede afhandling, imens del 7 samler pointer op, diskuterer og perspektiverer disse og runder afhandlingen af med en konklusion. Del 8 udgøres af en række bilag.

Fordi der er vigtige forskelle mellem USA og England og mellem sociologiske og antropologiske tænkemåder, har jeg valgt at introducere centrale teoretikere med fag og nationalitet første gang, de nævnes. Allerede nu kan det også være på sin plads at gøre opmærksom på, at jeg skriver i pluralis og skifter mellem at skrive "middelklasser", "professionelle middelklasser" og "privilegerede middelklasser" alt efter, om der er tale om britiske, amerikanske eller nordiske ræsonnementer. Når jeg derimod skriver om delta-

gerne i mit forskningsprojekt, skriver jeg i singularis, "middelklassen" og skelner her mellem en nedre, mellemst og privilegeret middelklasse. Denne klassificering af deltagerne i mit forskningsprojekt redegør jeg for i den metodologiske del.

Del 2: Genstandsfelt

I denne del vil jeg skitsere afhandlingens teoretiske og empiriske genstandsfelt. Jeg lægger ud med en teoretisk informeret 'samtidsdiagnose'. I modsætning til en 'samfundsbeskrivelse', er samtidsdiagnosen ifølge idéhistorikeren Lars Geer Hammershøj af **kritisk** tilsnit; det er "en analysestrategi, der fremsætter diagnostiske teser med henblik på positivt at etablere muligheden af at tænke anderledes…"(Hammershøj 2008, p.35). Pointen med at bruge begrebet er, at samtidsdiagnosen giver mig mulighed for at "konstruere og præsentere nye perspektiver, der fatter tidens tendenser på alternative måder. Det er således diagnosens performative demonstration af, *hvordan* samtiden kan forstås anderledes, der åbner op for, *at* det, der er, kunne være anderledes" (Hammershøj 2008, p.35, kursivering i original). I min samtidsdiagnose udgør klasse et dobbeltperspektiv forstået på den måde, at jeg er interesseret i, både hvad der har ført til, at klasse som politisk kategori og som kulturteoretisk, sociologisk greb står så svagt og i, hvordan disse forandringer samtidig siger noget signifikant om, hvordan klasse aktuelt konfigurerer sig.

Jeg indleder samtidsdiagnosen med at drøfte de tendenser, projektets empiriske analyser og teoretiske diskussioner afsøger: Dels neoliberalisme, dels *healthism* og dels hvordan en række feministiske kritikker af efterkrigstidens velfærdssamfund ser ud til at være blevet spændt for en 'kapitalismens omkalfatring'. Med disse ræsonnementer afsøger jeg også klassebegrebets aktuelle status. Så drøfter jeg, hvordan neoliberale selvteknologier med deres *logic of capital* bidrager til en 'psykologisering' af social ulighed og samtidig genindstifter klasse som relationer mellem de, der har mandat til at dømme og de, der er henvist til at lade sig bedømme. Som afrunding på denne samtidsdiagnose peger jeg på, hvordan klasse i dag ser ud til at konfigurere sig omkring subjektiveringsformer, hvor ikke alle har adgang til at akkumulere værdi og fremstille sig selv som et *subject of value*. Disse perspektiver relaterer jeg endvidere til afhandlingens empiriske problemfelt i afsnittet Forældrefokus, forebyggelse og forskelle

Herefter redegør jeg for det empiriske felt, analyserne udforsker: Forældre og forebyggelse, samt grundskolen og det forældresamarbejde og de indskolingssamtaler med skolesundhedsplejerskerne, som jo er de to kontekster, hvori jeg studerer forældreskab set i lyset af de fremlagte ræsonnementer.

Konkurrencestat og 'knaphedsdiskurs'

Som tidligere antydet er der siden efterkrigstiden og især fra slut 80´erne pågået en række ændringer i vestlige samfund, forårsaget af et skifte fra industriel til finansiel kapitalisme, det, der også betegnes neoliberalisme (Tyler 2015). Begrebet om en konkurrencestat tilbyder én måde at forklare de forandringer på, som også de skandinaviske velfærdsstater- og samfund gennemgår. De tyske politologer, Philipp Genschel og Laura Seelkopf peger på, hvordan betegnelsen om en konkurrencestat implicerer en betragtning om, at:

> "The spread of neoliberalism facilitated the transition to the competition state by focusing public attention on competitiveness and by discrediting policy alternatives to market-accommodating polices" (Genschel & Seelkopf 2015, p.241).

Det fremhæves yderligere, hvordan begrebet om konkurrencestaten også:

> "reflects an entrenched cultural hegemony of neoliberal policy ideas that "naturalizes" international competition to the point where it is broadly accepted as a taken-for-granted constraint on domestic policy" (Genschel & Seelkopf 2015, p.241).

Pointen er her, at konkurrencestatsbegrebet adresserer forandringerne som et 'neoliberalismens kulturelle hegemoni', der indstifter konkurrence mellem stater ved at privilegere markedskræfter og initiere til øget global konkurrence, samtidig med at denne **sætter dagsordenen** for nationalstatslig politikudformning. Det har som konsekvens, at de fleste stater i dag: "celebrate capital as the key to the survival of democracy" (McLaren 2003, p.2).

Disse overvejelser foregår også på dansk grund, hvor især Ove Kaj Pedersens *Konkurrencestaten* fra 2006 fremstår som en katalysator for begrebet (se dog også: Illeris 2014; Brinkmann 2010; Kristensen & Jensen 2012; Christoffersen 2014; Knudsen 2007). I *Konkurrencestaten* leverer Pedersen således en analyse af, hvordan 'konkurrence' som metafor og præmis for policy ændrer velfærdsstaten. Påstanden er, at velfærdsstatens værdigrundlag er under forandring: Der sker, argumenterer han, et skifte i synet på individ og fællesskab (Pedersen 2011, p.170). Pedersens ræsonnement er, at i stedet for, som velfærdsstaten gjorde det, at kompensere for samfundsskabt ulighed og beskytte borgere, så søger konkurrencestaten at mobilisere befolkningen til at bidrage på arbejdsmarkedet, så Danmark kan klare sig i en global konkurrence (Pedersen 2011, p.12). Som den norske socialantropolog Halvard Vike peger på, viser Pedersen, hvordan "Kollektive goder endrer status og bliver til knappe, privatiserte ressurser som gradvis blir mindre tilgjengelig for alle som ikke er aktive og effektive konkurrenter" (Vike 2016, p.7). Listen af nedskæringer i velfærdsydelser på social,- sundheds,- familie,- uddannelse,- og arbejdsmarkedsområderne er da også lang og jeg vil ikke påbegynde en udredning af, hvilke, jeg mener, er primære og sekundære for mit studie. Det, jeg ønsker at fremhæve, er, at en særlig **'knaphedsdiskurs'** generelt har vundet indpas (Bruun et al. 2016, pp.26–27) i politik og i den offentlige samtale og at denne henter legitimitet i en række neoliberale logikker, bl.a. vægtlægning af

individets frihed til at vælge og en privilegering af markedet som det, der driver samfundets velstand frem[14]. Dermed sættes velfærdsstaten og dens legitimitet under pres.
I afhandlingen forstår jeg dog neoliberalisme som mere end blot en række politiske beslutninger. I tråd med kønssociologen Hanne Marlene Dahl, begrebssætter jeg snarere neoliberalisme som den amerikanske politolog og feminist Wendy Brown gør det. Om Brown skriver Dahl:

> "She defines neoliberalism as a political discourse that extends the rationality of the market to all institutions and social action, redefines the state as subservient to the economy, uses social politics in particular to serve the needs of the economy, and, finally, produces subjects who are calculating instead of rule-abiding. *Neo-liberalism is not confined to what is traditionally understood as the political sphere, but it is a new societal logic suffusing our bodies and minds*" (Dahl 2012, p.284, min kursivering).

Pointen er her, at neoliberalisme ikke blot forstås som noget, der foregår 'inden for politik', men snarere som noget mere gennemgribende, der også er influerende på både kultur, krop og subjektivitet. Det vender jeg tilbage til. I det følgende skal det nemlig handle om en anden ideologi, der, vil jeg argumentere for, har haft tre konsekvenser: Den har for det første bidraget til at marginalisere klasse som politisk kategori, men samtidig – for det andet – skærpet dets moralske betydning. Og så har den for det tredje udgjort et fundament for *common sense*-liggørelsen af neoliberalismen.

Healthism: Sundhed som ideologi

Elitær moralisme

> ""Healthiness" has replaced "Godliness" as a yardstick of accomplishment and proper living" (Lupton 1995, p.4).

Som den førnævnte, australske sundhedssociolog Deborah Lupton peger på, er sundhed blevet et omdrejningspunkt for den moralsk propre livsførelse. Flere og flere aspekter af tilværelsen og dens daglige gøremål er således de seneste par årtier blevet påført en stadig mere omfattende sundhedsdimension.

[14] Se fx Søren Hviid Pedersens kronik, *Derfor skaber velfærd afhængighed*, bragt i Berlingste Tidende d. 16. oktober 2013. Heri forklarer Pedersen bl.a., at velfærdsstatens redistrubering risikerer at skabe "velfærdsnarkomaner" hvilket "undergraver kilden til al velstand, det frie marked og den frie markedsøkonomi". https://www.b.dk/kronikker/kronik-derfor-skaber-velfaerd-afhaengighed Sidst besøgt d. 6. april 2017

Blandt de forældre, jeg udførte feltstudiet hos, så jeg da også, hvordan alt lige fra dagligvareindkøb, beklædning, madpakkesmørring over valg af befordringsmidler og fritidssysler og til sengetider, sindstilstande og søvnmønstre var forhold, hvis sundhedsdimension pr automatik nøje blev overvejet og afvejet. Og symptomatisk kunne Jyllands-Posten d. 15. februar 2017 meddele, at: "Sundhedsvæsenet topper på danskernes interesseliste" overgået af både "kriminalitet", "økonomi" og "integration".[15] Imens klasse er tavst, forholder det sig således snarere omvendt for sundhed. Sundhed 'råber'.

I 1980, altså for knap 40 år siden, skriver den amerikanske sundhedssociolog, Robert Crawford om en ny form for 'sundhedsbevidsthed', der invaderer amerikansk kultur:

> "The concern with personal health has become a national preoccupation. Ever increasing personal effort, political attention, and consumer dollars are being expended in the name of health" (Crawford 1980, p.365).

Udover øget politisk opmærksomhed beskriver Crawford bl.a., hvordan antallet af avisartikler fra dagspressen, der handler om sundhed, eksploderer, hvordan jogging og træning vinder indpas parallelt med, at nye populærmagasiner om sundhed opstår og reklamer i stigende omfang søger at sælge gennem sundhed.

Når jeg trækker Crawford ind, er det fordi, jeg mener, at hans karakteristik af sundhed som en **ideologi** – manifesteret i begrebet *healthism* – er træffende for den status, sundhed har fået i Danmark, selvom det amerikanske samfund på centrale områder – fordelingspolitisk, velfærdpolitisk, værdipolitisk, kulturelt – adskiller sig fra det danske. *Healthism* definerer Crawford som:

> …"the preoccupation with personal health as a primary – often *the* primary – focus for the definition and achievement of well-being; a goal which is to be attained primarily through the modification of life styles…" (Crawford 1980, p.368, kursivering i original).

Crawford er dog langt fra begejstret og det af flere årsager. For det første er problemet, at *healthism* individualiserer, for: "Like medicine, healthism situates the problem of health and disease at the level of the individual. Solutions are formulated at that level as well" (Crawford 1980, p.365).

Denne individualisering af sundhed udgør, som jeg skrev i introduktionen, et stærkt paradigme, hvor det tages for givet, at hvert individs helbred – og dermed folkesundheden – afgøres af den enkeltes valg af livsstil i relation til risikofaktorer, knyttet til hhv. kost, rygning, alkohol og motion. I Danmark har vi således KRAM-konceptet, der udspringer

[15] http://jyllands-posten.dk/indland/ECE9369597/sundhedsvaesenet-topper-paa-danskernes-interesseliste/ Sidst besøgt d. 25. februar 2017

af en omfattende befolkningsundersøgelse i 2007 og 2008, som havde til formål at kortlægge danskernes helbredstilstand. Fordelt på 13 kommuner gennemførte 18.065 danskere en helbredsundersøgelse, imens 76.484 udfyldte et spørgeskema (Statens Insitut for Folkesundhed 2009) netop med afsæt i Kost, Rygning, Alkohol og Motion.

Her defineres altså et folkesundhedsmæssigt problem som udspringende af individuel livsstil i tråd med Crawfords ræsonnement. Følgelig formuleres de løsninger, som det enorme datamateriale sidenhen har dannet afsæt for, som et spørgsmål om at få den enkelte til at ændre adfærd med henblik på at forebygge det, der betegnes 'livsstilssygdomme'. De fordrede adfærdsændringer er således, at vi hver især ikke ryger, dyrker mindst ½ times motion dagligt, ikke indtager mere alkohol end Sundhedsstyrelsen anbefaler og i øvrigt indtager en diæt i overensstemmelse med Fødevareministeriets officielle kostråd.

For det andet mener Crawford, at "Healthism leaves people at risk" (Crawford 1980, p.385). For selvom *healthists* – altså de, der dyrker sundhedsbølgen – i udgangspunktet er kritiske overfor den, på daværende tidspunkt, ortodokse medicin og hylder en mere holistisk tilgang til sundhed, hvor også mental og sågar spirituel sundhed dyrkes, så er der alligevel et eksklusivt fokus på den enkeltes adfærd, der underforstås at være afgørende for helbred og velbefindende. Dermed er *healthisms* sundhedsforståelse ensbetydende med risikominimering. For det tredje og i forlængelse heraf problematiserer Crawford også den **afpolitisering** af sundhed, som han mener, *healthism* bidrager til: "It reinforces the illusion that individual coping is enough…Healthism disables because human capacity cannot be advanced in the subjective sphere alone" (Crawford 1980, p.385). I dette perspektiv bliver det tankevækkende, at der fx ikke, som baggrund for politikudformning, også er lavet en kortlægning af danskernes arbejdsvilkår og boligforhold på linje med KRAM-undersøgelsen.

For det fjerde peger Crawford på, at *healthism* er et anliggende for de bedre stillede dele af middelklassen. For selvom arbejderklassens kampe for en forbedring af arbejds- og levevilkår historisk også har udspillet sig med fremme af sundheden for øje, så er den nye *healthism* anderledes: Den er, som jeg har antydet, ikke optaget af at forbedre strukturelle levevilkår via politisk kamp, men snarere af den **personlige** sundhed. Og disse privatiserede optagetheder af eget helbred og velbefindende er, konstaterer Crawford, sysler, der først og fremmest appellerer til den velstillede middelklasse: "…the current preoccupation with personal health displays a distinctive…middle-class stamp" (Crawford 1980, p.366).

Kritiske studier af det øgede fokus på folkesundheden i Danmark indvender da også, at livsstilsparadigmet, KRAM, udgør et vokabularium til formidling af middelklassenorma-

tivitet. Fx skriver den danske sygeplejerske Stinne Glasdam: "Middelklassen er i vort samfund blevet "de normale" og alt, hvad der ligger udenfor, er i fare for at blive stigmatiseret" (Glasdam 2009, p.24; se også Myrthue 2007). Også psykologen Sven Brinkman forholder sig kritisk til den måde, hvorpå sundhedsdiskurser i dag trækker nye, samfundsmæssige skillelinjer mellem mennesker, "fx mellem A- og B-hold" (Brinkmann 2010:16). Sidst men ikke mindst problematiserer Crawford, at *healthism* uvægerligt implicerer en "elitist moralizing about what are believed to be unhealthy coping behavoirs"(Crawford 1980, p.385). *Healthism* medfører således en form for **elitær moralisme** i forhold til adfærd, der anses for usund – og dermed altså også en særlig interesse for 'usundhed' eller 'risikoadfærd', der medfører kontinuerlige vurderinger af, **om** dette eller hint 'er sundt'. Et eksempel kan være den populærvidenskabelige artikel fra videnskab.dk, der bærer den sigende titel: "Mange danskere er ligeglade med sundhed".[16] Det at være 'ligeglad' med sundhed kolliderer netop med 'proper livsførelse', der, som Lupton i det indledende citat peger på, har sundhed som omdrejningsakse. Det er på den måde – via italesættelsen af de 'ligeglade danskere' – *healthisms* elitære moralisme virker. I artiklen citeres endvidere den danske medieforsker, Dorte Brogaard Kristensen som følger:

> "Især højtuddannede danskere køber sundhedsdiskursen, og gør den til deres egen. For dem er det vigtigt at vise, at de kan leve op til sundhedsanbefalingerne. Andre danskere ser ikke sundhed som noget, der passer til dem".

Jeg kunne godt tænke mig at vende det ræsonnement om og rejse spørgsmålet: Hvad nu, hvis det ikke er de højtuddannede, der synes, det er vigtigt at vise, at de kan leve op til sundhedsanbefalingerne, men snarere sundhedsanbefalingerne, der indretter sig efter de højtuddannedes behov for at fremstå moralsk ansvarlige? Hvad nu, hvis det ikke blot handler om, at de højtuddannede "køber" sundhedsdiskursen, men snarere om, at det er dem, der producerer den? For som Kristensen andetsteds peger på, er sundhed – *healthism* – netop en 'respektabilitetsmarkør' – det, jeg vil kalde en eufemisme for klasse:

> "Vi hygger os mens vi går rundt i supermarkedet og kigger på indkøbsvognene. Indholdet vidner om den moralske karakter på den, der skubber den rundt. Er der mon buræg, cola eller hvidt toastbrød i indkøbsvognen? Det kan føre til moralsk fordømmelse og rynken på næsen…sundhed er en markør af klasse og moral"(Kristensen 2016, p.85).

Det store fokus på sundhed og sundhed forstået som et individuelt anliggende, som *healthism* implicerer, trækker således med sig, **at** spørgsmål om moral bliver præsente, fordi en særlig elitær middelklassemoralisme udbredes. Og det er præcis denne elitære moralisme og dens effekter, jeg er interesseret i at afsøge – både for forældre, der kan

[16] http://videnskab.dk/krop-sundhed/mange-danskere-er-ligeglade-med-sundhed Sidst besøgt d. 2. februar 2017

regnes blandt de 'andre danskere' og for de, der regnes blandt det 'vi', Kristensen adresserer. Og både, når de danner relationer til hinanden og deltager i skolesundhedsplejerskens samtaler.

Model for neoliberal omkalfatring

I 2006 gør Crawford så status ved at sammenligne tre historiske perioder og deres dominerende sundhedsforståelser. Her ser Crawford med fornyet bekymring på, hvordan *healthims* implicerede idé om den personlige sundhed og elitemoralismen har vundet indpas og nu også har betydning for, hvordan den enkeltes 'karakter' bedømmes:

> "In a health-valuing culture, people come to define themselves in part by how well they succeed or fail in adopting healthy practices and by the qualities of character or personality believed to support healthy behaviors. They assess others by the same criteria. … Moreover, health and the qualities of personhood associated with its achievement are key metaphors traversing the moral terrain of contemporary societies" (Crawford 2006, p.402).

Det vil altså sige, at folk definerer sig selv i lyset af deres sundhedsadfærd og samtidig vurderer både eget og andres værd ud fra 'graden af' sundhed – og at denne moralisme yderligere gennemsyrer samfundet. Med *healthism* er sundhed således blevet: "a kind of moral performance infused with ideological meanings" (Montelius & Nygren 2014, p.435).

Crawford er især foruroliget, fordi *healthism* ser ud til at have været ekstremt befordrende for udbredelsen af neoliberalismen:

> "What has become clear in hindsight is that individual responsibility for health, although not without challenge, proved to be particularly effective in establishing the 'common sense' of neoliberalism's essential tenets. In contrasting a vision of autonomous, prudent and self-responsible individuals to images of the careless and the foolhardy, a link was easily made to the burden of social spending: the virtuous would have to pay taxes to provide medical care for those whose unhealthy lifestyles led to overutilization of medical care. Health talk became responsibility talk" (Crawford 2006, p.410).

Crawford mener således, at *healthism* spiller en central rolle som motor i neoliberalismens udbredelse: "Individual responsibility for health has become a model of and a model for the neoliberal restructuring of American society" (Crawford 2006, p.410). Det, jeg foreslår her, er altså, at *healthism* også har virket særligt befordrende for individualisering og skærpet moralisering i Danmark. Dermed foreslår jeg også, at neoliberale omkalfatringer med medvind har taget form i Danmark netop med afsæt i KRAMs individualiserende, elitemoraliserende ansvarliggørelse (se også Kristensen et al. 2016). På den måde er der en nøje sammenhæng mellem neoliberalisme, knaphedsdiskurs, *healthism* og 'samfundets bekymring' for, om forældre formår at 'tage ansvar' for at opfostre sunde børn i trivsel.

Det er denne sammenhæng, der gør det både legitimt og meningsfuldt, at skolesundhedsplejersken rutinemæssigt spørger ind til bl.a. forældrenes tobaks- og alkoholvaner som i det indledende feltnoteuddrag. Og det er denne sammenhæng, jeg er optaget af at afsøge klasseimplikationerne af.

Men samtidig ser det også ud til, at en række feministiske kritikker er kommet til at spille en rolle i neoliberalismens udbredelse. Det vil jeg i det følgende beskæftige mig med, fordi det korresponderer med marginaliseringen af klassebegrebet.

Feministisk kritik og neoliberalisme

Den amerikanske feminist og retfærdighedsteoretiker, Nancy Fraser beskæftiger sig også med kapitalismens rekonfigurationer. Fraser beskriver, i tråd med Genscher og Seelkopf, hvordan kapitalismen, der tidligere var organiseret med nationalstaterne som en selvindlysende ramme, i stigende grad bliver globaliseret og neoliberaliseret: "Reversing the previous formula, which sought to "use politics to tame markets," proponents of this new form of capitalism proposed to use markets to tame politics" (Fraser 2013, p.217).

Fraser diskuterer egentlig spørgsmålet om, hvorfor 2. bølge-feminismen – som jeg her, med kønshistorikeren Bente Rosenbeck forstår som både akademisk og politisk-aktivistisk forankret (Rosenbeck 2012) – på den ene side har fået udbredt kulturel medvind, men på den anden side ikke er lykkes med at udligne strukturelle kønsmæssige uligheder. Hvordan kan det fx være, at det i dag er de allerfærreste som ikke går ind for kønsmæssig ligestilling, når der samtidig vedbliver at være systematisk forskel i løn for samme arbejde?

Fraser mener, at diskrepanser som ovenstående er opstået, fordi feminismens kritik af efterkrigstidens velfærdsstater er blevet indrulleret i den større omkalfatring af kapitalismen, der har **lukreret** på den feministiske kritik: "the dream of womens emancipation is harnested to the engine of capitalist accumulation" (Fraser 2013, p.220). Som et eksempel ud af flere nævner Fraser den feministisk forankrede kritik af velfærdsstaten for at passivisere sine medborgere i stedet for at myndiggøre dem; feminister påpegede således, at: "Far from being empowered to interpret their needs democratically, via political deliberation and contestation, ordinary citizens were positioned (at best) as passive recipients of satisfactions defined and dispensed from on high" (Fraser 2013, p.213).

Det bekymringsvækkende er, mener Fraser, at denne kritik siden er blevet brugt som et neoliberalt argument for at reducere statens indflydelse: "In the new climate, it seemed but a short step fromsecond-wave feminism's critique of welfare-state paternalism to Margaret Thatcher's critique of the nanny state" (Fraser 2013, p.221). Det vil altså sige, at et perspektiv, der oprindeligt havde til hensigt at transformere "state power into a

vehicle of citizen empowerment and social justice" i stedet anvendes "to legitimate marketization and state retrenchment" (Fraser 2013, p.222).

Også andre kritiske perspektiver ser ud til at være blevet indrulleret i kapitalismens omkalfatring og den parallelle klassemarginalisering. Det vil jeg i de følgende to afsnit opholde mig ved.

Fraser peger nemlig også på en feministisk kritik af efterkrigstidens velfærdsstat for at være både *class-centric* og androcentrisk: Dels blev samfundets sociale divisioner hovedsageligt forstået med klasse, i en snæver socio-økonomisk definition, som prisme: "The effect of this class-centric, economistic imaginary was to marginalize, if not wholly to obscure, other dimensions, sites, and axes of injustice" (Fraser 2013, p.213). Og dels blev den idealtypiske medborger forstået og fremstillet som: "an ethnic-majority male worker – a breadwinner and a family man…" (Fraser 2013, p.213). Institutionaliseringen af disse forståelser blev således kritiseret for at naturalisere andre former for uretfærdigheder og sociale samfundsdivisioner, fx baseret på race, etnicitet eller køn.

Det spørgsmål, jeg gerne vil rejse er, om også denne kritik kan siges at være blevet spændt for neoliberalismens motor? Er det en af årsagerne til, at klasse i stigende grad har været udsat for en marginalisering både politisk og forskningsmæssigt?

Klasseløst samfund eller middelklassehegemoni?

Jeg har allerede citeret Anders Fogh Rasmussen for at tolke sin valgsejr i 2001 som vælgernes opgør med klassekampen. Mere overraskende er det dog måske, at også Socialdemokratiet 11 år senere istemmer: I en kronik i Politiken d. 20. august 2012, der definerer partiets visioner, forfattet af Bjarne Corydon, Carsten Hansen, Mette Frederiksen og Henrik Sass Larsen, hedder det således, at: "i 2012 er vores historiske hovedforpligtelse ikke at omfordele fra rig til fattig".[17] Ifølge en artikel i Information, uddyber Sass Larsen efterfølgende, at "lighed efter klassekampen er at »have værdige valgmuligheder i tilværelsen«".[18] Symptomatisk for neoliberalismens vægtlægning af individets 'frihed til at vælge' er spørgsmålet om fordeling her fortrængt til fordel for "værdige valgmuligheder" – uden at det dog er beskrevet nøjere, hvad 'værdighed' og 'valgmuligheder' dækker over eller hvad sammenhængen mellem valg og værdighed er.

Denne politiske modvilje mod klasse – som altså ikke kun findes i Danmark, men i Vesten generelt – akkompagneres endvidere af en forskningsmæssig marginalisering af begrebet. Tilbage i 1996 erklærer sociologerne Jan Pakulski og Malcolm Waters således

[17] http://politiken.dk/debat/kroniken/art5467538/Socialdemokraterne-er-bedst-for-Danmark Sidst besøgt d. 28.marts 2017
[18] https://www.information.dk/debat/2013/03/socialdemokraterne-aflyst-klassekampen Sidst besøgt d. 2.marts 2017

klasse død; under titlen *The Death of Class* skriver de sig ind i en stigende tendens til at betragte klasse som noget irrelevant og gammeldags. Som Pakulski i 2005 forklarer:

> "… "classness" reached its peak in industrial society and has been declining while postindustrial and postmodern trends intensify. Contemporary advanced societies remain unequal, but in a classless way" (Pakulski 2005, p.152).

Den britiske medieforsker Emma Casey peger da også på, at marginaliseringen af klasse umiddelbart ser ud til at skyldes, at industrisamfundet med dets meget tydelige stratificering er under opbrud:

> "Perhaps one explanation for this increased reluctance to discuss and research class lies in the idea that old signifiers of class are increasingly blurred and fluid. Class is no longer so easily defined in terms of income and occupation... Somehow, the old ideas of class do not match the everyday reality of contemporary working-class life" (Casey 2010, p.228).

Sammen med Pakulski og Waters er det især den tyske sociolog Ulrich Beck og den britiske sociolog Anthony Giddens, der fremhæves som katalysatorer for den samfunds- og kulturvidenskabelige afskrivning af klassebegrebet (Lawler 2005b; Savage et al. 2001; Walkerdine 2011; Skeggs 2004a; Devine et al. 2004). Med deres interesse for sociale forandringer og de gennemslagskraftige individualiseringsteorier om det refleksive, risikohåndterende, selvskabende subjekt, hævder de hver især, at senmodernitetens detraditionalisering betyder, at individet ikke længere orienterer sig efter sin objektive klasseposition, som dermed har mistet sin forklaringskraft som ulighedsgenerator.

Men ræsonnementerne om, at individet selvrefleksivt kreerer sin egen biografi i en fragmenteret verden, kritiseres samtidig for at forudsætte et selv, der er løsrevet fra strukturer og materialitet. Skeggs problematiserer således, at både Beck og Giddens´ antagelser: "relies completely on everybody having equal access to the resources by which the self can be known, assessed and narrated" (Skeggs 2004a, p.53). Derfor problematiserer hun endvidere perspektivernes manglende **empiriske** forankring:

> "Thus we need to ask, why is it that some theorists conceive of themselves as mobile, reflexive individuals? Also, why is there a division between those who theorize the social and cannot see class within their perspective and those who study empirically and note it´s ubiquity and increased inequality?" (Skeggs 2004a, p.53) (Se også Mike Savage, 2000, p. 105).

Tidligere nævnte Lamonts interviewstudier underminerer da også antagelsen om, at klasse har mistet sin betydning som basis for identitetskonstruktion. I stedet for at forstå identitet som noget flydende, pluralt og decentreret, viser Lamont, at processerne er: "tired to the cultural resources workers have access to and to the conditions in which they live…" (Lamont 2000, p.244). Det leder hende til at konstatere, at: "…instead of positing that identities are unstable or fragmented, I establish empirically that some patterns of

self-identification and boundaries are more likely in one context than in another" (Lamont 2000, p.244). Også den britiske sociolog og køns- og klasseforsker, Valerie Hey forholder sig problematiserende til idéen om et decentreret og fragmenteret subjekt. I en autobiografisk refleksion over sin egen færd som 'klasserejsende' (Trondman 1994), insisterer hun på, at: "...no amount of fascination with poststructuralist accounts of "decentred" subjectivity can erase the "under the skin" sense of an intractable (working class) identity" (Hey 1997, p.143).

Kritikerne peger således på, at de empiri-løse teorier om det entreprenante, refleksive selv, der samtidig implicerer en idé om klassernes vigende betydning for identitetsdannelse, ikke tager højde for, at der forudsættes bestemte ressourcer, som empiriske studier viser, at ikke alle har adgang til.

Den britiske sociolog Mike Savage hævder endvidere, at Beck og Giddens fundamentalt misfortolker forholdet mellem individ og samfund. Han peger på, at det, Beck og Giddens tolker som udtryk for klassernes død til fordel for en individualisering, i stedet bør forstås som udtryk for **middelklassernes dominans** (Savage 2000, p.148ff). Norske Jon Ivar Elstad formulerer det således:

> "De ideologiske strømninger, som vi har sett i de sidste 20-30 år, i form av individualisering, desorganisering av klassene og oppløsning av den tidligere forbindelsen mellom klassene og de politiske partiene, er egentlig uttrykk for middelklassens erobring av et *kulturelt* hegemoni i samfunnet" (Elstad 2005, p.8, kursivering i original).

Den engelske sociolog Stephanie Lawler hævder da også polemisk, at: "class is *built into* the idea of classlessness and claims of a classless society are the opposite of what is (apparently) claimed" (Lawler 2005b, p.798, kursivering i original). Også Skeggs adresserer usynliggørelsen af klasse som udtryk for et middelklassehegemoni:

> "Making class invisible represents a historical stage in which the identity of the middle classes is assured. There was a time when the concept of class was considered necessary by the middle classes to maintain and consolidate differences in power: its recent invisibility suggests that these differences are now institutionalized, legitimated and well established" (Skeggs 1997b, p.7).

Således er der tilsyneladende i afvisningen af klassebegrebets relevans, mener disse tænkere, indskrevet klasseinteresser. Det afgørende er dermed, at påstanden om klassesamfundets død – både politisk og forskningsmæssigt – også kan forstås som et middelklassehegemoni, der samtidig en del af et neoliberalt maskineri. Skeggs mener yderligere, at den vigende forskningsmæssige interesse for klasse hænger sammen med, at middelklassehegemoniet også slår igennem indenfor den ellers magt- og normativitetskritiske, feministiske kultur-teori (Skeggs 1997b, p.6). Det ræsonnement vil jeg gerne forfølge.

Omfordeling eller anerkendelse? Identitetspolitiske blindgyder

I det følgende vil jeg således tage endnu et spadestik ned i spørgsmålet om, hvorvidt neoliberalismen også har lukreret på de feministiske kritikker vedr. klassecentrisme og androcentrisme med klassemarginalisering som konsekvens. Som nævnt rejste feminister en kritik af, hvordan andre ulighedsproblematikker under den national- og velfærdsstatslige kapitalisme, blev naturaliseret. Siden er billedet imidlertid vendt, så problematiseringen af andre typer af ulighed har fået forrang på **bekostning** af de klassebaserede. Det er dét, jeg vil forfølge i afsnittet.

Selvom de tidligere *cultural studies* var kendetegnede ved en særegen blanding af kønsblindhed og optagethed af maskulinitet og arbejderklasse (Gray 2003; Fraser 2013), tog de kritiske, feministiske teoriudviklinger i første omgang særligt fart med udbredelsen af *cultural studies* op igennem 70´erne og 80´erne. Samtidig forbandt *cultural studies* og feministisk teori sig i stigende grad til det, der ofte betegnes 'den sproglige vending' hvor 'den postmoderne sandhedsanfægtelse', båret frem af poststrukturalismens påpegning af sprogets **kontingens**, åbnede op for et **forandringspotentiale**.

Sammen med interessen for identitet og det sub-eller modkulturelle stimulerede det endvidere en forskningsmæssig og politisk tendens til at rejse krav om kulturel anerkendelse – det, der også er blevet betegnet 'identitetspolitik'. Identitetspolitik forstår jeg her som de typer af teori og politisk aktivisme, der problematiserer, hvordan sociale kategorier fører til systematiske forfordelinger, og som samtidig er optagede af forandringspotentialer og frigørelsesstrategier. Det er impliceret i ræsonnementerne, at en anerkendelse af bestemte kulturbårne identiteter – fx med afsæt i race, etnicitet, køn og/eller seksualitet – vil reducere ulighed.

Det tankevækkende er dog, som jeg indikerede tidligere, at **klasse** som forskelssættende kategori og som basis for identitetspolitiske krav om kulturel anerkendelse ikke har nydt samme tilslutning, men tværtimod er blevet marginaliseret, imens andre sociale kategorier har været i centrum for teoriudvikling og politisk kamp. For tendensen blev, at krav om kulturel anerkendelse rejstes **på bekostning** af omfordelingskrav. Og det har fået bl.a. Sayer, Skeggs og Fraser op af stolene: Fraser mener, at udbredelsen af krav om kulturel anerkendelse er foruroligende, fordi der kommer til at mangle en kritik af den stigende økonomiske ulighed, som globalisering, her karakteriseret som "an aggressively expanding capitalism" (Fraser 2000, p.1), fører med sig, ligesom denne neoliberalistiske diskurs i stigende grad har succes med at angribe selve idéen om økonomisk retfærdighed.

Fx udtalte daværende socialminister Eva Kjer Hansen (V) til Jyllands-Posten, d. 18. september 2005, at: "det er et faktum, at uligheden øges i Danmark. Det er i orden, for den

skaber større dynamik i samfundet"[19]. Også direktøren for den økonomiske tænketank CEPOS, Martin Ågerups bog fra 2007, *Den retfærdige ulighed* kan tolkes i forlængelse af Frasers perspektiv. Selvom Kjer Hansen tilbage i 2005 kom i modvind og Ågerup blev betragtet som mere eller mindre rabiat, har der i de mellemliggende år fundet et normskred sted. Fx stiller Jyllands-Posten på sin Facebook-side i 2013 spørgsmålet: "Daværende socialminister Eva Kjer Hansen (V) blev stærkt kritiseret, da hun i 2005 fremhævede ulighed som noget positivt. Må man godt sige det i 2013?[20] Samtidig linkes der til en artikel, hvori lektor ved AUs Institut for Statskundskab, Jørn Loftager, citeres for at mene, at: "Det er faktisk mere ekstremt, det Margrethe Vestager siger. For Eva Kjer Hansens udtalelser havde den vigtige pointe, at en øget ulighed kun var acceptabel, såfremt den kom de dårligst stillede til gode, og den tilføjelse er der ikke hos Margrethe Vestager". Det, den radikale Vestager, daværende økonomi- og indenrigsminister, citeres for, er følgende: "Den øgede forskel er overkommelig. Den afspejler det politiske valg, at der godt må være en tilskyndelse til at gribe nogle af samfundets muligheder". Loftager mener, det er udtryk for et "omfattende normskred", når ulighed nu opfattes som "noget positivt":

> "…der har været en grundfæstet norm om lighed i det danske samfund. Ikke lighed forstået som lige indkomst, men en lighed i form af ligeværd, hvor man er lige i status som borger, uanset ens økonomiske værdi på markedet, og noget tyder på, at den norm ikke er så stærk, som den har været".[21]

Når spørgsmålet om omfordeling fortrænges til fordel for krav om kulturel anerkendelse, risikerer det således at bidrage til at legitimere øget social ulighed. For som Fraser yderligere hæfter sig ved, er der et grundlæggende problem med hvem, der overhovedet bliver genkendt som nogen, der kan gøre krav på anerkendelse (Fraser 1997; Fraser 2000). Hun problematiserer således, hvordan forskellige former for misrepræsentation medfører forskellige grader af eksklusion fra de anerkendelsespolitiske kampe, som i værste fald kan betyde, at nogle mister "the right to have rights" (Fraser 2005, p.4).

Op til det amerikanske præsidentvalg i efteråret 2016 cirkulerede en *YouTube* video i mine kredse. Det var et indslag fra The Daily Show betitlet *Putting Donald Trump supporters Through an ideology test*. Her fik man rig lejlighed til at more sig/forarges over Trumpstøtternes 'uvidenhed' og 'dobbeltmoral' hvad angår ligestilling, LGBTQ-rettigheder og islamofobi. En svært overvægtig, hvid mand udtaler fx, at "extreme nations they don´t treat women with respect", hvortil reporteren spørger: "We treat women with respect here?" Manden svarer: "Yearh, we do". Reporteren beder nu manden om at fortælle om

---

[19] http://jyllands-posten.dk/indland/ECE3809371/Socialministeren-st%C3%A5r-fast-p%C3%A5-ulighed/ Sidst besøgt d. 17. april 2017

[20] https://www.facebook.com/jyllandsposten/posts/10151515022887683 Sidst besøgt d. 17. april 2017

[21] http://jyllands-posten.dk/politik/article5687406.ece Sidst besøgt d. 17. april 2017

teksten sin T-shirt, imens kameraet skifter vinkel og zoomer ud. Manden, tydeligvis forlegen, trækker ud i sin bluse: ”Ehemhehe, it says: ”Hillary sucks”…”but”eh…”not like Monica””. Reporteren konstaterer tørt: ”Hilarious”.

Jeg vil på ingen måde underkende det problematiske i den dobbeltmoralske sexisme og intolerance blandt Trump-støtterne, som indslaget afdækker. Det, jeg her er optaget af, er dog snarere det paradoks, at indslaget på den ene side netop stiller identitetspolitiske krav om kulturel anerkendelse (af muslimer, LGBTQs og kvinder), imens det på den anden side er udtryk for en dyb ringeagt og intolerance overfor den amerikanske, hvide arbejderklasse. Dette paradoks adresserer Sayer:

> “The liberal, affluent, educated whites regard treating others as unequally on the basis of their gender, ‘race’ or sexuality as immoral, and they presumably realise that if they were to be sexist, racist or homophobic, they would themselves be responsible for reproducing injustice and undeserved inequality. They do not, however, see class inequality as unjust and they probably do not regard it as their responsibility either” (Sayer 2005, p.13).

Problemet er, at de klassebaserede uligheder som fx meget lave indtægter og dårligt helbred – som det også er tilfældet i indslaget fra *The Daily Show* – sjældent anerkendes som **uretfærdigheder**. Det samme gælder i den offentlige og politiske debat om den øgede ulighed i Danmark, som jeg før nævnte; hvor ulighed i 2005 overvejende regnedes for et symptom på et demokratisk underskud, ser det ud til i 2013 at blive italesat som en ’rimelig’ konsekvens af en ny form for ’incitamentpolitik’.

Fraser insisterer derfor på at **sammentænke** fordelings- og anerkendelsespolitiske krav, fordi adgangen til materielle ressourcer og adgangen til de positioner, hvorfra krav om anerkendelse overhovedet kan rejses, må ses i sammenhæng:

> ”Cultural norms that are unfairly biased against some are institutionalized in the state and the economy; meanwhile, economic disadvantage impedes equal participation in the making of culture, in public spheres and in everyday life. The result is often a vicious circle of cultural and economic subordination” (Fraser 1997, p.15).

I det omfang deltagelse i ”the making of culture” også indbefatter positioner i akademia hvorfra magt- og normativitetskritisk viden produceres, kan man derfor argumentere for, at den vigende interesse for klasse kan tolkes som udtryk for, at ’arbejderklassethed’ ikke genkendes som en kategori, der overhovedet kan gøre krav på kulturel anerkendelse; klassebaseret identitet er på den måde blevet skrevet ud af de forskningsmæssige, identitetspolitiske kampe til fordel for et fokus på især køn, seksualitet, etnicitet og race (se også McLaren 2003).

Det er dog mere kompliceret end som så: Skeggs mener nemlig yderligere, at 1990´ernes poststrukturalistisk informerede identitetspolitik placerer nogle grupper: ”outside of the

need for justice and places others at the centre of moral authorization" (Skeggs 2004, s. 59). Denne pointe afspejles meget præcist i indslaget fra *The Daily Show*, hvor hvid arbejderklasse helt overvejende positioneres, ikke bare udenfor den sfære, hvori retfærdighedskrav kan rejses, men ligefrem fremstilles som problemernes rod.

Det kan finde sted, fordi politiske anerkendelseskrav rejses af "groups who feel proud to be recognized as "something" (insert as appropriate categories of sexuality, race, nationality)" (Skeggs 1997a, p.123) og desuden baserer sig på følgende forudsætninger og antagelser:
1) At folk kan artikulere deres lidelse i dette rette vokabular,
2) at de har adgang til fora, hvori deres lidelse bliver anerkendt som lidelse,
3) at de bliver genkendt som nogle, der er værdige til at føle lidelsen og ikke mindst,
4) at de overhovedet identificerer sig med en forskelssættende kategori.

Problemet er nu, vedr. 4, at kategorien 'arbejderklasse' i selskab med kategorien 'kvinde' ikke kan være en kilde til positiv identifikation, som fx hos nogle arbejderklassemænd jf. Frasers tidligere nævnte ræsonnementer og jf. Lamonts studier (Lamont 2000 som jeg vender tilbage til; Lamont 1992). Det er bl.a., fordi bio- og socialpolitiske tiltag overvejende har haft til formål at regulere hvid arbejderklassefemininitet, som derfor er inficeret af institutionaliseret moralsk fordømmelse (Finch 1993; Yeo 2005; Walkerdine & Lucey 1989; Blackman 1996) Det udfolder jeg senere i afhandlingen.

Derfor vil arbejderklassekvinder være mere tilbøjelige til at **dis**identificere sig med deres objektive klassetilhør, viser Skeggs´ etnografiske forskning blandt unge arbejderklassekvinder (Skeggs 1997b): "They did not want to be recognized as working-class because for them that recognition always involved *mis-recognition*" (Skeggs 2010, p.350, kursivering i original). Her mangler der altså den positive identifikation med kategorien klasse, som er en forudsætning for at stille krav om anerkendelse. Samtidig må man, vedr. 3 og jf. indslaget i *The Daily Show*, spørge, om en, der identificerer sig med kategorien "hvid arbejderklassekvinde" vil kunne genkendes som en, der er værdig til at føle sig forulempet af en klassebaseret lidelse?

Desuden, vedr. 1 og 2, udviklede det (post-)feministiske projekt sig med den sproglige vending til en elitær sag, hvor adgang til og besiddelsen af bestemte kapitalformer – bl.a. kendskab til finlitteratur, avancerede sprogteorier og bestemte subjektiveringsformer – blev en forudsætning for deltagelse (Skeggs 1997b). Yderligere må man derfor problematisere både det forudsatte vokabular og de implicitte adgangskrav til de fora, hvori identitetspolitiske anerkendelseskrav kan rejses.

Den vigtige pointe i mit projekt er, at man på den måde kan sige, at feministisk identitetspolitik med afsæt i krav om kulturel anerkendelse har bidraget til at **afspore** drøftelser

af klasse som årsag til ulighed. Den slovenske filosof Slavoj Zizek kritiserer ligefrem identitetspolitikken for at tage afsæt i en klasse**fornægtelse** og dermed for at fungere som ideologisk overbygning for neoliberalismen (Bjerre & Bagge Laustsen 2006, p.90).

Fælles for de kritikker jeg har drøftet i de foregående to afsnit, er ankerne mod en interesseforskydning, hvor den magtkritiske forskning på optimistisk facon har opdyrket forandringspotentialet i "individets kreative, modstandsydende selvskabelse" (Villadsen 2010, s. 24) med en svigtende opmærksomhed på de strukturelle, materielle vilkår, dannelsen af subjektivitet **også** er underlagt og med en underordning af omfordelingspolitiske spørgsmål. Den kritiske forsknings intention om at reducere ulighed bidrager derved utilsigtet til en hegemonisering af en neoliberal middelklassefejring af Subjektet som sin egen konstruktør og dermed lykkes smed. Eller som den amerikanske kritiske pædagogikforsker, Peter McLaren indigneret konstaterer:

> "It is perhaps easier to focus on consumption, pleasure and cultural fashion, discussed in impenetrable private debates. But for academics to look away from the forces which limit and damage the lives of so many, gives at best an inadequate social science and at worst is an intellectual treason—just fiddling while the world burns" (McLaren 2003, p.9).

Problemet er, at den forskningsmæssige, offentlige og politiske opmærksomhed dermed har flyttet sig fra strukturelle vilkår til et individualiseret og 'psykologiseret' perspektiv på social ulighed, der nu i stigende grad artikuleres som et resultat af individets 'personlighed' og dermed evne til at træffe 'de rigtige' valg (Reay 2005; Walkerdine 2003).

Det vil jeg i det følgende uddybe. Den påstand, jeg vil argumentere for, er, at governmentale selvteknologier opererer ud fra en 'kapitalens logik' og at de deraf afledte, neoliberale subjektiveringsformer medfører, at moralsk værd/i er blevet et centralt element i sociale og institutionelle interaktioner. Endvidere vil jeg argumentere for, at det hænger nøje sammen med klasse.

Neoliberale subjektiveringsformer

The logic of capital: Værd/i

I 1990 skriver den britiske sociolog Nikolas Rose om, hvordan den menneskelige tilværelse i stigende grad er blevet 'psykologiseret'. Hovedbudskabet er, at det, der italesættes som individets frihed til at vælge, snarere må forstås som en ændring i magtens grammatikker, deraf den sigende titel: *Governing the soul – the shaping of the private self*. Her er det dog ikke i første omgang magtperspektivet, jeg er interesseret i. Snarere er det de neoliberale subjektiveringsformer, som Roses tanker kan siges at være en karakteristik af. Rose skildrer nemlig, hvordan en 'hær af sjælens ingeniører' (Rose 1990, p.3) bidrager til at kalde

en særligt selvevaluerende subjektiveringsform til eksistens; her er fordringen, at den enkelte altid bør være i færd med at 'realisere sig selv' med henblik på at blive en ny og forbedret udgave:

> "The government of the soul depends upon our recognition of ourselves as ideally and potentially certain sorts of person, the unease generated by a normative judgement of what we are and could become, and the incitement offered to overcome this discrepancy by following the advice of experts in the management of the self" (Rose 1990, p.11).

Neoliberalismens indflydelse på kultur og subjektivitet er for så vidt velbeskrevet. I bl.a. populærkulturen og i mediernes distribuering af identitetstil- og påbud spores således et særligt hyldet, selv-interesseret subjekt, der med afsæt i moralske imperativer om forpligtelsen på at være 'tro mod sig selv' (Cronin 2000) netop kaldes til eksistens via begreber som 'personlig udvikling' eller 'selvrealisering' (Türken et al. 2015; Walkerdine 2003). Som Rose skriver: "We have become intensely subjective beings" (Rose 1990, p.3). På tværs af vestlige samfund og samfundssfærer kan man derfor identificere et generelt pres på subjektet; en form for 'ekstraordinær subjektivitet' (Skeggs 2005, p.973).

Denne psykologisering af den menneskelige eksistens medfører imidlertid også, at den enkelte i stigende grad forstås som en 'sin egen entreprenør'. Det ræsonnement uddybes i bogen *Class, Self, Culture,* hvor Skeggs beskriver, hvordan et diskursivt skifte har fundet sted fra 'det sociale' til 'det individuelle' og fra 'kapitalisme' til 'marked':

> "This discursive neutralizing of capitalism is a highly morally-charged issue, as it shifts our perception from capitalism as a force that generates class inequalities to a flat, neutral and equal space where everybody is free to exchange" (Skeggs 2004a, p.63).

Med *exchange* refereres til det forhold, at 'kultur' i bredeste forstand er blevet kapitaliseret, hvorfor Skeggs andetsteds foreslår at fokusere på: "the different forms of exchange that make up the symbolic economy (of which the monetary system is just one element)"(Skeggs 2004d, p.47). Dermed får vi nemlig mulighed for at se på, hvordan: "culture is being deployed as an economic ressource in the comtemporary and how this shapes our understanding of class" (Skeggs 2004d, p.47).

Når dette er vigtige pointer i mit projekt, er det fordi denne kapitalisering af kultur og 'neutraliseringen' af kapitalismen betyder, at der, på linje med Beck og Giddens' teorier, indstiftes et entreprenant *subject of value* som ideal, som konstant er optaget af (og forventes at være optaget af), at 'realisere sig selv' via 'pesonlig udviking' for dermed at akkumulere værdi:… *the neoliberal subject is expected to act to increase her value*" (Türken et al. 2015, p.34, min kursivering). Det skyldes, mener Skeggs, at der i dag synes være én gennemgribende dagsorden på spil:

> "The logic of capital is to make capital, wherever, whenever, from whomever. This dynamic logic opens out, monetizes and commodifies every aspect of our lives, making every thing, person and interaction subject to the value that can be realized in exchange" (Skeggs 2014, p.2).

Denne kapitalens logik er således blevet et dominerende paradigme med betydning for bl.a. subjektiveringsprocesser- og former (og for skole- og uddannelsespolitik, men det vender jeg tilbage til): Også forældrene 'anråbes' nu af disse diskursive fordringer om selv-optimering; og endog førskolepolitik synes at have skiftet fokus fra omsorg og almen udvikling til skoleforberedelse, idet dagtilbud nu bliver betragtet som første trin i den livslange læring (Andersen 2014; Ahrenkiel 2015). I det dobbelte temanummer af Tidsskriftet Antologi, betitlet Velfærdsstaten fra 2016 viser sociolog Oline Pedersen fx med ræsonnementer fra hhv. Brinkmann og Rose, hvordan bl.a. de professionelles opøvelse af børnenes selvrefleksivitet medfører en konstant:

> "spejling af sig selv i sammenligning med andre…Evaluering er derigennem et grundvilkår, hvori der både indgår et konkurrenceelement og et element af social kontrol…" (O. Pedersen 2016, p.48).

Symptomatisk har daginstitutioner siden 2004 været pålagt at udarbejde formaliserede, pædagogiske læreplaner. Ligeledes er udbuddet af vejledningsmaterialer fra private aktører og konsulenthuse til kommuner og forældre med fokus på, hvordan de **optimerer** deres barns sundhed, trivsel, udvikling og læring, enormt omfangsrigt, som jeg nævnte indledningsvist.

Dette foregår desuden samtidig med, at spørgsmålet om moral, især via *healthism*, overhovedet er blevet præsent i kraft af fordringerne om at 'tage ansvar'. Den tidligere omtalte amerikanske politolog og feminist, Wendy Brown mener således, at neoliberale subjekter styres via hyldesten til 'den personlige frihed', fordi det implicerer en stærk **moralisering** af konsekvenserne. Derfor bliver mantraet om at 'tage ansvar' en helt central moralsk fordring: "Neoliberal subjects are controlled *through* their freedom…because of neoliberalism´s *moralization* of the consequences of this freedom" (Brown 2005, p.44, kursivering i original).

Derfor implicerer fordringen om 'selvrealisering'/optimering – på linje med *healthism* – også en **forpligtelse**: Netop fordi den enkelte (og det enkelte barn) i stigende grad betragtes som bærer af en form for *human capital* (Türken et al. 2015) er det moralske imperativ følgeligt, at man kontinuerligt bør stræbe efter at maximere denne 'sin egen selvværdi' (Walkerdine 2011; Walkerdine 2003). Som Oline Pedersen, på baggrund af sine empiriske studier, konstaterer: "Som ansvarlige forældre skal man formå at få mest muligt ud af barnets potentiale i bred forstand" (O. Pedersen 2016, p.47).

Lamont interesserer sig også for neoliberalismen. Lamont er bekymret, fordi én konsekvens er, at "quantitative measures of performance and benchmarking are diffusing rapidly and are having important structuring effects on a range of institutions and domains of human activity" (Lamont 2012b, p.202). Det har nemlig den virkning, mener hun, at størrelser som 'valuering' og 'evaluering' bliver centrale dynamikker. Neoliberalisme karakteriserer Lamont som:

> "a context in which definitions of worth that are not based on market performance tend to lose their relevance and in which market fundamentalism is exercising strong homogenizing pressures on collective identities and on shared definitions of what defines a worthy life" (Lamont 2012b, p.210).

Det vil altså sige, at neoliberalismen med sin *logic of capital* er blevet rammesættende for, hvad der overhovedet kan genkendes som værd/i. Lamonts pointe er, på linje med Skeggs´, at markedet på den måde 'siver ud' og i stigende grad definerer, hvad (fx hvilke kulturelle praksisser) og hvem (hvilke subjektiveringsformer og gruppetilhørsforhold), der har værdi. Det er på den måde moralsk værd 'smelter' sammen med en mere profit-orienteret værdisætning. Når jeg skriver "værd/i" er det således for at fremhæve den særlige pointe, at den enkeltes moralske værd i stigende grad måles ud fra en profit- og markedsorienteret betydning af begrebet værdi.

Den særlige evaluerings- og performancekultur, som neoliberalismen fører med sig, og som kan forstås som "a mode of regulation that emplys judgments, comparations and displays as means…." (Rich & Evans 2009, p.163) leder det endvidere til en form for 'personhedsøkonomi' ("an economy of personhood": Skeggs and Wood 2012: 114). Det har som konsekvens, at der er en øget opmærksomhed på den måde, individer **fremfortæller** sig selv på, som havende værd/i: "people are increasingly expected to publicly legitimate themselves as good and worthy subjects" (Skeggs 2011b) (se også Skeggs 2003, 2004b, 2011). Der er således ikke bare forventninger om at 'tage ansvar' for sundhed og selvrealisering og -optimering, men også forventninger om, at man **fremviser** sit værd "within a field of judgments" (Rich & Evans 2009, p.163).

Det er disse forhold, jeg gerne vil have greb om for at forklare hvad der er på spil i min empiri – hvad, det er, forældrene prøver at meddele sig selv, hinanden, skolesundhedsplejerskerne og mig som forsker i feltet: Både at individer – og forældre – i dag nødes til at føle sig forpligtede på at optimere egen (og barnets) selv-værdi. Og at der samtidig er en stigende forventning om, at man bør fremstille sig selv som havende værd/i. Det ræsonnement, jeg finder særligt frugtbart, er, at dette, sammen med det øgede fokus på forebyggelse via identifikation af 'risiko-familier' og på forældreskab generelt, samt *healthisms* elitære moralisme betyder, at forældre befinder sig i et krydsfelt af forskellige former for eksterne **og** internaliserede moralsk vurderende monitoreringer og imperativer.

Governmentality og det klasseaspirerende subjekt

Det er en velargumenteret pointe, at fokusset på sundhed udtrykker en ændring i magtens grammatik: 'Biopædagogiseringen' (Harwood 2009) af samfund og kultur vidner dermed om, hvordan governmentality: "invite[s] individuals voluntarily to conform to their objectives, to discipline themselves, to turn the gaze upon themselves in the interests of their health" (Lupton 1995, p.11). Men hvis *healthism* har betydet, at sundhed fungerer som en moralsk klasseeufemisme, der samtidig har befordret en særlig knaphedsdiskurs og et øget fokus på 'ansvar', hvad har idealiserede, neoliberale subjektiveringsformer så at gøre med klasse (altså udover spørgsmålet om adgang, som jeg vender tilbage til)?

Her har den britiske køns- og klasseforsker Valerie Walkerdine et interessant forslag. Med afsæt dels i empiriske studier blandt arbejderklassekvinder med universitetsgrader, dels medierepræsentationer, peger hun nemlig på, hvordan den neoliberale fordring om det evigt selv-optimerende subjekt fletter sig sammen med idéen om *upward* social mobilitet. Social mobilitet bliver på den måde, mener hun, i stigende grad opfattet, ikke kun som et spørgsmål om uddannelses- og beskæftigelsesmuligheder, men mere som noget, der kan opnås via de 'rigtige' subjektiveringsformer (Walkerdine 2003, p.242). Således mener hun, at bl.a. *Make-over*-konceptet fra TV og ugeblade typisk promoverer muligheden for opadgående social mobilitet som et spørgsmål om 'personlig udvikling' og altså dermed som noget, der finder sted løsrevet fra strukturer og kontekst.

Jeg vil i forlængelse af det foreslå, at klasse er impliceret i Roses ræsonnement, som jeg citerede i indledningen til dette afsnit: I selve det at forestille sig selv i en potentielt bedre version og i tilskyndelsen til at overvinde diskrepansen mellem den, jeg er nu og den, jeg ideelt set kan blive ('selvrealisering' via 'personlig udvikling'), ligger således også en fordring om et **aspirerende** subjekt med ambitioner om at stige socialt op. Den fornævnte Hey peger da også (i en drøftelse af en antologi fra 1997 (Mahony & Zmroczek 1997) om arbejderklassekvinders færd på universitetet, som jeg senere vender tilbage til) på, at: "Not being a desiring (aspiring) subject is the new taboo" (Hey 2003, p.329).

Mit argument her er, at 'personlig udvikling', selv-optimering og fremvisning af moralsk værd/i på den måde handler om klasse i betydningen: At gøre sig, og fremstille sig selv som værende, moralsk værdig til en højere status – at være **klasse-aspirerende**.

Moralske domme

Som Hey og Walkerdine, mener også Skeggs (Skeggs 2011a), at der er en nøje sammenhæng mellem neoliberale, governmentale selvteknologier og klasse. Skeggs hævder, at det er i kraft af den moralske 'dom', som **respektabilitet** implicerer. Respektabilitet, som er det, der historisk set har virket konstituerende for en distinkt middelklasseidentitet, afgrænset fra adel og proletariat (Skeggs 1997b) – jeg uddyber senere – udgøres nemlig af

en form for institutionaliseret **og** internaliseret vurderende blik, der både rettes ud mod andre og 'ind' mod selvet. Følgelig leves og produceres klasse på et meget intimt plan på basis af disse vurderinger. Vurderinger eller 'bedømmelser', der med Skeggs´ begreb om 'personhedsøkonomi' og Lamonts pointe om udbredelsen af en særlig 'performancekultur', altså spiller en helt central rolle i sociale relationer – hvilket jeg da også så i feltarbejdet både blandt forældrene og mellem skolesundhedsplejerskerne og forældrene.

Set i det lys er respektabilitet simpelthen er en form for prækapitalistisk forudsætning for de neoliberale, governmentale selvteknologier, hævder Skeggs i en forelæsning d. 30.september 2011 på Stockholm Universitet, som er tilgængelig på *YouTube* (Skeggs 2011a:8:40). Set i det lys vil jeg foreslå, at den 'normative bedømmelse', Rose peger på som drivkraft for 'personlig udvikling' udgør en form for klassedom og dermed en dom over ens selvs moralske værd. Det, jeg foreslår her, er altså, at neoliberale subjektiveringsformer er virksomme **i kraft** af klasse. I forlængelse af det, peger Skeggs i en forelæsning på universitetet i York i november 2013, også tilgængelig på *YouTube*, på, at:

> "Class is a dialogical relationship between those who judges and those, who are being judged [between] those who can authorize there judgements and those who cannot" (Skeggs 2013:5:27).

Således mener hun, at det afgørende for et samfunds klassedivisioner er spørgsmålet om: "Whos judgements is institutionalized?" Fordi: "It literally puts people in place" (Skeggs 2011a: 50:47). Det vil altså, lidt firkantet, sige, at nogle er henvist til at lade sig bedømme, imens andre snarere fungerer som bedømmere. Og at nogles domme er institutionaliseret imens andre er henvist til at lade sig bedømme ud fra andres standarter. Som det vil fremgå af artiklerne har disse ræsonnementer vist sig frugtbare som greb til at analysere, hvad det er, der er på spil blandt forældrene. I mit feltarbejde så jeg nemlig endvidere, hvordan forældrene håndterede disse identitetstil- og påbud på meget **forskellige** måder. Måder, der så ud til at korrespondere med deres objektive mulighedsbetingelser – deres klasseposition.

Nye klassekonfigurationer med afsæt i subjektiveringsformer

Med neoliberalismen forstås klasse altså i stigende grad som noget, der hører en tidligere historisk epoke til. I stedet for den 'eksternt' moralske regulering, klassificeringen tidligere faciliterede, former styring sig nu via selvteknologier, der samtidig placerer et særligt ansvar hos den enkelte – det er derfor, vi, med Roses tidligere citerede udsagn, er blevet 'subjektive eksistenser'.

Den marginalisering af klassebegrebet, som jeg tidligere diskuterede, korresponderer imidlertid med de neoliberale subjektiveringsformer på en måde, så: "The neo-liberal

subject is the autonomous liberal subject made in the image of the middle class"(Walkerdine 2003, p.238). Det er således ikke alle, der overhovedet har **adgang** til de hyldede subjektiveringsformer. Det vigtige i ræsonnementet er, at governmentalitys psykologiserende individualisering både skubber klasse til side som teoretisk, politisk greb og samtidig **genindstifter** klasse – blot transformeret til vurderinger af den enkeltes moralske værd/i.

De neoliberale subjektiveringsformer, som jeg har redegjort for synes således, med deres fordringer om optimering og fremvisning af selv-værd/i og klasseaspirationer at medvirke til at skabe nye, men mere subtile og diffuse klasseskel. Den forudsatte stræben efter 'selvrealisering' afhænger nemlig, som antydet af kritikken af Beck og Giddens' teorier, af adgang til og kontrol med symbolske ressourcer, som man typisk erhverver sig via lange uddannelser og job i agendasættende sfærer. Og fordringen om fremvisning af værd/i afhænger af, at man overhovedet ved, **hvordan** man fremfortæller sig selv på passende vis.

Fx viser Skeggs og Woods´ forskning i de klassede og klassende dimensioner af reality-TV (Skeggs et al. 2008; Skeggs & Loveday 2012; Skeggs 2005), hvordan genren ikke blot fremstiller deltagerne – som helt overvejende kommer fra lave klasser, tænk f.eks. på *Familien fra Bryggen* eller *De unge mødre* – som dysfunktionelle og depraverede, men også netop initierer seernes moralske bedømmelser af deltagerne. At disse fremstår problematiske og uden værdi skyldes netop, at de mest af alt får fremvist deres **manglende adgang til og mestring af** de kulturelle og symbolske ressourcer, der kræves for at fremfortælle sig selv selvrefleksivt, entreprenant og dermed som 'noget værd'. Klasseuligheder i denne individualiserede, 'psykologiserede' version fremstår dermed som konsekvenser af nogle individers manglende evne til at 'tage ansvar' eller af deres 'depraverede' moral (Lawler 2005b; Lawler 2005a; Gillies 2007). Det kan ske, mener Skeggs, fordi "Judgement is the missing hinge between doing subjectivity and being made subject. It is the core of class relationships" (Skeggs 2011a:50:00).

Det afgørende er endvidere, at dette synes **konstituerende** for klassekonfigurationer: "a performing self, especially in regard to the stylization of the body, including an emphasis on appearance, display and the management of impressions, is a *key for membership and constitutive for the new middle classes*" (Skeggs 2004a, p.47, min kursivering). På den måde er det lykkes de bedre stillede dele af middelklasserne at konsolidere deres position gennem værditilskrivning af egne kulturelle praksisser, som samtidig føder ind i *the logic of capital*. Som Skeggs polemisk skriver: "This is an asset-acquiring subject, obsessed with increasing the volume of its cultural capital" (Skeggs 2004a, p.75) – noget, der altså også går via *healthisms* elitemoralisme.

Dette evigt værdi-akkumulerende subjekt er dermed ikke er en mulig subjektiveringsform for alle. Både fordi nogle er henvist til at eksistere som 'de konstitutive andre' – "**being made** subject". Og fordi der, udover de forudsatte, symbolske ressourcer, bl.a. selvrefleksivitet, som man typisk erhverver sig via uddannelse, også er det problem, at: "Being classed, raced, gendered or sexed by culture places limits and/or enables advantages" (Skeggs 2004a, p.75). Det vil sige, at langt fra alle har mulighed for at transformere deres kultur til værdi; de lavt positionerede er henvist til mere natualiserede identiteter, som dermed også fikserer dem i tid og rum som konstituerende for de privilegerede middelklasser, der til gengæld kan bevæge sig som aspirerende, værdi-akkumulerende subjekter – "**doing** subjectivity". Pointen er her, at:

> "The ability to propertize culture in the making of a self…becomes central to how class is made in the contemporary. The entitlement and access to the resources for making a self with value are central to how the middle class is formed; they have access to other´s culture as a resource in their own self-making" (Skeggs 2004a, p.177).

Det vil med andre ord sige, at de privilegerede middelklasser både kan akkumulere selvværd/i, har mandat til at definere hvad det overhovedet er, der har værdi og samtidig har adgang til andres kultur.

Forældrefokus, forebyggelse og forskelle

I denne afrunding af min samtidsdiagnose genbesøger jeg forældrefokusset og forebyggelsesorienteringen med de opridsede perspektiver in mente. Den australske kønsforsker, Barbara Baird identificerer i artiklen "Child Politics, Feminist Analysis" et paradigmeskifte i vestlige social- og familiepolitikker: Hvor de tidligere var, hvis ikke baseret på, så da i hvert fald påvirkede af, arbejderbevægelsen og kvindebevægelsens krav om bedre vilkår og social retfærdighed, domineres de siden 1990´erne i stigende grad af en række nye eksperter, især fra udviklingspsykologien og fra folkesundheds- og sundhedsfremmefeltet. Baird mener, at tendensen til, at politisk kamp for bedre vilkår er blevet udskiftet med ekspertbåren facilitering af den enkeltes egen 'tagen-ansvar', er karakteriseret ved, at både børn og voksne "are understood primarily as labour market resources" (Baird 2008, p.300). Paradigmeskiftet ligner dermed bevægelsen fra velfærdsstat til neoliberal konkurrencestat, som jeg før har skitseret, hvor en særlig kapitalens logik – 'markedet' – sætter rammerne.

Ændringen har endvidere, hævder Baird, både betydet, at: "'the interests of children began to take precedence over that of the adult who were their parents'"(Baird 2008, p.299) og at forældre og deres praksisser i stigende grad er blevet et mål for politisk intervention. Foghs åbningstale i 2002, som jeg indledningsvist citerede fra, kan siges at være eksemplarisk: Her var det netop ikke for forældrenes skyld, der skulle iværksættes initiativer,

men for børnenes skyld og af hensyn til fremtidens samfund. Det ligger i tråd med Bairds videre forslag om at forstå den skærpede bekymring for, hvordan forældre varetager opgaven og den stigende optagethed af at sikre barnets tarv som: "an investing-in-children-paradigm" (Baird 2008, p.300). Baird hævder dermed, at politik ført i barnets navn hverken er neutral eller godhjertet (Baird 2008, p.292): Når 'barnets tarv' overhovedet er blevet et politisk indsatsområde, mener hun altså ikke, at det primært handler om at øge børns muligheder for en tryg og god tilværelse, men snarere om at investere i **samfundets fremtid** (se også Rose 1990, pp.123–126). Derfor engagerer hun det polemiske begreb "child fundamentalism" med henblik på at adressere det forhold, at når 'til barnets bedste' bringes i spil som begrundelse for interventioner, ja så falder modargumenterne.

Samme tendens identificerer også britiske Val Gillies, der forsker i marginaliserede mødre (Gillies 2007). Gilles peger på, at spørgsmålet om social retfærdighed ofte bringes i spil. Dog ikke for at ændre på strukturelle levevilkår, men snarere for at legitimere interventioner med henblik på at ændre forældres praksisser for på den måde at forebygge 'eksklusion'. Problemet er, mener hun, at:

> "The socially excluded are seen not as victims but as failures in selfgovernance, unable or unwilling to appropriately capitalize on their lives. Thus, poverty and privilege, once discussed in terms of wealth distribution and attached to the concept of class, have been reframed by inclusion/exclusion debates, which sideline issues of inequality and foreground individual life choices and conduct. While the wealthy middle classes have a long history of questioning the moral fibre of the poor, contemporary individualized understandings of social exclusion are tied to a specific notion of social justice. From this perspective the poor must, for their own sakes, be helped or coerced to become included citizens" (Gillies 2007, pp.837–8).

Det er derfor, indsatser, anbefalinger og interventioner, der italesættes som værende til barnets bedste, ikke blot på forhånd amputerer kritiske indvendinger, men også er svære at modgå uden, at det har negative konsekvenser for den måde, ens forældreskab bliver bedømt og vurderet på: "only the most selfish, uncaring or stupid would reject advice and guidance designed to improve their children´s life chances" (Gillies 2007, p.8). Psykologen Pernille Juhl viser da også i sin afhandling, at takker forældre nej til fx tilbuddet om sundhedspleje, så bliver det i sig selv vurderet som et bekymringsvækkende tegn (Juhl 2014).

I første omgang er problemet, at professionaliseringen af forældreskabet, som jeg indledningsvist beskrev, og som politiske initiativer 'til barnets bedste' implicerer, baserer sig på en antagelse om, at man kan koge forældreskab og omsorg ind til ét sæt af universelt gældende, klasse- og kontekstløse *skills* (Gillies 2007, p.7). Men som den norske sociolog, Nicole Hennum, der arbejder med governmentality-begrebet i forhold til børne- og familiepolitik, peger på, har det som konsekvens, at middelklassenormer universaliseres; hun skriver, at:

> "the knowledge bases for child-centered policies have created positions for "experts", such as psychiatrics and psychologists, while parents and children are made to fit into these experts' representational and normalizing discourses. These discursive formations reflect ideas about the welfare and best interests of all children and *reinforce notions of Euro-centric middle class ideals* that, in turn, negatively affect the lives of children and parents who do not fit these ideals" (Hennum 2014, p.442 min kursivering).

Det middelklassehegemoni, jeg før beskrev, slår altså også igennem hvad angår idealet for det gode forældreskab. Problemet er dermed, at "parenting prescriptions have become increaslingly detached from the lives and experiences of those they are directed at" (Gillies 2007, p.2).

Både Reay og Gillies, der arbejder empirisk og beskæftiger sig med relationer mellem institutioner og forældre, peger imidlertid på, at der er betydelige forskelle på de vilkår, forældre har for at praktisere deres forældreskab på de idealiserede måder, samtidig med at der er forskelle på, hvilke former for omsorg, der er behov for, at forældre yder, hvilket atter hænger sammen med, at forskellige familier har forskellige muligheder for at begå sig i institutionelle sammenhænge. Fx viser bl.a. amerikanske Anette Lareau (Lareau 2011), Mary Landorus (Landeros 2011) og i Danmark antropologen Dil Bach (Bach 2011), hvordan middelklassemødre aktiverer deres kulturelle, økonomiske og sociale ressourcer i bestræbelserne på at sikre, at skolen tilgodeser deres børns behov og udvikling. Gillies peger ligeledes på en tendens til, at privilegerede forældre ofte italesætter deres børn som 'unikke' og 'kvikke' – opfattelser, lærerne som regel deler (Gillies 2005).

I modsætning til de privilegerede forældre føler de engelske 'skolefremmede' forældre sig ofte på udebane: De besidder ikke de kulturelle og symbolske kapitalformer, skolen anerkender som ressourcer og er sig bevidste om, at de positioneres som "problematic and inferior" (Gillies 2005, p.846). Disse forældres håb og ønsker om, at deres børn vil få en chance for at "shine at school" afløses således hurtigt af en "early reality of poor marks and conflict with teachers" (Gillies 2005:845). I stedet for at bygge bro mellem institution og hjem ved at involvere sig i barnets institutionelle tilværelse på den idealiserede måde, søger de forfordelte derfor snarere at opsætte beskyttende grænser med henblik på at skærme deres børn og få dem igennem skolegangen med så få nederlag som muligt. Og i modsætning til de privilegerede forældres hævdelse af deres børn som særlige, bliver det vigtige for de lavt positionerede forældre, at deres børn **ikke** skiller sig ud fra mængden (Gillies 2005, p.845). På den måde er der en række afgørende forskelle på forældrepraksisser, samtidig med at det er middelklassens normer, der dominerer i samfundet og i institutionelle sammenhænge – eller med Bourdieus ord: Der udgør doxa (det vender jeg tilbage til).

I anden omgang er problemet yderligere, at:

> "Middle-class selves are necessarily defined in relation to working-class inferiority, with claims to privilege founded on a notion of deserving individuality. But such middle-class selves are also grounded in a social and economic context which enables, supports and legitimizes their individuality" (Gillies 2005, pp.843–4).

Forældrenes krav om deres barns "right to be bright" (Gillies 2005, p.842) baserer sig altså på, at de distingverer sig fra andre familier med børn, der således må eksistere i skolen som det, Gillies betegner som: "markers of failure or ordinariness" (Gillies 2005, p.843), altså som konstitutiv grænse.

Nu er det britiske samfunds velfærds- og skolesystem anderledes end det danske (det forholder jeg mig til senere i afhandlingen); men set i lyset af Gillies' ræsonnementer er det alligevel tankevækkende, når den **danske** skole-hjemforsker, Karen Ida Dannesboe finder, at en enlig mor til en måske ordblind dreng har et stort besvær med at få skolen til at yde drengen hjælp: Skolen affejer nemlig drengens læsevanskeligheder som et udtryk for hans 'personlighed' (Dannesboe 2012).

Der opstår således en form for 'spiral' til de privilegeredes fordel: Individualiseringen af klassebaseret ulighed medfører, at de lavt positionerede betragtes som mangelfulde, ikke-kapitalisérbare subjekter, hvilket medfører, at de privilegeredes moralske værd **i sig selv** bliver et grundlag for at gøre krav på retten til privilegier som fx 'unikhed'. Konsekvensen er derfor, at: "individualized understandings of class facilitate a middle-class 'discourse of entitlement', which itself becomes key resource for cementing family privilege" (Gillies 2005, p.842). Eller som den amerikanske kritiske pædagogikforsker og kulturteoretiker, Henri Giroux, polemisk hævder: Der er en udbredt tendens til, at samfundet ignorerer "the role that middle class values and institutional forms actually play in threatening the health and welfare of all children" (her citeret fra Baird 2008, p.292).

Diskurs, policy, praksis og hverdagsliv

Inden jeg redegør for de to empiriske kontekster, vil jeg gerne afklare den forståelse af staten, som afhandlingen abonnerer på. Det er vigtigt, fordi jeg ser på forældreskabspraksisser i en institutionel sammenhæng – skole og skolesundhedstjeneste – hvor staten har ejerskabet. Samtidig anvender jeg ind i mellem betegnelsen 'konkurrencestat'. Også min interesse for diskursive formationer, herunder til- og påbudte subjektpositioner og selvteknologier, gør det nødvendigt at begrebsafklare staten, såvel som forholdet mellem stat og individ.

I 2006 ser Crawford som tidligere nævnt med fornyet bekymring på, hvordan *healthism* har været befordrende for udbredelsen af neoliberalismen. Her understreger han, at den gennemsyrende sundhedsbevidsthed ikke er noget, der 'påduttes' eller påtvinges folk fra statens side. For:

> "The theme of individual responsibility drew upon a deep well of cultural practices with which the professional middle class had long identified. In the 1970s, personal responsibility provided a moral compass for people who came to believe that working on the self by working on the body was regenerative, a way to 'get one's life together'. Health and fitness, for example, appealed to women breaking out of traditional domestic roles and 'feminine' passivity" (Crawford 2006, p.408).

Healthisms udbredelse skyldes altså, at den føder ind i kulturelt rodfæstede antagelser om personligt ansvar og handlekraft, der 'var der' i forvejen og som ovenikøbet betragtes som progressive og moderne blandt de bedre stillede dele af den amerikanske middelklasse.

I det dobbelte temanummer af *Tidsskriftet Antologi*, betitlet Velfærdsstaten fra 2016, som jeg før har nævnt, afsøges og diskuteres fra en skandinavisk-antropologisk position, om begrebet om en konkurrencestat er en hensigtsmæssig betegnelse for de forandringer, man er enige om, foregår.

Flere af artiklerne er kritiske overfor 'konkurrencestatsdiagnostikken' ud fra en indledende betragtning om, at det er "etnografiens og antropologiens styrke at belyse, hvordan ændringer opstår, optages og forhandles lokalt i folks arbejds- og hverdagsliv, uden at antage, at forandringer starter med formelle politiske beslutninger" (Bruun et al. 2016, p.15).

Kritikken af policy- og/eller diskursstudier for at 'forveksle' diskurser med praksis og for at sætte lighedstegn mellem diskursive subjektpositioner og subjektiveringsprocesser er udbredt (se fx Hunt 2003, p.171; Gilliam & Gulløv 2012, p.58). Fx mener Montelius og Nygren, at governmentality-studier, der forstår risiko som en specifik styringsform i neoliberale samfund, også bør beskæftige sig med "how individuals actually respond to discourses and disciplinary strategies in their everyday life", hvis ikke disse studier skal blive anklaget for blot at portrættere: "individuals as little more than insentient, 'docile bodies'" (Montelius & Nygren 2014, p.435).

Selvom min undersøgelse ikke er antropologisk, er dette synspunkter og ræsonnementer, jeg umiddelbart tilslutter mig; og selvom det gerne skulle afspejle sig i de empiriske artikelbidrag, vil jeg således gøre opmærksom på, at jeg med min brug af betegnelser som fx 'konkurrencestat' ikke henviser til en række "formelle politiske beslutninger", der 'siver ned' fra et bestemt sted, 'staten' og implementeres i et 1:1 forhold. Ej heller er 'neoliberale

subjektiveringsformer' at forveksle med subjektiveringsprocesser eller 'governmentality' at forveksle med en ledelsesstrategi, staten har besluttet sig for at implementere.
Det er Ove Kaj Pedersen selv, der slutter temanummeret af. I efterordet understreger han bl.a., at overgangen fra velfærds- til konkurrencestat ikke bør forstås som et brud, men snarere som en reformeringsbestræbelse. Pedersen skriver: "Min analyse er en diagnose af tendenser, det vil sige udviklingslinjer, der går fra noget i retning af noget andet, uden at endemålet derfor nødvendigvis er formuleret, ej heller er nået" (O. K. Pedersen 2016, p.138). Endvidere påpeger han, at et komparativt studie af policy-udviklinger, som det *Konkurrencestaten* formidler, ikke er beregnet til at indfange "hvad der foregår på alle niveauer" (O. K. Pedersen 2016, p.139). Det er fordi man ikke kan regne med: "at politiske beslutninger implementeres pr. automatik og uden modstand"(O. K. Pedersen 2016, p.139).

De betragtninger, jeg har redegjort for, skal således ikke forstås som noget, der 'kommer fra' et bestemt sted, 'konkurrencestaten'. Staten forstår jeg ikke som en magtfuldkommen instans, der 'undertrykker' sine borgere. Snarere forstår jeg, med Lupton og med min brug af governmentality-begrebet, magtforholdet mellem stat og borger som mere komplekst: "power relations are not structured by traditional oppositions between the state and civil society and coercion and consent. Rather than acting simply to constrain citizens, power works to produce or 'make up' citizens…" (Lupton, 1995:3). Set i det lys må *healthism*, neoliberale subjektiveringsformer og de nye former for bekymringsopmærksomhed, rettet mod forældre, forstås som noget, staten både trækker på, skriver sig ind i og er medskaber af, men som findes og produceres 'alle steder' i samfundet uden én defineret afsender. Med Rose forstår jeg derfor staten som følger: "The state now appears simply as one element…in multiple circuits of power, connecting a diversity of authorities and forces, within a whole variety of complex assemblages" (Rose 1999, p.5).

Grundskolen i Danmark

I det følgende vil jeg redegøre mere nøje for det empiriske felt, hvori jeg sætter klassebegrebet på arbejde, og for de to specifikke kontekster, mine empiriske bidrag udforsker: Forældrenes samarbejde om klassens trivsel og deres indskolingssamtaler med skolernes sundhedsplejerske. Jeg vil også her inddrage den allerede foreliggende forskning, som jeg hhv. henter inspiration og skriver mig op imod.

De to kontekster vægtes og belyses lidt forskelligt: Min redegørelse for skolen og det trivselsarbejde, forældre påtager sig, er relativt kortfattet, fordi skolen her fungerer som en form for 'arena' (jeg uddyber senere). Hvad angår indskolingssamtalerne med skolernes sundhedsplejerske går jeg historisk noget længere tilbage og skildrer dels forskning i baggrunden for oprettelsen af sundhedsplejeinstitutionen og dels klasseimplikationerne

her af. Det gør jeg, fordi denne kontekst, indskolingssamtalerne, er mere 'institutionelt styret', hvilket gør det relevant med en mere historiserende tilgang, samtidig med at det især er her – i forhold til barnets sundhed – jeg ser staten træde frem.

Fra lighed til frihed

Med de skitserede, afklarende ræsonnementer om konkurrencestatsbegrebet og dets forklaringspotentiale in mente opridser jeg i det følgende Pedersens analyse af de forandringsprocesser, den danske grundskole befinder sig i – altså på policy-niveau. I *Konkurrencestaten* argumenterer Pedersen for, at skiftet i synet på individ og fællesskab især afspejles i den rolle, skole og uddannelse tillægges (Pedersen 2011, p.170). I de politiske debatter om skolen, begyndende i de tidlige 1990´ere, italesættes uddannelse nu i stigende grad som kompetenceudvikling begrundet i erhvervslivets behov for at styrke konkurrenceevnen (Pedersen 2011, p.171). I den nye målsætning om, at alle befolkningsressourcer skal aktiveres for at mindske "'tabet' af potentiale" (Pedersen 2014, p.23) indrulleres skolen dermed i en beskæftigelsespolitisk agenda, hvor fordringen er, at den enkelte "realiserer sit fulde potentiale", først i uddannelsessystemet og siden på arbejdsmarkedet (Kristensen & Jensen 2012). McLaren udpeger også denne bevægelse, hvor: "Education has been reduced to a sub-sector of the economy" (McLaren 2003, p.4) og hvor det i stigende grad accepteres, at "the needs of the economy" dikterer "the principal aims of school education" (McLaren 2003, p.5): "In short, neoliberal educational policy operates from the premise that education is primarily a sub-sector of the economy" (McLaren 2003, p.6). Også den danske grundskole underlægges altså en markedslogik, mener Pedersen.

Som det fremgår af femte bind af *Dansk Skolehistorie*, har den danske grundskole dog historisk set – i hvert fald politisk og i egen selvforståelse – været et vigtigt redskab i kampen mod social ulighed (Connick-Smith et al. 2015, p.29). I efterkrigstidens velfærdsstat var det således skolens opgave at "korrigere for de sociale uligheder, der følger med køn, klasse, familie, race og bosted" (Pedersen 2011, p.181) og "at gøre børnene lykkelige, ikke konkurrencedygtige" (Pedersen 2011, p.179).

Med konkurrencestaten skifter de politiske skolediskurser imidlertid fokus fra lighed til **frihed.** Derfor betragtes det ikke længere – i hvert fald i de politiske debatter, Pedersen undersøger – som skolens opgave at kompensere for samfundsskabt, strukturel ulighed. I stedet "tages det nu for givet, at alle grundlæggende er udstyret med lige muligheder" (Pedersen 2011, p.194). Således er det nu i konkurrencestaten individets "frihed til at realisere egne behov", der står centralt (Pedersen 2011, p.12). Perspektivet her korresponderer med de neoliberale subjektiveringsformer med deres fordringer om selvrealisering og værdiakkumulering, som jeg tidligere har beskrevet.

Idéen om, at stat og skole skal 'korrigere' for social ulighed er dog stadig at finde i Skolereformen, som trådte i kraft i 2014, og hvoraf det fremgår, at skolen skal "mindske betydningen af social baggrund i forhold til faglige resultater"[22]. Dette udelukker dog ikke vægtningen af den enkeltes frihed til at realisere eget potentiale – for med formuleringen "social baggrund" kunne det se ud til, at der sker en individualisering af social ulighed i tråd med Fogh Rasmussens tale i 2002, som jeg indledningsvist citerede fra. 'Baggrund' synes således at pege tilbage på familien, hvormed det kan tolkes som at skolen skal mindske betydningen af bestemte forældres negative indflydelse på barnets faglige resultater (se også McLaren 2003 for en diskussion af, hvordan 'social klasse' viger for den mindre politiserende betegnelse 'socioøkonomisk status'). I den tidligere nævnte *Mit barn skal i skole – forældrehåndbogen*, hedder det da også:

> "Nogle forældre har mere negative forventninger til skolen. Hvis du selv har haft det dårligt med din skolegang, er det bedste, du kan gøre for dit barn, at du bruger den dårlige erfaring som drivkraft til at skaffe dit barn en bedre oplevelse… Og så skal du ellers holde din negative oplevelse for dig selv. Den skal barnet ikke belastes med" (Hejgaard 2007, p.20).

Skolereformens formulering implicerer derfor måske alligevel, som Pedersen skriver, at den enkelte (eller hvad angår de mindste skoleelever: Det enkelte forældrepar eller den enkelte forælder) i stigende grad holdes ansvarlig (Pedersen 2011, p.12).

Som de danske uddannelsesantropologer, Laura Gilliam og Eva Gulløv peger på, er der dog for så vidt intet nyt i samfundets mistillid til bestemte forældre eller i at skolen tænkes som "et korrektiv til forældrene eller i hvert fald som et supplement"(Gilliam & Gulløv 2012, p.44). Det nye er, som jeg ser det, derfor snarere, at det enkelte forældrepar/den enkelte forælder i stigende grad holdes ansvarlig og **samtidig forventes** at stræbe efter at optimere og realisere eget såvel som eget afkoms potentiale. Som Pedersen formulerer det, skal uddannelsessystemet nu arbejde for, at:

> "Den enkelte skal motiveres til et livslangt engagement i egen kompetenceudvikling og skal bevidstgøres om, at han skal være selvforsørgende, og at hendes levestandard og sociale status bliver afhængig af motivationen og kompetencerne til at opnå arbejdsansættelse så tidligt, så intensivt og så langt i livet som muligt" (Pedersen 2014, p.31).

Skolens opgave er således i stigende grad "at udvikle den enkelte til "soldat" i nationernes konkurrence" (Pedersen 2011, p.172) og at bevidstgøre om, at vedkommendes fremtidige levestandard og sociale status – det vil sige klasseposition – vil afhænge af motivationen til kompetenceudvikling. Atter ses her en sammenhæng mellem de policy-diskurser, Pe-

[22] http://www.uvm.dk/Uddannelser/Folkeskolen/Folkeskolens-maal-love-og-regler/Nationale-maal/Om-nationale-maal?allowCookies=on Sidst besøgt d. 1. marts 2017

dersen identificerer og de neoliberale subjektiveringsformer og klasse. For som jeg tidligere pegede på opdyrkes netop et aspirerende subjekt, der via selvrealisering ("egen kompetenceudvikling") forbedrer sin sociale status. I mit projekt er det dog ikke 'bevidstgørelsen' af de nystartede skolebørn, jeg er interesseret i. Snarere er jeg optaget af, hvordan deres **forældre** navigerer i terrænet.

Forældresamarbejde om optimering af trivslen

Siden 1974 har det i Bekendtgørelse af lov om folkeskolen som første paragraf heddet, at "Folkeskolen skal i samarbejde med forældrene give eleverne kundskaber og færdigheder… "[23]. Skolens opgave skal således løses i samarbejde med forældrene og skole-hjem-samarbejdet har da også for længst opnået status som en 'kulturel selvfølgelighed' (Dannesboe et al. 2012).

Én dimension af det øgede fokus på forældreskab, jeg indledte med at beskrive, former sig netop som en intensivering af dette samarbejde mellem skole og hjem, hvor forældre i stigende grad forventes at involvere sig i barnets skolegang. Hanne Knudsen skriver: "Det er for eksempel elevplaner, familieklasser og familieskoler, forældrekontrakter, forældreplaner og en række spil, blandt andet ansvarsspil… i stort set alle de nye teknologier [ligger] en ambition om at skabe den ansvarstagende familie" (Knudsen 2010, p.10).

Imidlertid er der de seneste år vokset en ny dimension frem, nemlig **forældre**samarbejde, hvor forældre nu også nødes til at "tage ansvar for klassens sammenhold"[24]. Det uddrag fra mine feltnoter om julehyggearrangementet på Borgergadens Skole, som indledte afhandlingen, er et eksempel på, hvordan denne fordring imødekommes.

Som det fremgår af femte bind af *Dansk Skolehistorie* talte man godt nok allerede i de spæde 1970´ere om "Forældre, den skjulte reserve" (Connick-Smith et al. 2015, p.233). Bladet *Folkeskolen* beskrev fx allerede dengang, hvordan hyppige forældrebesøg på skolen var en vej til bedre trivsel (ibid.). Men forfatterne til *Dansk Skolehistorie* hæfter sig også ved en **yderligere** intensivering af disse forventninger til forældrenes sociale engagement som vej**en** til bedre trivsel. Om 00´erne skriver de:

> "Tiltag til fremme af skolebørns trivsel blev således også relateret til samværet mellem forældre og gjort til et spørgsmål om forældres evne og villighed til at være sociale sammen, hvad enten det var med eller uden børn" (Connick-Smith et al. 2015, p.235).

[23] https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=182008 Sidst besøgt d. 31. maj 2017
[24] http://www.foraeldrefiduser.dk/om Sidst besøgt d. 10.02.2016

Fordringen om, at forældre bør engagere sig i fremme af klassens trivsel og den bagvedliggende præmis om, at det, forældre gør sammen, er afgørende for trivslen, støttes desuden af den danske forældreinteresseorganisation, der meget symptomatisk i 2010 skifter navn fra Skole og Samfund til Skole og **Forældre**. For som forkvinden i en pressemeddelelse på foreningens hjemmeside i forbindelse med navneskiftet citeres for at sige:

> "Al forskning viser, at forældrene har kolossal betydning for, hvordan det går børnene i skolen. Skole og Forældres fornemste opgave er at få politikere, lærere, skoleledere og forældre til at arbejde ud fra den erkendelse. Det er en erkendelse, der mangler mange steder i dag".[25]

Det er således yderst sparsomt med kritiske røster i den offentlige samtale. Selvom begrundelsen for at skoleforældre bør involvere sig socialt og danne venskabelige relationer trækker på begreber som "inklusion" og "klassens trivsel", afspejler den individualisering, Pedersen identificerer, sig dog også i det forstærkede fokus. På hjemmesiden forældrefiduser.dk, som er udviklet af Det Kriminalpræventive Råd, Trygfonden og Skole og Forældre, og hvis formål er at gøre det nemmere for "forældrene i en klasse at arbejde aktivt for, at alle klassens børn er med i fællesskabet", fremhæves således yderligere den fordel, at: "Når du som forælder gør noget for sammenholdet, gør du i højeste grad også noget for **dit eget barn**s trivsel".[26] På den måde kan man sige, at forældrenes trivselsarbejde bliver en central del af deres reproduktive arbejde (det vender jeg tilbage til).

Samtidig er det øgede fokus på trivsel nært beslægtet med spørgsmål om, hvordan elevernes læringsudbytte kan optimeres ud fra devisen om, at et velfungerende forældresamarbejde er nødvendigt, fordi det kun er børn, der trives, der kan **lære**: I forbindelse med Undervisningsministeriets kampagne "Sammen mod mobning" i 2008 udgiver Skole og Samfund (nu Skole og Forældre) fx et "Inspirationshæfte", der handler om "Når forældre aktivt tager medansvar for trivslen på skolen". Allerførste sætning heri lyder: "Trivsel og tryghed giver bedre læring. Det er vi alle enige om…" (Skole og forældre 2008, p.4). Også sociologen Maria Ørskov Akselvoll hæfter sig i sin ph.d.-afhandling ved, at trivselsarbejdet foregår "indirekte med henblik på at sikre et godt læringsfundament" (Akselvoll 2016, p.258). Når forældre nødes til at engagere sig og 'tage ansvar' for klassens trivsel, er det således også båret frem af neoliberale, konkurrencestatslige fordringer om optimering af

[25] http://www.skole-foraeldre.dk/nyheder/skole-og-samfund-skifter-navn-til-skole-og-for%C3%A6ldre Sidst besøgt d. 17.11.16

[26] (http://www.foraeldrefiduser.dk/om, min fremhævning; sidst besøgt 10.august 2016). Forældrefiduser.dk er en hjemmeside, hvorfra man kan downloade en række trin-for-trin-manualer med aktiviteter til et "stærkt forældresamarbejde omkring klassens sammenhold", ligesom der er skræddersyede PowerPoint-præsentationer til skolens aktører til brug ved forældremøder.

eget barns læring og dermed dets muligheder for akkumulering af selv-værdi og klasse-aspiration. Om denne nye dimension af skole-hjem-relationerne, trivselsarbejdet, skriver Akselvoll yderligere:

> "I modsætning til den involvering som forældre udførte hjemme, eller skole-hjem-samtalerne som var individuelle, og derfor 'skjult' fra andre forældres blikke, foregik involveringen i trivselsarbejdet altså i socialt samspil med de andre forældre, og den enkeltes bidrag (eller mangel på samme) blev derfor også synlig og målbar. Det gjorde…trivselsarbejdet til et udstillingsvindue for involvering og godt forældreskab, hvor forældre kunne sammenligne sig med hinanden, og hvor de fik et blik for, og kunne vurdere, hinandens 'underskud' eller 'overskud' i forhold til indsats og deltagelse i det sociale liv…"(Akselvoll 2016, p.262).

Akselvoll peger endvidere på, at skolen ikke orkestrerer trivselsarbejdet i samme grad som forældrenes involvering i det faglige: "faktisk gjorde lærerne ikke meget andet end at sætte 'trivsel' på forældremødets dagsorden, afsætte tid til at der blev talt om det, og dermed lægge op til og tilrette for, at forældrene tog opgaven på sig" (Akselvoll 2016, p.260).

Også antropologen Dil Bach, der studerer økonomisk velstillede forældres opdragelsesformer i Nordsjælland, peger på, at især børnenes skoleklasser viste sig at betyde meget i familiernes sociale liv:

> "Særligt omkring børnenes skoleklasser skabte familierne… 'communities': Man deltog ofte i en række arrangementer med klassens familier, man inviterede hele tiden klassekammerater med hjem, man afholdt børnefødselsdage for klassens børn og såkaldte madgrupper for mindre grupper af klassens børn, man holdt voksenfester for klassens forældre, deltog i forældremøder, juleklip, høstfest etc. etc." (Bach 2011, p.34).

Set i lyset af indsigterne fra både Akselvoll og Bachs afhandlinger, forstår jeg skole, som en 'katalysator' for forældresamarbejdet, som da også typisk (om end ikke altid) foregår udenfor skoletid og ofte i hjemmene eller andre regi som fx fritidshjem eller den lokale legeplads. Dermed bliver skolen at betragte som en **arena** for fremvisningen af forældreskabet.

I forlængelse af de perspektiver, jeg tidligere ridsede op, er jeg optaget af at analysere, hvordan neoliberale fordringer om værdiakkumulation og fremvisning af værd/i, samfundets bekymring for forældres måder at være forældre på og den elitemoralisme, *healthism* trækker med sig, får betydning for, hvordan **forskellige** forældre via trivselsarbejdet tilskriver sig moralsk værd. For selvom Akselvoll peger på, at trivselsarbejdet er en måde, hvorpå forældrene akkumulerer symbolsk kapital, så står det stadig ubesvaret, **hvad** denne symbolske kapital består af og **hvorfor** forældresamarbejdet overhovedet er kommet til at udgøre en platform for fremvisningen af moralsk værd/i. Eller med Bourdieus terminologi: Hvad er det for et afkast, forældrene forventer? **Hvorfor** er Puk fra

det citat, der indledte afhandlingen, så ærgerlig over, at de andre forældre overværer familiens sene entré? Hvad er det, der er på spil?

Skolesundhedsplejen

Den anden kontekst udgøres af skolesundhedsplejerskernes (herefter jævnligt SP) indskolingssamtaler. Når jeg regner disse samtaler som en del af skolen, er det fordi skolesundhedsplejersken er til stede på skolerne på bestemte ugedage og dermed kan betragtes som en af skolens professionelle. I pjecen fra Den Kommunale Sundhedstjeneste i Københavns Kommune, der introducerer til Skolesundhedsplejen, og som de fleste børn får med hjem i tasken, sammen med nedenfor nævnte papirer til udfyldelse, hedder det også:

> "For at vi sammen kan arbejde for jeres barns sundhed og trivsel, er det vigtigt, at I deltager i undersøgelsen og samtalen i indskolingen. I samtalen tager sundhedsplejersken udgangspunkt i "Spørgsmål til hjemmet" og "Samtalearket". Det er derfor vigtigt, at I hjemme bruger tid på at udfylde dem"[27]

Udover at hun har sit eget kontor på skolen og 'trænger ind' i familielivet via papirer i barnets skoletaske, er SP også på ForældreIntra, hvor hun skriver meddelelser til forældrene og i deres barns kalender booker en tid til indskolingssamtalerne, som forældrene dermed aktivt skal afmelde, såfremt de ikke ønsker at tage imod tilbuddet. Det er da også langt de fleste, der deltager i indskolingssamtalen, og derfor mener jeg, at samtalerne kan betragtes som en del af den generelle forældreinvolvering i barnets skolegang.

Det er Sundhedsstyrelsen (herefter SST), der fungerer som øverste faglige rådgiver for den kommunale sundhedspleje og skolesundhedstjeneste. Fra 1. januar 2007 fik kommunerne med hjemmel i Sundhedslovens §119 stk. 1 og 2 yderligere en række nye opgaver indenfor forebyggelse og sundhedsfremme[28] og det er således den kommunale sundhedspleje, der leverer sundhedsfremmende og forebyggende ydelser til de større børn og unge. Siden skolelægeordningens udfasning i 2008 har sundhedsplejen, der hidtil blot assisterede lægerne, desuden haft det fulde ansvar for skolesundhedstjenesten (Connick-Smith et al. 2015).

Imens trivselsarbejdet foregår på en 'åben' arena, hvor forældre spejler sig i hinanden, er indskolingssamtalerne imidlertid skjulte for de andre forældre, samtidig med at samtalernes tema er defineret på forhånd. Til gengæld er forældrene i disse samtaler underlagt en anden form for vurdering, nemlig et **myndighed**sblik, hvor SP skønner, om familien er

[27] http://sundhedsplejen.kk.dk/sites/sundhedsplejen.kk.dk/files/uploaded-files/Skolesundhedsplejens%20tilbud.pdf Sidst besøgt d. 13. marts 2017
[28] https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=133870#K3 Sidst besøgt d. 30. november 2016

'i risiko'. Det er derfor interessant at se på, hvordan forældre 'gør' i mens SP vurderer, om de er i risiko for at udvikle problemer.

Tidligere nævnte jeg jo Lupton og Roses idéer om, hvordan staten ikke undertrykker, men snarere producerer sine borgere og om, hvordan magt derfor kommer 'alle steder fra'. Men lige præcis hvad angår barnets sundhed og forældreskab, er staten måske alligevel et særligt centralt arnested for magtudøvelse? Den danske sundhedssociolog, Kristian Larsen skriver:

> "Staten er således i denne sociologiske analyse helt overvejende noget, vi ikke registrerer, fordi vi i høj grad registrerer via den. Staten udgør det centrale medie igennem hvilken samfund, institutioner og individer filtreres" (Larsen 2016, p.18).

Set i det lys er det særligt interessant at forholde sig til skolesundhedsplejersken, fordi sundhedsplejen har en enorm betydning for langt de fleste forældre i Danmark (95% tager imod tilbuddet iflg. Pedersen, 2015), hvilket netop sker i kraft af hendes funktion som velfærdsstatens dobbelt-fremskudte repræsentant; dobbeltfremskudt forstået på den måde, at sundhedsplejersken kommer helt ind i folks private hjem, samtidig med at hun gør det på et meget tidligt tidspunkt i deres forældreskab. Derfor kan man måske alligevel med rimelighed, som Larsen, hævde, at staten faktisk **er** særligt præsent hvad angår antagelser om barnets sundhed og dermed også hvad angår normer for det gode forældreskab.

Som Oline Pedersen peger på i bogen, *Sundhedspleje – magt og normalisering i praksis* (2015), som er resultatet af hendes ph.d.-afhandling, og hvori hun i indledningen beskriver sine egne erfaringer med at modtage sundhedspleje til sine tre børn, så er der tale om en meget intim form for magtudøvelse:

> "At man på den måde kan knytte sig til en offentlig myndighedsperson, altså at man bliver glad for, at det lige præcis er Elsebeth, der endnu engang kommer og besigtiger familiens nytilkomne medlem, var for mig som sociolog et vidne om, hvor intim magtudøvelsen er i sundhedsplejepraksis. Der var ikke tale om en udenforstående autoritet, der kom med meget håndfaste krav om, hvad der var op eller ned, nej, hun var en, vi bød på kaffe, og som vi ofte glædede os til at se" (Pedersen 2015, p.11).

Set i det lys mener jeg, det er rimeligt at hævde, at staten faktisk **er** en særligt stærk rammesætter for, hvordan forældre gør deres forældreskab. Selvom der naturligvis er forskel på at modtage sundhedspleje til et spædt barn i hjemmet og deltage i indskolingssamtalen med det større barn i skolesundhedsplejerskens konsultation på skolen, er sundhedsplejeinstitutionen dog den samme. De fire sundhedsplejersker, jeg har observeret hos, arbejder da også alle med spædbarnspleje; arbejdet er organiseret, så de på bestemte ugedage er til stede på skolerne, imens de på andre ugedage kører rundt til på familiebesøg i deres respektive kommuner. I øvrigt fører de i flere kommuner journalen ind i den digitale

version af Barnets Bog, så de kan følge hinandens journalføring og barnets udvikling over tid.

Derfor bliver det interessante i mit projekt at studere, hvordan statens interesse i at sikre en sund og ydedygtig befolkning både blander sig med overordnede neoliberale individualiserende logikker og samtidig får betydning for forældres præmisser for at fremvise deres forældreskab som 'ansvarligt'. For at få bedre greb om disse forhold, vil jeg bruge de næste sider på at opridse en række perspektiver på sundhedsplejens opkomst og dens formål.

The takeover of motherhood

I *Viljen til viden – seksualitetens historie 1* peger Foucalt på, at der fra og med det 17. århundrede udvikles en ny magtform, disciplinen, og fra slutningen af det 18. århundrede yderligere en "regulerende kontrol: en befolkningens biopolitik" (Foucault 1994, p.143). I disse nye magtgrammatikker, hvor befolkningslegemets sundhed er omdrejningspunktet, spiller **familien** en særlig rolle som bindeled mellem stat og individ og dermed som knudepunktet for regulering. Samtidig skifter fokus fra kvantitet til kvalitet, altså fra at sikre børnefødsler nok til at sikre den korrekte håndtering af børnene. I forbindelse med opkomsten af biopolitikken kommer medicinen endvidere til at spille en central rolle som en intervenerende magt-videns diskurs i familielivet (Foucault 2014, p.118), senere akkompagneret af pædagogikken og psykologien (Rose 1990).

I bogen *The Classing Gaze – Sexuality, Class and Surveillance* fra 1993, som jeg tidligere har nævnt, kobler Lynette Finch Foucaults ræsonnementer om biomagtens fokusering på familien sammen med klasse. Finch viser jo, hvordan diskursen om arbejderklasserne fra midten af det 19.århundrede tager form som bestemte antagelser om og interventioner rettet mod de fattige i byerne. Men under overskriften "Mothering the population", beskriver Finch endvidere, hvordan en "higly particularised construction of motherhood…positioned the mother as the link between the state and the family unit" (Finch 1993, p.106). Denne "public takeover of motherhood" (Finch 1993, p.107) udsprang af behovet for at regulere de fattige, truende masser, men bredte sig til alle samfundslag. Middelklassemoderskabet mistede således privatiseringens privilegium (det vender jeg tilbage til senere i afhandlingen).

I forlængelse af Finchs ræsonnementer er Oline Pedersens tidligere omtalte bog *Sundhedspleje – Magt og normalisering i praksis*, interessant. Her beskriver Pedersen etableringen af den danske sundhedspleje i 1937 og peger på det universalistiske i, at sundhedsplejen netop rettede sig mod mødre i **hele** befolkningen, ikke kun de udsatte grupper, hvorfor den da også fra sin opstart har været underlagt Sundhedsstyrelsen og ikke fx Socialministeriet (Pedersen 2015, p.77). Sundhedsplejens formål formuleredes således i 1930´erne

som "et ønske om at udbrede den nyeste viden om barnepleje" til alle mødre (Pedersen 2015, p.107).

Tilpasning via vejledning

Sundhedsplejen etableredes med den socialdemokratisk ledede regering i 1937 og hovedargumentet var et behov for at nedbringe spædbørnsdødeligheden, der lå højt i Danmark. Men som bl.a. sundhedsplejerskerne Inga Axelsen & Gitte Olsson peger på, er der også andre ræsonnementer, man bør medregne. Fx årsagerne til dødeligheden, der fra Sundhedsstyrelsens side i 1935 blev beskrevet således: "Årsagen hertil må først og fremmest søges i levevilkårene, i plejen af børnene, ernæringen, påklædningen og boligforholdene" (Axelsen & Olsson 1995, p.18). Set i lyset af det konstaterer de, at det er svært at finde belæg for ansættelsen af sygeplejersker med en 1 årig videreuddannelse, med spædbørnsdødeligheden som argument. For som de konstaterer:

> "Sygeplejersker havde vel heller ikke på den tid til opgave at ændre på levevilkår eller var uddannede eller ansat til at ændre på samfundsforhold som forårsagede, og forårsager, manglende renlighed, dårlig ernæring, uhensigtsmæssig påklædning eller sygdomsfremkaldende boliger" (Axelsen & Olsson 1995, p.19).

Også sundhedshistoriker, Anne Løkke hæfter sig ved dette paradoks: I det medicinske børneprogram, som sundhedsplejen skulle udbrede, blev indsatsen først og fremmest rettet mod ammepraksis. Det bemærkelsesværdige er, at der ikke fandtes dokumentation for, at ammepraksis i sig selv skulle kunne sikre bedre overlevelse og sundhed for spædbørnene. Løkke peger således i sin doktordisputats på, at der var mange store sociale forandringer i børnefamiliernes liv i perioden, der kan tænkes at have haft større betydning; bl.a. bedre boligforhold, bedre ernæring, indførelsen af 8-timers arbejdsdagen i 1919 og ny viden om hygiejne og smitsomme sygdomme, der bl.a. betød en kraftig nedbringelse af tuberkulose (Løkke 1998). Det tankevækkende er med andre ord, at den gradvise nedgang i småbørnedødelighed og den indsigt, som staten via almen praksis fik i social ulighed i sundhed i alle egne af Danmark **alligevel** blev fortolket på en måde, der forskubbede fokus fra strukturelle, sociale indsatser over imod undervisning, vejledning og overvågning af den enkelte moders adfærd (se også Jørgensen 2016).

Etnologen Henriette Buus går endnu et skridt og hævder, bl.a. på baggrund af Løkkes arbejde, at sundhedsplejen må forstås som en grundlæggende samfundsbevarende fremfor -forandrende institution: 1930´erne var præget af dyb økonomisk krise med høj arbejdsløshed og stor fattigdom. I Europa var der tillige politisk uro forårsaget bl.a. af den russiske revolution i 1917, som havde inspireret mange arbejderbevægelser i Europa, samtidig med at en fascistisk kapitalisme vandt frem i Syd- og Centraleuropa som svar på den økonomiske regression. Men som Pedersen med reference til *Arbejdernes historie i Danmark 1800-2000* peger på, førte "de store og ophobede modsætninger mellem rigdom

og armod ikke til arbejderklassens magtovertagelse og opbygning af et socialistisk samfund med lighed og retfærdighed, sådan som mange marxister tidligere havde forestillet sig" (Pedersen 2015, p.68). Imens fascisme, diktatur og nazisme vandt frem, udviklede Norden sig i en anden retning, hvor arbejderbevægelsen udformede en krisepolitik til sikring af det parlamentariske demokrati og kapitalismen. Pedersen skriver: "Stabilitet og velfærdsreformer i en kapitalistisk ramme blev således målet for det danske Socialdemokrati" (Pedersen 2015, p.68). Det er med ræsonnementer som disse in mente, at Buus hævder, at den politiske optagethed af spørgsmålet om børnedødeligheden hovedsageligt drejede sig om at legitimere en indsats, der skulle give en platform for en:

> "stærkere sammenknytning mellem stat og familie, der skulle sikre grundlaget for velfærdsstaten: Sunde borgere, der er opdraget til Ro, Renlighed & Regelmæssighed i disse begrebers bredeste betydning af Ro i modsætning til Kaos (og revolution), Renlighed i modsætning til moralsk fordærv, og Regelmæssighed i betydningen plan og disciplin" (Buus 2001, p.192).

Sundhedsplejen skulle på den måde "Sikre at familien varetog den grundlæggende opdragelse til samfundsborger" (Buus 2001, p.192). I Buus´ perspektiv udgør dette meget direkte og disciplinerende link mellem stat og familie således sundhedsplejeinstitutionens udspring og fundament. Paradokset i at den politiske løsning på det strukturelle problem med usle levevilkår var individuel vejledning af og tilsyn med den enkelte moder, adresserer Anna Salter som følger: "Sundhedsplejens historie, er bl.a. en historie om et forsøg på at tilpasse kvinder og børn til nogle sundhedsskadelige vilkår i 1920´erne og 30´erne" (Salter 1996, p.96).

Ifølge Axelsen & Olsen, Salter, Buus, Løkke og Pedersen giver det således mening at betragte Sundhedsplejeinstitutionen og dermed en af den universalistiske velfærdsstats centrale institutioner, som en ordning, der fremfor at forbedre strukturelle vilkår for de forfordelte, snarere oprettedes med henblik på at sikre en bestemt privilegiefordeling. Også Rose peger i øvrigt på denne indbyggede ambivalens og mener, at 'velfærd' generelt har mere at gøre med "the disablement of conflict than with the recognition of rights" (Rose 1990, pp.124–125). Når jeg fremfører disse kritiker af velfærdstanken, er det fordi jeg mener, det er en vigtig forudsætning for at forstå, hvorfor neoliberalismens fordringer om individuelt ansvar har vundet så stor udbredelse i Danmark de seneste to-tre årtier. Det vender jeg tilbage til.

Indskolingssamtaler: Medicinens kolonialisering af sociale problemer

I førnævnte Finchs studie af, hvordan arbejderklasserne via biopolitisk og medicinsk moderskabsregulering, kaldtes til eksistens, peger hun desuden på et andet interessant forhold. Finch mener nemlig, at **sociale problemer** i *the takeover of motherhood*-processen i

stigende grad blev kolonialiseret af det medicinske blik, som jo var blevet omdrejningspunktet for håndteringen af befolkning og samfund (Finch 1993, p.108). Dette ræsonnementet kan man også se afspejlet i den omstændighed, at sundhedsplejen netop ikke oprettedes under Socialministeriet, men under Sundhedsstyrelsen.

Og det er, som mine analyser vil vise, stadig en aktuel pointe. For med *Retningslinjer for tilrettelæggelse af sundhedsplejerskeordninger* i 1974 udvidedes, som en følge af forandringer i sygdomsmønstret, bl.a. den kraftige nedbringelse af infektionssygdomme, sundhedsplejens formål til nu også at omfatte en opsporing af børn med andre problemer end fysiologiske (Axelsen 2004, p.16). Sundhedsplejerske Inga Axelsen beskriver i sin ph.d.-afhandling dette skifte som et "fra velbeskrevne og afgrænsede kontrolopgaver" som fx vejning og måling til "diffust beskrevne og overordentligt omfattende generelle og individorienterede opgaver, der benævnes sundhedsfremmende og forebyggende" (Axelsen 2004, p.20). Det synes således, ifølge Axelsen, både omfattende, hvad disse sundhedsfremmende og forebyggende initiativer består af og uklart, hvordan de skal udmøntes.

I dag er formålet med skolesundhedsplejerskens samtaler ifølge Sundhedsstyrelsens *Skolesundhedsarbejde – håndbog til skolesundhedstjenesten* fra 2013 dels er at føre tilsyn med barnets udvikling, helbred og trivsel og dels at foretage en "Opsporing og tidlig indsats" overfor det, der betegnes "udsatte familier" (Poulsen 2013, p.231ff) – dog uden at hverken indsatsen eller udsatheden defineres nærmere. Det tankevækkende er således, at skolesundhedsplejersken med sin biomedicinske sygeplejefaglighed rettet mod småbarnets udvikling også har fået til opgave at **opspore** problemer af **social** karakter med henblik på at forebygge disse. – En opgave, der er blevet vægtlagt med det generelt øgede fokus på at forebygge og som først og fremmest adresserer forældre. Spørgsmålet er, hvordan man kan opdage problemer, før de opstår og hvad det forebyggende arbejde består af, udover screeningen af forældrenes tobaks- og alkoholforbrug jf. det indledende uddrag fra mine feltnoter?

Myndighedsblikket

Idéen om at forebygge baserer sig på en identifikation af risici som foretages med en faglig, skønsmæssig vurdering. Førnævnte Harrits peger i forlængelse heraf på, at bl.a. sundhedsplejersker i disse skønsmæssige vurderinger trækker på symbolske hierarkier. Det betyder, mener Harrits, at klasse er til stede bl.a. i kategorien 'udsathed', så familiers sociale position har betydning for, om en familie kategoriseres som udsat. I Harrits´ interviewstudie er informanterne – sundhedsplejerske, lærere og pædagoger – blevet introduceret for den samme case, men hvor barnets navn og forældrenes klassebaggrund er udskiftet. Og det, Harrits finder, er, at de velfærdsprofessionelle udtrykker en øget bekymring, når afstanden mellem de professionelles egen livsstil og familiernes baggrund øges, dvs. når de præsenteres for casene med barnet fra hhv. under- og overklassen og at

underklassebarnet oftest kategoriseres som 'bekymrende' – selvom beskrivelsen af barnets problemer altså er ens (Harrits 2014b, p.151).

I artikelbidraget om skolesundhedsplejerskernes indskolingssamtaler er mit fokus dog ikke hovedsageligt på sundhedsplejersken, men derimod på forældrene. For føromtalte Pedersens studie af sundhedsplejen viser, at de nybagte mødre er meget klar over, at de bliver vurderet af et myndighedsblik. (Pedersen 2015, p.97): "Dette forhold er således med som en slags underlægningsmusik til det, der sker i mødet mellem borger og sundhedsplejerske" (Pedersen 2015, p.99). I artiklen er det imidlertid en pointe, at myndighedsblikket ikke blot udgør noget underliggende, men snarere må betragtes som medkonstituerende for det, der foregår i indskolingssamtalerne.

Andetsteds peger Harrits og Møller endvidere på, at en lav klasseposition i sig selv ofte bliver betragtet som en risikofaktor i et dokumentstudie, de har udført:

> "på sundhedsområdet refereres fx til "reproduktion af ressourcesvage forældres svage samfundsmæssige position" som en risikofaktor for deres børn…mens risici på folkeskoleområdet fremhæves i forbindelse med social marginalisering, lave uddannelsesmæssige resultater, mangel på disciplin og respekt…. Andetsteds forklares denne risiko som relateret til fattige kår og ved at fremstille svag social baggrund som en risiko i sig selv" (Harrits & Møller 2016, p.66).

Klasse ser således ud til at være tilstede i de diskurser og symbolske hierarkier, velfærdsprofessionelle trækker på i deres skønsmæssige vurderinger. Nu er der selvsagt – og som tidligere klargjort – forskel på policy-dokumenter og praksis. Men når en lav klasseposition i sig selv på policy-niveau beskrives som udgørende en risikofaktor, og når Harrits interviewstudie også finder dette, så er det alligevel værd at studere, hvordan forskellige forældre 'gør' under skolesundhedsplejerskens vurderende myndighedsblik. Set i det lys er det i øvrigt bemærkelsesværdigt, at førnævnte Pedersens egen oplevelse med at modtage sundhedspleje var entydig positiv, som det fremgår af citatet fra indledningen til hendes bog. For spørgsmålet er, om det er alle, der har mulighed for at opleve myndighedsblikket som en positiv bekræftelse på, at de gør deres forældreskab godt? Måske opleves det for nogle netop som "en udenforstående autoritet", der kommer med "meget håndfaste krav"?

Opsamling: Genstandsfelt

I det foregående har jeg skitseret afhandlingens genstandsfelt. Først har jeg foretaget en teoretisk informeret samtidsdiagnosticering, der har haft et dobbelt blik på klasse. Jeg har her redegjort for, hvordan en neoliberal knaphedsdiskurs har vundet indpas, bl.a. båret

frem af *healthisms* individualisering af sundhed og af den implicerede elitemoralisme. Samtidig har jeg drøftet, hvordan feministisk teori, modsat intentionen, har bidraget til at marginalisere klasse som kritisk greb, fordi neoliberalismen har lukreret på en række kritikker af velfærdsstaten, hvilket samtidig har bidraget til etableringen af et kulturelt middelklassehegemoni. Jeg har også redegjort for, hvordan neoliberale selvteknologier med deres psykologisering af ulighed og med deres fordringer om et klasseaspirerende subjekt, der skriver sig ind i en *logic of capital,* har som konsekvens, at klasse former sig som en relation mellem dommer og bedømte. I forlængelse af det har jeg peget på, at klasse ser ud til at konfigurere sig rundt om subjektiveringsformer, fordi ikke alle har adgang til at akkumulere værdi og indtage de hyldede subjektpositioner.

Et helt centralt perspektiv er, at neoliberalismen **udgrænser** klasse som politisk kategori og kritisk, videnskabeligt greb, samtidig med at den via selvteknologier **genindstifter** klasse – nu som et spørgsmål om individets moralske værd/i.

Samtidig har jeg skildret, hvordan politik ført i barnets navn også privilegerer middelklasseforældrepraksisser. Dernæst har jeg redegjort for de empiriske kontekster, de analytiske artikelbidrag udforsker: Forældrenes samarbejde om klassens trivsel og deres indskolingssamtaler med skolesundhedsplejerskerne. Denne redegørelse har været baseret på eksisterende forskning, der både etnografisk, historisk og i et policy,- og diskursanalytisk perspektiv forholder sig til hhv. den danske grundskole og sundhedsplejen. Jeg har også redegjort for, hvordan jeg forstår staten som én ud af mange magtinstanser, men hvordan jeg samtidig, hvad angår forældres varetagelse af barnets sundhed, ser staten som særligt præsent. Jeg har også skitseret skolen som en 'arena', hvor forældrenes trivselsarbejde udgør en platform for akkumulering af moralsk værd/i og jeg har skitseret de mulige klasseimplikationer af skolesundhedsplejerskens myndighedsblik, hvormed hun vurderer, om en familie er 'i risiko'.

Del 3: Teori og eksisterende forskning

I denne del vil jeg redegøre for, hvordan jeg begrebssætter forældreskab, sundhed og risiko og for, hvilken foreliggende viden og teoriudvikling, jeg trækker på, samt hvordan mit projekt bidrager med nye indsigter. Jeg inddrager også en række ræsonnementer om, hvordan man kan forstå, hvad 'barnet' er for en størrelse.

Perspektiver på forældreskab

Det generelt øgede politiske og kulturelle fokus på forældreskab i Vesten har medført tilsvarende øget forskningsmæssig interesse i en grad, så nogle taler om en *parenting turn* (Geinger et al. 2014). Den type viden, mit projekt bidrager med, er af **problematiserende** karakter og derfor optaget af, hvilke naturaliserede antagelser, der ligger bag det øgede fokus på forældre og forebyggelse og af, hvilke utilsigtede konsekvenser, disse kan have.

Den norske sociolog Nicole Hennum spørger fx om det generelle fokus på forældre og professionaliseringen af forældreskabet kan betyde, at: "the scientific frame central to child welfare professionalism has positioned children and parents as objects rather than subjects in their own lives and, in so doing, required them to live up to standards of life defined for them by experts". Hennum er således bekymret, fordi hun mener, at "the scientific knowledge has erased political and ethical considerations from the field when assessing social problems" (Hennum 2014, p.441).

Den retning indenfor forældreskabsforskning, mit projekt skriver sig ind i, er således optaget af at formulere afnaturaliserende kritikker af selve bekymringen for forældrepraksisser og den implicerede fordring om optimering af disse. Vendes blikket mod UK findes der bl.a. et miljø, *Centre for Parenting Culture Studies*, der i 2014 udgav antologien *Parenting Culture Studies*. Heri problematiseres netop via en bred vifte af empiriske studier, hvordan staten i stigende grad monitorerer og intervenerer i familieliv og forældrepraksisser.

Indenfor disse perspektiver kritiseres typisk den kontekstløshed og individualisering, der karakteriserer tidens familie,- social- og sundhedspolitiske forebyggelsesfokus (Geinger et al. 2014; Lupton 2014) og det er ikke ualmindeligt at se omstændigheder som fx kontekstens forsvinden netop som udtryk for det, jeg tidligere har betegnet som et neoliberalt, middelklassehegemoni, hvor social ulighed individualiseres og 'psykologiseres'.

I US er der desuden en række kultursociologiske forældrestudier, jeg henter inspiration fra; disse udforsker kritisk fænomener som *new momism* og *competivive mothering*. Som eksempel vil jeg fremdrage den amerikanske kønssociolog, Sharon Hays, der i 1996 under

titlen *The Cultural Contradictions of Motherhood* identificerer en ny moderskabsideologi, hun betegner *intensive mothering*. Hun skriver: "The ideology of intensive mothering is a gendered model that advices mothers to expend a tremendous amount of time, energy, and money in raising their children" (Hays 1996, p.x).

Det store fokus på moderskab er dog måske særligt relevant i en kontekst med relativt få dagtilbud og hvor andelen af erhvervsaktive kvinder, der også er mødre, derfor er betydeligt lavere end i Skandinavien. For som den norske sociolog, Helene Aarseth peger på, har der i Skandinavien været en forventning om, at: "mødrenes uttog i arbeidslivet skal gå sammen med fedrenes inntog i familien" (Aarseth 2008, p.5). Her giver det måske mere mening at tale om *Involved Parenthood,* sådan som fx svenske Lucas Forsberg foreslår (Forsberg 2009).

Hvor denne kritiske og ofte dekonstruktivt anlagte forældreskabsforskning ikke er så udbredt i Norden, hvilket måske hænger sammen med velfærdsstatens legitimitet (det drøfter jeg senere), er til gengæld forskning i skole-hjem-samarbejde et veletableret felt. Her kan spores en stor mængde forskning i, hvordan forældres involvering kan styrkes (se fx Jartoft et al. 2013 for et review), men et stigende antal studier forholder sig også kritisk til den implicitte antagelse om, at 'jo mere forældreinvolvering, jo bedre' (Knudsen 2010; Dannesboe et al. 2012; Akselvoll 2016). Hvor skole-hjem-relationer er genstand for megen opmærksomhed, er de forældre-forældrerelationer, som det øgede fokus på den sociale forældreinvolvering medfører, til gengæld sparsomt udforsket. Her udgør Bach og Akselvolls tidligere omtalte afhandlinger centrale bidrag, på trods af at forældrenes trivselsarbejde kun er sekundære opmærksomhedspunkter. Hos Bach fordi hun studerer opdragelsesformer udenom de institutionelle kontekster, hos Akselvoll fordi hun studerer skolens fordring om forældreinvolvering i sin helhed. Mit projekt bidrager derfor med viden om en relativt uudforsket empirisk kontekst, og en viden, der er tilvejebragt med perspektiver, der ikke ofte bringes i spil i en Skandinavisk forældreforskningssammenhæng.

Barnet – altid i risiko

Når der via det øgede fokus på forældre og forebyggelse investeres i samfundets fremtid, sker det ud fra en risikologik, hvor børn i stigende grad betragtes som: "a protected species and childhood as a protected stage"; dermed bliver både barn og barndom "loci of risk anxiety" (Jackson & Scott 1999, p.86). Det mener de britiske, sociologiske kønsforskere, Stevi Jackson og Sue Scott, som også peger på, hvordan det medfører "a need for constant vigilance in order to anticipate and guard against potential threats to children´s wellbeing"(Jackson & Scott 1999, p.90). Også den engelske sociolog, Frank Furedi beskæftiger sig med risiko og finder en tilsvarende, selvfølgeliggjort antagelse om barnet som altid værende i risiko:

> "Children at risk is an expression that we think we understand intuitively even though it is rarely defined…we rarely ask the obvious question, "at risk of what?"…because we already suspect that the reply would be "at risk of everything"" (Furedi 2001, p.25).

Furedis betragtninger er stærkt kritiske; han mener således, at barnets skrøbelighed overvurderes og at dette legitimerer en 'besættelse' af barnets sikkerhed (Furedi 2001, p.26), hvilket er paradoksalt, når man medregner, at børns tilværelse generelt er blevet væsentligt sundere og mere sikker (Furedi 2001, p.29). Også Lupton interesserer sig for samfundets optagethed af barnet; hun peger på, at:

> "In the contemporary era, children are positioned within a network of intense practices of embodiment, particularly undertaken by their parents but also by experts such as health professionals and teachers. From seconds after birth, children's bodies are measured and observed by medical professionals for signs of "normal" growth and development" (Lupton 2014, p.49).

Jackson og Scott mener, at især udviklingspsykologien har dannet grobund for denne generelle risikoængstelse og massive fordring om risikohåndtering i relation til børn (Jackson & Scott 1999, p.92). Det er fordi antagelsen er, at børn er, hvad deres forældre former dem til at være. Det ræsonnement vil jeg uddybe i det følgende afsnit.

Udviklingspsykologi og 'forældredeterminisme'

Furedi problematiserer altså en udbredt commonsense forståelse af barnet som både ekstremt sårbart og skrøbeligt og samtidig som meget modtageligt, dvs. 'modelerbart' ("impressionable") (Furedi 2001, p.24). Endvidere mener han, at der er to interagerende 'myter' på spil: Den ene kalder han for "infant determinism", hvilken han beskriver som: "the assumption that infant experience determines the course of future development" (Furedi 2001, p.24). Den anden betegner han "parental determinism" og denne beskrives som: "the notion that parental intervention determines the future fate of a youngster…"(Furedi 2001, p.24).

Furedi problematiserer endvidere begrebet "the damaged child" som indbefatter en idé om, at især barnets følelser er i risiko for at 'tage skade'. Her retter også han en kritik af udviklingspsykologien, som har haft: "phenomenal impact on the western imagination" (Furedi 2001, p.34). Problemet er, mener Furedi, at:

> "In recent decades the view of extensive child vulnerability has encouraged some people to adopt *an absolutist notion of parenting. Today, every childhood problem can be linked to parental deficiencies.* Parents are continually warned that if they fail to adopt the latest child-rearing practices they will bear responsibility for grave developmental problems in the future. *A child´s emotional well-being and psychological and future development are directly linked to the way they are handled by their mothers and fathers*" (Furedi 2001, p.43, min kursivering).

Fokusset på forældre kan derfor tolkes som udtryk for, at deres gøren har fået status som årsag til samfundets udfordringer: "Western culture attaches such significance to parenting because it is represented as the source of virtually every social problem that afflicts our communities" (Furedi 2014, p.viii). Til grund for dette ligger netop antagelsen om, at børn er, hvad deres forældre gør dem til. For der af følger en idé om, at man kan forebygge fremtidens sociale og sundhedsmæssige problemer ved at ændre på forældres måder at være forældre på.

Faderskab, moderskab, forældreskab

I mit studie er det hovedsageligt omend ikke udelukkende mødre, der indgår. Selvom jeg ikke på forhånd havde besluttet, at mit fokus skulle ligge på moderskabspraksisser, var det alligevel overvejende mødre, jeg dannede relationer til i feltarbejdet. Det skyldes naturligvis, at jeg selv er kvinde og mor, hvilket nok har betydet, at min tilstedeværelse i felten mest har appelleret til mødrene. Men det er ikke hele forklaringen: Den svenske sociolog, Lucas Forsberg, som studerer den svenske middelklassefamilies hverdagsliv, bemærker således, at mødre stadigvæk er primære omsorgsgivere både i forhold til dagligdagen og i relation til deres børns uddannelse. Med reference til bl.a. Reay, skriver Forsberg:

> "Even though middle-class fathers are becoming more involved in their children's education, parental involvement still means very different things to mothers and fathers. Fathers "help out" and are involved "at a distance", while their partners are given the main responsibility with few options of not being involved" (Forsberg 2009, p.39).

Når det primært er mødre, der indgår i mit studie må det således ses i lyset af, at det stadigvæk er kvinder, der fungerer som primære omsorgsgivere og derfor også tager sig af det arbejde med at fremme klassens trivsel, som jeg studerer. Lupton peger desuden på, at det også fremfor alt er mødre, som interpelleres af biopolitiske diskurser:

> "A network of medical and health advice related to the care of children surrounds women's mothering practices, emerging from the state, medical and public health experts and the digital and traditional mass media, and also from the community of friends and family in which women practise mothering" (Lupton 2014, p.48).

Endvidere peger hun på, hvordan det har som konsekvens, at "the subject positions of the "good mother" and the "responsible citizen", as they are produced through the discourses and practices of neoliberalism, intertwine" (Lupton 2014, p.48; se også Montelius & Nygren 2014, p.436). Danske Juhl finder da også, at i sundheds- og socialindsatser, rettet mod sårbare småbørnsfamilier, er det helt overvejende moderskabet der fremstår som 'det gode forældreskab' og mødre, hvis praksisser søges reguleret – uanset om der er en involveret far i familien (Juhl 2016). Det samme finder jeg i artiklen om diskursive

repræsentationer af familier, ramt af overvægt. Her er det helt entydigt mødre, der anholdes for deres 'manglende evner til at tage ansvar' (se også Aamann & Liveng 2016 for en analyse af, hvordan "far går fri").

Reay finder også, at det overvejende er kvinder, der tager sig af det daglige omsorgs- og relationsarbejde i forhold til skolen, men hun peger samtidig på, at mænd ofte deltager i de officielle begivenheder, som skole-hjem-samtaler og forældremøder (Reay 1999b). I tråd med det indgår der i artiklen om skolesundhedsplejerskens indskolingssamtaler to familier, hvor begge forældre er tilstede; selvom jeg har fravalgt kønsrelationer som et analytisk perspektiv, vil jeg drøfte disse fædres tilstedeværelse i afhandlingens sammenfattende del.

Forældreskabspraksis eller forældrepraksis

I den dansk-svenske antologi *Doing Good Parenthood. Ideals and Practices of Parental Involvement* begrunder redaktørerne, hvorfor de bevidst ikke anvender begrebet *parenting* men derimod *parenthood* med, at *parenting* henviser til konkrete praksisser, hvorimod *parenthood* favner forældreskabet på en bredere måde:

> "Parenthood, we argue, is also done when parents interact with others; for example, professionals like teachers or socialworkers, with other parents, including co-parents, or grandparents. When parents argue in favour of their strategies, when they negotiate with an ex-partner, when they conform to (or refuse) the demands placed upon them by schools, when they consume goods or choose destinations for family outings, parenthood is being done" (Sparrman et al. 2016, p.2).

Dette er en vigtig pointe, som jeg integrerer i afhandlingens begrebssætning. For hvor forældrepraksisser er en betegnelse for de specifikke, konkrete gøremål, som har med barnet at gøre, så er forældre**skabs**praksisser altså et begreb, der også rummer andre aktiviteter. Et andet argument for brugen af *parenthood* finder redaktørerne i det forhold, at det også rummer forældres bestræbelser på at gøre det **godt**:

> "One component of parenthood is the parent's desire to do a good job according to her/his own standards. In the doing of parenthood in front of an audience (Finch 2007) another component is at play: parents' desire to be recognised as good parents by others" (Sparrman et al. 2016, p.2).

Også denne pointe er i resonans med min ambition om at udforske, hvordan forældre tilskriver sig moralsk værdi, altså hvordan de bestræber sig på at 'gøre godt forældreskab'.

Displaying families

I mit arbejde med at få greb om de processer, hvorigennem forældre forhandler om, tilskrives og tilskriver sig moralsk værd/i – altså hvordan de imødekommer/går fordringen om værdifremvisning i et terræn, hvor der er sået tvivl om deres evner, hvor de bliver vurderet af skolesundhedsplejersken, vurderer eget og hinandens værd/i og samtidig nødes til at optimere denne – finder jeg endvidere begrebet *displaying families* frugtbart. I projektet har jeg jo fokus på forældrene og ikke familierne, men jeg mener alligevel, begrebet er anvendeligt, blot i betydningen: At vise, at man gør forældreskab.

Displaying families introduceredes i 2007 af den britiske sociolog Janet Finch som et analytisk koncept. Finch trækker på symbolsk interaktionisme, når hun hævder, at: "contemporary families are defined more by 'doing' family things than by 'being' a family" (Finch 2007, p.66). Finchs pointe er altså, at familier i dag ikke bare "gøres", men at der også er behov for at ***displaye*** denne gørelse:

> By 'displaying' I mean to emphasize the fundamentally social nature of family practices, where the meaning of one's actions has to be *both conveyed to and understood by relevant others* if those actions are to be effective as constituting 'family' practices" (Finch 2007, p.66, min fremhævning).

Displaying er således en begrebssætning af den proces, hvorigennem det formidles til et publikum, at bestemte handlinger konstituerer familiepraksisser og som dermed bekræfter, at disse relationer er familie-relationer (Finch, 2007, p. 67). Formålet er dermed at vise, at: "'These are my family relationships, and they work'" (Finch 2007, p.73).

Begrebet indfanger altså, hvordan det er blevet vigtigt, via fremvisningen af bestemte praksisser, at vise, **at** bestemte relationer udgør ens familie – og at vise, at **de fungerer**. Hvad Finch dog ikke adresserer særlig tydeligt, er, hvad dette "they work" dækker over? Finch berører således kun overfladisk, hvordan "the processes of displaying family relationships are essentially fragile, even hazardous… the process has to be actively engaged with and worked at, but is not guaranteed success…."(Finch 2007, p.75).

Alligevel mener jeg, at begrebet kan fungere. Dels i forhold til at forstå, hvordan både andre forældre, skolens sundhedsplejerske (og dens andre aktører), samt jeg, som forsker, blev positioneret som relevante publikummer. Og dels i forhold til at kaste lys på det forhold, at forældrene overhovedet "were opening up their behaviour to public scrutiny" (Finch 2007, p.75) med henblik på at imødekomme den neoliberale fordring om at fremvise sit værd. Når jeg, som det fremgår af artikel et, oplevede at blive ekstremt positioneret undervejs i feltarbejdet, kan det således forstås som udtryk for, at min tilstedeværelse gjorde det særligt vigtigt at *displaye* det gode forældreskab: Jeg blev positioneret som et særligt relevant publikum. Som det vil fremgå af artiklerne, var det imidlertid ikke alle forældre, der *displayede* deres forældreskab.

Barnet som markør for det gode forældreskab

Når barnets trivsel og sunde udvikling anskues som determineret af den indsats, dets forældre har ydet, er det oplagt, at barnet også fungerer som en markør for de gode forældre. Bach skriver: "Desuden peger børnene, qua forældredeterminismen, direkte tilbage på deres forældre, hvor deres ageren betragtes som et produkt af deres forældres indsats i forhold til dem" (Bach 2011, p.217). Det samme finder både Faber (Faber 2008, p.126) og den amerikanske kønsforsker, Mary Landeros (som jeg også senere vender tilbage til), som skriver, at: "A child recognised by the larger school community as excelling academically provides the tangible benefit of enhancing the status of 'good mother'" (Landeros 2011, p.249).

Også i mit feltarbejde så jeg, hvordan børnenes adfærd blev linket til forældrenes formåen. Alligevel fylder perspektivet ikke i mine empiriske analyser, hvor jeg fastholder et eksklusivt fokus på, hvordan **forældrene** *displayer* deres værd. Det skyldes, at jeg gjorde mig iagttagelser, som peger i retning af, at barnets adfærd ikke blot tolkes som udtryk for forældrenes formåen, men også ser ud til at blive vurderet **via** forældrenes klasseposition. Udover tilfældet i indskolingssamtalerne, som indgår i artikel tre, oplevede jeg også under en række skole-hjem-samtaler, at et drengevennepar ofte blev nævnt som klassens balademagere. Det interessante var, at den ene dreng – med akademikerforældre – af læreren konsekvent blev italesat som en, der skulle 'lære at sige fra', hvormed den anden dreng – søn af en kortuddannet og i øvrigt enlig mor – implicit fremstilledes som problemernes udganspunkt.[29]

Kritisk humanistisk og sociologisk sundhedsforskning

Projektet skriver sig ind i et efterhånden omfangsrigt sociologisk og humanistisk orienteret sundhedsforskningsfelt, hvor en fremtrædende agenda siden 1990´erne har været at dekonstruere en særligt stærk og biomedicinsk orienteret sundhedsforståelse og dennes monopol på at betydningstilskrive sundhedsbegrebet i retning af et særligt risikovokabular (Lupton 1995; Rabinow & Rose 2006).

Her er det et veletableret perspektiv – også i Danmark – at afsøge de styringsteknologiske dimensioner af sundhed ud fra en magtkritisk optik, hvor især Foucaults begreber om biomagt (Foucault 1994) og om governmentalité – og Nikolas Roses videreudvikling af

[29] Walkerdine og Lucey peger netop på, hvordan klasse ofte farver vores indtryk af børns adfærd: "If working-class children were quiet in the waiting-room of a doctor´s surgery they were repressed. If they were noisy they were hooligans. If the middle-class children were noisy and ran around they were "independent and autonomous"" (Walkerdine & Lucey 1989, p.41). Dette studie vender jeg tilbage til senere i afhandlingen.

disse ræsonnementer i hhv. *Livets Politik - biomedicin, magt og subjektivitet i det 21. århundrede* og tidligere nævnte *Governing the Soul. The Shaping of the Private Self* (1990) – udgør fundamentet for en lang række stærkt kritiske sundhedsstudier (se fx Mik-Meyer 2008; Mik-Meyer 2014; Mik-Meyer & Villadsen 2007; Møller 2014).

Selvom det indenfor disse governmentality-perspektiver er en velargumenteret pointe, at sundhed, risiko og moral hænger sammen er det dog i påfaldende ringe grad udforsket, hvordan denne sammenhæng knytter an til de moralske implikationer af **klasse**. Måske fordi disse studier ofte, som tidligere nævnt, interesserer sig for diskurser og policy. Det empiriske blik og sammenkoblingen af klasse, risiko og moral er således mit projekts bidrag ind i den kritiske humanistiske sundhedsforskning med interesse for selvteknologier.

Sundhedsplejeforskning

Som det fremgik af min redegørelse for den ene empiriske kontekst, skolesundhedsplejerskens indskolingssamtaler, er den danske sundhedsplejeinstitution et velbeskrevet blad både i historiserende og magtkritiske perspektiver. Den empiriske sundhedsplejeforskning retter dog i helt overvejende grad sit blik mod det, der udgør sundhedsplejens kerneydelse: Tilsyn med det spæde barn og vejledning af forældre i forhold til småbarnet (0-3 år). Sparsomt er det således med forskning, der forholder sig til sundhedsplejens opgaver med de større børn, som foregår på skolerne. Det, mit projekt her bidrager med, er således belysningen af et sf sundhedsplejens nyere arbejdsområder.

Som en undtagelse fra reglen indenfor dansk humanistisk sundhedsforskning er klasse et relativt veletableret perspektiv i sundhedsplejeforskningen, hvor især Inga Axelsens føromtalte, Bourdieu-inspirerede arbejde, har lagt grunden. Mit projekt bidrager her med et særligt fokus på, hvordan **forældre** gør i lyset af den øgede opmærksomhed på forebyggelse, der korresponderer med klasse i skolesundhedsplejerskens faglige skøn og på, hvordan og med hvilke effekter, den medicinens kolonialisering af sociale problemer, jeg med Finch (Finch 1993) har peget på, udspiller sig.

Forskning i ulighed i sundhed

De ganske mange kvalitative studier af ulighed i sundhed, der findes, retter overvejende deres interesse mod at fremsætte forskellige forklaringer på, hvorfor folk de lave klasser ikke 'formår at vælge' en sund livsstil. Det gælder ikke mindst indenfor de sociologiske madstudier, der i disse år vinder frem, netop med afsæt i folkesundhedsmæssige bekymringer. Fx pegede madsociologen Lotte Holm på et stiftelsesmøde for *Netværk for Mad, Samfund og Kultur*, som fandt sted på DPU d. 26. februar 2015, på, at det hovedspørgsmål, der som regel afstedkommer forskningsmidler, er: "Hvordan får man folk til at følge de

officielle kostråd?" Holms prognose var, at den fremvoksende, sociologiske madforskning vil blive løsningsorienteret, operativ og samarbejdende med biomedicinen, fordi fremtidige politiske bekymringer især vil kredse om sundhed og fedme. Denne forskning skriver sig således overvejende ind i det, jeg indledningsvist har benævnt 'livsstilsparadigmet'.

Mit bidrag til forskningen i social ulighed i sundhed med en madsociologisk optik er dog et andet og mere indirekte: Idet mit projekt forholder sig problematiserende til den dominerende måde at tilgå og forstå social ulighed i sundhed på, kan man sige, at jeg med afhandlingens teoretiske drøftelser af den dominerende sundhedsforståelse og med de empiriske analyser af, hvordan mødre tilskriver maden forskellig værdi, ønsker at rokke ved de bagvedliggende ræsonnementer og dermed forstyrre den logik, der ligger til grund for denne tendens.

Livsstilskritisk sundhedsforskning

Udover Crawford, Marmot og Elstads bekymringer er der rejst massiv forskningsmæssig kritik af livsstilsparadigmet (se fx Dybbroe et al. 2012; Glasdam 2009). Fx har den Foucault-inspirerede sundhedshistoriker, Signild Vallgårda, bidraget til at dekonstruere en række implicerede antagelser. Hun påpeger bl.a., at det er en generelt forlænget levetid, på grund af bedre levevilkår, der udgør den væsentligste årsag til, at flere bliver gamle nok til overhovedet at dø af de såkaldte livsstilssygdomme – ikke at 'de kortuddannede' har ændret adfærd i en mere usund retning (Vallgårda 2011).

Også sundhedssociologen Lone Scocozza er kritisk overfor politiske indsatser med livsstilsparadigmet som tænkehorisont, og peger således på, at muskel- og skeletlidelser, især som følger af hårdt fysisk og ensidigt arbejde, er **mere** udbredte kroniske folkesygdomme, end diabetes eller KOL, som antages at være følger af livsstil (Scocozza 2009). Og som nævnt i indledningen har den engelske epidemiolog, Michael Mamot vist, hvordan sundheden følger en gradient, der endog meget detaljeret afspejler hele samfundets stratificering. Marmot kobler den sociale gradient til følelsen af at have indflydelse på eget liv og til mulighederne for deltagelse i samfundslivet (Marmot 2010). At strukturelle levevilkår dermed har større betydning for oversygeligheden og overdødeligheden blandt de lave klasser end individuel livsstil er således en velargumenteret pointe (se også Elstad 2013; Steen Broch 2011) Som Larsen polemisk foreslår:

> "…ordiner havudsigt til de, der har baggårdsudsigt; ordiner høj løn til de lavtlønnede; ordiner høj uddannelse til de uuddannede, ordiner gode, tørre og fine boliger til de boligløse. Alt dette virker…"(Larsen 2016, p.25).

Men det er også en pointe, der har trange kår hvad angår politikudvikling jf. *healthism* som neoliberalismens grundlogik. Selvom studiet ikke først og fremmest adresserer ulighed

eller livsstilsvalg, trækker jeg alligevel disse kritikker ind som et indirekte perspektiv, når jeg ser på livsstilsparadigmet som udtryk for bestemte klasseinteresser – ikke mindst i artikel to om diskursive repræsentationer i sundhedsmyndighedernes vejledningsmaterialer og i artikel tre om skolesundhedsplejerskens indskolingssamtaler.

Internationalt findes desuden en række perspektiver, der af Lupton samles under betegnelsen *critical weight studies/fat studies* (Lupton 2013). Her dekonstrueres og problematiseres fra meget forskellige vinkler antagelsen om en fedmeepidemi (se fx Wright & Harwood 2009). Artikel to om diskursive repræsentationer skriver sig ind i disse kritiske fedmestudier og bidrager med indsigter i, hvordan diskursen om en fedmeepidemi og den implicerede 'moralske panik' (Monaghan 2005; Monaghan 2016; Monaghan 2013) kan siges at udtrykke en symbolsk klassekamp, baseret på neoliberal middelklassefrygt for at falde i status. Også artikel tre om forældrenes indskolingssamtaler bidrager til disse *fat studies* med forslaget om at forstå forholdet mellem den tykke krop og middelklasse-selvet som antagonistisk.

Risikotænkning: Moralsk regulering af hverdagslivet

Det er ikke kun i forhold til barnets psykiske udvikling eller dets sikkerhed, forældre 'anråbes' af en særlig risikologik. Også i livsstilsparadigmet er impliceret en risikotænkning, der dog er biomedicinsk (og ikke udviklingspsykologisk) informeret. Ræsonnementet er, som nævnt i indledningen, at det, der antages at udgøre en 'usund livsstil' fører til forhøjet risiko for at udvikle en række 'livsstilssygdomme', bl.a. hjerte-kar-problemer, visse kræftformer, KOL og diabetes. Især hjerte-kar-sygdomme og diabetes knyttes endvidere sammen med overvægt. Følgelig gælder det om at minimere disse risici for på den måde at forebygge livsstilssygdommene.

Dette afspejler sig i høj grad også i det øgede fokus på forældrepraksis, jeg beskrev i introduktionen. Bekymringen for, om forældre varetager opgaven fornuftigt, er således ikke bare begrundet i risici relateret til barnets psykologiske udvikling, men også ofte i forhold til barnets sundhed og helbred (Furedi 2001; Lee et al. 2014), som en lang række af risici formodes at udgøre en trussel mod.

For at få mere præcist tag på risikotænkningen og dens moralske implikationer, henter jeg den amerikanske sociolog Alan Hunt ind. Hunt peger nemlig på, at netop risikohåndtering er blevet en central kilde til moralsk regulering af hverdagslivet (Hunt 2003, p.166). Han skriver, at:

> "This expansion of invocations of risk has occurred not only because there are more risks, but also because a diverse range of problems have come to be conceptualized in terms of risk" (Hunt 2003, p.168).

Med dette udgangspunkt problematiserer Hunt modsætningen mellem på den ene side de dominerende neoliberale credos om deregulering og den enkeltes frihed til at vælge og på den anden side en forstærket ansvarliggørelse af den enkelte, som i bund og grund, hævder han, må forstås som en intensiveret regulering; både i offentlige og i private sfærer (Hunt 2003, p.165). Det ræsonnement spiller godt sammen med føromtalte Wendy Browns pointe om, at neoliberale subjekter styres gennem en moralisering af ansvar. Med Hunt kan jeg således tilføje, at denne moralisering af ansvar især former sig som fordringer om at håndtere risici.

Det øgede fokus på risikohåndtering handler således ifølge Hunt ikke om, at verden er blevet et mere farligt sted at opholde sig, men om, at flere og flere fænomener bliver kaldt til eksistens **som** risici. Også Lupton forholder sig dekonstruerende til risiko og hævder, at risiko må forstås som "a mode of conduct" (Lupton 1995, pp.79–80), bl.a. fordi de risici, et samfund definerer som opmærksomhedskrævende, ikke nødvendigvis relaterer sig til 'reelle farer,' men snarere må betragtes som kulturelt og/eller politisk identificerede vigtigheder. Disse udråbte vigtigheder har, peger de svenske sociologer Elin Montelius og Katarina Giritli Nygren på, en normaliserende funktion, fordi "the naming of something as a risk calls for certain forms of action, forcing individuals into self-governance according to the norms of what it means to make the 'right choice"'(Montelius & Nygren 2014).

Hunt mener således, at initiativer, ræsonnementer og antagelser, der legitimeres med eks- eller implicit henvisning til håndtering af risici også pr definition implicerer en bagvedliggende, moralsk regulerende dagsorden. Disse moralske reguleringer er dog kun implicit til stede i fordringerne om at den enkelte, stillet overfor tilsyneladende 'neutrale' eller 'objektive', evidensbaserede kendsgerninger, bør 'tage ansvar' ved at træffe de 'sunde valg'. Når risikohåndtering på den måde i høj grad handler om moral, er det fordi, der er opstået en hybrid mellem risiko og moral. Om denne skriver Hunt:

> "The most striking feature of the hybridization of morals and risks is the creation of an apparently benign form of moralization in which the boundary between objective hazards and normative judgments becomes blurred" (Hunt 2003, p.167).

Et aktuelt eksempel på den udviskede grænse mellem objektive farer/risici og normative bedømmelser, udmøntet i en tilsyneladende 'godartet moralisering', funderet i en biomedicinsk risikologik, er, da Københavns Kommune (KK) i 2013, under overskriften: "Børnenes åndehuller bliver røgfrie" gjorde sine 125 kommunale legepladser røgfrie med følgende begrundelse:

> ”De røgfrie legepladser skal sikre, at børn ikke udsættes for passiv rygning mens de leger, at der ikke ligger giftige cigaretskod på jorden, og at børn ikke forbinder leg og hygge med rygning”[30].

Her kunne man spørge til, hvor stor en risiko, der i grunden er i forhold til at blive udsat for passiv rygning udendørs, jf. fx Scocozza´s påstand om, at der ikke er evidens for, men derimod konsensus om, at passiv rygning udgør en sundhedsmæssig risiko (Scocozza 2009). Giver det overhovedet mening at tale om passiv rygning **udendørs**? Man kunne også indvende, at problemet med cigaretskod på jorden kunne løses ved at (gen-)opsætte askebægre. Eller man kunne spørge hvilken helbredsmæssig risiko, cigaretskod på jorden egentlig udgør jf. at småbørn i den orale fase nok alligevel ikke opholder på en legeplads uden skærpet forældreopsyn.

Dette skal ikke forstås som et argument for, at rygning på legepladser er en god idé: Jeg er ikke interesseret i at vurdere, om det er godt eller skidt, ligesom jeg anerkender, at rygning kan skade ens helbred. Her er pointen imidlertid at vise, hvordan grænserne mellem objektive farer – biomedicinsk identificerede risici – og normative bedømmelser flyder sammen i KKs initiativ og kampagne, som den ’godartede moraliseren’, Hunt identificerer. For når KKs legepladser beskrives som børns ”åndehuller” – luft i en begrænset mængde – så bliver forældre, der ryger dér, til nogen, som ’forgifter’ disse. At legepladserne italesættes som børnenes ”åndehuller” kan dog også tolkes i overført betydning, som pauser, pusterum el. lign. i en travl hverdag.

Den normative bedømmelse får således dobbeltkraft: Risikoen ved rygende forældre er ikke bare, at de forurener den begrænsede luft, børnene indånder i deres ”åndehuller”, men også, at de **moralsk** set fordærver børnenes opfattelse af pauser, leg og hygge. På den måde bliver grænsen mellem på den ene side en normativ og moralsk fordømmelse af den rygende forælder og på den anden side de objektive farer eller risici, en udendørs rygende forælder udsætter børn for, filtret sammen og legitimeret i en form for ’godartet moralisering’, hvor rygende forældre fremstår ’uansvarlige’ og dermed illegitime, ’giftige’.

Järvinen mener således, at ’tricket’ består i at modargumenterne falder: “…this ‘health risk responsibilisation’ places itself beyond contestation, because it is seen as scientific rather than normative” (Järvinen 2012, p.243). Den vigtige pointe er her, at biomedicinsk funderede ræsonnementer om risikominimering er stærkt normative og i bund og grund må forstås som en del af det neoliberale, moraliserende selvteknologiske maskineri.

[30] (http://rogfritkbh.kk.dk/da/nyheder/b%C3%B8rnenes-%C3%A5ndehuller-bliver-r%C3%B8gfrie). Sidst besøgt 21.december 2015.

Sundhed som social kontrol

Det er yderligere påfaldende, at kampagnen med de røgfri legepladser ikke implicerede et decideret ryge**forbud**, men udelukkende formidledes som venlige henstillinger i en munter tone via skilte på legepladserne og plakater i byrummet med vittige kommentarer a la: "Vi giver en gyngetur, hvis du ikke ryger her"[31]. Tilsyneladende var det unødvendigt med bydeformer eller de appeller til autoritetstroen, som sundhedsmyndighederne ellers ofte benytter sig af i deres anbefalinger, af Vallgårda sågar betegnet "påbud" (Vallgårda 2003, p.206 og 266).

Hvorfor? Fordi sundhed i høj grad handler om, hvad **andre** tænker. Det hævder filosoffen Morten Ebbe Juel Nielsen, som spørger:

> "Men hvorfor er det, at sundhed, eller rettere tanken om sundhed eller tanken om, hvad **andre** tænker om vores sundhed, indtager en så dominerende rolle i så mange menneskers liv i dag?" (Nielsen 2015, p.22, markering i original).

Med denne overvejelse kan man sige, at sundhed forstået som den rette risikohåndtering virker i kraft af gensidige overvågninger og bedømmelser af hinandens moralske værd/i. Set i det lys er de københavnske legepladser blevet røgfri uden et rygeforbud, fordi en form for social, moralsk ladet kontrol blandt forældre allerede var virksom. – En social kontrol, som, vil jeg foreslå, udspringer af *healthisms* elitære moralisme og som er en integreret del af neoliberal styring.

Det særligt interessante er dog, at den 'godartede moralisering' og den sociale kontrol også korresponderer med, og, vil jeg foreslå, baserer sig på de spørgsmål om moralsk værd, **klasse** trækker med sig. Eksemplet med de røgfri legepladser trækker således på det veletablerede perspektiv, at de er 'de kortuddannede', der ryger (Graham 2011; Finke & Bennedsen 2008; Faber et al. 2012, p.237). Følgelig virker den sociale kontrol via en frygt for den moralske dom, der fældes over den rygende forælder: Fordi ingen har lyst til at blive 'stemplet' som 'kortuddannet' eller 'lavklasset' og dermed uden moralsk værd/i, blev de københavnske legepladser røgfri.

Opsamling: Forskningsfelterne

I denne del af afhandlingen har jeg redegjort for de forskningsfelter, afhandlingen skriver sig ind: Forskning i forældreskab og humanistisk sundhedsforskning og for, hvilke teoretiske ræsonnementer, der rammesætter projektets empiriske bidrag. Endvidere har jeg godtgjort, hvilken type viden, projektet bidrager med. Den retning indenfor forskning i forældreskab, projektet skriver sig ind i, er af magt- og normativitetskritisk karakter, hvor

[31] http://rogfritkbh.kk.dk/sites/rogfritkbh.kk.dk/files/legeplads_kit.jpg
Sidst besøgt d. 10.02.2016

dekonstruktion af dominerende politikker og antagelser står som centralt greb i udforskningen af, hvordan forældre anråbes diskursivt og hvordan de 'gør' med disse interpellationer. Jeg har også klargjort, at jeg ikke studerer forældrepraksisser, men derimod forældreskabspraksisser og at jeg er særligt optaget af, hvordan forældre *displayer* deres forældreskab.

Jeg har yderligere redegjort for projektets vidensbidrag i den humanistiske sundhedsforskning. Samtidig har jeg udfoldet sammenhængene mellem *healthims* elitemoral og risikohåndtering, som både fungerer moralsk regulerende i forhold til barnets sikkerhed og dets sundhed og helbred. Og jeg har identificeret, hvordan klassemoral-bedømmelser udgør grundlaget for denne risiko-moralisme.

Del 4: Klasse

I det følgende vil jeg positionere projektet indenfor de kvalitative, kulturelt orienterede studier af klasse og klasse og forældreskab. Så følger en introduktion til Bourdieus apparatur og en række videretænkninger af dette. Det leder frem til en skitsering af Bourdieu, *cultural studies* og feministisk teori og af, hvordan jeg ser perspektiverne befrugte hinanden. Herefter redegør jeg for mit middelklassegreb og for moderskabets rolle som anker for etableringen af en distinkt middelklasseidentitet med respektabilitet som markør. Jeg foreslår endvidere en ny betydningstilskrivning af begrebet 'klassebevidsthed'.

Nye klassestudier med fokus på det kulturelle

Afhandlingens perspektiver på klasse trækker overordnet på det, er i en international sammenhæng ofte betegnes 'den kulturelle vending i sociologiske klassestudier' (Devine et al. 2004), hvor Bourdieus begrebsverden og en række ofte stærkt konstruktivistiske ræsonnementer medieres indenfor et væld af discipliner som fx psykologi (Walkerdine 1996), uddannelsesforskning (Reay 2004), litteraturvidenskab (Moi 2002) og medievidenskab (Skeggs & Wood 2012).

Fabers føromtalte afhandling fra 2008 er et eksempel på denne type forskning, hvor to så forskellige (og uenige) tænkere som Bourdieu og den amerikanske køns- og seksualitetsfilosof Judith Butler tænkes sammen som ramme om analyserne (det vender jeg tilbage til senere). Faber har som sit hovedærinde at vise, **at** klasse er tilstede i de tyve interviewede kvinders livshistorier, samt at vise, hvordan klasse og køn intersekter. Som nævnt i introduktionen har netop Faber været en inspirationskilde for mit arbejde. Faber nævner, at et kriterie for udvælgelsen af de tyve kvinder var, at de skulle være mødre (s. 57). Udover at moderskabet fungerer som selektionskriterie, udgør det et ud af ni temaer i Fabers interviewguide (som jeg vender tilbage til), og udfoldes således ikke som bærende element, ligesom forældreskabet gør i mit etnografiske feltarbejde.

Imens klassekulturer er relativt velbeskrevet i international sammenhæng, er det til gengæld i påfaldende ringe grad et forskningstema på dansk grund. Men interessen synes stigende (se fx Akselvoll 2016; Brown 2017; Dybbroe 2016) og i 2014 udkom sågar en dansksproget introduktionsbog (Harrits 2014a), skrevet af førnævnte Harrits. Harrits er desuden den eneste danske forsker, der også har beskæftiget sig med klasseimplikationerne af det øgede fokus på forebyggelse. Harrits interesserer sig dog udelukkende for de velfærdsprofessionelles praksisser i forbindelse med udøvelsen af det faglige skøn

(Harrits 2014b; Harrits & Møller 2016), hvorimod jeg er optaget dels af, hvordan forebyggelsesdiskursen er klasset og af, hvordan **forældrene** *displayer* deres forældreskab imens 'myndighedsblikket' hviler på dem.

Fra arbejderklassen til eliterne; men hvad med dem i midten?

Historisk har der været en meget stærk tradition for at reservere klassebegrebet til studier af arbejderklassen (Gray 2003). Denne tendens er dog bl.a. blevet kritiseret fra feministisk hold, hvor det påpeges, at klasse også producerer subjektivitet og betingelser for det, man kunne betegne 'den umakerede norm', nemlig middelklasserne. Walkerdine spørger fx retorisk:

> "Do the endlessly repeated stories about The Working Class tell us more about bourgeois fantasies of the Other than they do anything about working-class subjectivity?" (Walkerdine 1996, p.357).

De seneste år har så – måske afstedkommet af de talrige afdækninger af, hvordan neoliberalismens finansielle kapitalisme fører til, at enorme rigdomme ophobes på meget få hænder (se fx Oxfam & IBIS 2016) – budt på en særlig interesse for **eliterne**. Både i UK, hvor det prominente *The Sociological Review* i maj 2015 lancerede et temanummer om *Sociologies of Class: Elites (GBCS) and Critiques*[32] og i Norden. Fra Norge kan fx nævnes sociologen Helene Aarseths afdækning af forældrepraksisser i fraktioner i den privilegerede middelklasse i Oslo (Aarseth 2014; Aarseth 2015) og Vegard Jarness´ studie af distinktioner rundt om selvrefleksivitet blandt indbyggerne i Stavanger (Jarness 2014; Jarness 2013). Begge forskere arbejder primært med analyser af kvalitative interview, Jarness i en klassisk Bourdieusk forstand imens Aarseth er mere fænomenologisk og kulturelt orienteret mod senmodernitetens betingelser for følelsesmæssige investeringer.

I Danmark findes denne tendens også; det drejer sig bl.a. om to afhandlinger fra Institut for Sociologi på Københavns Universitet (Ellersgaard et al. 2015; Grau Larsen 2015; Houmann Ellersgaard 2015) og om Bachs føromtalte afhandling fra DPU om økonomisk velstillede familiers opdragelsesformer (Bach 2011). Hvor Ellersgaard og Grau Larsen kortlægger den danske magtelite i politisk forstand, er Bachs antropologiske studie fokuseret på hverdagslivspraksisser med inddragelse af Norbert Elias´ civiliseringsperspektiv. Interessen for eliterne bidrager til at afdække væsentlige aspekter af, hvordan klassesamfund virker og opretholdes; ikke mindst i Skandinavien er den implicerede kritik af lighedsideologien et vigtig. Med mit projekt ønsker jeg imidlertid at opdyrke nuancerede forståelser af den brede middelklasse; for klasse, har, får og gives også betydning af/for dem, der befinder sig 'i midten'. I UK har bl.a. Vincent & Ball (Vincent & Ball 2007) og

[32] http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/sore.2015.63.issue-2/issuetoc (Sidst besøgt d. 11. august 2016)

Reay (Reay 2006, p.289) da også efterlyst opmærksomhed rettet mod middelklassen fremfor at operere med den typiske skelnen mellem arbejder- og middelklasse. Reay et al. (Reay et al. 2011) arbejder således med forskellige fraktioner af den engelske middelklasse, ligesom den fransk-engelske kønssociolog Maud Perrier udforsker middelklassemoderskabet (Perrier 2012). Hvad disse studier finder, vender jeg tilbage til.

Middelklasseperspektivet er måske så meget desto mere relevant i Danmark. Her hersker nemlig en stærk middelklassebevidsthed viser Harrits (Harrits 2014a). For selvom samfundets stratificering, målt på objektive indikatorer, tager form som en 'pyramide' med færrest i toppen og flere, jo længere ned mod bunden (om end lidt smallere nederst), så svarer langt de fleste danskere i en spørgeskemaundersøgelse, at samfundets lagdeling former sig som en 'diamant', altså bredest på midten (Harrits 2014a, pp.200–201). Trods – eller måske på grund af? – denne stærke *common sense*-idé om, at majoriteten af danskerne befinder sig 'på midten' og 'har lige meget', findes der stort set ingen viden om middelklasseliv- og subjektivitet **som** klasse i Danmark. Min afhandling bidrager derfor til den danske, kvalitative og kulturelt interesserede klasseforskning med sin opmærksomhed, hverken rettet mod velhavende eller forfordelte, men snarere mod spændinger i middelklassen.[33]

Forældre- og institutionsforskning og klasse

Det er ganske velbeskrevet, også i nordisk sammenhæng, at der findes klasseforskelle i forældrepraksisser, opdragelsesformer og familieliv og i de måder, hvorpå forældre interagerer i institutionelle sammenhænge. En gruppe af disse studier er optagne af hvordan klasse reproduceres i **familien**. Fx viser den norske sociolog og familieforsker Kari Stefanson, via kvalitative interview med småbarnsforældre, at der er klassemæssige forskelle på, hvordan forældrene går til deres børn. Hun udvikler derfor to kulturelle modeller for at tænke omsorg: "a tidy trajectory of care"(Stefansen 2011, p.125), som kobles til middelklasseforældrene. Og "a sheltered space for care" (ibid.: 128) som implicerer en anden opfattelse af barnet og som kobles på arbejderklasseforældrene. Disse to omsorgsmodeller kobles endvidere til beslægtede klassepraksismønstre, som forskere i UK og USA har identificeret, og som jeg skrev om i afhandlingens genstandsfelt.

En anden gruppe er optagne af, hvordan klasse reproduceres som ulige vilkår for at begå sig i de **institutionelle sammenhænge** børn (og deres forældre) indgår i (se fx Ellegaard 2004). Den danske kultursociolog Charlotte Palludan er således optaget af reproduktionen af sociale forskelle i dagtilbud. Her finder Palludan, at "Børnehaven *gør* en forskel" i kraft af differentieringsprincipper mellem børnene, hvor især "rolig beskæftigelse og verbal udveksling" indstiftes som "den respektable børnekrop" (Palludan 2005, p.171, min

[33] En undtagelse er dog artikel tre, hvori der indgår en familie, der i særlig grad er trængt.

kursivering). Og på skoleområdet er Akselvoll som nævnt optaget af, hvordan de krav om forældreinvolvering, som skolen stiller, reproducerer klasseforskelle, fordi det er de privilegerede middelklasseforældre, som formår at involvere sig på de måder, skolen fordrer (Akselvoll 2016).

En tredje gruppe har ikke reproduktion af klasse som deres hovedinteresse, men fokuserer på, hvordan livet udfolder sig indenfor bestemte klasser/klassefraktioner. Bachs føromtalte afhandling er et sådan eksempel, ligesom også Aarseths forskning kan henregnes til denne kategori. Aarseth studerer bl.a. samspillet mellem de privilegerede middelklassefamiliers hverdagsliv og deres børns skolepræstationer. Her finder hun på tværs af to fraktioner af den norske privilegerede middelklasse – 'den kulturelle middelklasse' og 'den økonomiske middelklasse' – en særlig læringskultur, der baserer sig på noget andet og mere end blot "fulle bokhyller og kvalifisert leksehjelp: Det handler om en følelsesmessig internalisering av en bestemt læringsmotivasjon"(Aarseth 2014, p.168). Men hvor den økonomiske middelklasse søger at gøre deres børn "fit for fight", er den kulturelle mere optaget af "lyst til læring". Aarseths fund er interessante, fordi de viser, at middelklasseforældrene på tværs af klassefraktionerne er meget optagne af deres barns selv-skabelse. Selvom det ikke er Aarseths ærinde, mener jeg, hendes studier indirekte peger på, hvordan det governmentale arbejde på og med selvet og optimeringen af dets værdi bliver en kerne i middelklassefamilielivet. For den økonomiske fraktion via kompetivive fordringer og eksplicit selvdisciplin, for den kulturelle fraktion via lyst og indre motivation. Men hvor Aarseth hovedsageligt interesserer sig for, hvad der foregår 'inde i' informanterne er jeg også optaget af, hvad der foregår 'udenfor', dvs. i hvordan selvteknologiske fordringer om værdiakkumulation og fremvisning heraf får betydning i forældrenes relationer, både til hinanden og skolernes sundhedsplejersker.

Intensive mothering: Statussikring

I sin diskussion af det (u-)hensigtsmæssige i at kategorisere de 15 studerede familier som middelklasse, berører Bach endvidere spørgsmålet om den generationelle overførsel af opnåede klasseprivilegier. Hun skriver, at valget af middelklassekategorien (på trods af en udbredt brug af 'tjenestefolk' og manglende behov for to indkomster) blev foretaget ud fra en betragtning om:

> "at deres privilegerede status er en erhvervet status, der skal tilegnes på ny fra generation til generation, og at de er underlagt risikoen for at falde i status. Dette aspekt er vigtigt at medtænke for at forstå, hvorfor forældrene er så optaget af deres børns ageren, og hvorfor deres opdragelsesstrategi trods en vis variation er så forholdsvis kontrollerende" (Bach 2011, p.220).

Dette vil jeg gerne opholde mig ved. Selvom jeg mener, det er en problematisk definition af middelklasse – for i det lys, er det vel kun adelen, der kan betragtes som overklasse –

er mit ærinde her dog ikke at udfolde denne kritik. I stedet ønsker jeg at drøfte en række britiske og amerikanske studier, der i tråd med Bachs fund netop viser, at de neoliberale kompetitive fordringer, hånd i hånd med knaphedsdiskurser medfører en stigende klassebaseret ængstelse, hvor bl.a. sikring og overførsel af privilegier til næste generation er årsag til megen aktivitet og bekymring blandt middelklasseforældre; især mødre.

Som eksempel vil jeg fremhæve førnævnte Landeros, der studerer hvordan velhavende mødre, dvs. privilegerede kvinder, der drosler ned på karrieren for at hellige sig moderskabet, involverer sig i at højne deres børns skolepræstationer. Landeros finder, at selvom praktiseringen af *good mothering* umiddelbart sker med henblik på at sikre, at barnet via uddannelse kan opnå en tilsvarende klasseposition, så handler det for disse mødre i stor udstrækning også om at højne deres egen sociale status (Landeros 2011, p.255). Dette peger også førnævnte Hays på med sit begreb om *intensive mothering*. En britisk forløber leveres i 1989 af de britiske feministiske klasseforskere Valerie Walkerdine og Helen Lucey (Walkerdine & Lucey 1989). I efterkrigstidens England, ovenpå de to verdenskrige, var man nemlig, som i Danmark og resten af Europa, optaget af, hvordan man kunne reducere ulighed ved at sikre flere adgang til uddannelse og social mobilitet og dermed fuldgyldigt medborgerskab og samfundsdeltagelse til sikring af demokratiet. Som led i disse bestræbelser, interesserede man sig også for, hvordan mødre kunne stimulere deres smådøtre, så de blev skoleparate. Under titlen *Democracy in the Kitchen – Regulating Mothers and Socialising Daughters* problematiserer Walkerdine og Lucey imidlertid udviklingspsykologiske antagelser om moderens afgørende rolle for barnets 'normale udvikling'. Det sensitive moderskab, der hyldes, er, mener de, både hvidt og middelklasset. Følgelig kritiserer de også, at arbejderklassemødre implicit fremstilles som mangelfulde: Fordi de hverken har tid eller råd til at pædagogisere alle huslige aktiviteter og omdanne hjemmet til et stimulerende, udviklende læringsrum, betragtes de som manglende evnerne til at opfostre de kommende medborgere.

I forlængelse af denne kritik af det intensive og sensitive moderskab vil jeg pege på en antologi ved navn *Intensive Mothering. The Cultural contradictions of Modern Motherhood* (Ennis 2014), der drøfter og genbesøger Hays´ ikoniske værk om *The Cultural contradictions of Motherhood* (Hays 1996). I antologien har sociologerne Melissa A. Milkie og Catharine H. Warner et interessant ræsonnement om ideologien om det intensive moderskab. De mener nemlig, at det i bund og grund må forstås som udtryk for det, de betegner som "Status Safe-guarding":

> "In sum, we argue that today, the core work stemming from intensive mothering ideologies is status safeguarding. Safeguarding is mothers´ urgent, sacrificial, protective work in the goal of reproducing or improving class status. For mothers, safeguarding seems necessary, but even when seemingly doing it well, it carries anxiety inherent in its ultimate insufficiency to guarantee success" (Milkie & Warner 2014, p.72).

Intensivt moderskab udfolder sig altså, mener de, hovedsageligt rundt om ængstelse forårsaget af spørgsmålet om, hvordan man sikrer ens barn de bedste muligheder for aspiration, hvilket især kan ske via uddannelse. Det er her, forældrenes trivselsarbejde bliver en central del af deres reproduktive strategier. Men der er vel forskel på Danmark og USA og England? Akselvoll beskriver dette forbehold som følger:

> "Den britiske velfærdsstat såvel som skolesystemet er, ligesom det amerikanske samfund, langt mindre egalitær sammenlignet med skandinaviske forhold og er præget af langt større klasseforskelle, samt en større individualisering af sociale problemer. Dette får indflydelse på forældrenes reproduktionsstrategier, som i en dansk sammenhæng kan virke ekstreme. Når Lareau eksempelvis viser, hvordan de veluddannede middelklassefamilier investerer så kraftigt i at udvikle deres børns potentialer gennem organiserede fritidsaktiviteter, må denne strategi forstås i lyset af det samfund, forældrene klargør deres børn til: Et samfund hvor man skal udmærke sig for at komme ind på de bedste universiteter, og hvor det at klare sig dårligt i skolen har mere vidtrækkende og alvorlige økonomiske konsekvenser, end det er tilfældet i Danmark" (Akselvoll 2016, p.47).

Imidlertid finder Aarseth som nævnt, blandt den økonomiske middelklassefraktion i Norge en opdragelsesstrategi, der efter min vurdering tåler sammenligning med Lareaus *concerted cultivation,* også jf. Aarseths egen formulering, "fit for fight". Også Bach mener, som citeret, at de velstillede forældres optagethed af deres børns ageren og deres overvejende kontrollerende opdragelsesstrategier handler om det, Milkie og Warner betegner som 'statussikring'.

Det får mig til at stille et spørgsmål: Har forskellene mellem USA, DK og UK så afgørende betydning for, hvordan forældres reproduktive strategier eller deres måder at *displaye* moralsk værd/i på, udfolder sig? Selvom forældreinvolvering på det sociale trivselsområde nok er et særligt skandinavisk fænomen, kan det så alligevel tænkes, at de overordnede neoliberale logikker på tværs af nationalstatslige kulturforskelle får et samstemmigt udtryk? Og at det måske bevirker, at øget usikkerhed om fremtiden er en præmis, langt de fleste forældre i vestlige samfund deler?

Bourdieus brud

> "The cultural turn [in class analysis] has simultaneously been a Bourdieusian turn" (Reay 2011, p.3).

Fra den sociologiske vinkel betegnes den overordnede tilgang til klasse, som afhandlingen abonnerer på, ofte som en 'kulturel vending' i sociologiske klassestudier (Devine et al. 2004; Reay 1998a), der, som Reay i citatet peger på, er stærkt influeret af Bourdieu. Det meste af Bourdieus omfattende værk beskæftiger sig med klassifikationssystemer

(Bennett et al. 2009, p.21), og med at udvikle et samlet begrebsapparat om sociale strukturer og reproduktion, skruet sammen omkring hovedbegreberne: Kapital, felt og habitus (Bourdieu 1997, p.11).

Den amerikanske sociolog Elliot B. Weininger fremhæver to aspekter i Bourdieus ræsonnementer om klasse, som afgørende for den særlige status, hans virke har opnået: "These relate to (1) the significance and role of the analysis of symbolic systems in class analysis, and (2) the question of boundaries between classes" (Weininger 2005, p.84).

Fordi klasse både rummer en økonomisk og en symbolsk dimension, bør klasse-analyser ikke reduceres til studier af økonomi – vi må også inddrage et blik for klassernes symbolske dimension, argumenterer Bourdieu. Samtidig gør han op med et af de store, fundamentale emner, der har optaget klasse-teoretikere, nemlig: "the perceived obligation to demarcate classes from one another a priori" (Weininger 2005, pp.84–85). Bourdieu insisterer nemlig på, at: "boundaries must be understood in terms of social practices rather than theoretical conjecture" (Weininger 2005, p.85).

Pointen her er, at sociale og kulturelle praksisser med-konstituerer klasse og at det derfor må være et empirisk spørgsmål, hvor klasseskel skal trækkes. Bruddet med den hidtidige klasseforskning består i en sammentænkning af Weber og Marx´ perspektiver på klassesamfundet og hhv. status og struktur. Som den britiske sociolog, Tony Bennet formulerer det om Bourdieus ræsonnementer:

> "Culture is not simply an add-on to class positions whose logic is provided by economic relations represented in the form of an occupational class structure, but it has to be factored into the account of how class positions are constituted and where the lines of divisions between classes are drawn" (Bennett et al. 2009, p.2).

Det interessante er altså ikke at udvikle præcise 'skrivebordsdefinitioner' af, hvordan klasserne i et samfund konfigurerer sig. Derfor bør klasserne hverken prædefineres eller fremstilles som havende vandtætte skotter mellem sig. Således er det knap så vigtigt på forhånd at slå fast, om en so-su-assistent bør placeres i arbejderklassen eller i de nedre dele af middelklassen – det vil afhænge af empirien og de spørgsmål, den stilles. I højere grad er omdrejningspunktet for en kvalitativ, kulturel klasseanalyse således at vise, hvordan klasse produceres, leves og får/gives forskellig betydning for so-su-assistenten, for pædagogen, gymnasielæreren, butiksassistenten og universitetslektoren – og mere specifikt i denne afhandling: I forhold til de måder, hvorpå forskellige forældre forhandler om og bestræber sig på at fremstå ansvarlige og dermed som havende moralsk værd/i.

En bredere og mere diffust klassebegreb

Disse drøftelser af, hvad klassebegrebet betyder og kan bruges til, karakteriserer Harrits i sin danske klasse-introduktion fra 2014 som et skel mellem et snævert og et bredt klasse begreb (Harrits 2014a, p.249). Det er denne reviderede og flerdimensionelle forståelse af klasse som afhandlingen abonnerer på. Den amerikanske antologi, *Social Class. How does it work?*, som jeg citerede i afhandlingens indledning, argumenterer også for, at amerikansk sociologi må tænke klasse på en bredere måde. Således citeres Lamont for at opfordre til, at: "broaden the agenda":

> "The fields of class analysis [is] always coming back [to] these questions that have, I think, to some extend paralyzed the field for a long time: "Is it A or B?"…Why do we go back to these questions as opposed to asking ourselves to look at the very wide range of questions that have not been asked yet? The field would be more vital, I think, if we moved toward thinking about new questions as opposed to working toward digging a deeper and deeper hole around issues that are belabored" (Lareau & Conley 2008, p.10).

En udfordring er så, at det bliver uklart, hvad termen "klasse" overhovedet dækker over. I det afsluttende, opsamlende kapitel karakteriserer Conley da også klasse som et: "inherently indescribably concept"(Conley 2008, p.367). Om sociologiens mange bestræbelser på at definere og fastlægge, hvad klasse er, fx indkomst, beskæftigelse og/eller uddannelse, skriver han således:

> "*But the very paradox of class is that the moment we are measuring some aspect of it adequately – say income – and specifying a casual pathway of some sort, then we have taken our finger off what class really is*"(Conley 2008, p.371, kursivering i original).

Også britiske Payne & Grew problematiserer forskellene mellem på den ene side sociologiens bestræbelser på at udvikle præcise definitioner af klasse og på den anden side lægmands ofte mere diffuse og inadækvate antagelser om, hvad klasse er og gør. Payne og Grew foreslår, at:

> "class is used *more extensively* (albeit in *less precise* ways) than Savage et al. claim [because]…once it is recognized that respondents have a different frame of reference from sociologists, class cultures and identities are more prevalent and important than Savage et al. allow" (Payne & Grew 2005, p.894, kursivering i original).

Conley mener derfor, at vi bør: "embrace a folk concept of class and include in our models all forms of social hierarchy that appear to hold empirical weight"(Conley 2008, p.367). Det vil altså sige, at vi bør interessere os for alle de former for sociale hierarkier, der ser ud til at have betydning og som derfor træder frem i et empirisk materiale. Som jeg i indledningen pegede på, er det derfor oplagt at se begreber som 'ressorcestærk/svag',

'overskud/underskud' som klasseeufemismer, der samtidig implicerer vurderinger af moralsk værd/i.

Den amerikanske kulturantropolog, Sherry B. Ortner er også optaget af disse aspekter af klasse; i tidsskriftet *Journal of Anthropological Research* beskæftiger hun sig fx med forholdet mellem race og etnicitet på den ene side og klasse på den anden. Hun beskriver her to hidtil dominerende perspektiver: Det ene ignorerer klasse: "Racial and ethnic categories are treated as primary social categories, giving or denying people access to resources, but the resources themselves are not arranged in any structurally constraining way" (Ortner 1998, p.2). Det andet giver klasse forrang som determinerende for menneskers livschancer. Om disse to perspektiver, hævder hun, at:

> "Although they appear opposed to one another they both accept a world in which class, as an economically generated category, is distinct from and opposed to social categories defined by noneconomic criteria (whether seen as "cultural" or "natural")"(Ortner 1998, p.3).

Ortner peger på, at selvom kulturantropologer inden for en lang række områder af det sociale og kulturelle har udforsket: "some supposedly hard and objective social phenomenon as culturally constructed… they have not for the most part made it with respect to "class"" (Ortner 1998, p.4).

Ortners ræsonnementer er vigtige, for det er netop et af mine ærinder at udforske klasse, **ikke** (kun) som en økonomisk betingelse for mine deltagere og deres praksisser, men også som en **identitetskonstituerende social kategori** på linje med køn, etnicitet, alder, kropskapabelhed og så videre.

Også Reay efterlyser, at klasse 'flytter ind' i analyserne, fremfor at blive betragtet som en beskrivende baggrundsvariabel. For tendensen er klar, mener hun:

> "…if class is addressed at all it is still commonly conceptualized in terms of 'objective' criteria rather than subjective responses. It is seen in terms of material resources and attributes such as income, housing and educational qualifications, providing information about respondents which is often dealt with descriptively rather then analytically" (Reay 1999a, p.92).

Med afsæt i de ovenstående ræsonnementer må jeg altså acceptere en flertydig, ufikserbar og dermed også upræcis definition af klasse, fordi det er 'prisen' for den mere fleksible og dynamiske forståelse af hvad klasse er og hvordan klasse virker, som jeg har engageret i mine analyser. Med Reays ord:

> "Within such analyses class is seen as everywhere and nowhere, denied yet continually enacted, infusing the minutiae of everyday interactions… " (Reay 2006, p.290).

Fem fremtrædelsesformer

I *Det skjulte klassesamfund* fra 2012 sammentænker Faber et al. poststrukturalistiske ræsonnementer fra især Skeggs og Bettie med Bourdieus klasstænkning (Faber et al. 2012). De operationaliserer grebene ved at sondre mellem klasses fem fremtrædelsesformer: Klasse som fordelingsstruktur, som bevidsthed og (dis-)identifikation, som symbolske grænsedragninger, som habitus og som dominansstrukturer. Selvom jeg ikke i analyserne har opereret strategisk med denne sondring, finder jeg det frugtbart, kort at skitsere hvordan mine artikelbidrag relaterer sig til disse fem fremtrædelsesformer:

Alle fire artikler beskæftiger sig således med klasse som dominansstruktur, dvs. med hvordan det ikke er "lige eftertragtet at befinde sig i de forskellige grupper" (Faber et al. 2012, p.236). Dette endvidere med særligt med fokus på, hvordan sundhed bliver en anledning til klassenedvurderinger, mest klarest i artiklerne to og tre. Artikel tre er samtidig det bidrag, der tydeligst adresserer klasse som fordelingsstruktur, fordi der her indgår et forældrepar med meget få ressourcer. Klasse som bevidsthed og (dis-)identifikation er ligeledes et gennemgående analysefokus, klarest i artiklerne et og fire om forældrenes trivselsarbejde. Klasse som habitus fremanalyseres primært i artikel fire om moderskabspraksisser, imens klasse som symbolske grænsedragninger også er et gennemgående tema i alle fire artikler.

Begreber i Bourdieus tænkning

Med de opridsede perspektiver in mente, vil jeg i det følgende skitsere en række nøglebegreber i Bourdieus tænkning, der udgør fundamentet for de klasseræsonnementer, jeg engagerer. Samtidig vil jeg redegøre for de, for mit projekts vedkommende, mest væsentlige udviklinger af disse begreber.

Felt

Under indflydelse fra strukturalismens antagelse om, at betydning opstår i forskelle – et tegn får sin betydning i relationen til andre tegn – begrebssætter Bourdieu den sociale verden som relationel (Bourdieu 1997, p.17). Derfor opererer Bourdieu med begrebet "socialt rum":

> "Indbygget i selve begrebet *rum* ligger princippet om en *relationel* forståelse af den sociale verden. Begrebet hævder således at den "realitet" det betegner, i bund og grund beror på den gensidige exterioritet mellem de elementer denne realitet er opbygget af" (Bourdieu 1997, p.52, kursivering i original).

Ræsonnementet implicerer, at intet har værdi i sig selv, men udelukkende får værdi **i relation** til andet. Og Bourdieus pointe er, at klasser ikke bør reduceres til: "simple ranked but non-antagonistic strata…"(Bourdieu 2010, p.242), fordi spændingerne i rummet af forskelle, fremfor forholdet mellem kapital og arbejder, ses som det klassekonstituerende.

Med afsæt i dette ræsonnement om det sociale rum som relationelt konstitueret udvikler Bourdieu i *Distinction – a social critique of the judgement of taste* (Herefter Distinction) fra 1979 (engelsk 1.gang i 1984), via surveys suppleret med etnografiske greb, sit perspektiv om den kulturelle og symbolske (re-)produktion af klasserelationer.

Hovedpåstanden er, at størrelser som 'god smag' og 'kvalitet' må betragtes, ikke som transcendente, objektive størrelser, men snarere som udtryk for, at de privilegerede klasser lægger afstand til de lavere positionerede **gennem** deres præferencer hvad angår kulturforbrug, der altså analyseres som kulturel **praksis**. På den måde betragtes kulturforbrug som det, der konstituerer klasserelationer:

> "To the socially recognized hierarchy of the arts.. .corresponds a social hierarchy of the consumers. This predisposes tastes to function as markers of "class""(Bourdieu 2010, p.XXV).

Når smag fungerer som en klassemarkør i et socialt rum af forskelle, implicerer det endvidere, at smag klassificerer:

> "Taste classifies, and it classifies the classifier. Social subjects, classified by their classifications, distinguish themselves by the distinctions they make" (Bourdieu 2010, p.XXXiX)

Derfor er der i enhver hævdelse af 'god smag' impliceret en afstandstagen til 'dårlig smag'. God smag er således ikke uskyldig eller neutral, men må betragtes som et udtryk for en distinktion, dvs. en hierarkisk forskelssætning og dermed også som en (re-)produktion af klasserelationerne.

Savage et.al. (Savage et al. 2001) peger dog, i et studie, baseret på 178 interview, på, at distinktioner ser ud til at være mere komplekse, end Bourdieu lægger op til:

> "Whereas Bourdieu would direct attention to the multiple strategies used to display and construct cultural distinction of one type or another, nearly our entire sample chose to play down any cultural distinction they may be able to lay claim to in order to play up their ordinariness. This does not fit well with a narrow rendering of Bourdieu's work" (Savage et al. 2001, p.889)

Når Savage et al. alligevel mener, at klasse spiller en rolle for identitetskonstruktion, er det fordi: "in making these claims, ordinariness has to be contrasted with other states, and the result is that the potential relevance of class is re-introduced through the back door" (Savage et al. 2001, p.889). Argumentet for denne påstand er, at:

> "the idea of ordinariness both undermines the salience of class, since 'ordinariness' transcends any class location, yet also invokes it, since ordinariness is defined relationally, by

> comparing the ordinary with the 'non-ordinary'. Ideas of class pollute references to ordinariness. We claim that the appeal of 'ordinariness' helps to explain the ambivalences of class" (M. Savage et al., 2001, p. 876).

Således udgør også det at insistere på at være 'almindelig' en akse for klasseforskelssætning. I afhandlingens metodologiske del vil jeg drøfte Savages studie mere indgående. Her vil jeg nøjes med at påpege, at påkaldelsen af 'almindelighed' formentlig gør sig endnu mere gældende i Danmark jf. den stærke middelklassebevidsthed.

Kulturel kapital

Udover den relationelle klasseforståelse er en af de store styrker ved Bourdieus ræsonnementer, at kultur forstås som en form for kapital, altså som et aktiv, der er helt centralt for konstitueringen af klasserelationer. Kulturel kapital forstås som kropsliggjort via habitus (som jeg vender tilbage til om lidt), hvorfor den veluddannede middelklasse er skolet – både kropsligt og intellektuelt – til at sætte pris på den legitime kultur, der er institutionaliseret i samfundet, hvormed deres privilegerede status yderligere reproduceres – af dem selv.

Bourdieu fremstiller imidlertid til dels kulturel kapital som meget specifikke former for kulturelle aktiviteter, der samtidig menes, direkte at afspejle klassedifferentieringer.[34] Faber et al. mener da også, at begrebet bør håndteres som indlejret i en given social kontekst, hvorfor det, der tæller som kapitalisérbare ressourcer er foranderligt (Faber et al. 2012, p.53). Og Bennet et. al., som med stor loyalitet overfor Distinction, afprøver modellen på det britiske samfund i første halvdel af 2000´erne stiller indledningsvist spørgsmålet om, hvorvidt kulturforståelsen i Distinction er blevet irrelevant i en kommercialiseret, forbrugerisk, neoliberal tid (Bennett et al. 2009, p.23). Efter endt analyse konstaterer de om den britiske middelklasses kulturforbrugsvaner:

> "Rather than differentiating themselves from the working class by their command of a fixed cultural canon, the educated middle classes seek to position themselves through demonstration competence in handling a diversity of cultural products in a context where knowledge, information and media proliferate" (Bennett et al. 2009, p.178).

Fremfor at dyrke en særlig finkultur, trækkes der altså grænser ud fra det at demonstrere evne til at navigere i en kompleks kontekst. Kulturforbrug som klassemarkør findes altså stadig, men 'grammatikken' for, **hvordan** man markerer sin klasse via kulturforbruget er

[34] Fx når de måder, hvorpå respondenterne sprogligt perciperer en række fotografier fremhæves som udtryk for, at de laveste klasser ikke forholder sig til den æstetiske værdi, men udelukkende fokuserer på det figurative, imens det, der betegnes "den dominerende klasse" omvendt er optaget af fotografiernes æstetik (Bourdieu 2010, pp.37–39).

forandret. Norske Jarness viser således i sin tidligere nævnte ph.d.-afhandling fra 2013 (Jarness 2013), der baserer sig på kvalitative interview med indbyggere fra forskellige klasser i Stavanger, hvordan **selvrefleksivitet** bidrager til nye klasseskel, hvilket ligger i tråd med min tidligere diskussion af nye klassekonfigurationer med afsæt i forskellige subjektiveringsformer. Jarness gør her op med de, der afskriver klassebegrebet, fordi finkultur ikke længere er en væsentlig markør. I stedet, hævder Jarness, fremviser de privilegerede middelklasser en intellektualiseret refleksivitet, der ikke blot legitimerer deres omnivore kulturforbrug, men også bidrager til nye klassekonfigurationer. Det afgørende for klassekonstitueringer er subjektiveringsformer: Det er ikke længere *hvilke* kulturprodukter, man forbruger, men snarere den selvrefleksivitet, hvormed man via forbruget, skaber og fortæller sig selv frem, samt formår at akkumulere værd/i. I afhandlingens næste del vender jeg tilbage til begrebet selvrefleksivitet og dets klassede implikationer i forbindelse med min drøftelse af kvalitative interview om klasse. Desuden er Jarness´ ræsonnementer centrale i artikel fire om mad og værdi, hvor jeg også inddrager og diskuterer ideen om det omnivore kulturforbrug.

Lamont påpeger desuden, at Bourdieu i *Distinction* synes at operere med prædefinerede opfattelser af, hvilke specifikke ressourcer, der er kapitaliserede og dermed betragtes som eftertragtelsesværdige (Lamont 1992, p.184). Således rejser hun en kritik af, at han overvurderer betydningen af kulturel kapital specifikt forstået som finkulturforbrug som dén centrale grænsedragningsmarkør, fremfor at gå mere induktivt til værks (Lamont et al. 2000). Ved at Bourdieu fokuserer på uddannelsessystemets rolle for social reproduktion og kun fokuserer på de kulturelle grænser, der er institutionaliseret i selektionskriterierne inden for denne specifikke institution, skriver Lamont, er resultatet, at han overvurderer vigtigheden af disse symbolske grænsedragninger (Lamont 1992, p.186). Som fx når survey-undersøgelsen i Distinction indeholder spørgsmål til respondenternes viden om klassiske komponister (Bourdieu 2010, p.57): "While such items might operate as bases for distinction in the Parisian intellectual milieu, they are unlikely to be as salient to the French as a whole" (Lamont 1992, p.187; se også Bennett & Silva 2011, p.433)(se også Bennett & Silva 2011, p.433). Lamont mener, at Bourdieu dermed kommer til at generalisere ud fra det parisiske intellektuelle miljø, han selv færdes i og er ude på at problematisere, når han "attributes to the population at large the high level of intolerance and cultural exclusiveness of intellectual in general, and of Parisian intellectuals in particular" (Lamont 1992, p.186).

Moral

I *Distinction* fungerer kulturel kapital som det, der er mest centralt i folks grænsedragningsarbejde; Lamont mener imidlertid, at det har den konsekvens, at Bourdieu kommer til at undervurdere den rolle, **moral** spiller, fordi spørgsmålet om moralsk status mest af alt fungerer som supplement til kulturelle og socioøkonomiske værdiakkumuleringer

(Lamont 1992, p.184). Yderligere er det impliceret i Bourdieus analyse, at moral betragtes som en markør for lav status, idet Bourdieu ifølge Lamont hævder, at:

> ”those who value morality do so because they have no alternative, no resources other than their moral purity and asceticism to offer on the market: they realize their ambitions “by paying in sacrifices, privations, renunciations, good will, recognitions, in short, virtues”” (B, Dis. 333)….”(Lamont 1992, p.184).

For Bourdieu fremstår de med de største moralske tilbøjeligheder altså som nogle, der gør en dyd ud af nødvendigheden; de investerer i moralitet, fordi de ikke har adgang til andre typer af ressourcer. Dermed kommer spørgsmålet om moralsk status også til at fungerer som noget, der primært optager arbejderklasserne (Lamont 1992, p.277). I modsætning til Bourdieus underbetoning af moral og hans implicitte antagelse om moral som en lavklassemarkør, viser Lamont, hvordan hendes informanter fra de øvre middelklasser i allerhøjeste grad anvender moralsk ladede termer i deres grænsedragningsarbejde; fx ”honesty” og ”dis-honersty” blandt de franske og ”phony” eller ””low-morals” type”” blandt de amerikanske (Lamont 1992, p.25).[35]

Yderligere peger Lamont på, at både moral og materiel succes ikke bare defineres forskelligt, men også at deres relative betydningstilskrivning varierer på tværs af nationale kontekster og i forhold til sub-grupperinger. Fx viser hun, at de franske hhv. amerikanske øvre middelklassemænd har en forskellig tilgang til arbejde: Hvor de amerikanske typisk fremhæver, at deres succes skyldes flid under uddannelsen, meget arbejde og modstandskraft – i tråd med ’den amerikanske drøm’ om opadgående social mobilitet for de flittige – så har de franske, især de parisiske, en ”antiwork attitude”, hvor ”wolkaholism” latterliggøres. Her betragtes det at påtage sig meget arbejde (”hard work”) altså snarere som tegn på, at man lader sig udbytte og at man er en ”lackey of the business class” (Lamont 1992, pp.43–44). Samtidig viser det sig, at de franske privilegerede mænd er optagne af magt og indflydelse, imens de amerikanske hæfter sig mere ved penge og succes (Lamont 2000, p.85). Desuden finder hun en nøjere sammenhæng mellem moral og socio-økonomiske grænser blandt de amerikanske end de franske mænd, hvor moralsk status ikke er sammenfaldende med økonomisk position – måske snarere tværtimod (Lamont 2000, p.85).

I mit projekt spiller de moralske implikationer af klasse netop en helt central rolle, som jeg har beskrevet flere gange tidligere og som mine analyser vil vise (se også Faber et al. 2012, p.197). Alt i alt peger nuanceringerne af kulturel kapital-begrebet på, at: ”cultural

[35] Det skal også bemærkes, at Bourdieu definerer moral ret snævert, ”equating it with a limited set of virtues such as discipline, asceticism, legalism, puritism, or propensity to save, while ignoring such virtues as charity, peacefulness, personal integrity, and solidarity. (Lamont, s. 185, 1992).

consumption constitutes only one possible type of high status signal" (Lamont 1992, p.188). Der foreslås derfor en udvidelse, så begrebet kan rumme de varierede måder, hvorpå kulturelle ressourcer organiseres og aktiveres på tværs af forskellige slags sociale relationer. Ikke mindst køn spiller en central rolle i forhold til forskellige typer af kulturel kapital og de i høj grad kønnede måder: "through which cultural capital is transmitted from one generation to the next in both the home and the education system." (Bennett & Silva 2011, p.434). Som jeg tidligere har peget på, tyder det fx på, at især mødre spiller en central rolle hvad angår *status safeguarding*. Jeg vender tilbage til spørgsmålet om klasse, køn og moral i afsnittet om det respektable moderskab.

Habitus

Bourdieu udvikler begrebet habitus som en del af sin ambition om at udvikle en praksisteori, der: "har som sin centrale interesse relationen mellem de objektive strukturer (dvs. strukturerne i de sociale felter) og de kropsliggjorte strukturer (dvs. strukturerne i agenternes *habitus*)…" (Bourdieu 1997, p.12, kursivering i original).

Habitus skal derfor betragtes som et opgør med flere forskellige måder at tænke menneskelig handling på. Først og fremmest *rational choice*-teorien: "en snæver rationalistisk synsvinkel [der] anser enhver handling eller forestilling for irrationel, hvis den ikke er resultatet af eksplicitte overvejelser eller *grunde* er er fostret af et autonomt individ med fuld bevidsthed om sine motiver" (Bourdieu 1997, p.12, kursivering i original). Dernæst "de mest yderliggående teser inden for en bestemt gren af strukturalismen", der tenderer at reducere folk til "simple epifænomener i strukturen" (Bourdieu 1997, p.12). Og desuden det forhold, at: "ligesom objektivismen universaliserer det teoretiske forhold til videnskabens genstand, universaliserer subjektivismen den oplevelse, som det teoretiske diskurssubjekt har af sig selv som subjekt... som ikke kan undgå illusionen om "bevidstheden uden træghed", uden fortid eller ydre … det rene subjekt, uden hverken bånd eller rødder." (Bourdieu 2007, p.82). Altså: "subjektivismen, der for sin del er helt ude af stand til at redegøre for den sociale verdens nødvendighed" (Bourdieu 2007, p.92) og: "de antropologiske fiktioners voluntarisme" (Bourdieu 2007, p.83).

Med habitusbegrebet går Bourdieu således også i clinch med ræsonnementerne fra hhv. Beck, Giddens og de feministiske poststrukturalister, som jeg tidligere har fremført kritikker af. Habitus skal derfor pointere især tre forhold: At aktører ikke handler rationelt på baggrund af strategisk reflekterede valg; og at aktører hverken er fuldstændig frit stillede eller fuldt determinerede af strukturer. Bourdieu vender sig derfor mod: "praksissen, hjemstedet for dialektikken…mellem de objektiverede produkter og de inkorporerede produkter i den historiske praksis, mellem strukturerne og habitus´erne" (Bourdieu 2007, p.92).

Habitus, forklarer Bourdieu, genererer agenternes praktikker og "bringer dem i overensstemmelse med hinanden" (Bourdieu 1997, p.16): "Til hver klasse af positioner svarer dels en klasse af *habitus* (eller af *smagspræferencer*) der er produktet af de sociale betingelser den tilsvarende position har præget dem med, dels – ved disse habitus og deres generative evners mellemkomst – et systematisk sæt af goder og egenskaber der indbyrdes holdes sammen af en tilbøjelighed til at have samme livsstil" (Bourdieu 1997, p.23, kursivering i original). Så: "En af de funktioner habitusbegrebet har, er at gøre rede for den ensartede livsstil der gør at praktikkerne og goderne hos en enkelt agent eller en hel klasse af agenter udgør et sammenhængende hele…Habitus er dette generative og samlende princip, der omsætter de indre og ydre relationelle karakteristika i en position til en samlet livsstil, dvs. til et samlet sæt af personvalg, valg af goder, valg af praktikker" (Bourdieu 1997, p.23).

Deterministisk?

Den mest udbredte kritik af habitus-begrebet er nok, at det er deterministisk og ikke levner rum for agens. Om habitus skriver Faber fx:

> "Ifølge Bourdieus teori konstitueres og tilpasses habitus løbende til de omgivende forhold, hvorfor det er vanskeligt for de sociale agenter at frigøre sig fra den skæbne, som deres position i samfundet har tiltænkt dem"(Faber 2008).

Her må man imidlertid holde sig for øje, at Bourdieu skriver i en tid, hvor 'den sproglige vending' og poststrukturalismens 'optimistiske forandringsagenda', som jeg tidligere har diskuteret, vinder frem med sit voluntaristiske perspektiv på identitetsprocesser. Det skyldes ikke mindst postfeministernes hyldest til filosoffen Judith Butlers ræsonnement om kønspraksis som **konstitutiv** for køn, fremfor som afspejlende en indre, kønnet identitet og hendes deraf afledte ræsonnement om subversiv køns-performance, herunder idéen om transkønnethedens emanciperende potentiale: *Queer*. Butler adresserer selv sit ærinde således:

> "The deconstruction of identity is not the deconstruction of politics; rather, it establishes *as* political the very terms through which identity is articulated" (Butler 1999, p.148, min kursivering).

Både Bourdieu og feministisk teori har op igennem 1970´erne og 80´erne som ærinde at anfægte videnskabens daværende påstand om sig selv som et magtfrit rum, om objektivitet, transcendens og sandhed. Men hvor den postmoderne sandhedsanfægtelse bæres frem af et (emancipations-)ønske om at identificere **forandringspotentialer**, synes Bourdieu i tilsvarende grad mere optaget af at påvise magtens **træghed**. Fx får Butlers ræsonnementer følgende svada med på vejen i *Den maskuline dominans*:

> "Endelig og frem for alt tvinger denne konstatering os til at se forfængeligheden i de "postmoderne" filosoffers demonstrative opfordringer til "at overvinde dualismerne"; disse dualismer, der er dybt rodfæstede i tingene (strukturerne) og kroppene, stammer

> ikke blot fra en simpel virkning af verbal benævnelse og kan ikke ophæves ved en performativ magisk handling – kønnene er langt fra at være simple "roller", som man kan spille efter forgodtbefindende (ligesom drag queens), men er indskrevet i kroppene og i et univers, hvorfra de henter deres kraft. Det er kønnenes orden, der er grundlaget for ordenes performative virkningsfuldhed – og i særdeleshed fornærmelsernes-, og det er også denne orden, der modstår den subversive voluntarismes falsk revolutionære omdefineringer" (Bourdieu 1999, p.131)

Bourdieus læggen vægt på strukturtrægheden via habitus-begrebet handler naturligvis først og fremmest om at kritisere eksistensen af social ulighed ved at påpege, hvordan den reproduceres. Men jeg mener også, det er fornuftigt at se denne 'træghedsinteresse' som et modsvar til poststrukturalismens til tider ganske voluntaristiske påstand om, at subjektet udelukkende er diskursivt konstitueret (som igen må ses som et opgør med køn, forstået som en medfødt, indre essens og dermed også som et belæg for den på daværende tidspunkt fremtrædende forandringsagenda).

Men spørgsmålet er, om det lykkes Bourdieu at udvikle et greb, der kan overskride dikotomien individ-samfund? Når Bourdieu adresserer habitus som kropsliggjorte sociale strukturer, så **er** der for mig at se, ikke meget rum for subjektivitet og handling. I Distinction formuleres habitus fx således:

> "The cognitive structures which social agents implements in their practical knowledge of the social world are internalized, "embodied" social structures…which function below the level of consciousness and discourse"(Bourdieu 2010, p.470).

Spørgsmålet er, om sociale agenter virkelig 'implementerer' kognitive strukturer som kropsliggjorte sociale strukturer i et 1:1-forhold? Det lægger Bourdieu for mig at se op til, når han senere understreger, at:

> "Den symbolske orden hviler på at alle agenterne pålægges nogle kognitive strukturer hvis stabilitet og evne til at modstå udefra kommende påvirkninger delvis skyldes at de – i hvert fald på overfladen – er sammenhængende og systematiske, og at de i objektiv forstand er i samklang med de objektive strukturer i den sociale verden "(Bourdieu 1997, p.127).

På trods af, at Bourdieu understreger, at hans filosofi: "anser *agenterne* for at være overmåde aktive og handlekraftige (uden dog dermed at reducere dem til subjekter)" (Bourdieu 1997, p.12, kursivering i original), hævder fx Margolis, at habitus i bund og grund er et strukturalistisk greb (Margolis 1999).

Disidentifikation

Med sine begreber om disidentifikation og dissimulering (Skeggs 1997b) adresserer Skeggs så yderligere, som jeg tidligere har berørt, det forhold, at identitetspolitiske, feministiske krav om anerkendelse med klasse som identitetsbase ikke fremsættes, fordi de

unge, hvide arbejderklassekvinder i hendes etnografiske studie, snarere er optagne af at *dis*identificere sig med arbejderklassepositionen: "Theirs was a refusal of recognition rather than a claim for the right to be recognized" (Skeggs 1997b, p.74). Det leder hende til at konstatere, at: "Class positions and class identity, however, are not the same. The young women had a clear knowledge about their 'place' but they were always trying to leave it" (Skeggs 1997b, p.81).

Skeggs pointe er således en videreudvikling af Bourdieus implicitte antagelse om, at der er overensstemmelse mellem habitus, identifikation og objektiv klasseposition. Skeggs deler opfattelsen af klasse som central for identitetskonstruktion, men hævder, at klasse, blandt de unge arbejderklassekvinder, snarere blev: "displayed in their multitudinours efforts *not to be* recognized as working class" (Skeggs 1997b, p.74, kursivering i original). Disidentifikation må dermed betragtes som en mindst ligeså central dimension af klasse som identifikation.

Sans for spillet

For mit projekts vedkommende er der fremført endnu en kritik, der står centralt. I *Af praktiske grunde* beskriver Bourdieu habitus således:

> "En praktisk sans er et erhvervet system af præferencer, af principper for hvordan verden skal anskues og opdeles (dvs. det man sædvanligvis kalder en smag), af varige kognitive strukturer (der i alt væsentligt er resultatet af kropsliggørelsen af objektiver strukturer) og af handlingsskemata som orienterer opfattelsen af den givne situation og vurdering af hvilket svar der passer til denne situation. Habitus er denne form for praktisk sans for hvad der skal gøres i en given situation – det som man i sportens verden kalder en sans for spillet, kunsten at forudane hvordan spillet vil udvikle sig, hvilket er indskrevet i en slags skitseform i spillets gældende tilstand" (Bourdieu 1997, p.44).

Smag er på den måde begrebssat som en habitueret, kropsligjort og underbevidst fornemmelse for 'spillet' (se også Bourdieu 1997, p.160). Om denne 'sans for spillet' igen med sport som metafor, skriver Bourdieu endvidere:

> "Sansen for spillet er et produkt af erfaringen med spillet, altså med de objektive strukturer i spillerummet, og den er således det, der gør, at spillet antager en subjektiv mening, det vil sige en betydning og en eksistensberettigelse, men også en vis retning, en orientering, en fremtid for dem, der deltager i det og dermed anerkender hele ideen med spillet" (Bourdieu 2007, p.110).

I modsætning til de privilegeredes sans for spillet mener Bourdieu at de lavere positionerede udvikler en habitus omkring en 'nødvendighedens smag':

> "The taste of nececcity can only be the basis of a life-style "in-itself", which is defined as such only negatively, by an absence, by the relationship of privation between itself and other life-styles. For some, there are elective emblems, for others stigmata which they bear in their very bodies…[they] contribute, purely negatively, to the dialectic of pretension

> and distinction which fuels the incessant changing of taste…they are the people, "who don´t know how to live"…who spends least on clothing and cosmetics, appearance and beauty; those, who….set off in their Renault 5 or Simca 1000 to join the great traffic jams of the holiday exodus, who picnic besides major roads, cram their tents in to overcrowded campsites, fling themselves into the prefabricated leisure activities…those who by all these uninspired "choices" confirm class racism, if it needed to be confirmed, in its conviction that they only get what they deserve" (Bourdieu 2010, pp.174–175).

Her ser det ud til, at Bourdieu mener, at de lavere positioneredes livsstil udvikles med afsæt i fraværet af muligheder for at 'komme på banen i spillet' og derfor kun vil levere negative bidrag, der så ansporer de privilegerede til yderligere distinktioner. På den måde vil de lavt positionerede altid være bagud på point. Med Skeggs´ ord:

> "The already evaluated categories and classifications put limit on what is seen to be a useful resource… So, the working class begin from a very different starting point where their culture is not valuated, thereby limiting its potential for use in the development of the subject of value who can enterprise themselves legitimately" (Skeggs 2004a, p.74).

Men spørgsmålet, der rejser sig, er, om det negative billede, Bourdieu får tegnet af arbejderklassernes habituerede livsstil og måde at indgå i 'spillet' på (se også Bennett et al. 2009, p.198), skyldes, at hans begreber er designet med henblik på en problematisering af **de privilegeredes måder** at akkumulere kapital på?

Skeggs kritiserer således Bourdieus begrebsapparat for ikke at kunne indfange de former for værdi, som produceres blandt de lavere positionerede, fordi "The habitus is a technology of strategic game-playing accrual" (Skeggs 2004c, p.84) og "a very explicit model of accumulation, based on knowledge of the game and how to play it" (Skeggs 2004c, p.85). Således hævder hun, at Bourdieus apparatur frem for alt tilbyder: "a description of how the middle-class make themselves and how the game is established to middle-class advantage" (Skeggs 2004c, p.87). Habitus synes på den måde godt egnet til at udforske det neoliberale, middelklassesubjekts værdi-akkumulation, men, mener Skeggs: Vi får til gengæld ikke greb om de værdier, der produceres blandt og af de lavere klasser:

> "In Weight of the World the working-class habitus is absolute and complete lack, an adjustment with no possibility of change. But what about the elements of working-class culture that we know have value not just for the working-class: the creative hedonism; the anti-pretentious humour, the dignity, the high ethical standards of honour, loyalty and caring? And what about how practices such as respectability, assumed to be middle-class, are significantly reworked and revalued when lived by the working-class: a complete ethical re-evaluation. What about the working-class dispositions that the middle-class crave and appropriate whenever they can?" (Skeggs 2004a, p.88).

Som nævnt mener Lamont desuden, at Bourdieu generaliserer ud fra det 'pariseri', han selv er en del af: "…like many high-powered intellectuals, he presumes that everyone is equally consumed with professional succes" (Lamont 1992, p.186). Således rejser også

Lamont en kritik af den implicitte antagelse om, at "social actors are by definition socio-economic maximizers who participate in a world of economic exchange in which they act strategically to maximize material and symbolic payoffs"(Lamont 1992, p.184). Desuden forudsætter Bourdieu, at: "all apparently disinterested acts, including the consumption of culture and the display of moral character traits, are in reality "interested" because they are ultimately oriented towards the maximization of one´s social position" (Lamont 1992, p.184).

I forlængelse heraf melder sig endnu et spørgsmål: **Er det alle, der deltager i dette spil?** Nej, mener Lamont (se bl.a. Lamont 1992, p.184) og Skeggs, der samtidig agiterer for, at: "We need to pay attention to the *different value systems* that exist outside of the dominant symbolic (for this we would need decent ethnography and a lack of attachment to the dominant symbolic value system…)" (Skeggs 2004c, p.88, min kursivering).

Fælles er de altså om deres påpegning af, at ikke alle 'spiller spillet' og at ikke alle grænsedragende handlinger er båret frem af værdiakkumulerende motiver. I artikel fire om *Class, Mothering and the Values of Food*, giver jeg, med inspiration fra netop disse ræsonnementer, et bud på, hvordan man kan udforske de lavere positioneredes værdi-produktion **som værdi** i relation til mad ved festlige lejligheder ud fra Skeggs´ ræsonnement om at skelne mellem *exchange value* og *use value*. Det udfolder jeg i artiklen.

Nærværende strukturer eller medinddragelse af repræsentationer?

Lamont kritiserer også habitusbegrebet for i for høj grad at være baseret på den enkeltes egne erfaringer; hun mener, at:

> "The idea of habitus focuses too exclusively on *proximate* structural conditions. Bourdieu neglects to analyze how people´s preferences are shaped by broader structural features as well as by the cultural resources that are made available to them by the society they live in… He provides no indication that people do not necessarily draw boundaries out of their experiences alone, or that habitus is affected by broad features of society…"(Lamont 1992, p.187, min kursivering).

Derfor argumenterer Lamont for, at vi også må have blik for, hvordan folk ikke altid blot "perceive the world only through their own experiences and that they often borrow cultural models that are *decoupled from their own lives*"(Lamont 1992, p.187–188, min kursivering). Senere uddyber Lamont dette perspektiv: "I understand these patterns of boundary work … as cultural structures, that is, institutionalized cultural repertoires or publicly available categorization systems" (Lamont 2000, p.243).

Dette korresponderer yderligere med Skeggs´ begreb om disidentifikation, hvor der også er impliceret et blik for den betydning, **repræsentationer** – "publicly available categori-

zation systems" – har. Med reference til de hvide arbejderklassekvinder, hun lavede feltarbejde iblandt, skriver hun: "The women I researched with were constantly aware of how they were being positioned by "others"" (Skeggs 1997a, p.125). Og: "They disidentified and they dissimulated…. It was a denial of the representations of their position." (Skeggs 1997b, p.74). Dette var i høj grad medvirkende til deres *dis*identifikation, frem for identifikation med deres objektive klasseposition: "The classifying of themselves depended upon the classifying systems of others".

Denne pointe om, at klasse former sig som et 'klassificerende blik' – som 'dommer-bedømte-relationer' – er, som tidligere drøftet, central i forhold til at forstå det krydsfelt monitorerende vurdering, skoleforældre befinder sig i, fordi det, som jeg tidligere har redegjort for, føder ind i governmentality, *healthisms* elitemoralisme og risikotænkningen. Lidt senere vil jeg udfolde det ræsonnement i forhold til, hvordan respektabilitet og det respektable moderskab historisk har virket konstituerende for en distinkt middelklasseidentitet.

Også Sayer mener, at habitusbegrebet ikke får greb om det diskursive: "it ignores the influence of discourses which transcend particular habituses and the possibility of actors resisting and thinking beyond their own particular situation" (Sayer 2005, p.105).

I mit projekt er det helt nødvendigt med et greb, der giver mulighed for at inddrage et blik både på det diskursive, det institutionelle og subjektive niveau. Dette er således en afgørende pointe i mit studie af, hvordan forældre *displayer* deres forældreskab: Forældreskab udfolder sig ikke, som en analyse med Sayer og Lamonts fremlæggelse af habitusbegrebet vil vise, kun som et resultat af egne erfaringer eller med afsæt i nærværende, strukturelle betingelser som fx opvækst eller økonomisk formåen. Det formes derimod i allerhøjeste grad af, at klasse også former sig som et bedømmende, eksternt og internaliseret blik og af, hvilke mulighedsbetingelser, forældre har for at 'gå med', stige på eller af eller 'modsætte sig' de "structural features" og de "cultural resources" som er tilgængelige på samfundsmæssigt, diskursivt og institutionelt niveau.

For at få bedre greb om disse processer, vil jeg om et øjeblik introducere til en nyere måde at forstå klassebevidsthed på. I mit projekt drejer det sig nemlig om at indfange, hvordan *healthisms* elitemoralisme, samfundets bekymring for forældre og forebyggelsesfokusset, samt de idealiserde neoliberale subjektiveringsformer og deres fordringer om optimering og fremvisning af værd/i opstiller bestemte *cultural models* inden for hvilke forældreskab 'bør' praktiseres. Det er samspillet mellem på den ene side disse diskursive formationers klassede implikationer, som fremanalyseres i artikel to og på den anden side forskellige forældres *displaying*, jeg analyserer i de empiriske bidrag i artiklerne et, tre og fire.

Bourdieu, *cultural studies* og feministisk teori

Den kritik, Lamont og Skeggs rejser af Bourdieu for, om end uintenderet, at reproducere de privilegerede klassers blik på underklassen, kan siges at have en række fællestræk med de kritikker, der som redegjort for, udgør CS´ afsæt.

Der er derfor noget tankevækkende i, at Bourdieu holdt en afstand til de *cultural studies* som tog form parallelt med hans eget virke. Den engelske litterat, Raymond Williams' *Culture and Society* fra 1958 fremhæves ofte som et startskud (se fx Gray 2003; During 1999) til *cultural studies*. I efterkrigstidens England bryder Williams således med tidligere former for kulturkritik, ikke mindst inden for litteratur, som betragtede politiske spørgsmål som perifære og finkultur som transcendent: "For cultural studies, "culture" was not an abbreviation of a "high culture" assumed to have constant value across time and space" (During 1999, p.2). Pointen er, at vi må forstå kultur i en mere antropologisk forstand som et produkt af hverdagslivets sociale interaktioner (Gray 2003, p.39). Her ser jeg et sammenfald i interesse mellem Bourdieus *Distinction*, første gang udgivet i 1979 og Williams' *Culture and Society*. Williams peger her på, at:

> "…culture is not only a body of intellectual and imaginative work; it is also and essentially a whole way of life. The basis of a distinction between bourgeois and working-class culture is only secondarily in the field of intellectual and imaginative work…The primary distinction is to be sought in the whole way of life, and here…we must not confine ourselves to such evidence as housing, dress and modes of leisure….The crucial distinguishing element… is not language, not dress, not leisure…The crucial distinction is between alternative ideas of the nature of social relationsshsip" (Williams 1958, p.325).

Distinction indledes i tråd med Williams' pointe med at slå fast, at kulturforbrug, må studeres som kulturelle praksisser, ligesom "the elaborated taste for the most refined objects…[must be] reconnected with the elementary taste for the flavours of food." (Bourdieu 2010, p.XXiV). Denne insisteren på at fravriste kulturbegrebet betydningen 'kulturforbrug' deler de således.

Men hvor Bourdieu, som redegjort for, mener, at begrebet 'subjekt' implicerer, at individet fremstilles "uden hverken bånd eller rødder" (Bourdieu 2007, p.82), så er det netop forholdet mellem kultur og **subjekt**, der udgør hovedinteressen i *cultural studies*: "It concentrated on "subjectivity" which means that it studied culture in relation to individual lives" (During 1999, p.2). Årsagen til denne interesse var et ræsonnement om, at: "it is at the level of the individual life that the cultural effects of social inequality is most apparent" (During 1999, p.2). Forskellen på habitus og *cultural studies´* ræsonnementer er, som jeg forstår det, at habitus-begrebet skal pointere, at samfundet 'er' i individet[36], imens

[36] Formuleret som følger: "There exists a correspondence between social structures and mental structures…"(Bourdieu & Wacquant 1996, p.12).

cultural studies mere er optagne af, 'nedefra' at udforske, hvordan individer danner **modkulturer** til de legitime former for kultur. De, der ofte gives status som *cultural studies'* ophavsmænd, nemlig Williams og Hoggart, skrev begge med afsæt i netop klassebaserede uligheder, hvilket er tankevækkende jf. den senere klassemarginalisering.

Det undrer mig yderligere, at Bourdieu på den ene side af flere omgange studerede aspekter af kønnede klassificeringer, men på den anden side aldrig rigtig gik i dialog med feministiske tænkere (se fx Skeggs 2004b, pp.19–20), på nær de mest radikaliserede poststrukturalister, som fx den tidligere nævnte kritik af Butler (Bourdieu 1999). Bourdieu beskæftiger sig dog heller ikke med de spørgsmål som har optaget især de feministiske forskere: "what does it *mean* to the individuals positioned within in a particular class; how does class *feel."* (Ussher 1996, p.465, kursivering i original). Tværtimod, mener Skeggs, at Bourdieu i Distinction, hvori blikket for de forskellige kapitalformer udvikles, "does ultimateliy code behaviour in a cold and mechanical classificatory manner which does not bring out the pleasures and pain associated with gender, class and sexuality" (Skeggs 1997b, p.10).

Når jeg netop ønsker at få greb om klasse "at the level of the individual life", hvor "the cultural effects ...is most apparent" – dvs. studere forældreskabspraksisser i lyset af *the logic of capitals* kulturelle og subjektive effekter – er det derfor oplagt at supplere med feministiske ræsonnementer om, hvad begrebet 'klassebevidsthed' egentlig kan siges at dække over.

Klassebevidsthed: Fra politisk mobilisering til intimsfære

Antologien *Class Matters: 'working-class' women's perspectives on social class* fra 1997 (Mahony & Zmroczek 1997) beskæftiger sig netop en del med, hvordan klasse 'føles'. Heri sammentænkes feministiske, poststrukturalistiske ræsonnementer med Bourdieus begrebsunivers. Fælles for bidragene i antologien er, at de er skrevet af akademiske, klasserejsende kvinder og at forfatterne eks- eller implicit trækker på deres egne erfaringer; både som drivkraft for social forandring og som en kilde til at få dybere indsigter i, hvordan klasse virker.

Dermed er det også, om end uartikuleret, en anden betydning af klassebevidsthed, der skrives frem og udforskes i værket. Traditionelt er 'klassebevidsthed' jo blevet brugt som en betegnelse for arbejderklassernes politiske mobilisering. Som tidligere nævnt peger Fraser på, at der har været rejst kritik fra feministisk hold, hvor den implicerede fremstilling af den idealtypiske medborger som en hvid, mandlig fabriksarbejder og familieforsørger er blevet problematiseret som udtryk for 'androcentrisme'. I et temanummer af

Sociology fra 2005 om klasse, agiterer Reay under overskriften: *Beyond Consciousness? The Psychic Landscape of Social Class* så eksplicit for denne ny betydningstilskrivning af begrebet klassebevidsthed:

> "I want to argue for a different kind of class consciousness, which, while often unrecognized, still pervades our inner worlds and outer practices; to recognize that class is always lived on both a conscious and unconscious level. My contention is that beneath socio-economic categorization, underneath class practices, lies a psychic economy of class that has been largely invisible in academic accounts and commonsense understandings" (Reay 2005, p.912).

Reay giver endvidere en række eksempler fra sin egen empiriske forskning på, hvordan skolebørn helt ned til 6 år intuitivt orienterer sig efter klasse, både i deres samvær med hinanden og i deres relationer til skolernes voksne. Også historikeren Carolyn Steedman udforsker denne form for bevidsthed om klasse i sit autobiografiske værk, *Landscape for a Good Woman. A Story of two lives* fra 1986. Her skildrers hhv. Steedmans egen og hendes mors arbejderklassebarndomme, og der indledes med følgende passage:

> "Upstairs, a long time ago, she had cried, standing on the bare floorboards in the front bedroom just after we moved to this house in Streatham Hill in 1951, my baby sister in her carry cot. We both watched the dumpy retreating figure of the health visitor through the curtainless windows. The woman had said: "This house isn´t fit for a baby." And then she stopped crying, my mother, got by, the phrase that picks up after all difficulty (is says: "it´s like this; it shouldn't be like this; it´s unfair; I´ll manage): "Hard line, eh, Kay?"…And I? I will do everything and anything until the end of my days to stop anyone ever talking to me like that woman talked to my mother. It is in this place, this bare, curtainless bedroom that lies my secret and shamefull defiance" (Steedman 1986, p.2).

Steedman peger her på, hvordan sundhedsplejerskens dom over moren som ikke-respektabel bliver en afgørende drivkraft for den klassebevidsthed, hun beskriver som en hemmelig, skamfuld trodsighed. Med sit fokus på barndom, følelser, intimsfære og mødet med statens fremskudte repræsentant, sundhedsplejersken og dennes moralske dom, illustrerer Steedman således hvordan klasse meget tidligt får en meget mere intim betydning end det traditionelle klassebevidsthedsbegreb om politisk mobilisering, kan rumme (se også Reay 1998b; Walkerdine & Lucey 1989). Endvidere fungerer klassebevidstheden for Steedman både som en katalysator for klasserejsen/flugten og som en indignation, hun altid bærer med sig i mødet med mere privilegerede. Teksten fortsætter således:

> "I read a woman´s book, meet such a woman at a party (a woman now, like me) and think quite deliberately as we talk: we are divided: a hundred years ago, I´d have been cleaning your shoes. I know this and you don´t" (Steedman 1986, p.2).

Med disse perspektiver vil jeg således udforske, hvordan forældrene i mit studie kan siges at have en form for 'intuitiv klassebevidsthed', der måske netop er det, der gør, **at** de bestræber sig på at fremstå respektable og dermed som havende værd/i. Som jeg tidligere

har drøftet, regner Bourdieu i Distinction moral for noget, der primært optager de lavt positionerede, som 'gør en dyd ud af nødvendigheden' ved at påberåbe sig moralitet. I modsætning til det argumenterer jeg for, at moral – respektabilitet og frygten for dommen – spiller en ganske central rolle i de måder, hvorpå klasse og køn får betydning blandt forældrene i mit studie. For at udfolde det ræsonnement, vil jeg i det følgende opridse, hvordan det respektable moderskab har været i centrum for udviklingen af en distinkt middelklasseidentitet under fremvæksten af industrisamfundet.

Middelklasseidentitet via det respektable moderskab

Førnævnte Lynette Finch hæfter sig ved, hvordan diskursen om arbejderklassen primært tog form med afsæt i de fattiges **moral**, mere end i deres armod: De efterhånden udbredte sociale studier, der kortlagde de urbane fattiges tilværelse, formidlede nemlig en viden, som handlede mere om moral end om materiel fattigdom. Fx viser hun, at det, de middelklassede 'videnssindsamlere' især hæftede sig ved, var forhold som 'drukvaner', sprogbrug og ordvalg, samt børnenes opførsel (Finch 1993, p.10). Yderligere fremfører Finch den centrale pointe, at denne moralske klasse-kategorisering, som altså begyndte at tage form i midten af 1800-tallet, placerer **kvinden** i centrum for den diskursive konstruktion, arbejderklassen (Finch 1993, p.10).

Også Skeggs hæfter sig ved, hvordan: "Social stability was considered to be dependent upon moral purity; [and] the moral condition of the nation was seen to derive from the moral standards of women…" (Skeggs 1997b, p.42). Dette med afsæt i en antagelse om proletariatets kvinders prømiskuøse seksualitet, der dog fra midten af 1800-tallet viger, fordi moderen og familien i stigende grad bliver det centrale socialpolitiske indsatsområde (Skeggs 1997b, p.43).

Samtidig peger den britiske kønshistoriker Eileen Janes Yeo på, hvordan den fremvoksende middelklasse både i USA og Europa søgte at etablere en identitet, både afgrænset fra aristokrati og arbejderklasse med afsæt i idealet om den fromme husmoder som moralens vogter: "This maternal paragon was contrasted with both fashionable upper-class mothers, who were negligent and vain, and with working-class mothers, often portrayed as steeped in ignorance, drink, and vice" (Yeo 2005, p.6).

Denne middelklasseformation etablerede således en ny '**femininitetetens ideologi**' med spørgsmålet om det respektable som anker: "Respectability became a locus for a growing sense of class identity and social superiority amongst the labour aristocracy, defining themselves against the 'rough' working class… Respectability was organized around a complex set of practices and representations which defined appropriate and acceptable modes of behavior, language and appearance" (Skeggs 1997b, p.46). På den måde kom

'det respektable moderskab' til at udgøre kernen i formationen af en distinkt middelklasseidentitet.

Perioden fra slutningen af 1700-tallet og op til midten af 1800-tallet var generelt i Europa præget af romantikkens ekstreme dyrkelse af kvinden, husmoren og moderskabet. Litteraturhistorikeren Line Busk-Jensen skriver, at: "Kvinden blev idealiseret i nærmest religiøs forstand" og at: "Etableringen af middelklassefamilien som kulturbærende og den romantiske idealisering af kvinden" var sociale og ideologiske træk, "der blev udbredt i Europa på overgangen mellem 1700- og 1800-tallet"(Busk-Jensen 1993, p.47).

På den ene side gav fremvæksten af en distinkt middelklasse altså kvinden en hvis kulturel position, men på den anden side betød de snærende idealer også, at et stigende antal kvinder fra middelklassen begyndte at sætte 'kvindespørgsmålet' på dagsordenen. I Danmark udkom Matilde Fibigers roman, *Clara Raphael*, der kritiserer tidens herskende kvindesyn i 1851 (Fibiger 1994), men især i slutningen af 1800-tallet begyndte en række ligestillingskrav at blive fremsat, bl.a. om retten til erhvervsarbejde. Den danske kønshistoriker, Bente Rosenbeck, peger på, at dette mødtes med stor modstand; i stedet kom middelklassekvinderne i første omgang derfor til at spille en rolle indenfor filantropi:

> "måske fordi omsorg for de fattige blev betragtet som noget privat og kvindeligt. Så selvom mange egentlig gik ind for, at kvinder skulle blive inden for hjemmets fire vægge, var der andre, som meget bevidst formulerede det modsatte…: "Velgørenhed er en dames kald. At tage sig af de fattige er hendes profession"" (Rosenbeck 1999, p.243).

Som led i egne emancipationsbestræbelser blev det derfor fremfor alt middelklassekvinder, som påtog sig det sociale arbejde med at 'vejlede og rådgive' fattige mødre. Det havde som konsekvens, at respektabilitet: "…was institutionalized by the pedagogy in which middle-class women were used to transmit their practices (based on a wholly different economic, timescale structure) to 'deficient' working class women" (Skeggs 1997b, p.48).

Imidlertid er det for mig at se uklart, hvad respektabilitet i Skeggs´ arbejde egentlig dækker over. Det skyldes måske, at begrebet udvikles undervejs: I 1997 beskriver hun respektabilitet som konstituerende for middelklasseidentiteten, men samtidig som det, arbejderklassekvinderne efterstræber. Uklarheden tager til, når Skeggs senere understreger, at kvinderne **ikke** ønsker at fremstå som middelklasse (Skeggs 2011a:25:40). Uklarheden skyldes muligvis, at der er to betydningstilskrivninger af begrebet på spil. I artiklen *Values beyond value? Is anything beyond the logic of capital?* fra 2014, skriver Skeggs:

> "The respectability forged through caring by the women of my ethnographic research took a very different form to that promoted by the middle-class state representatives who judged them" (Skeggs 2014, p.13).

Respektabilitet ser på den måde ud til at blive brugt i to betydninger: Den ene form for respektabilitet er grundlaget for dommen, som den institutionaliserer sig og privilegerer middelklassens moralske standarter. Den anden er de lavt positioneredes måde at navigere i et terræn, hvor de kontinuerligt bedømmes som mindre værdige og derfor må udvikle alternative værdiforståelser, hinsides *the logic of capital*. Men som det senere vil fremgå, fik jeg ikke så god adgang til de lavest positionerede, at jeg blev i stand til nærmere at udforske dette (undtagen eksemplet i artikel fire). Hvordan mødre fra middelklasserne gør, vil vise sig i artiklerne.

Min anvendelse af begrebet respektabilitet henviser derfor ikke til, hvordan lavt positionerede producerer værdi, men snarere til, hvordan moralske domme udgør grundlaget for middelklassemoderskabsidentiteten. I 2011, et tilbageblik på *Formations* (fra 1997), mener Skeggs da også, at hun i dag finder, at disse bedømmelser (sammen med spørgsmålet om værdi) ikke får nok plads i bogen (Skeggs 2011a:50:49).

I *Formations* viser Skeggs endvidere, hvordan de socialpolitiske tiltag til moralsk regulering af arbejderklassekvinder kom til at basere sig på en idé om at få dem til at finde **fornøjelse og tilfredsstillelse** i de husmoderlige dyder og i ansvaret for omsorgen for familien. Med Foucault og Rose peger hun således på, at der er tale om en produktiv magtform, fordi arbejderklassekvinderne blev tilbudt en vej til "respectability, status, self-worth and the ability to construct distinctions against other women"(Skeggs 1997b, p.48). Faber skriver da også, at:

> "Et af de steder, hvor klasse viser sig mest tydeligt i mine interviews, er nok i den måde, hvorpå kvinderne løbende positionerer sig selv via henvisninger til andre mødre eller familier, som ikke er forståelige, hvad angår værdier, indstilling og adfærd. Grænsen til kvinder, som er mødre på en forkert måde, er jf. tidligere særlig vigtig. Diskursen om køn, omsorg og moderskab er tydeligvis uløseligt forbundet med bredere kulturelle diskurser om moral og klasse (jf også Skeggs 1997a). Moderskab fungerer altså… som en vigtig parameter, når kvinderne vurderer sig selv og andre" (Faber 2008, p.126).

Opsummerende kan man sige, at distinktioner, spundet op omkring **moralske bedømmelser** udgør en vægtig del af grundlaget for en moderskabsidentitet med arbejderklassemoderskabet som konstitutiv grænsefigur. En dimension, der således baserer sig på en middelklasseideologi, der samtidig institutionaliseres som normativ standart. Mit ræsonnement er yderligere, som redegjort for, at disse dommes betydning er blevet skærpet i kraft af de neoliberale subjektiveringsformers fordringer om klasseaspirationer, selv-optimering og fremvisning af værd/i, samt af den særlige (selv-)evalueringskultur, som også følger af markedslogikkens indtog.

Den britiske sociolog, Fiona Devine og førnævnte Walkerdine og Lucey mener, at der er historisk indlejring i Vesten, hvor femininiseringen af omsorg – det være sig i form af lønarbejde eller som primær omsorgsgiver i familien – har rummet et element af 'moralsk

klassebevogtning', hvor én klasse 'policer' en anden klasse (Devine 2004, p.145). Walkerdine og Lucey adresserer dette forhold i forbindelse med deres førnævnte kritik af udviklingspsykologiens hyldest til det sensitive moderskab. Walkerdine og Lucey skriver:

> "The larger democratic fantasy rests upon the oppression of women. Because they form the bedrock of the caring professions, it is women, as nurses, teachers, social workers, secretaries, who prop up the nurturant democracy which claims to meet all reasonable demands. Indeed some of these women are trained to be the ones who regulate 'bad, authoritarian working-class mothers', attempting to render them 'sensitive mothers' or, if that is impossible, take their place in some other institution. Women therefore, as mothers or quasi-mothers, hold up this humane democracy" (Walkerdine & Lucey 1989, p.116).

Walkedine og Luceys påstand om demokratiets kvindeundertrykkelse i kraft af fremstillingen af moderen som afgørende, primær omsorgsgiver, og qua den kvinde-til-kvinde-regulering, der er impliceret i feminiseringen af omsorg, synes umiddelbart polemisk og forældet set i lyset af nutidens konkurrencestat. Men spørgsmålet er, om der ikke alligevel blandt mødre eller forældre foregår noget tilsvarende i dag, omend ikke i demokratiets tjeneste, men så i sundhedens og i kapitalens navn?

Jeg vil foreslå, at det tidligere nævnte eksempel med de røgfri københavnske legepladser kan tolkes i dette perspektiv. I en forelæsning d. 30.september 2011 på Stockholm Universitet, som er tilgængelig på *YouTube* genbesøger Skeggs *Formations of class and gender – becoming respectable*. For at illustrere den betydningsfulde rolle, moderskabet spiller for klasserelationer, spundet op omkring respektabilitet – "motherhood is a killer" hævder hun – fortæller hun en anekdote om sin kollega. Kollegaen, som har et småbarn og endnu et på vej, er ingen gourmet og bryder sig hverken om selv at lave mad eller om at frekventere eksklusive restauranter. Alligevel finder kollegaen nu sig selv kl. 05 om morgenen i færd med at lave babymos fra bunden. Da Skeggs undrer sig, svarer kollegaen ifølge Skeggs:

> "It´s about the *trap*, that you *have* to give your child good, healthy, proper food with all the vitamins, and if you don't do it, you are a really, really bad mother. And you are being judged *constantly* by your mom-and babygroup, by your health worker, by everybody you talk to" (Skeggs 2011a:1:02:10).

Dette 'kompetitive moderskab' er således kommet til at spille en central rolle, hvor både egen, såvel som andres moralske værdi kontinuerligt bedømmes. Hvad Skeggs dog ikke forholder sig til, er, at anekdoten lige præcis adresserer ansvarstagning i forbindelse med barnets **sundhed**. Det samme gælder i øvrigt antologien *Parenting Culture Studies* fra 2014 (Lee et al. 2014); det adresseres ikke, men majoriteten af bidrag kredser netop om temaer i forbindelse med samfundets bekymring for barnets sundhed.

Begrebssætning af 'middelklasse'

I sit bidrag til en 'middelklassernes sociologi', drøfter Wacquant hvordan middelklassen kan forstås og begrebssættes. Den marxistiske, strukturelle klasseforståelse med det grundlæggende interessemodsætningsforhold mellem arbejderklassen og kapitalen levner nemlig ikke plads til en middelklasse, der på den ene side er almindelige lønmodtagere, der sælger arbejdskraft, men på den anden side har ret stor symbolsk definitionsmagt, attraktive løn- og ansættelsesforhold og derfor i vid udstrækning deler interesser med ejerne af produktionsmidlerne. Med reference til en række debatter om, hvorvidt middelklassen er en midlertidig størrelse, der vil blive absorberet af proletariatet eller snarere en ny klasse i sig selv, spørger han: "Do they constitute a generic class or comprise several classes, or do they somehow stand outside the class structure? And how exactly do they differ from and relate to the working class?" (Wacquant 1991, p.41).

Bourdieus relationelle forståelse af klasse som et socialt rum, der konstitueres af forskelle og spændinger levner imidlertid netop rum for at forstå middelklassen som en distinkt klasse. Med Bourdieu in mente hævder Wacquant således, at klasser: "have never been and are not economic groupings" men snarere må forstås som:

> "groups of social conflict whose determining factor lies in participation in, or exclusion from, the exercise of authority within any imperatively-coordinated association" (Wacquant 1991, p.48).

Med Bourdieu får vi således mulighed for at forstå middelklassen som en klasse i sig selv. En klasse, der dog er:

> "heterogeneous, multiple, diverse and possibly even fragmented…[and] several bases of middle class membership are given. In all versions, economis criteria (notable property and wage-labor) are insufficient to identify the middle class" (Wacquant 1991, p.49).

Udover at klassekonfigurationer dermed betragtes som flydende og kontinuerligt forhandlede, bliver det også i dette perspektiv muligt at undersøge, hvordan klasse får og gives betydning bl.a. i og som symbolske, diskursive magtkampe:

> "The middle class, like any other social group, does not exist ready-made in reality. It must be constituted through material and symbolic struggles… it is a historically variable and reversible effect of these struggles" (Wacquant 1991, p.57).

I forlængelse af det ræsonnement mener Skeggs, at:

> "Analysis of class should therefore aim to capture the ambiguity produced through these struggle and fuzzy boundaries, rather than to fix it in place in order to measure and know it. Class formation is dynamic, produced through conflict and fought out at the level of the symbolic" (Skeggs 2004a, p.5).

Fordi klasse også konstituerer sig via det symbolske og kulturelle, må det gribes som en social praksis, der er inficeret af symbolske, diskursive forhandlinger og kampe, ligesom også førnævnte Ortner, Sayer og Lamont mener. Dette er centrale perspektiver i min afhandlings design og empiriske analyser: At klasse grundlæggende må forstås som noget konfliktuelt og at dette konfliktuelle både foregår på et diskursivt, symbolsk niveau og på et mikroniveau blandt forældrene. Det er således disse ræsonnementer, jeg henviser til, når jeg skriver, at forældrene 'forhandler' om eller 'kæmper for' at tilføre sig værd/i. Og det er disse perspektiver, der gør det relevant også at inddrage et blik for det diskursive terræn, som jeg analyserer i artikel to.

Doxa

Samtidig er der dog også det særlige, som jeg flere gange har nævnt, at middelklasserne besidder et kulturelt hegemoni – eller det, der i Bourdieus terminologi betegnes "doxa". Doxa er, forklarer Bourdieu: "et særligt syns-punkt, de dominerendes syns-punkt. Det, der tager sig ud og sætter sig igennem som et universelt syns-punkt" (Bourdieu 1997, pp.128–129). Ifølge Bourdieu er denne magt særligt central, fordi den udspringer af det grundlæggende ulighedsforhold, at forskellige kapitalformer er ulige distribueret. Så meget desto mere problematisk er det, at doxa som regel ikke opleves som magt(-udøvelse), men snarere former sig som et spørgsmål om 'sund fornuft' og legitimitet. For den enkeltes anerkendelse og oplevelse af, hvad der er legitimt er ikke "en klarsynet bevidstheds frie handling", men må snarere ses som "rodfæstet i den umiddelbare overensstemmelse mellem de kropsliggjorte strukturer…og de objektive strukturer" (Bourdieu 1997, p.127).

Følgelig må man også tage i betragtning, at: "The individual or collective classification struggles aimed at transforming the categories of perception and appreciation of the social world and, through this, the social world itself, are indeed a forgotten dimension of the class struggle" (Bourdieu 2010, p.486). Fornævnte Ehrenreich beskriver således i 1989, hvordan det særlige ved den professionelle middelklasse er, at den er så allestedsnærværende:

> "But the very ubiquity of the professional middle class makes it vexingly difficult to write about *as a distinct class* – and a class which, far from representing everyone, is also a distinct minority. Who can presume to step outside of it? Its ideas and assumptions are everywhere, and not least in our minds, even those of us who come from very different social settings often find it hard to distinguish middle-class views from what we think we *ought* to think" (Ehrenreich 1989, p.5, kursivering i original).

Her illustrerer Ehrenreich netop, hvordan doxa er virksomt gennem formgivningen af de perceptionskategorier, vi har til rådighed. De antagelser og definitioner, der tager sig ud som indlysende selvfølgeligheder og *common sense*, får jeg således med Bourdieus doxa-

begreb mulighed for at forstå, ikke som sandheder, men snarere som dominerende synspunkter, der udspringer af specifikke middelklasseinteresser.

Perspektivet er særligt relevant i forhold til at forstå, hvordan og hvorfor *healthism* og livsstilsparadigmet har opnået status som netop en indlysende selvfølgelighed på bekostning af andre måder at forstå sundhed og social ulighed i sundhed på. Med doxa bliver det nemlig at forstå om udtryk for fordelingspolitik og klasseinteresser. Endvidere er perspektivet frugtbart i min udforskning af, hvordan normerne for det gode forældreskab, som jeg drøftede i afhandlingens genstandsfelt, også kan ses som middelklassenormer, der institutionaliserer sig og får betydning for hvem, der opfatter sig selv som og har mulighed for at fremstå som 'gode forældre'. Det at fremstå som legitim – at ens praksisser og normer udgør doxa – er således et særligt middelklasseprivilegium.

Opsamling: klasse

I dette afsnit har jeg redegjort for, hvordan projektet placerer sig i dansk, kvalitativ klasseforskningssammenhæng med interesse for et bredt, relationelt klassebegreb og forældreskab, institution og forældres reproduktive strategier. Jeg har også tegnet Bourdieus ræsonnementer op og drøftet en række videreudviklinger af disse; yderligere har jeg skitseret mit greb om middelklassen og hvordan kvinden og moderskabet har fungeret som et anker for såvel etableringen af en identitet for den fremvoksende middelklasse, som for diskursen om arbejderklassen og for, hvordan respektabilitet indstiftedes i den forbindelse som et moralsk bedømmende blik. Desuden har jeg drøftet Bourdieu, feministisk teori og *cultural studies* og hvordan jeg mener, at disse ræsonnementer kan befrugte hinanden, især med henblik på at balancere mellem poststrukturalistisk voluntarisme og den determinisme, habitus-begrebet kritiseres for at implicere. I den forbindelse har jeg fremhævet en feministisk måde at forstå klassebevidsthed på, som noget, der skabes i intimsfæren i termer, der adresserer spørgsmål om moralsk værd/i, fordi denne forståelse af klassebevidsthedsbegrebet åbner op for, at jeg kan studere forældres måde at akkumulere og fremvise værd/i på som udtryk for denne intime form for klassebevidsthed.

Opsamling: Moral og klasse

I afhandlingen har jeg flere gange og i forhold til forskellige aspekter skrevet om den betydning, jeg mener, at moral har. Inden jeg går videre til den metodologiske del, vil jeg derfor samle op på disse ræsonnementer. Sayer skriver: "By morality I mean simply the matter of what kinds of behaviour are good, and thus how we should treat others and be treated by them" (Sayer 2005, p.44). Moral skal derfor i afhandlingen forstås meget bredt:

Både som spørgsmål om 'ordentlighed'. Og som en afsøgning af (forhandlinger af), hvem, der definerer hvad, der tæller som 'ordentlighed'.

Det, der er vigtigt at hæfte sig ved, er, at disse ræsonnementer om moral, selvom de adresserer forskellige aspekter og indgår i afhandlingen på forskellige niveauer, bindes sammen af deres **klasse**implikationer:

I gennemgangen af genstandsfeltet rejste jeg en kritik af *healthism* for at implicere en særlig elitemoralisme, der samtidig har befordret neoliberalismens knaphedsdiskurs og selve idéen om det personlige ansvar som indbegrebet af ordentlighed. En idé, der samtidig implicerer en stærk moralsk styring. Jeg redegjorde også for, hvordan *the logic of capital* og en særlig evalueringskultur trækker med sig, **at** akkumulering og fremvisning af moralsk værd/i er blevet et centralt element i institutionelle og mellemmenneskelige sammenhænge. Det har som konsekvens, at spørgsmål om individets moralske værd – dets ordentlighed – og en mere profitorienteret markedsværdi medieres, samtidig med at individer nødes til at føle sig forpligtede på at stræbe efter at øge og *displaye* denne. Derfor har jeg foreslået, at det klasseaspirerende subjekt også det, der hyldes om ordentligt i betydningen: Ansvarligt og værdifuldt. Desuden har jeg i forlængelse af det foreslået, at klasserelationer kan forstås som (forhandlinger af) relationer mellem de, der har mandat til at dømme og de, der er henvist til at lade sig bedømme.

I gennemgangen af afhandlingens teoretiske greb har jeg yderligere beskrevet og eksemplificeret, hvordan en biomedicinsk informeret risikotænkning implicerer en form for 'godartet moralisering' i forhold til adfærd, der anses for usund og dermed risikabel og umoralsk – 'uordentlig'. Jeg har også vist, hvordan der i etableringen af sundhedsplejen var indskrevet en moralsk regulering af moderskabspraksisser, ligesom jeg har skildret, hvordan respektabilitet har virket konstituerende for en distinkt middelklasseidentitet med moderskabet i centrum.

Jeg har derfor foreslået, at når sundhed fungerer som social kontrol, så er det baseret på en aktivering af klassedomsfrygten. Det er **derfor**, vi må undersøge spørgsmålet om moralsk værd/i – ordentlighed – særligt i forhold til forebyggelseslogikkerne (*healthism* og risiko-minimering), hvis vi gerne vil have greb om, hvordan klasse aktuelt konfigurerer sig. Og omvendt: Hvis vi skal forstå, hvad der er på spil blandt forskellige forældre og mellem skolesundhedsplejersken og forældrene, må vi derfor også have et blik for, hvordan disse klassebaserede domme rundt om risiko og ansvar – barnets sundhed – virker konstituerende for subjektivitet og sociale relationer, dvs. for klasse.

Del 5: Metodologi

> ”As researchers, we can never capture the ”whole truth” of any aspect of the social and cultural, rather we can, from our specific vantage point, produce a version of the truth, but one which we present modestly for others to consider” (Gray 2003, p.21)

Cultural studies interesserer sig jo, som tidligere skrevet, for subjektets identitetsdannelse og mulighedsbetingelserne herfor, og for ”the social practices of lived cultures” (Gray 2003, p.12). Gray peger på, at metodikkerne, *cultural studies* ofte engagerer, i sociologien betegnes 'kvalitative' og i antropologien betegnes 'etnografiske' (Gray 2003, p.15). Denne arv fra hhv. sociologi og antropologi medfører en række udbredte kritikker fra disse to perspektiver. Ankerne er dels, at *cultural studies* ofte fokuserer for specifikt på for få eksempler, hvorved validiteten bliver svag. Og dels, at *cultural studies* ikke fordyber sig i tilstrækkelig grad i det felt, der er under udforskning (Gray 2003, pp.15–16).

Ifølge Gray er *cultural studies* dog netop kendetegnede ved en særlig metodisk pluralitet, som disse kritikker ikke tager højde for. Fordi CS er optagede af 'sagen' som den fremtræder empirisk, fremfor den videnskabelige disciplin i sig selv, bydes alle metodisk greb, der kan bidrage til at kaste lys på sagen, velkomne. Skeggs mener desuden, at *cultural studies*-etnografi ikke udgør en metode, men snarere må betragtes som et ræsonnement om, hvad en forskningsproces er, dvs. en række perspektiver, der kombinerer bestemte metoder, teoretiske positioner og politiske intentioner og som samtidig informerer forskerens tilgang til spørgsmål om magt, ansvar og etik (Skeggs 1997b, p.23).

I denne del af afhandlingen redegør jeg for de metodologiske perspektiver. Jeg indleder med en beskrivelse af, hvordan jeg har udvalgt tekstmaterialet, der indgår i diskursanalysen i artikel to og af, hvordan jeg fik rekrutteret deltagerne. Så følger en skitsering af institutionel etnografi og refleksiv etnografi hentet fra hhv. US sociologi og britisk antropologi, samt af et nyere perspektiv på disharmoni og konflikter som et erkendelsespotentiale. Dette er de overordnede metodologiske ræsonnementer, afhandlingen abonnerer på.

Herefter rejser jeg en række kritikker af interview-metoden i forhold til kvalitative klassestudier og på baggrund af en analyse af mine egne erfaringer med interviewmetoden foreslår jeg et fokusskifte fra klasse som et 'fund', til klasse som noget, der **produceres** i forskningsmøderne. Det leder til en redegørelse for det observationsstudie, jeg brugte til at generere empirien, samt en skitsering af, hvad det helt konkret er for noget materiale, jeg baserer afhandlingens analyser på.

Efter det følger en refleksion over de etiske dilemmaer, kvalitative studier uvægerligt implicerer, samt over de særlige etiske dilemmaer, kvalitative **klasse**-studier trækker med

sig. Disse afsnit er, som interview-diskussionen, analytisk drevne, fordi de etiske problemstillinger bidrager med indsigt i afhandlingens genstandsfelt. De etiske refleksioner leder til en redegørelse for min klassificering af deltagerne, hvorefter jeg i afsnittet om analysearbejdet atter vender blikket mod en række etiske dilemmaer vedrørende rækkevidden af informeret samtykke, bruddet med feltet og repræsentation. Herefter rundes metodologidelen af med en redegørelse for, hvordan analysearbejdet har udfoldet sig i forhold til artiklernes tilblivelse.

Udvælgelse af tekstmateriale til diskursanalyse

Som en del af forberedelserne til den projektbeskrivelse, som gav mig ph.d.-stipendiet, læste jeg en meget stor mængde tekstmaterialer fra bl.a. de danske sundhedsmyndigheder. På tværs af dette materiale iagttog jeg hvordan en særlig interesse for 'risikoadfærd' var præsent. Ikke mindst den såkaldte fedmeepidemi blev på tværs af materialet tillagt en enorm betydning – og bekymring. Undervejs i mit feltarbejde begyndte jeg at genbesøge dette materiale og analysere teksterne som en del af det felt, der var under konstruktion og udforskning.

I artiklen fokuserer jeg på cases fra vejledningsmaterialer, der overfor sundhedsprofessionelle illustrerer, hvordan en ideel intervention i familier, ramt af overvægt, bør udfolde sig. Teksterne er udvalgt ud fra et kriterie om, at de tematiserer forebyggelse og er målrettet sundhedsprofessionelles arbejde med forældre. Når disse dokumenter er særligt interessante, er det ikke, fordi jeg antager, at skolernes sundhedsplejersker nødvendigvis har læst vejledningerne og implementeret dem i deres praksis. Snarere er det fordi, jeg mener, at tekstmaterialerne både trækker på, skriver sig ind i og (re-)producerer nogle mere overordnede diskurser vedrørende forebyggelse og forældreskab, sundhed, klasse og moral. Diskurser, som både sundhedsprofessionelle og forældre 'anråbes' af og som det derfor er vigtigt, at afhandlingen giver et indblik i.

Rekruttering af deltagerne

Dil Bach studerer som tidligere nævnt velstillede forældres opdragelsesformer i Nordsjælland. I sin afhandling peger Bach på en familieforskningstendens til at studere bureaukratier, systemer og institutioner. Selv hos de, der oprindeligt har haft en ambition om at studere familieliv, men har rekrutteret deltagerne via børnenes institutioner, ser Bach denne tendens til, at forskerne bliver så opslugte af institutionen, at de enten aldrig kommer hjem til familierne eller at familielivet træder i baggrunden (Bach 2011, p.34). Bach fremfører dette som begrundelse for, at hun undgik at rekruttere sine deltagere via institutioner som skole eller dagtilbud.

Inspireret af disse ræsonnementer overvejede jeg i første omgang at rekruttere forældrene udenom skolen – samtidig var jeg nemlig også bekymret for, om jeg ville blive opfattet som en af skolernes professionelle. Jeg fik kontakt til et fritidshjem, men måtte snart erkende, at det var problematisk at få indkredset forældregrupper med det jævnlige samvær, som jeg gerne ville studere, udenom de skoler, hvor forældrenes børn startede. Derfor sejrede pragmatikken og jeg besluttede, at måden at rekruttere deltagere på, var at starte med at få etableret aftale med tre skoler.

Skolerne

Det var dog ret svært at få etableret kontakt til skoler. Jeg prøvede at maile til flere skoleledere, men på trods af mine forsøg på telefonopfølgninger bar det ikke rigtig frugt. Jeg tror, det handler om flere ting: Dels min manglende evne til at formidle relevansen af mit projekt til skolefeltet. Dels at skoleledere har enormt travlt med at varetage den daglige drift og derfor måske bliver nødt til at prioritere, hvilke henvendelser, de responderer på. Og dels at skolen udgør et krydsfelt for ideologiske kampe, hvilke lige præcis i foråret 2013, hvor jeg skulle rekruttere skoler, spidsede til og kulminerede med 25 dages lærerlockout i april måned.

Det lykkedes mig imidlertid at få lederen på landdistriktskolen til at bide på. På friskolen i København kendte jeg i forvejen en forælder, som talte min sag overfor ledelsen. Og på folkeskolen i København, hvor jeg også havde skrevet til inklusionspædagogen blev hun min vej ind til børnehaveklasselæreren, som så hentede accept hos skolens ledelse. Trods disse forskellige veje ind på skolerne traf jeg forældregrupperne i de tre skoleklasser i den samme kontekst, nemlig på deres første forældremøder, der fandt sted i hhv. august og september måned.

Trivselsforældrene

På dette første forældremøde for klasserne runddelte jeg et informationsbrev, hvor jeg efter bedste evne beskrev projektet i et dagligdags sprog (se bilag 1). Fordi jeg var særligt optaget af forældrenes relationer til hinanden, fremfor fx til lærerne, etablerede jeg hovedsageligt kontakt til dem, der meldte sig frivilligt til at organisere forældregruppernes trivselsarbejde. Disse forældre fungerede desuden ind i mellem som *gatekeepers*. Fx ved at *forwarde* relevante *e-mails* til mig eller tage mig med, når et barn skulle hentes i en legegruppe eller sørge for, at jeg blev inviteret til fødselsdagsfest.

Forældrenes aldre spændte fra midt-tyverne til startfyrrerne. De yngste forældre fandt jeg på provinsskolen, hvor majoriteten havde korte, erhvervsrettede uddannelser, hvorimod de ældste forældre var akademikerne på københavnerskolerne. Der var således et sam-

menfald, hvor de fleste akademikere og mellemlangt uddannede var at finde i de to københavnerskoleklasser, imens majoriteten af forældre i provinsskoleklassen havde korte, erhvervsrettede uddannelser. Ifølge Ugebrevet A4[37] koncentreres akademikere da også i stigende grad i de større danske byer. Således var der i 2013 i København 61.349 personer, der havde fuldført en lang videregående uddannelse, svarende til 16 % af indbyggerne. I den kommune, provinsskolen ligger, var det knap 1000 personer, svarende til 6% af indbyggerne. Og omvendt: I København var der i 2013 70.122 personer med erhvervsrettede uddannelser, svarende til 18 %. I landdistriktet var antallet knap 7.000 personer, svarende til 41 %.

Trivselsforældrenes uddannelses- og beskæftigelsesmæssige forhold var ret varierede, hvilket står i modsætning til andre studier, der finder, at trivselsarbejdet hovedsageligt varetages af privilegerede mødre (se fx Akselvoll 2016). Det var således også overraskende, at majoriteten af forældre i friskoleklassen var mellemlangt uddannede; det strider nemlig i mod antagelsen om, at det hovedsageligt er velhavende forældre, der vælger privatskole til deres børn. Imidlertid peger en undersøgelse fra Ugebrevet A4[38] på, at også mindre bemidlede forældre i stigende grad vælger et privatskoletilbud fremfor det offentlige. En samlet opgørelse over forældrenes gennemsnitlige årlige indkomst viser således, at ud af de 25 skoler med de dårligst lønnede forældre er 17 privatskoler. Omvendt viser det sig endvidere, at 20 ud af de 25 skoler i Danmark med de mest vellønnede forældre er folkeskoler. En oversigt over deltagerne findes i bilag 3A-C, men jeg vil også senere her i afhandlingens metodologi-del beskrive og forholde mig analytisk til, hvordan jeg har kategoriseret deltagerne.

Institutionel etnografi

Den amerikanske sociolog Dorothy Smith beskriver *institutional ethnography* som en tilgang, der bryder med (US) mainstream sociologis distancerede og distancerende objektivisme, hvor forskeren er placeret udenfor den sociale verden, der er under udforskning: "mainstream sociological theory establishes the knower´s discursive position as transcending the everyday world of people´s experience" (Smith 2005, p.50).

Med afsæt i sine egne kvaler med at få sammenhæng mellem sit engagement i kvindebevægelsen, sit hverdagsliv som enlig mor og sin faglige baggrund som sociolog, hævder

[37] http://www.ugebreveta4.dk/hver-tiende-faglaerte-er-forsvundet-fra-hovedstaden_19477.aspx Sidst besøgt d. 17. marts 2017
[38] http://www.ugebreveta4.dk/fattigste-foraeldre-vaelger-privatskole_14167.aspx Sidst besøgt d. 17. marts 2017

Smith, at: ”Sociology was not designed for exploring the institutional relations and organization from the standpoint of people.”(Smith 2005, p.28). Smith kritiserer således en tilgang, hvor:

> ”It seemed not possible to take up a topic sociologically without transforming people and people´s doings into objects. It wasn´t a matter of intention. Once the sociological frame was committed, inquiry and discovery *from within* the women´s movement was precluded” (Smith 2005, p.28 kursivering i original).

Den kritiserede tilgang rammesætter således hverdagslivets begivenheder på en måde, som ”displaces people, displaces their activities, displaces the social relations and organization of their doings” (Smith 2005, p.28). Etnografi reduceres i denne tilgang til små korte glimt eller anvendes eksemplificerende i forhold til de af forskeren på forhånd fastsatte, teoretiske kategorier.

Som et opgør med dette udvikler Smith institutionel etnografi som en idé om en etnografi for folk, ikke om dem. Denne tager afsæt i: “…the actualities of the lives of some of those involved in the institutional process and focus on how those actualities were embedded in social relations...” (Smith 2005, p.29).

Det er således folks hverdagslige erfaringer, der er retningsgivende for forskeren og det er fra disse, forskningens problemfelt vokser frem: “The institutional regime they confront would be explored from their perspective; their perspective and experience would organize the direction of the etnographers´ investigation” (Smith 2005, p.29.). Smith understreger dog også, at selvom institutionel etnografi tager afsæt i et ‘problem’, må dette ikke forveksles med de problemer, deltagerne eventuelt artikulerer: ”The problems and concerns that people are experiencing often motivate inquiry, but they do not define the direction of research” (Smith 2005, p.40).

Den pointe vil jeg illustrere med et eksempel fra mine feltnoter, hvor en mor og jeg følges hen til hendes arbejde efter at datteren er blevet afleveret i skolen. Moren siger:

”Ja, vi venter jo spændt på legegruppen, men vi har endnu intet hørt fra Bjørns forældre…og der var ellers deadline i fredags”. Imens hun siger det, sender hun mig et sigende blik.

Det problem, moren her artikulererer, er, at et andet forældrepar ikke har inviteret til legegruppe indenfor den fastsatte tidsfrist. Den videnskabelige problemstilling, jeg på baggrund heraf konstruerer handler dog ikke om, hvorfor forældreparret ikke har overholdt fristen, men snarere om, hvordan morens udsagn er indlejret i nogle større sociale relationer eller generelle forhold; disse begrebssætter jeg endvidere som akkumulering og fremvisning af moralsk værd/i. Dermed bliver morens udsagn at forstå som en *displaying*

af sit eget værd, både fordi hun viser mig sin investering i legegruppe-konceptet og fordi hun fremhæver det andet forældrepars manglende investering heri.

Smith peger således på, at forskeren må gå bagom deltagernes artikulationer i konstruktionen af forskningsproblemet. De artikulerede problemer er på den måde nok pejlemærker for forskningsretningen, men forskningen bør ikke begrænse sig til dem eller adoptere og reproducere deres bagvedliggende antagelser:

> "Developing a problematic in institutional ethnography translates actualities of people´s doings from forms of organization implicit in the everyday world into the forms of discursive representation in which they can be subjected to inquiry" (Smith 2005, p.40).

Imidlertid er Smiths tilgang for mig at se betinget af, at man som forsker kan **få adgang** til folks perspektiver og hverdagslige kvaler og problemer. Som jeg i artikel et vil udfolde, var dette ikke altid tilfældet for mig. Min erfaring under feltarbejdet var således snarere, at det var svært at få adgang til "the local actualities of the everyday world, with the concerns and perspectives of people located distinctively in the institutional processes…"(Smith 2005, p.34). I stedet for den forudsatte fortrolighed, oplevede jeg snarere, at mange af deltagerne i mit forskningsprojekt **ikke** virkede til at betragte mig som en, de kunne dele deres bekymringer med eller som én, de havde lyst til at artikulere deres problemer overfor; tværtimod var de mere optagne af at fremstå som 'anstændige forældre' – *displaye* deres forældreskab – overfor mig. Hvis de da overhovedet gad at have noget med mig at gøre. For at få greb om disse iagttagelser, bringer jeg derfor også en række andre perspektiver i spil, hvor modsætninger og disharmoni betragtes som: "et produktivt og vidensfrembringende erkendesespotentiale" (Thuesen et al. 2014, p.23). Mere herom lidt senere.

Når jeg alligevel finder Smith´s ræsonnementer frugtbare, så er det begrundet i hendes fokus på, hvordan mennesker er involverede i lokale, institutionelle processer. For hvor poststrukturalisme og *cultural studies* – på trods af det oprindelige, magtkritiske afsæt, som før påpeget – ofte kritiseres for at fokusere på det situerede på bekostning af de kontekstuelle forhold, så giver institutionel etnografi mig mulighed for på analytisk vis at 'hæfte' forældreskabspraksisser omkring respektabilitetsfremvisning op på de diskursive, institutionelle, kontekstuelle, strukturelle forhold, hvori praksisserne indgår, i dette tilfælde: Skolen og skolesundhedsplejerskens konsultationer og den bredere ramme: Øget opmærksomhed på og bekymring rettet mod forældreskab, fokusset på forebyggelse, *healthism*, neoliberalisme og *the logic of capital*. Således er det, som også betegnelsen indikerer, en tilgang, der udforsker sociale relationer i, på tværs af og som udspringende af de institutionelle rammer, der omkranser hverdagslivets aktiviteter:

> ”people´s own knowlegde of the world of their everyday practices is systematically extended to the social relations and institutional orders in which we participate.”(Smith 2005, p.43)

Umiddelbart kan det måske virke paradoksalt, at jeg både bringer Smiths ræsonnementer om forskning med afsæt i hverdagslivet og ”peoples own knowlegde” i spil og samtidig insisterer på at anvende klasse som analytisk kategori jf. at klasse alleroftest ikke er noget, folk relaterer egne praksisser til. Som Smith dog understreger, er det meningen, at:

> “Research is… projected beyond the local to discover the social organization that governs the local setting. In an institutional context, this is to discover the institutional order and its organization…” (Smith 2005, p.41).

Selvom afsættet er hverdagslivets sociale relationer, er det således formålet at koble disse op på institutionelle, diskursive ordener – og det er her, klasse kommer i spil.

Smith skriver fra en amerikansk, sociologisk position og som det er tilfældet med den tidligere nævnte US antologi *Social Class – How does it work?* (Lareau & Conley 2008), hvor det forsigtigt foreslås at bruge klassebegrebet i en bredere betydning, undrer jeg mig lidt over, at disse tilgange italesættes som banebrydende nye. For mig at se er der en, om end aldrig ekspliciteret, forbindelse til de ræsonnementer, de britisk inspirerede *cultural studies* har bidraget med op gennem 70´erne, 80´erne og 90´erne. Set i det lys er det også tankevækkende, at *Institutional Ethnography* faktisk er en yngre udgivelse fra 2005. Også pointen om forskerens eget hverdagsliv som katalysator for den videnskabelige undersøgelse må siges at være blevet fremført tidligere.

Imidlertid er Smith ikke så optaget af de videre implikationer af dette, fx spørgsmålet, hvorvidt splittelsen mellem forskersubjekt og forskningsobjekt bør opretholdes eller forkastes, ligesom hun heller ikke nøjere overvejer betydningen af forskersubjektivitet. For at få greb om de forhold er det derfor nødvendigt for mig at supplere Smiths´ institutionelle etnografi med den britiske antropolog Charlotte Aull Davies´ ræsonnementer om refleksiv etnografi. Davies er optaget af at kritisere det forhold, at ”In doing research, there is an implicit assumption that we are investigating something ”outside” ourselves”(Davies 1999, p.3). Jeg vender tilbage til Davies lidt senere. For nu vil jeg gerne opholde mig ved spørgsmålet om splittelsen mellem forskersubjekt og forskningsobjekt, som også har fået både Bourdieu og en række feministiske forskere i tænkeboksen.

Forskersubjektet og forskningsobjektet

Hvor flere af de feministiske klasseforskere, jeg er inspireret af, henter inspiration fra autoetnografien eller autobiografien, retter Bourdieu en skarp kritik mod disse idéer: I

artiklen ”Participant Objectivation” langer han netop ud efter auto-etnografiens forsøg på at håndtere ”den postmoderne sandhedsanfægtelse” og konsekvenserne heraf, nemlig at viden må betragtes som perspektivisk. Han skriver bl.a. om “the diary disease” som: “An explosion of narcissism sometimes verging on exhibitionism, which came in the wake of, and in reaction to, long years of positivist repression” (Bourdieu 2003, p.282).

Med noget, jeg vælger at tolke som en indirekte reference til Donna Haraways begreber om ”the god trick”[39] og ”situated knowlegde,” skriver Bourdieu:

> “one does not have to choose between participant observation, a necessarily fictitious immersion in a foreign milieu, and the objectivism of the 'gaze from afar' of an observer who remains as remote from himself as from his object” (Bourdieu 2003, p.282).

I stedet foreslår Bourdieu, at forskeren bør objektivere sig: “By 'participant objectivation', I mean the objectivation of the subject of objectivation, of the analysing subject - in short, of the researcher herself” (Bourdieu 2003, p.282). Det gør man i følge Bourdieu ved at objektivere forskningssubjektet (dvs. redegøre for ens opvækst, skolegang, uddannelse, relationer, erhvervserfaring osv.) og genstandsfeltet (dvs. redegøre for forskningsfeltet, disciplinens, problemstillingens, interessenters normer, værdier, tabuer osv.). Dermed er pointen, at: ”Participant objectivation undertakes to explore not the 'lived experience' of the knowing subject but the social conditions of possibility” (Bourdieu 2003, p.282).

Spørgsmålet er dog, på hvilke måder, der er afgørende forskelle mellem Bourdieu og Haraways ræsonnementer om hhv. ”selvobjektivering” og ”situeret viden”, idet sidstnævnte peger på, at:

> “Feminist objectivity is about limited location and situated knowledge, not about transcendence and splitting of subject and object. It allows us to become answerable for what we learn how to see” (Haraway 1988, p.583).

Begge synes for mig at se, at argumentere for vigtigheden af, at forskeren redegør for sin position i feltet og for hvad, der kan have rundet vedkommendes perspektiver, erkendelsesinteresser og forforståelser osv. Men hvor Haraway gør op med idéen om et afgrænset subjekt, der studerer et ditto objekt, synes Bourdieu snarere at lægge vægt på forskerens refleksioner over sin position i selve den videnskabelige kontekst.

Her vil jeg gerne rejse to indvendinger:

---

[39] I Haraways klassiske artikel skriver hun: “This is the gaze that mythically inscribes all the marked bodies, that makes the unmarked category claim the power to see and not be seen, to represent while escaping representation... I would like a doctrine of embodied objectivity that accommodates paradoxical and critical feminist science projects: Feminist objectivity means quite simply situated knowledges” (Haraway 1988, p.581).

Den første er, at det virker uklart, **hvordan** man konkret skelner mellem forskerens 'levede erfaring' og forskningens 'sociale mulighedsbetingelser'?

Den anden er, at hvad ingen af disse perspektiver kan indfange er, hvis forskerens levede erfaring faktisk kan sige noget relevant, om det felt, der er under udforskning. Det er lige præcis et af de centrale bidrag fra de feministiske klasseforskere, der – om end ikke altid eksplicit – trækker på en række autoetnografiske ræsonnementer (Mahony & Zmroczek 1997; Reay 1998b; se fx Hey 2003; Steedman 1986; Kuhn 2002; Walkerdine 1997).

Som den tidligere nævnte *Class Matters*-antologi fra 1997 (Mahony & Zmroczek 1997) illustrerer, er idéen, at ens kundskabsambitioner og erkendelsesinteresser uvægerligt er filtret sammen med den, man er blevet til og at man som kvalitativ forsker **ikke** kan træde ud af det, der udforskes (Ellis 2004a). Derfor bruger forskeren ideelt set "alle sine sanser, følelser og tanker til at lære om feltet" (Baarts 2010, p.155), hvilket for mig at se står i kontrast til Bourdieus fordring om en mekanisk opremsning af opvækstbetingelser og feltinteresser, hvor forskerens 'levede erfaring' ikke indgår. Det autobiografiske greb pointerer i modsætning til Borudieus argument, at det, man som forsker selv oplever og har erfaret, faktisk kan vise sig at rumme vigtige indsigter af **almen karakter** om det felt, der er under udforskning (Anderson 2006). Således anvendes i autoetnografien netop ofte "forskerens personlige livserfaring til at generalisere en gruppe eller gruppers erfaring"(Baarts 2010, p.154) ud fra et ræsonnement om, at: "If culture circulate through all of us, then how can autoethnography **not** connect to a world beyond the self?" (Ellis 2004b, p.34).

Som det er fremgået af afhandlingens indledning og de bærende erkendelsesinteresser og kundskabsambitioner, trækker jeg netop på min egen levede erfaring som en ph.d.-studerende hvid kvinde i startfyrrerne med to skolebørn, et hetero-ægteskab, nyligt flyttet fra Vesterbro til en villa på en ligusterindhegnet matrikel i Storkøbenhavn, opvokset i provinsen i en tilsvarende familie- og boligkonstellation med to forældre med hhv. en kort og en mellemlang uddannelse. Jeg er således en førstegenerationsakademiker, samtidig med at jeg har giftet mig til en position i den økonomisk bedre stillede del af middelklassen. Jeg har samtidig, som nævnt i indledningen, gjort mig en række forældreerfaringer i mødet med sundhedsvæsnet, dagtilbud og skole, der gør, at jeg må regne mig selv med som en del af den felt, der er under udforskning.

Refleksiv etnografi

Som nævnt er Smith ikke så optaget af betydningen af forskersubjektivitet, hvorfor jeg også inddrager britiske Charlotte Aull Davies´ ræsonnementer om refleksiv etnografi. Hvor Smith, som amerikansk sociolog, som redegjort for, er optaget af at etablere en

sammenhæng mellem hverdagsliv og forskning, af at udforske hverdagens sociale relationer i institutionelle sammenhænge og af at begrunde en etnografisk tilgang med afsæt i folks hverdagslivserfaringer, er ærindet for den britiske antropolog Davies anderledes.

Davies er i langt højere grad rundet af den række debatter indenfor 1980´ernes antropologi og *cultural studies*, der ofte samles under betegnelsen 'repræsentationskrisen'. Kort fortalt drejer denne sig om, hvorvidt forskningen overhovedet kan/bør repræsentere de udforskedes levede liv i tekstlig form. For da troen på videnskabelig objektivitet kolapsede med 'den sproglige vendings' påpegning af, at sprog ikke blot beskriver, men snarere producerer, vandt ræsonnementet om, at forskning "is as much about the researcher and the interpretations she brings to the table as it is about the people being studied" (Ghaffar-kucher 2014, p.3) frem, hvilket bl.a. afstedkom tidligere omtalte autoetnografiske greb.

Derfor er omdrejningspunktet for Davies at give et bud på, hvordan forskningen kommer videre fra dikotomien mellem på den ene side påstanden om objektivitet og på den anden side: Selvoptaget relativisme. På omslaget som *teaser* spørges der således retorisk: "Can an anthropologist be reflexive without being narcisistic?"

Davies bifalder på den ene side mange af de postmoderne indsigter; fx kritikken af, at når bestemte perspektiver privilegeres og autoriseres som meta-narrativer, så usynliggøres magtdimensionen (jf. fx Haraways begreb om *the god trick*). Og påpegningen af det problematiske i at insistere på vandtætte skotter mellem forskersubjekt og forskningsobjekt, som jeg tidligere har berørt, tilslutter hun sig også.

Davies fastholder endvidere, at det, at det antropologiske blik i stigende grad har vendt sig mod vesten selv, kan oplyse vores forståelse af egne kulturelle praksisser, når de indlysende 'sandheder', vi omgiver os med, afnaturaliseres, bliver synlige og dermed kan gøres til genstande for kritiske undersøgelser. Ligeledes fastholder hun, at dette 'blik på os selv' også potentielt kan bidrage til en forståelse af vores teoretiske antagelser om de Andre som en øvelse udi eksotisering (Davies 1999, p.34), som dermed, jf. Saids Orientalisme, mest af alt siger noget om os selv.

På den anden side peger hun på, at logikken i disse kritiske ræsonnementer i sin yderste konsekvens risikerer at føre til en "inward spiral", som i sidste ende spolerer forskningens legitimitet, som jo beror på: "a belief that we are able through these activities to learn about things outside ourselves, not knowable through introspection" (Davies 1999, p.17).

Davies peger således på en risiko for, at de postmoderne sandhedsanfægtelser, repræsentationskrisen er en samlebetegnelse for, fører til et kollaps, fordi argumentet i sidste ende umuliggør, at forskning kan repræsentere andet end sig selv (Davies 1999, p.14). Følgelig

er Davies optaget af: ”how we can incorporate these postmodern insights and utilize reflexivity fully in ethography without falling into this ultimately pessimistic and completely inward-directed perspective”(Davies 1999, p.17).

Davies´ bud på hvordan det at etnografen ikke ’opdager’ det objekt, der er under udforskning, men snarere producerer det, kan håndteres, er, at refleksivitet må involveres i **alle** forskningens faser. Fra indledningsvise interesser over valg af tema til udførelse af feltarbejde og analyse til den endelige afrapportering At der ikke kan eller bør etableres vandtætte skotter mellem forsker og forskningsobjekt betragtes således et vilkår, der ikke umuliggør forskning, men snarere må medtænkes via refleksion. Ikke for at reducere bias, men for at insistere på forskningens udsagnskraft. Davies skriver om refleksivitet:

> “In the context of social research, reflexivity at its most immediately obvious level refers to the ways in which the products of research are affected by the personnel and process of doing research” (Davies 1999, p.4).

Når jeg indledningsvist redegjorde for mine erkendelsesinteresser ved at bringe mine egne erfaringer i spil, er det således en bestræbelse på at være refleksiv. I forhold til feltarbejdet betyder det, at:

> ”observation must also include reflexive observation – that is, the ethnographer needs to be sensitive to the nature of, and conditions governing, their own participation as a part of their developing understanding of the people they study” (Davies 1999, p.73)

Når jeg før skrev om, hvordan jeg oplevede, at deltagerne i mit feltarbejde positionerede sig overfor mig, er det således et eksempel på, hvordan jeg bestræber mig på at være refleksiv; Davies nævner da også, at refleksivitet indebærer, at forskeren er sensitiv overfor, hvordan vedkommende bliver opfattet af deltagerne og overfor, hvilke indtryk, deltagerne prøver at give af sig selv (Davies 1999, p.102). Artikel et kan siges at være et resultat af mine bestræbelser på at imødekomme denne refleksive fordring, samtidig med, at artiklen fremfører den særlige pointe, at de forhold – hvordan forskeren opfattes af deltagerne og hvilke indtryk, de prøver at give af sig selv – siger noget om, hvordan klasserelationer aktuelt konfigurerer sig rundt om moralsk værd/i.

Davies nævner endvidere, at venskabelige eller tillidsfulde relationer mellem forsker og deltager ikke nødvendigvis fører til et veludført feltstudie. For der er risiko for, at man laver for partikulære og individualiserede analyser, ”without considering of the processes of mediating between social and cultural differences” (Davies 1999, p.82). Forudsætningen for et studie af god kvalitet er derfor snarere, at der via refleksion tillades en forståelse for hvordan og under hvilke betingelser, relationen opstod. Endvidere nævner Davies kort, at en mere distanceret eller endog fjendtlig relation også kan vise sig at være højst informativ. Det ræsonnement vil jeg gerne forfølge.

Modstand, disharmoni og konflikt

I den danske antologi fra 2014, *Konflikt i kvalitative studier*, skitseres en række af ændringer i opfattelsen af, hvad forskningens formål er, hvad forskerens rolle er og hvilke relationer forsker og deltagere ideelt set bør udvikle og ikke mindst hvordan metodiske standarter og praksisser kan videreudvikles.

Indenfor kvalitativ forskning er der, beskriver forordet, sket en bevægelse fra at forstå forskning som noget objektivt og magtfrit over anerkendelsen af, at forskning er indlejret i og reproducerer magt med en dertil knyttet udvikling af en række metodologier og teknikker med henblik på at udjævne magt-relationerne. Disse er således blevet søgt nivelleret via følelsesmæssig intimitet og fortrolighed, der er blevet betragtet som forudsætning for frembringelsen af et vellykket materiale. Via indlevelse og empati har modstand og dissonans altså skullet overvindes ved, at forskeren har arbejdet på at opnå informantens tillid og en ligeværdig relation. Her har konsensus og harmoni således været efterstræbelsesværdigt – "ikke kun for at opnå adgang til og indsigt i empiriske data, men også for at kunne sikre deres validitet" (Thuesen et al. 2014, p.18).

Det 'aktive forskningsperspektiv' (Thuesen et al. 2014, p.19) som den danske antologi introducerer, gør imidlertid både op med den objektivistiske tilgang, hvor forskeren tilstræber en neutral 'fluen-på-væggen'-tilgang og med det, der betegnes 'den empatiske' tilgang, hvor tillid, ligeværdighed og fortrolighed var været afgørende (se også Portelli 1991).

Indenfor de perspektiver, antologien introducerer til, betragtes informanterne således ikke som informanter i betydningen: 'bærere' af en viden og erfaring, som det er forskerens opgave af 'løfte frem'. I stedet for ses de i stigende grad som **deltagere**. Det betyder bl.a., at forskningssituationen forstås som en **forhandling**, der finder sted i en specifik **kontekst**. Feltarbejdet betragtes således som et møde mellem forsker og feltdeltager, der er præget af de samme dynamikker som hverdagslige interaktive processer. Det åbner op for at analysere de kontekstafhængige identitets- og positioneringsmuligheder og relationerne, der spiller ind både for forsker og deltagere og som præger empiriproduktionen. Dette aktive forskningsperspektiv indebærer således yderligere en ikke-restriktiv metodologisk praksis, hvor alle bidrag til samtale og interaktioner fra både forsker og feltdeltagere betragtes som empiri og derfor bevidst inkorporeres i analysen.

Det afgørende anderledes i denne tilgang er, at disharmoni eller modstand i forskningsmødet ikke længere primært betragtes som tekniske eller metodiske problemer, der bør overvindes. I stedet foreslås det, at modstand, modsætninger og magtforhold medregnes som et grundlæggende vilkår for vidensproduktion (Thuesen et al. 2014, p.15).

Denne afhandling – og forskning i det hele taget – må derfor også betragtes som både indlejret i og som reproducerende magtrelationer – både på mikro-, meso- og makroniveau. Når det konfliktpotentiale eller den modstand, en forsker møder i felten, er interessant at forstå som en del af genstandsfeltet, er det således begrundet i, at det "meget ofte har rødder i større samfundsmæssige konflikter" (Thuesen et al. 2014, p.24). Dermed kan en analyse af de magtrelationer, dissonanser og konflikter, der udspiller sig mellem forsker og deltagere sige noget om de større strukturer, forskningsmøderne er indlejrede i. Det er fordi de disharmonier, forskeren møder, "altid afspejler de strukturelle, politiske, diskursive, affektive og andre rammer, folk agerer inden for" (Thuesen et al. 2014, p.25).

Artikel et analyserer netop med disse ræsonnementer, hvordan klasse blev produceret i forskningsmøderne i mit feltarbejde som forhandlinger om moralsk værd. Stadig er det dog relativt sjældent, at forskere drager konsekvenserne af disse perspektiver og: "sætter spot på, hvordan magtrelationer faktisk skaber konflikt og modstand i forskningsprocesser, og på hvordan vi skal forholde os konkret til forskellige udtryk for konflikt og modstand" (Thuesen et al. 2014, p.23).

Efter denne skitsering af de overordnede ræsonnementer, afhandlingen abonnerer på, følger nu en nøjere redegørelse for og drøftelse af de konkrete metoder, jeg hhv. valgte og fravalgte at bringe i spil under feltarbejdet.

Det kvalitative interview

I det følgende vil jeg udfolde en række kritikker af interview-metoden som begrundelse for, at det blev det etnografiske feltarbejde og hverdagssamtalerne, der kom til at udgøre den centrale metode til at producere empirien.

> "Will you believe everything you are told? If not, how will you distinguish between truth and untruth? Even if you believe everything you are told, will you be satisfied that you have been told everything that is relevant? How would you define this, and how would you know? What do you assume about the effect of people's motivations and memory on what they tell you? What will you assume about your effect as interviewer on the answers given? Does your sex, race, age and so on make a difference?" (Jefferson & Hollway 2000, pp.1–2)

I dette citat fra *Doing qualitative research differently. A Psychosocial Approach* gør Wendy Hollway og Tony Jefferson op med antagelsen om, at ens informanter 'forklarer det, som det er' og med ideen om det udtømmende interview, hvor 'den fulde sandhed' om emnet, under udforskning, graves frem. De argumenterer i stedet for, for en tilgang hvor de mere hverdagsagtige måder at snakke sammen på skal bringes ind i forskningsprocessen. Fx at vi sjældent tager et udsagn for gode varer og for sandt, men stiller spørgsmålstegn, er

uenige, fortolker, bemærker skjulte dagsordner etc. Hollway og Jefferson foreslår bl.a. en "free-association"-interviewmetode (Jefferson & Hollway 2000, p.40), hvor det drejer sig om at følge informantens associations- og taleflow og se, hvad der optager vedkommende, fremfor at afbryde for at holde vedkommende på den snævre sti, en interviewguide kan være.

Inspireret af disse ræsonnementer lavede jeg få traditionelle interviews med detaljeret guide og diktafon, men brugte mere hverdagssamtaler, bl.a. ved at lave en række walk-and-talks i forbindelse med hentning af børnene. Og de interview, jeg foretog, havde en meget løs guide med få overordnede temaer, bl.a. "Dit barns skolestart", "trivsel", "valget af skole" og "egne skoleerfaringer".

Lene Myong, der interviewer transnationalt adopterede unge, peger desuden på, at ethvert spørgsmål lægger spor ud i form af subjektiveringstil- og påbud: "Sociale kategorier hverver og subjektiverer, kalder til eksistens og underkaster, og de tages op og forhandles af såvel forsker- som informantsubjekter" (Myong 2009, p.288). Myong bestræber sig derfor på at undgå at lægge meget tydelige subjektiveringsspor for de interviewede og i stedet: "lytte til deres egen, fremfor at bede dem placere sig i forhold til nogle bestemte eller vælge mellem forskellige identitetskategorier" (Myong 2009, p.288).

Som jeg tidligere har udfoldet, er klasse et kraftigt inficeret begreb, der samtidig er nøje sammenkædet med *healthisms* elitemoralisme. Dermed udgør det netop også et meget tydeligt subjektiveringsspor. Jeg valgte derfor yderst sjældent at bringe 'klasse' og/eller 'sundhed' eksplicit i spil overfor deltagerne i mit feltarbejde; i stedet brugte jeg *commmon sense* vendinger som "børns trivsel" og "forældreinvolvering".

Imidlertid er der også en række problematikker, der mere specifikt knytter sig til at interviewe sig til viden om **klasse**, som for mit projekt betød, at feltarbejdet og de implicerede hverdagssamtaler blev den dominerende metode til at producere empirien (hvilket heller ikke var uden dissonanser – det vender jeg tilbage til). Disse udfordringer vedr. at interviewe sig til viden om klasse drøfter jeg i det følgende.

Interview og klasse

Et generelt fund på tværs af nationalkulturelle skel for de, der anvender interviewmetoden til udforskning af klasses subjektive og kulturelle dimensioner, er, at det er forbundet med modstand og undvigelse når klasse i ekspliciteret form bringes på banen (Faber 2008; van Eijk 2012; Savage et al. 2001). Hollandske van Eijk studerer fx hvordan "Dutch respondents draw on cultural repertoires about equality and individuality to deny or flatten class hierarchy and individualize class differences"(van Eijk 2012, p.526). Og Savage et al. (Savage et al. 2001), som er nogle af de mest ihærdige fortalere for klassebegrebets

relevans, hævder, i et studie baseret på 178 *in-depth* interviews, at klasseidentiteter i England er præget af ambivalens, undvigelse og påkaldelse af 'almindelighed' ("ordinariness"), samtidig med at de klassede identiteter dog er "structured and coherent in their own terms"(Savage et al. 2001, p.875). Savage et al. konkluderer, at folk generelt er mere tøvende overfor at kategorisere sig selv i klasser, end de er overfor at snakke om klasse i bredere, politiske termer. Selvom klasse en markør, folk relaterer deres livshistorie til (Savage et al. 2001, p.883), foretrækker de fleste at se sig selv "as 'outside' classes":

> "Classes are 'out there', part of the social fabric, whereas people themselves are 'individuals', who by definition cannot be parts of classes. We see here a particular articulation of individuality as standing outside classes" (Savage et al. 2001, p.882).

Det kan således være svært overhovedet at få adgang til at studere klasse og identitet via interview. Payne & Grew (Payne & Grew 2005) rejser imidlertid en kritik både af Savages definition af klasse og af en række metodiske forhold. De hævder, at Savage´s konklusion om klasseidentitet som præget af ambivalens, undvigelse og påkaldelse af almindelighed, er fremkommet på grund af den måde interviewene er udført på (rækkefølgen af spørgsmål) og de måder, hvorpå empirien er analyseret. De konstaterer, at:

> "in studying class cultures, the ordering of items during the interview, and the interpretation of meaning of the responses obtained, is even more sensitive than in many topics" (Payne & Grew 2005, pp.904–905).

Payne og Grew mener, at sociologien i stedet bør anerkende, at: "Inarticulateness about complex concepts like class does not mean a lack of salience" (Payne & Grew 2005, p.892). Således finder de, ved at sammenligne deres eget interviewstudie med Savage et al.s, at: "the findings of apparent ambivalence about self-identification are better understood as uncertainty about class in general, carried through from class 'out there' to responses about individual class positions"(Payne & Grew 2005, p.908). Derfor konstaterer de, at:

> "once it is recognized that respondents have a different frame of reference from sociologists, class cultures and identities are more prevalent and important than Savage et al. allow" (Payne & Grew 2005, p.894).

Payne og Grews kritik af Savage et al. er derfor, at Savage arbejder med en for snæver definition af klasse. Fælles for de, som insisterer på klassebegrebets relevans er altså erkendelsen af, at der knytter sig en række ekstraordinære metodologiske udfordringer til kvalitative interview om klasse.

Fabers afhandling baserer sig også på kvalitative interview (med tyve kvinder). Her valgte Faber at spørge ind til klasse og sociale forskelle via en række omveje og lod først i inter-

viewenes afslutning et spørgsmål med ordet "klasse" falde (Faber 2008). Som begrundelse for den strategi citerer Faber kønsforskeren Hanne Haavind, som i forhold til studier af køn, skriver, at forskeren:

> "… ikke behøver å bringe temaet på bane ved å spørre om personernes oppfatninger om hva kjønn betyr. I stedet er det den som bliver intervjuet, som bringer intervjueren til hendelser der kvinner og menn (jenter og gutter) er involvert, men uten at innholdet nødvendigvis er tematisert som kjønnet eller kategorisert etter kjønn. Når det anses som en metodisk fordel at denne framgangsmåten ikke spør direkte etter hva kjønn betyr, er det fordi vi søker etter det innebygde eller mangfoldige i kjønnede betydninger. Kjønnede betydninger er ofte noe som taes for gitt, og som ligger som en stilltiende, men felles forutsetning for at det som skjer, kan bli oppfattet på en spesiell måte" (Faber 2008, p.64).

Også betydninger af klasse er noget, der ofte tages for givet (om end i eufemistisk form) og som ligger som en stiltiende forudsætning. Set i det lys giver det god mening at spørge ind til klasse ad omveje. Fabers 7 siders lange interviewguide indeholder således en lang række af temaer, der fra forskellige vinkler kredser om klasse, bl.a. opvækst, skoleliv/uddannelse, arbejdsliv/karriere og livsstil. På den måde viser Faber, hvordan klasse præger kvindernes livshistorie.

De udfordringer, jeg i det foregående har opridset, er imidlertid ikke de eneste, der knytter sig til kvalitative interview-studier af klasse; snarere vil jeg i det følgende argumentere for, at **selve samtaleformen** er inficeret af klasse.

Psykologen Jette Fog beskriver det gode, kvalitative interview som en fortrolig samtale. Hun fremhæver dette som "usynlige kvaliteter, så længe, de fungerer": Spontanitet, den almindelige mellemmenneskelige kontakt, empatien og det utvungne forløb i en samtale. Det er kvaliteter, der udfolder sig mellem to mennesker i den konkrete kontekst. Fog, der efter min vurdering, skriver sig ind i det, *Konflikt i kvalitative studier*-antologien adresserer som en "empatisk tilgang", peger på, at dette er afgørende for, hvordan det empiriske materiale bliver (Fog 2004, p.19).

Undervejs i mit feltarbejde havde jeg da også ind i mellem oplevelser af den karakter. Samtaler med akademikerforældre forløb ofte gnidningsfrit – helt i tråd med Fogs ide om en fortrolig samtale – med mange refleksioner over skolevalg, trivsel, forældreinvolvering og hverdagsliv. Faktisk skete det en gang, at en (humanistisk uddannet) mor og jeg kom ½ time for sent til et trivselsmøde på skolen en aften, hvor jeg i timerne op til mødet var på feltbesøg hos familien. Vi sad i køkkenet, hørte dæmpet P8-jazz fra dab-radioen, spiste saltmandler og talte så godt om, hvorfor hun havde valgt folkeskolen til sine piger, at tiden fløj fra os. Moren sagde bl.a.

"Jeg har det sådan, at jeg vil simpelthen værne om folkeskolen. Jeg synes, det er en fantastisk måde at lære, at der er andre mennesker og de kan leve på andre måder, end det man selv gør ikk? Og jeg har

da selv haft enormt glæde af… Jeg kommer fra et hjem, der ikke er særlig ressourcefuldt og så at komme ud og møde og se: "Hold da op, kan man også leve på denne her måde" eller "WOW sikke nogle fede forældre, tænk at man kan være sådan!""

I denne samtale er fortroligheden og den mellemmenneskelige kontakt helt i top: Moren fortæller mig tillidsfuldt om sit ikke særligt ressourcefyldte barndomshjem; hun forklarer mig uddybende om sit skolevalg og begrunder det på en selvreflekteret måde. – Moren betragter mig tilsyneladende som en ligeværdig samtalepartner og virker måske ligefrem glad for denne lejlighed til at drøfte og reflektere over barnets skolestart med en udefrakommende, lyttende voksen. På den måde var mit feltbesøg nærmest ét langt interview og ikke engang den diktafon, jeg tog frem og lagde på bordet, syntes at påvirke moren.

Men ikke alle feltbesøg var så harmoniske og informative. I modsætning til det ovenstående eksempel, var mine samtaler med de kortuddannede eller ufaglærte forældre ofte præget af en sær, diffus form for tvungethed. Her var et fravær af fortrolighed, spontanitet og 'almindelig mellemmenneskelig kontakt', og jeg havde ofte en fornemmelse af, at vi ikke 'faldt i hak'. Fx var jeg på feltbesøg en eftermiddag hos Jeanette og Johnny (hhv. kortuddannet og ufaglært). Jeg har mødt Jeanette og hendes yngste henne på skolen. Jeanette har indvilliget i at give mig en kort rundvisning på skolens område – hun er selv fra Dalborg og har selv gået på skolen. Rundvisningen har været meget kortfattet og faktuel med beskrivelser af bygningernes funktioner. Vi har nu hentet hendes yngste i SFO´en og er kørt hjem til dem i en lille landsby ca. 10 km væk.

Vi er så strandet ved køkkenbordet, hvor samtalen går trægt: Jeg stiller et spørgsmål, Jeanette svarer kortfattet med faktuelle beskrivelser – det føles efterhånden, som om vi har udtømt alle de emner, jeg overhovedet kan komme i tanker om. Jeg fornemmer egentlig ikke en decideret uvilje fra Jeanettes side – snarere en rådvildhed; hun ved ikke rigtig, hvad det er, jeg er 'ude efter'. Så kommer Johnny hjem fra arbejde, det er et frisk pust, og jeg prøver at bringe en ny snak i gang og spørger igen Jeanette om, hvor det nu lige er, de er opvokset:

Jeanette fortæller, imens Johnny snakker i telefon, at Johnny er fra lokalområdet, imens hun jo er selv fra Dalborg. Johnny har gået på den lille, nu lukkede, folkeskole her i deres landsby, så:
"Derfor var det meget naturligt, at Mattias [deres ældste barn] skulle gå deroppe."
Johnny er nu færdig med telefonsamtalen. Han ser på Jeanette og siger, på sin stakåndede, muntrekonstaterende måde, hvor ordene nærmest snubler over hinanden og med en stærk dialekt:
"Det er derfra jeg har lært alt hvad jeg kan! Det er nu ikke så meget…"
Jeanette: "Neeehehej".

Sammenlignet med akademikermoren, er der her tale om en ganske anden måde at forholde sig til og italesætte skolevalget på. Moren med universitetsuddannelsen fremstiller

det som en velovervejet tagen medansvar for, at folkeskolen bevarer sin pluralitet og status som et knudepunkt for mødet mellem folk fra forskellige klasser. For Jeanette er det derimod blot "meget naturligt", at deres store skal i den skole, hvor Johnny selv har gået. Simpelthen **fordi** det er der, Johnny har gået. Da Johnny siger, at det er derfra, han har lært alt, hvad han kan, virker det umiddelbart til at være en uddybning af argumentet. Men så tilføjer han straks, at det "nu ikke er så meget".

Det var mig her umuligt at spørge yderligere ind til Johnnys udsagn, fordi det vittige aspekt lukkede af og ikke inviterede til yderligere seriøse bidrag til den samtalesekvens. Selvom bemærkningen blot falder som en munter replik vidner sekvensen alligevel også om samtalens begrænsninger. For hvordan kan det være "meget naturligt" for familien, at drengen skal gå på den skole, hvorfra Johnnys læringsmæssige udbytte var så beskedent? Den umiddelbare klasseanalyse nok vil være, at der her er tale om forskellige forældrepraksisser (habitusser), der således også kan forklare, hvordan klasse reproduceres i familien: Fordi disse forældre ikke formår at påtage sig ansvaret for at få det meste ud af barnets potentiale (jf. Pedersen 2016), skal barnet 'bare' gå på farens gamle skole.

Men det, jeg her ønsker at få greb om, er snarere, hvordan selve samtalen (og dermed det analytiske potentiale) baserer sig på klasse. Min påstand er således, at disse radikalt forskellige måder at samtale på, som jeg oplevede undervejs i feltarbejdet, ikke i første omgang vidner om, hvordan klasse reproduceres som habituerede forskelle i 'ansvarstagningen', men snarere må forstås som udtryk for, hvordan interviewet forudsætter mobiliseringen af klassebaserede ressourcer.

I artiklen 'Oh goodness, I am watching 'reality' television': How methods make class in audience research (Skeggs et al. 2008), peger Skeggs et al. netop på det generelle problem, at: "research methods pre-figure the mobilisation of class capitals" (Skeggs et al. 2008, p.4). Det har som konsekvens, at: "social class is reconfigured in each research encounter… through the forms accessible to participants to articulate their responses" (Skeggs et al. 2008, p.2).

Den fortrolige samtale, Fog skildrer, og som jeg bl.a. oplevede hos den højtuddannede mor, er således ikke fri for klasseimplikationer. Problemet er nemlig ifølge Skeggs et al., at:

> "the politics of research - of calling research subjects to account for themselves through the methods available to us - dovetails into the ways in which class is currently being reconfigured" (Skeggs et al. 2008, p.4).

Som jeg tidligere har drøftet, ser det ud, som om klasse i dag konfigurerer sig rundt om subjektiveringsformer, hvor bl.a. selvrefleksivitet derfor udgør en særlig ressource eller kapitalform. Problemet er således vedr. det kvalitative interview, at:

> "…interviewing relies on self-reflexivity, but self-reflexivity does not offer the uncoupling of agency from structure, as the individualisation thesis posits, self-reflexivity itself depends upon access to resources and concomitant forms of capital that are classed, raced and gendered" (Skeggs et al. 2008, p.4, understregning i original).

Skeggs et al. beskriver således, hvordan deres interview med arbejderklassekvinder, på tværs af race og etnicitet, langt fra forløb gnidningsfrit som en fortrolig samtale, men snarere var præget af ubekvemhed, idet kvinderne ikke følte sig komfortable. Desuden var deres svar på interviewspørgsmålene om deres reality-TV-forbrug typisk korte og uden uddybende forklaringer:

> "For example when asked why they liked Wife Swap some replied simply 'because its funny'; a response which apparently needs no further explanation and certainly no justification" (Skeggs et al. 2008, p.10).

I modsætning til det, var middelklassekvinderne i Skeggs et al.s studie meget mere komfortable i interviewsituationen:

> "They spoke as equals to the interviewer, at ease with their shared status as professionals, and often encouraging a dialogic encounter. They displayed self-reflexivity in response to questions about their everyday life and provided scholarly and critically-distanced views on 'reality' television, involving lengthy elaborations" (Skeggs et al. 2008, p.8).

Akademikermoren, jeg lavede feltbesøg hos, er netop selvrefleksiv på den måde, interviewet fordrer, når hun med udfoldede begrundelser redegør for sine synspunkter og overbevisninger og fremstiller sig selv som en samlet narrativ biografi. Og omvendt hos Johnny og Jeanette: Her kommer skolevalget snarere til at fremstå ureflekteret eller måske ligefrem useriøst, set i lyset af Johnnys muntre udsagn om det beskedne læringsudbytte.

Selvom jeg fravalgte den formelle ramme, et kvalitativt interview ofte udgør med fast aftale om klokkeslæt, interview-guide, diktafon og et stærkt fokus på selve samtalen, så var også de spontane hverdagssamtaler som kilde til indsigt således problematiske og besværlige, når det kom til bestemte deltagere. Men i stedet for at forstå den fortrolige samtale som en vellykket empiri-produktion og den mindre informative samtale som fejlslagen (og tilsvarende analysere den ene mor som ansvarlig og det andet forældrepar som uansvarlige), vil jeg imidlertid foreslå at se begge samtaler som udtryk for, hvordan klasse aktuelt konfigurerer sig i form af forskellige – ulige – subjektiveringsmuligheder.

Fra fund til produktion

Skeggs et al. foreslår yderligere, at i stedet for at betragte klasse som et fund, bør forskeren snarere håndtere hvert forskningsmøde som en klasse**produktion.** Dermed bliver det meningsfuldt at betragte **både** den gnidningsløse, fortrolige samtale med akademikermoren og disharmonien, jeg oplevede hos Johnny og Jeanette og den korte samtale om valget

af skole til Johnny og Jeanettes drenge, som udtryk for, hvordan klasse produceres **i** forskningsmøderne.

Johnnys bemærkning om hans beskedne læringsudbytte kan derfor måske bedst forstås i lyset af tilstedeværelsen af en højtuddannet forsker, fordi det muligvis bevirker, at han får øje på sin egen skolegang, som han i en munter tone adresserer. På den måde produceres klasse i vores møde, som en bevidsthed om forskellene i vores uddannelsesbaggrunde. Ligeledes produceres klasse i den fortrolige samtale med akademikermoren som en følelse af harmoni, flow, moralsk ligeværd og fortrolighed. Med disse ræsonnementer in mente blev det således dels det etnografiske feltarbejde og dels en særlig opmærksomhed på selve forskningsmøderne, fremfor det kvalitative interview, der kom til at udgøre hovedmetoden for produktionen af empiri.

Feltarbejdet

At studere forældres trivselssamarbejde fordrer en tilgang, der ikke forstår 'kultur' eller 'praksisser' som noget, der foregår et isoleret sted, der er nemt at afgrænse, fx 'på skolen' eller 'i hjemmet'. Derfor måtte jeg anlægge en strategi, hvor jeg fulgte forældrene på tværs af 'sites'. Det føromtalte feltbesøg hos Jeanette og Johnny er et eksempel. Ofte mødtes jeg med forældrene på skolen eller i SFO´en. Her hentede vi barnet og fulgtes hjem, hvor jeg deltog i familiens liv indtil om aftenen, hvor der ind i mellem foregik skolerelaterede arrangementer, som vi så fulgtes til. Somme tider startede feltarbejdet i hjemmet, hvor jeg deltog i forberedelserne til et trivselsarrangement, som vi fulgtes til eller jeg deltog i forberedelserne til en fødselsdagsfest og afviklingen af den eller jeg fulgtes ud med en forælder efter indskolingssamtalen med sundhedsplejersken.

Feltarbejdet inkluderede deltagerobservationer med forskellige grader af deltagelse og også indsamling af forskellige skriftlige materialer, herunder lærernes ugebreve til forældrene, lærerplaner, referater af forældremøder, korrespondancer mellem forældrene på Forældreintra, bamsebøger og policydokumenter.

Observationer

Størstedelen af observationerne fandt sted fra det første forældremøde i klasserne i august 2013 og frem til klassernes julearrangement i december. Empirien blev således produceret i tre kronologisk-parallelle spor.

To af de tre skolesundhedsplejersker afholdt dog først samtale med klassen i januar 2014. Og på den ene skole fik jeg ikke adgang til skole-hjem-samtalernes første runde i efteråret

2013, men løfte om at komme med i foråret 2014. Imidlertid gjorde en pludselig fremrykket ny klasseopdeling på tværs af årgangen, at de oprindeligt planlagte skole-hjem-samtaler aflystes.

Desuden blev legegrupperne på den ene skole først skudt i gang ved årsskiftet, så her deltog jeg også i januar 2014. Yderligere forhindrede det af stormen Bodil d. 5.-7.december forårsagede trafikale kaos mig i at observere min ene klasses indskolingssamtaler hos skolesundhedsplejersken. I stedet fik jeg lov til at observere en række af parallelklassens samtaler ugen efter.

Som uerfaren etnograf, havde jeg en idé om, at jeg skulle producere så megen empiri som muligt, når jeg nu alligevel havde sat hele semestret af til feltarbejdet. Derfor var jeg vældig aktiv i perioden og tog med til alt, hvad forældrene og skolerne foretog sig, ligesom jeg også interviewede skolernes ledere og inklusionspædagoger uden at have en helt klar idé om, hvad materialet kunne brugs til. En skematisk oversigt findes i bilag 4. Som det fremgår af oversigten har jeg været vidt omkring og materialet rummer derfor mange muligheder. De analyser, afhandlingens artikelbidrag består af, bør således betragtes, ikke som en udtømmende analyse, men som mine fokuspunkter i forhold til den problemstilling, der udgør genstandsfeltet.

Systematik

Generelt var det en stor udfordring at operere systematisk under empiriproduktionen. Det føltes jævnligt, som om systematikken obstrueredes, fordi forældre i sagens natur er optagede af forskellige ting, hvorfor de hverdagssamtaler, jeg førte med dem, var meget divergente. Jeanette og Johnny var fx ret optagede af, at de skulle til at anskaffe sig en ny, evt. brugt bil, og om de kunne låne pengene af Johnnys forældre, eller om de skulle i banken:

Johnny synes ikke, det kan betale sig at købe en brugt bil, der er også vedligehold og det er lige før, at det, de sparer i reparation, kan betale afdragene på en ny bil. Det falder naturligt, så jeg spørger til finansieringen: Lånet koster 1100,- pr måned i 7-8 år og det kan de godt lige undvære. "Men det skal heller ikke være dyrere".

Ingeniøren Sebastian fra folkeskolen i København talte derimod mest om sit arbejde, som tog afsæt i det bæredygtige i at købe luksusprodukter fremfor masseproducerede varer: *"Så det er faktisk meget mere bæredygtigt at købe én Porsche i stedet for fire billige Toyota´er".* Og en tredje familie som skulle på jordomrejse i 4 måneder talte i sagens natur mest om vacciner og planlægningen af deres rejse. Også størrelser som afstande mellem skole og hjem, andre søskende, partners arbejde, forældrenes andre planer og daglige gøremål – kort sagt: Familiers forskellige måder at indrette sig på – gjorde feltarbejdet meget ujævnt.

Yderligere faciliterede skolerne forældrenes trivselsarbejde på ret forskellig vis: På én skole hed det en Trivselsgruppe, en anden skole kaldte det for Klasserådet og på den tredje var titlen Trivselsforældre. Et sted organiseredes forældresamarbejdet på tværs af årgangens fire spor, et andet sted på tværs af samtlige årgange. Således var der fx i friskolens 0.klasse ikke et forældreorgan, som mødtes i privat regi, her foregik det på skolen, hvor lederen var til stede og hvor trivselsforældre fra samtlige spor drøftede fremtidige tiltag. Omvendt mødtes 0.klasses-forældrene i Klasserådet på folkeskolen i København i privatregi flere gange, imens Trivselsgruppen på skolens i provinsen både mødtes på skolen med repræsentanter fra de andre spor og i privatregi.

I forlængelse af det var der yderligere ret stor forskel på, hvordan de sociale komsammener arrangeredes: På friskolen var det en uformel søndagsfrokost på en legeplads helt udenom skolens aktører. På folkeskolen i København planlagde man slet ikke et socialt arrangement for selve klassen i forbindelse med skolestarten, fordi begge de tilknyttede fritidshjem afholdt fester, som jeg så deltog i. Og på folkeskolen i provinsen var det eneste sociale klasse-familiearrangement, som trivselsgruppen planlagde, en julekomsammen, der fandt sted på skolen. I modsætning til de to andre skolers sammenskudsgilder, stod trivselsforældrene for forplejningen på provinsskolen.

Men så meget desto mere sigende er det måske, at de empiriske analyser alligevel finder signifikante klassemønstre på tværs af disse vidt forskellige måder at organisere sig på.

Jeg prøvede at fastholde en systematik i forhold til hvilke typer arrangementer, jeg deltog i, så jeg sørgede for at være med til mindst én legegruppe, ét socialt familie-arrangement, ét forældre-trivselsmøde og én fødselsdagsfest i hver skoleklasse. I observationerne hos skolernes sundhedsplejersker og af skole-hjem-samtalerne var det mindre problemfyldt af den simple grund, at disse samtaler generelt foregår efter en fast tilrettelagt struktur.

Abduktivitet

Jeg havde ingen forestillinger om, at jeg kunne operere induktivt ved at se bort fra min teoretiske optagethed af klasse eller fra min teoretisk informerede tilgang til governmentality og *healthisms* logikker eller ved at negligere de andre studier af klasse, skole og forældre, jeg kendte til.

Alligevel mener jeg ikke, at mine observationer er blevet til på en deduktiv måde. For nok kendte jeg til fx Lareaus begreber om hhv. *concerted cultuvation* og *natural growth*, men samtidig havde jeg kun få idéer om, hvordan forældreskab **i Danmark** præges af klasse jf. den stærke lighedsideologi eller middelklassebevidsthed, der siges at dominere. Samtidig var jeg, som nævnt, knap så optaget af de konkrete forældrepraksisser, hvor mine iagtta-

gelser umiddelbart så ud til at bekræfte andres fund. Jeg var mere optaget af de bagvedliggende bestræbelser på at tilføre sig og *displaye* værdi/i. Og af at forstå, hvad det var, der var **på spil** blandt forældrene. Men dette havde først og fremmest – i tråd med Scott, som jeg citerede i afhandlingens introduktion – form som en underligt uklar og diffus **fornemmelse**.

Jeg vil derfor snarere hævde, at jeg har opereret abduktivt, fordi jeg kontinuerligt undervejs i feltarbejdet vekslede mellem at konsultere teorien og den empiri, der var under udformning. Som Wright og Breen peger på, rejses videnskabelige spørgsmål da også med afsæt i teoretiske antagelser, for:

> "This is one of the things which theoretical frameworks do: they help pose questions. Questions are not generated simply by curiosity and imagination encountering the empirical world; they are generated by curiosity and imagination, organized by theoretical assumptions and animated by normative concerns, encountering the empirical world" (Wright & Breen 2005, p.180).

Udover at være opmærksom på de synlige og umiddelbare forskelle på, hvilke fritidsinteresser, madvaner, æstetiske præferencer og værdier – kort sagt: Livsstile – forældrene abonnerede på, enten italesat eller udledt af deres praksisser, så jeg således også efter, hvordan de positionerede sig og efter hvad, der var legitimt og dermed også illegitimt. Jeg bemærkede også de fysiske omgivelser, som fx bolig- og kontorindretning, samt hvad en evt. forplejning bestod af og hvordan den serveredes. I observationerne var jeg desuden både optaget af tale, dvs. hvad der blev sagt hvordan, men også af de forskellige stemninger og kropslige og sociale fremtoninger, herunder samværs- og henvendelsesformer, legitimeringer og de samtaleemner, som kom op. Det betød også, at jeg var opmærksom på bittesmå ting – det, der foregår 'mellem linjerne': Et løftet øjenbryn, en indsmigrende mor, et spørgsmål, der får lov at hænge et splitsekund for længe.

Feltnoter

Jeg påstår ingenlunde, at jeg 'fik alt med', selvom jeg fik øje på mange ting. For:

> "As representations, fieldnote texts are inevitably selective. The ethnographer writes about certain things that seem 'significant', ignoring and hence 'leaving out' other matters that do not seem significant. In this sense, fieldnotes never provide a 'complete' record" (Emerson et al. 2001, p.353)

Udover registreringen af selve den observerede situation, nedfældede jeg også præanalytiske refleksioner, egne følelsesmæssige stemninger og når noget undrede mig. Ved siden af feltnoterne førte jeg en mere overordnet logbog over bl.a. rekrutteringsprocesser, præanalytiske refleksioner og de metodologiske udfordringer, som undervejs opstod. Her

noterede jeg bl.a. hvordan aftaler kom i stand eller ikke kom i stand og de analyseperspektiver, som begyndte at tegne sig både på langs og på tværs af det materiale, som var under udformning.

Dette skel mellem præanalytiske tolkninger, logbog og 'det observerede' kan forekomme paradoksalt, når jeg samtidig betvivler, at feltnoter kan give et udtømmende, objektivt billede af det observerede af den grund, at der er et mig, der observerer, hvilket ikke sker fra sted 'hinsides' subjektivitet.

Sondringen mellem noterne om, hvad der siges og gøres og mine tanker om dette, samt hvordan aftaler kom i stand er da også mest en praktisk foranstaltning og skal ikke forstås som et skel mellem empiri og analyse eller mellem empiri og 'baggrundsstof'. Snarere betragter jeg **alle** nedfældede noter som en del af den producerede empiri (Emerson et al. 2001, p.354), hvilket er på linje med perspektiverne fra den føromtalte antologi om konflikter i kvalitative studier.

Jeg indledte alle feltnoter med et kort rids af vejret og årstiden, tidspunktet på dagen, min tur dertil, samt hvilken type begivenhed, der var tale om og hvordan aftalen var kommet i hus. Dette for at aktivere min hukommelse. Jeg skrev også feltnoter 'rundt om' selve begivenhederne, fx når der hos skolesundhedsplejersken var 'en udeblivelse' og vi i stedet fordrev tiden med snak, eller når alle forældrene havde hentet deres børn og jeg hjalp med den sidste afrydning efter en fødselsdag.

Feltnoterne blev produceret på forskellige måder alt efter min grad af deltagelse: Når der var tale om observationer af formelle og programlagte situationer med en ret fast rollefordeling fx skole-hjem-samtaler eller indskolingssamtaler hos skolesundhedsplejersken, havde jeg en passiv observatørrolle og kunne derfor notere åbent og ganske udførligt i feltdagbogen, hvilket gav mulighed for en ret præcis gengivelse af samtalernes forløb. Disse situationer fandt overvejende sted i dagtimerne og derfor havde jeg som regel mulighed for at skrive noterne ind i word-dokumenter umiddelbart efter.

Når jeg deltog mere aktivt, fx i en børnefødselsdag eller til et socialt arrangement på en af skolerne, skrev jeg stikord ned, når det var muligt. Da disse observationer som regel fandt sted om eftermiddagen, aftenen eller i weekenderne, skrev jeg de mere udførlige feltnoter på computer næstkommende arbejdsdag. For ikke at glemme detaljer, havde jeg i perioden altid en blok ved hånden, så jeg kunne notere, når en erindring dukkede op.

Jf. ræsonnementet om, at feltnoter ikke kan produceres uden et element af tolkning – uden at der er et fortællende 'subjekt' – var jeg optaget af, hvordan jeg kunne tydeliggøre, at det var mit blik, der så og samtidig sikre feltnoterne en vis transparens, så det blev

muligt for andre at følge mine analyser og vurdere deres gyldighed. Mine teoretisk funderede, præanalytiske overvejelser markerede jeg derfor enten med kursiv eller med rød skrift. Og efterhånden fandt jeg en form, hvor jeg i fremstillingen skiftede mellem "stemmerne". Feltnoter fra en begivenhed udfolder sig således typisk som en kombination af:

1) Direkte dialog:
Hanne: "blabla"
Else: "blablabla"
2) Indirekte dialog: *Hun siger, at de må se at skynde sig hjem. Han hører det tilsyneladende ikke.*
Og endelig
3) Rene tolkninger: *Han hygger sig, ler højt af noget, pigen siger, imens han ser kærligt på hende.*

At der er stor forskel på tale- og skriftsprog bliver især tydeligt, når man sidder med sine transskriptioner og præmissen er, at noget sagt skal formidles via skrift. I fremstillingen af empirien i analyserne har jeg redigeret de længere passager; bl.a. har jeg udeladt mange "øh-er", bortredigeret selvafbrydelser hvor de ikke havde betydning for analyserne og klippet teksten sammen til mere flydende passager. Udeladelser af længere passager markeres med "…". I passager, hvor deltagerne taler med stærk dialekt, har jeg desuden og beklageligvis set mig nødsaget til at udviske de særlige sprogtræk; jeg forsøgte i en rum tid at formidle talesprogstrækkene som fx afkortning af endelser eller sammentrækning af ord, men det kunne risikere at virke karikerende.

Alt i alt er det min fornemmelse, at mit materiale, som jeg tidligere har redegjort for, fremstår mere heterogent, end hvis jeg fx havde holdt mig til at producere empiri ved at udføre kvalitative interview med en guide til sikring af systematikken eller hvis jeg havde holdt mig til observationer på et bestemt sted. Heterogeniteten forstærkes også af nogle særlige karakteristika ved feltnoter, nemlig at de i sagens natur er rodede, søgende og afprøvende og ikke struktureret som helstøbte tekstlige narrativer: Snarere end at bestå af et sæt færdige tekster, fremstår mine feltnoter afprøvende og fyldte med analytiske idéer og ansatser. Feltnoter produceres nemlig fra dag til dag og har derfor ikke en sammenhængende indre logik. Samtidig produceres de:

> "on the assumption that not every observation will ultimately be useful for a larger/finished project. As a result, a fieldnote corpus need have little or no overall coherence or consistency; it typically contains bits and pieces of incidents, beginnings and ends of narratives, accounts of chance meetings and rare occurrences, and details of a wide range of unconnected matters" (Emerson et al. 2001, p.353).

Emerson et al peger derfor på, at etnografen typisk håndterer det samlede feltnotekorpus: "as a loose collection of possibly usable materials, much of which will never be incorporated into a finished text" (Emerson et al. 2001, p.353). Det samlede skriftlige materiale, jeg fik produceret, består af følgende:

- Dokumenter fra Forældreintra: 88 sider
- Observationer af indskolingssamtaler[40]: 154 sider[41]
- Observationer af trivselsarbejde: 400 sider
- Transskriberede interviews: 323 sider
- Skole-hjemsamtaler: 50 sider

Det er med få undtagelser feltnoter fra hhv observationer af trivselsarbejdet og indskolingssamtalerne, de analytiske bidrag beskæftiger sig med. Da afhandlingen er artikelbaseret, har jeg således været nødt til at selektere kraftigt i alle de interessante spor og tematikker, materialet rummer. Mange af de iagttagelser om klasse, som jeg har gjort undervejs i analysearbejdet, men som ikke er direkte relateret til problemstillingen, har jeg således måttet efterlade som skitser, analyse-anslag og i arbejdspapirer.

Etik

Den amerikanske kulturteoretiker, Arthur Bochner (Bochner 2000) peger på, at etiske refleksioner må medregnes som en del af kvaliteten ved et kvalitativt studie. Han understreger også vigtigheden af, at ikke bare fakta men også følelser får plads og at et kvalitativt studie bør udstråle troværdighed, ærlighed og sårbarhed hos forfatteren. I det følgende vil jeg bestræbe mig på at leve op til disse fordringer.

Informeret samtykke og anonymisering

Via informationsbrevet (bilag 1) orienterede jeg forældrene om forskningsprojektet i et dagligdags sprog. På den måde sikrede jeg deltagerens informerede samtykke – i hvert fald i formel forstand. Det vender jeg dog tilbage til i afsnittet om analysestrategi, hvor jeg vil redegøre for, hvordan jeg har håndteret det spørgsmål, Thagaard her rejser:

> "Avstanden mellom forskerens tolkninger og informantens selvforståelse reiser spørsmålet om hva informert samtykke egentlig omfatter. Skal informert samtykke også gjelde tolkningen av dataene?" (Thagaard 1998, p.191).

I anonymiseringen af deltagerne har jeg udskiftet stednavne, herunder skolerne og gadenavne, ligesom jeg har valgt ikke at komme nærmere ind på, hvilke kvarterer i København, de to af skolerne ligger i. Jeg har også givet forældrene og deres børn pseudonymer, og ind i mellem, hvor jeg har skønnet det irrelevant for de analytiske pointer, har jeg

[40] og 7 samtaler med elever fra en modtagerklasse
[41] A4, skriftstr. 12, 1,5 linjeafstand.

byttet om på børnenes køn eller givet forældrene en anden beskæftigelse og uddannelsesbaggrund, som jeg vurderer, matcher deres reelle – det kunne fx være pædagog til socialrådgiver.

Fra problem til dilemma

Som jeg har redegjort for, er klasse moralsk ladet. Tidligere beskrev jeg også, hvordan en række interview-studier har fundet, at folk generelt svarer undvigende, når klasse i eksplicit form bringes i spil. Men udover, at denne tabuisering både er et empirisk fund og en metodologisk udfordring, så mener jeg også, at den trækker en række etiske dilemmaer med sig. Når man beskæftiger sig kvalitativt med klasse, fordrer det således i særlig grad, at man overvejer sin forskningsfærd i et etisk lys. Den danske antropolog, Kirsten Hastrup skriver:

> "Feltarbejdet placerer forskeren midt i sit undersøgelsesfelt, hvor han eller hun indgår i relationer med mange forskellige mennesker, magtfulde såvel som magtesløse" (Hastrup 2009, p.7).

Empiri produceres således ved, at forskeren **danner relationer** til deltagerne – måske ligefrem af venskabelig karakter – med et professionelt formål, hvor deltagerne i sidste ende bliver objektiverede (Tjørnhøj-Thomsen & Hansen 2009). Samtidig er et etnografisk feltarbejde også altid en intervention i folks liv, hvor de oftest tvinges til at se på sig selv med fremmede, nye øjne. Implikationerne af det forhold, at deltagerne bliver berørt af forskningen kan man ikke vide eller tage højde for på forhånd (Thagaard 1998, p.20).

Når man arbejder kvalitativt bør man derfor hverken betragte den etiske dimension som en formalitet, der kan klares ved at leve op til standardiserede etiske retningslinjer, som blot et appendiks til projektet eller som et problem, der kan overvindes. Hastrup skriver: "Etik kan ikke blot henvises til et sæt af regler og retningslinjer, men er en integreret del af hele den videnskabelige praksis"(Hastrup 2009, p.7).

Derfor bør man snarere betragte det etiske som et grundvilkår og som en række **dilemmaer**, der uvægerligt vil opstå og som må håndteres undervejs i forskningsprocessen (Brinkmann & Tanggaard 2010a), lige fra tilrettelæggelse af design over produktion af empiri og til analyse og afrapportering. Dette fordrer **etisk refleksivitet** (Tjørnhøj-Thomsen & Hansen 2009). I tråd med Davies' tidligere skitserede ræsonnement om at inkorporere refleksivitet i alle dimensionerne af en forskningsproces, tilføjer jeg således med Tjørnhøj-Thomsen og Hansen disse refleksioner en etisk dimension.

På trods af at jeg sjældent italtesatte klasse, når jeg var i felten, mærkede jeg meget hurtigt, at etiske dilemmaer var præsente, når jeg mødtes med deltagerne. Men også at den etiske dimension ofte filtrede sig sammen med min forskningsinteresse.

I det følgende vil jeg udfolde, hvordan jeg forsøgte at navigere etisk-refleksivt, samtidig med at jeg vil vise, hvordan disse etiske manøvrer også er med til at adressere, hvordan klasseforskelle håndteres og produceres i møder. Det er primært med afsæt i den periode, hvor jeg producerede empiri, men jeg vil også i afsnittet om analyse og repræsentation skildre mine etiske overvejelser i forhold til disse dimensioner af forskningsprocessen.

Tabuiserede forskelle

Som tidligere fremhævet, mener Sayer, at klassetabuet opstår, fordi klasse er noget fundamentalt illegitimt. Det er det fordi klasse uvægerligt rejser spørgsmål om, hvordan vi forstår personers moralske værd, samtidig med at dette – og selve eksistensen af klassebaserede uligheder – strider mod demokratiske idealer og forestillinger om lighed:

> "While we may want to say that class should not be seen as having anything to do with worth, this only makes the existence of class inequalities more troubling…" (Sayer 2005, p.1).

Det er dette prekære paradoks, jeg som kvalitative klasseforsker på én og samme tid både interesserer mig for, og under feltarbejdet jævnligt befandt mig i. Selvom Sayer ikke er optaget af den etiske dimension ved kvalitativ forskning, har jeg således fundet hans ræsonnementer frugtbare i mine forsøg på at forklare de etiske kvababbelser, jeg jævnligt oplevede og forstå dem som en del af måde, hvorpå klasses spørgsmål om moralsk værd får betydning. Da Faber i 2009 modtog årets KRAKA-pris, sagde hun i sin takketale bl.a., at "klasse er inficeret. Inficeret med forlegenhed og skam; forlegenheden over at være 'en af de privilegerede' eller skammen over ikke at være det" (Faber 2009).

Undervejs i feltarbejdet oplevede jeg jævnligt, hvordan klasse produceredes som forlegenhed. Fx da jeg i slutningen af mit feltbesøg hos Jeanette og Johnny ville ringe efter en vogn, men Jeanette insisterede på at køre mig ind på togstationen i Dalborg, selvom det var sent på eftermiddagen og hun også skulle lave aftensmad og køre den ældste til fodbold. Efter lidt høflig-obligatorisk ordudveksling a la: "Nej, det skal du ikke tænke på" og "Jow, det er da ingenting med den lille tur" takkede jeg ja, fordi det virkede som en oplagt mulighed for at få Jeanette lidt på tomandshånd.

"Godt: Så sparer du da de penge!" afsluttede Jeanette vores dialog. Forlegenheden samlede sig som en mørk fornemmelse. Ikke bare fordi taxakørslen ude på landet, hvor det var yderst sparsomt med offentlig transport, blev betragtet som en del af udgifterne, forbundet med feltarbejdet, hvorfor jeg ville få refunderet beløbet af min arbejdsplads. Men også fordi jeg blev konfronteret med en tilværelse, hvor 200 – 300,- til en taxatur var at regne for en betragtelig ekstraudgift. Og sidst men ikke mindst fordi jeg takkede ja til hjælp af egennyttige, forskningsstrategiske hensyn, fra en mor, der i forvejen var hårdt spændt for.

Også under mit feltbesøg hos Celine og hendes familie oplevede jeg, hvordan klasseforskelle bragte mig i vildrede. Fx i forbindelse med denne snak om vinterovertøj til børnene:

Hun fortæller noget om den lilles flyverdragt og lynlåsen, der var i stykker "og så er det altså lige lovlig koldt". Jeg fortæller, at jeg lige i går var nede for at købe en elefanthue til min egen lille. Hun siger, at jeg skulle være taget i Bilka, der kan man i øjeblikket få huer "til ingen penge". Jeg siger, at det ikke er så nemt at komme til en Bilka fra Vesterbro, så jeg tog bare den lokale børnetøjsbutik. Imens tænker jeg, hvad det er, der afholder mig fra at klæde mine børn i 'tøj til ingen penge' fra Bilka... "Og betalte en formue!?" siger hun og spærrer øjnene op. Jeg trækker lidt på det, fordi jeg kommer i akut tvivl om, hvad "en formue" er? Er det 250,- for en vinterhue fra et totalt smart børnebrand? Men jeg ender med at bekræfte, at huen var dyr og tilføjer så, som en slags legitimerende forklaring, at den jo osse er af uld.

Blandt de kortuddannede med relativt lave indtægter og dertilhørende andre prioriteter, oplevede jeg således jævnligt det dilemma, Sayer her formulerer, som en særlig **etisk** udfordring:

> "on the one hand, to attempt to ignore the fact that someone has little economic or cultural capital can be highly insensitive; on the other, to acknowledge their lack of such capital can seem patronising, as reinforcing ("rubbing it in") rather than countering inequality..." (Sayer 2005, p.172).

Senere, efter endt feltarbejde, blev jeg opmærksom på den amerikanske antologi (Lareau & Conley 2008), jeg flere gange har nævnt, hvori Lamont argumenterer for at brede klasse-agendaen ud og begynde at adressere de spørgsmål, der hidtil ikke har været rejst. I en note tilføjes det yderligere, at Lamont, som eksempler på disse nye spørgsmål, nævner:

> "How people think of themselves as advantaged or penalized; the relationship they have with this self-concept – shame, pride, guilt, etc.; how class differences are negotiated at the micro level, including the work we do to help people of other groups save face and feel comfortable across the class divide" (Lareau & Conley 2008, p.17).

Lamont opfordrer således til, at klasseforskere, der studerer klasserelationer på mikroniveau, også bør interessere sig for, hvordan folk i al almindelighed bestræber sig på at hjælpe hinanden med at føle sig tilpas på tværs af klasseskel. Min pointe er her en tilføjelse om, at disse manøvrer endvidere bør betragtes i et etisk, såvel som et metodologisk perspektiv, fordi de også involverer forskerens ageren i felten.

For set i det lys, kan min bekræftelse overfor Celine af, at huen var dyr, betragtes som en bestræbelse på at undgå at konfrontere Celine med, at det, der er 'en formue' for hende, ikke nødvendigvis er dét for alle. Det børnetøj, der sælges i små, smarte *innercity* børnetøjbutikker **er** væsentligt dyrere end Bilkas, så en afvisning af Celines udsagn om, at huen var dyr, ville derfor netop markere forskellene mellem os. Dermed rummer det etiske

hensyn, jeg intuitivt forsøger at tage overfor Celine, også en analytisk pointe om, hvordan man som relativt privilegeret kan hjælpe andre til at føle sig komfortable på tværs af klasseskel.

Hvor de to ovenstående eksempler hovedsageligt adresserer økonomiske skel – klasse som fordelingsstruktur jf. Faber et al.s fem fremtrædelsesformer – drejer det følgende feltnote-uddrag fra mit besøg hos Johnny og Jeanette sig mere om forskelle på et mere subtilt niveau, nemlig klasse som dominansstruktur og som bevidsthed: Mandatet til at dømme.

Familien har lige anskaffet sig en yndig hundehvalp, Malte. Moren siger "han" om hvalpen, jeg siger "den". Under rundvisningen i deres have forklarer moren mig, at Malte ikke har forstået, at han ikke må løbe ind og grave i hendes staudebed. Uheldigvis tager jeg fejl af navnene (jeg er ikke så vant til at omtale dyr som kønnede) idet hendes ene dreng hedder Mattias og jeg siger derfor muntert: "Nå? Ved Mattias ikke, at det er forbudt at rende og grave dine smukke blomster op?!" Jeg fornemmer, at Jeanette holder vejret og jeg opdager min fejl. Tænk hvis hun nu tror, at jeg tænker, at hun ikke har opdraget sin dreng ordentligt! Jeg prøver desperat at redde situationen ved at sætte mig på hug, kalde hvalpen til mig og spørge den med høj stemme, om den da ikke ved dét. Jeg siger også til den: "Det skal du nok få lært!" Oppe ved huset igen roser jeg hendes krukker med smukke blomster i, jeg siger, at hun har grønne fingre og komplimenterer de sirlige grusstier omkring huset. Jeg siger også spøgefuldt, at jeg lidt misundelig på hende, fordi hun har sådan en vidunderlig have og villa, for "Det savner man godt nok, når man bor i en lejlighed inde i København".

Hverken Jeanette eller jeg føler os komfortable nok til at italesætte min fejl og snakke om situationen i et metaperspektiv. I stedet for at sige til mig, at det naturligvis er hundehvalpen, ikke sønnen, der graver bedet op, holder Jeanette vejret, som om hun har fået en ildevarslende besked – et hint om den monitorerende forskers dom over hendes forældreevner? Og i stedet for at sige til hende, at jeg bare har forvekslet navnet på sønnen og hvalpen, forsøger jeg at redde situationen ved at tale til hunden og på den måde formidle min navneforveksling til moren via dén.

Med Lamonts pointe om hvordan folk fra forskellige klasser hjælper hinanden med at føle sig tilpasse på tværs af skellene, er det interessante, at jeg bagefter roser hendes have i endog meget positive vendinger, ligesom for at slå **helt** fast, at jeg synes, hun er en respektabel mor. Når jeg yderligere udpeger noget, hun har og jeg ikke har, kan det tolkes som et forsøg på at bringe balance i tingene: Nok har jeg som forsker et institutionaliseret mandat til at dømme dig, men du har til gengæld en vidunderlig have og et dejligt hus.

Jeg oplevede således spørgsmålet om en etisk forsvarlig adfærd som noget særligt præsent undervejs i empiri-produktionen, samtidig med at jeg især i de retrospektive overvejelser og teorikonsultationer fandt ud af, at de etiske kvababbelser også siger noget interessant

om, hvordan klasserelationer forhandles på mikro-niveau bl.a. via den måde, hvorpå man ofte intuitivt hjælper hinanden med at føle sig komfortabel på tværs af klasseskel.

Det er nok også i dette lys, man bør forstå, at jeg, trods min interesse for konflikt, modstand og disharmoni, ikke følte mig berettiget til at eksperimentere med klasse undervejs i feltarbejdet, fx ved, med Myongs ord, at lægge meget tydelige subjektiveringspor ud, eller ved at bryde klasse-tabuet eller stille meget direkte spørgsmål til deltagernes økonomiske formående.

Indhentning af oplysninger til klassificering af deltagerne

I forlængelse af ovenstående havde jeg mange overvejelser om, hvordan jeg kunne fremskaffe oplysninger om deltagernes økonomiske forhold. Generelt var det ikke blot vanskeligt, men decideret umuligt at komme tæt på deltagernes privatøkonomier undervejs i mit feltarbejde. Jeg kunne sagtens få indlagt spørgsmålet: "Hvad er det nu, du laver?" og dermed nogenlunde få greb om uddannelse og beskæftigelse – folk svarede da også beredvilligt på det spørgsmål. Men at følge op med et: "Hvad tjener du så i grunden på det?" fremstod ikke som en mulighed. Ej heller faldt det nogensinde naturligt at spørge: "Nå, hvad har I så ellers af fast ejendom?" eller: "Hvor meget gæld/friværdi har du egentlig i lejligheden?"

Min intuitive fornemmelse af disse spørgsmål som højst upassende i en hverdagssamtale adresserer Sayers pointer om klasses illegitimitet og det implicerede spørgsmål om moralsk værd. Jeg frygtede således både, at spørgsmålene ville forulempe deltagerne og at de derfor fremover ville nægte mig yderligere adgang.

Her kan man sige, at det etnografiske feltarbejde, som baserer sig på etableringen af relationer til deltagerne, kom til kort. For havde jeg valgt at lave meget formaliserede interviews, ville det måske have været en del nemmere at runde af med et par fakta-spørgsmål om deltagernes klasseposition, herunder økonomiske forhold. Jeg mener imidlertid, at netop umuligheden af at stille disse spørgsmål siger noget interessant om, hvordan klasse **bliver** tabuiseret **i kraft** af de relationer, vi indgår i: Gilliam og Gulløv peger, som tidligere nævnt, yderligere på den skandinaviske særegenhed, at sociale forskelle ikke anerkendes åbent, men i stedet for præger hverdagslivet på mere subtile og indforståede måder (Gilliam & Gulløv 2012). Og Prier og Faber, som analyserer klassede diskurser i forbindelse med Ålborgs forsøg på at skifte image fra arbejderklasse-industriby til middelklasset vidensmetropol, mener desuden, at beskedenhed og antisnobberi er centrale værdier i Skandinavien (Prieur & Faber 2013). Også norske Jarness adresserer den stærke lighedsideologi, når han med reference til Gullestads studier, peger på, at "The typical Norwegian code of conduct thus demands a person be self-effacing, not boastful, not forthcoming; in short, not 'blowing one's own trumpet'" (Jarness 2013, p.67).

Set i det lys kan de kvababbelser, jeg oplevede, tolkes som udtryk for, at spørgsmål om deltagernes pengesager ville frarøve os muligheden for at betragte os som og for at positionere os som 'lige' i de relationerne, der skabtes i feltarbejdet. Jeg mener derfor, at spørgsmålene netop var umulige, fordi de **ikke** virkede befordrende for folks tilpashed på tværs af klasseskel, jf. Lamonts ræsonnement. Snarere tværtimod: De ville virke som en blotlæggelse af den tabuiserede **ulighed.**

Jeg forsøgte i en rum med gisninger. Fx kunne jeg ræsonnere mig frem til, at Celine ikke var velhavende, når det var hendes mand og svigerfar, som i fritiden gik og renoverede familiens nykøbte parcelhus fra 1970´erne, hvor det bl.a. regnede ind gennem taget i soveværelset, og hvor børnenes værelser endnu var uden døre og dørkarme. Jeg kunne også regne ud, at Stephanie nok ikke betalte topskat, når hun med tilfreds mine beskrev, hvordan hun var så heldig at komme med på afbud, på den personaletur, hendes arbejdsplads ellers havde arrangeret for nogle ansatte "højere oppe", hvor de skulle fælde juletræer, som så var firmajulegaven. I Stephanies fremstilling var den centrale pointe, at hun havde fået årets juletræ i hus ganske gratis, om end togturen hjem alene med det store træ havde voldt hende visse besværligheder.

Mere vanskeligt var det at udlede, hvor mange penge, fx Marianne, akademiker og leder i en større, privat virksomhed, havde, når hun lattermildt slog fast, at "dét hænger vi os altså ikke i!" under et socialt arrangement på fritidshjemmet, hvor jeg ville give hende en tyver med i baren for en sodavand, som Marianne så insisterede på at give.

I det hele taget var billedet af de forskellige forældres økonomiske forhold noget uklart og jeg måtte erkende, at det var utilstrækkeligt med de uensartede oplysninger, jeg kunne udlede fra hverdagssamtaler om dette eller hint. Det stod således klart for mig, at jeg måtte gå mere systematisk til værks for at få fremskaffet et reelt indtryk af deltagernes økonomiske forhold. Løsningen blev, at jeg udarbejdede et skema, som jeg pr mail sendte ud til alle i alle tre forældregrupper, da mit feltarbejde var afsluttet (se bilag 2). Her takkede jeg indledningsvist for deres deltagelse, og så fik jeg puttet de svære spørgsmål om indtægter ind i mellem nogle lidt nemmere omkring fritidsinteresser, sommerferieplaner og barnets første halve år på skolen. Jeg fik på den måde også anledning til at spørge ind til deres forældres uddannelse og beskæftigelse og til deres boligform.

Alligevel tegner mine oplysninger ikke et præcist billede af deltagernes samlede økonomiske situationer, idet mine oplysninger er begrænset til at omfatte deres lønindtægt. Som en far skrev i sin besvarelse:

Synes måske der er andre parametre der er relevante end indkomst, fx arv, friværdi eller hvis du er håndværker, at du kan hjælpe andre og selv få billig hjælp til at sætte dit hus istand. Vi købte vores første ejerbolig på det gale tidspunk og er nu meget teknisk insolvente,... + vi må have håndværkere på,

når der skal laves noget på et slidt hus fra 60'erne. Det kan være meget dyrt fx at få skiftet tag eller køkken.

Det er en vigtig pointe og mit materiale kan således kritiseres for, at jeg kun tilnærmelsesvist kan sige noget om, hvordan deltagernes økonomiske råderum spiller ind på deres forældreskabspraksisser. Imidlertid opererer jeg, som redegjort for, med et klassebegreb, hvor økonomi ikke spiller dén centrale rolle, fordi også andre kapitalformer må inddrages som klassekonstituerende. Set i det lys er det således ikke afgørende med et nøjagtigt, udtømmende billede af, hvordan deltagernes økonomiske forhold tegner sig.

Jeg forventede ikke at høre fra samtlige forældre, men blev alligevel overrasket over, hvor få, der svarede. Efter et par uger rykkede jeg de forældre, jeg havde været tættest på med en særlig tak for deres hjælpsomhed. De fleste svarede i de efterfølgende uger imens enkelte måtte have endnu en mail. På den måde lykkedes det mig på en systematisk måde at fremskaffe oplysningerne om deltagerens lønindtægt.

I besvarelserne af skemaet, er der desuden en række andre interessante iagttagelser at gøre sig i forhold til, hvordan deltagerne håndterer spørgsmålet om penge. Mit spørgsmål til dem lød:

”Hvad tjener du sådan cirka om året før skat:
Og din eventuelle partner:”

Til det svarer føromtalte Marianne med rødt på følgende måde:

> ”Marianne: 660.000 kr. (dette er eksl. pension og andre goder. 660.000 er grundløn). Jesper: 770.000 kr. (dette er eksl. pension og andre goder. 770.000 er grundløn)”

Her, i ForældreIntras intime rum er der tilsyneladende ingen forlegenhed over de ret pæne indtægter, Marianne og hendes mand erholder. Tværtimod fornemmes en hvis stolthed. Denne kommer til udtryk både i understregningen af, at dette blot er grundlønnen, af at de også har såvel pensionsopsparing som ”andre goder” **og** i gentagelsen af disse oplysninger, samt af beløbene. Stoltheden over at tjene mange penge kan også tolkes i den førnævnte bemærkning om, at familien ”altså ikke hænger sig” i småting som en tyver til en sodavand. Umiddelbart strider det i mod pointen om den skandinaviske lighedsideologi, men som jeg flere gange har antydet, er denne måske under pres. Set i lyset af de neoliberale, kompetitive og (klasse-)aspirerende subjektiveringsformer, giver det således god mening, at Marianne er mere stolt af end forlegen over sin karrieremæssige succes, fordi denne netop trækker med sig et særlig moralsk værd, knyttet til Mariannes ’personlighed’.

For Liv forholder det sig anderledes: Liv er socialrådgiver og arbejder som sådan. Hendes mand er akademiker og er ansat som konsulent i staten. Umiddelbart ville jeg dermed forvente, at Livs mand har en højere indtægt end Liv. Imidlertid formulerer Liv svaret således: "ca. 400.000 kr. Og din eventuelle partner: ca. 400.000 kr". Hvis Liv tages på ordet synes det både at være en usædvanlig lav indtægt for en akademiker med konsulentvirke i staten og omvendt en usædvanlig høj indtægt for en kommunalt ansat socialrådgiver.[42] Et tilsvarende fænomen gør sig også gældende for Sus og Peter, hvor Sus, der arbejder som handikaphjælper, imens hendes mand er programmør, skriver: "Tilsammen 7-800.000".

Kan det måske tænkes, at disse svar er 'strategisk upræcise' og måske rundet lidt op og ned? Jeg rejser ikke spørgsmålet fordi jeg vil udpege deltagerne, som nogle, der 'lyver'. For mig at se, er det interessante snarere at overveje, om det er tabuiseringen af klasseforskelle, her knyttet til køn, som gør det nødvendigt at nivellere eventuelle indkomstforskelle helt ind i intimsfæren? Er der en forlegenhed at spore i disse kvinders svar? En skam over ikke at være lige stillede lønmæssigt? En følelse af moralsk uværdighed? Måske vidner disse upræcise svar på spørgsmålet om indtægt om, hvordan de økonomiske forskelles illegitimitet sætter sig igennem på mikro-niveau og mellem kønnene; i hvert fald for de, der befinder sig i midten af middelklassen. For Marianne i den øvre middelklasse har det tilsyneladende mindre betydning, at hendes mand tjener 110.000,- mere p.a. end hende selv.

Klassificeringen

Faber opererer med en pragmatisk kategorisering af sine informanter i to grupper efter uddannelse, arbejde og indkomst: "Gruppen af kvinder, der kan placeres i arbejderklassen eller den lavere middelklasse" og "Gruppen af kvinder, der kan placeres i middelklassen eller den øvre middelklasse"(Faber 2008, p.59). Førstnævnte gruppe tæller bl.a. ufaglærte og faglærte, samt kortuddannede, der typisk er ansat i lavtlønnede jobs, fx rengøringsassistent, so-su-medarbejder eller butiksassistent. Sidstnævnte gruppe tæller bl.a. de med lange og mellemlange uddannelser og relativt velbetalte jobs, fx folkeskole-, gymnasie- eller universitetslærere.

[42] I følge krifas lønberegner kan en 30 årig, kommunalt ansat socialrådgiver med en mellemlang uddannelsesbaggrund og 5 års erfaring forvente at få kr. 30.109,00 mdl., svarende til 360.000,- pa. https://www.krifa.dk/fs/loen.aspx (sidst besøgt 19. september 2016).

Som belæg for denne klassificering henviser Faber til Lareaus ræsonnement om, at: "en pragmatisk og 'grov' klasseinddeling er nødvendig, da et intensivt studie ikke kan gennemføres med et finmasket klasseskema", fordi forældrepraksis "altid indgår i en stadig kamp om magt og kulturelt hegemoni" (Faber 2008, p.60).

I store træk kan jeg tilslutte mig disse ræsonnementer om fordelene ved en grov kategorisering. Alligevel vil jeg klassificere mine deltagere en smule anderledes og en tand mere detaljeret, nemlig i **tre** kategorier. Undervejs i feltarbejdet og de analytiske processer, fandt jeg således både en række ligheder på tværs af Fabers skel mellem "nedre middelklasse" og "middelklasse" og en række forskelle i det, Faber kategoriserer som "middelklassen eller den øvre middelklasse".

Disse iagttagelser betyder, at jeg i mit studie har fundet det nødvendigt at supplere de to kategorier med en middelklasse-gruppe i midten. Kategorien "øvre middelklasse" er således forbeholdt akademikere med længerevarende universitetsuddannelser, hvorimod middelklasse-gruppen tæller folk med mellemlange uddannelser typisk fra professionshøjskolerne.

En tilsvarende tre-delt klassificering finder jeg hos amerikanske Margaret Nelson, der under titlen *Parenting out of control. Anxious parents in Uncertain Times* i 2010 interviewer forældre om deres forældrepraksisser. Nelson opererer her med tre grupperinger, hvor pointen er, at en "professional middle-class" skiller sig ud fra både middelklasse og arbejderklasse-forældrepraksisser.

Nelson beskriver sin klasseinddeling som først og fremmest værende efter **uddannelse**. Det er både fordi uddannelse i stor udstrækning danner udgangspunkt for, hvilke beskæftigelsesmuligheder, man har og i forlængelse af det også hvilken indkomst, man kan opnå og samtidig – som Bourdieu peger på – har betydning for, hvilke værdier og livsstile, man abonnerer på og hvem, man omgås (Nelson 2010, p.4). Nelson definerer således en: ""Professional middle class" as people with educational credentials beyond a bachelor´s degree" (Nelson 2010, p.5) og nævner som eksempler på beskæftigelse: En gymnasielærer, en advokat og én med en ph.d.-grad. Denne gruppe kalder jeg akademikere eller øvre/privilegerede middelklasse[43] og den tæller bl.a. en række konsulenter ansat enten i det private eller offentlige, et par ingeniører, en kommunikationsuddannet og en højt placeret leder.

[43] I artiklerne, der er publiceret på engelsk og dermed rettet mod et internationalt publikum har jeg, efter drøftelse med min sprogrevisor, valgt at kalde mødre indenfor denne gruppe for "privileged middle-class mothers". Det er der to grunde til: 1) "Akademiker" i USA bruges som en mere snæver betegnelse for folk, ansat i universitetsverdenen. 2) I UK ville man, jf. samfundets kraftige stratificering, formentlig ikke godtage, at "upper middle class" anvendtes om folk, blot fordi de har en lang, videregående uddannelse.

Middelklassen definerer Nielsen som havende en bachelorgrad eller tilsvarende. Hun nævner bl.a. en politibetjent og en skolelærer. Derfor er det rimeligt[44] at sidestille den amerikanske bachelorgrad med de uddannelser, fx professionshøjskolerne udbyder, herunder bl.a. fysioterapeut, pædagog, datamatiker, folkeskolelærer, socialpædagog.

Arbejderklassen defineres hos Nelson som de, der ikke har, hvad der svarer til en bachelorgrad, men fx en associate´s degree[45]. Nelson eksemplificerer med en metalarbejder, en pædagogmedhjælper, en hjemmegående husmor. Til denne kategori hører således de med ingen eller med korte, erhvervsrettede uddannelser: So-su-assistent, kontorassistent, gartnerimedarbejder, butiksassistent. Jeg kalder gruppen for lavt positionerede eller nedre middelklasse.

Tidligere nævnte Aarseth interesserer sig for horisontale skel i den norske (øvre) middelklasse, hvor hun sondrer mellem en økonomisk og en kulturel middelklasse (Aarseth 2014). Også Reay et. al, der interesserer sig for "middelklasseidentitetens heterogenitet" (Reay et al. 2011, p.11), dog i UK, opererer i deres interviewstudie med såvel horisontale som geografiske forskelle (Reay et al. 2011, pp.15–17). I dette projekt er det dog hovedsageligt de *vertikale* forskelle, jeg har fået øje på og derfor mener jeg ikke at have empirisk belæg for yderligere klassificeringer – også jf. Fabers og Lareaus ræsonnementer om, at en for fintmasket klasseinddeling kan være uhensigtsmæssig.

Som det fremgår af bilag 3A-C viste der sig at være et vist sammenfald mellem skole og en majoritets-socialklasse i forhold til de forældre, jeg kom i kontakt med. Således var der på folkeskolen i provinsen fire kortuddannede, én mellemlangt uddannet og én akademiker, imens der på folkeskolen i København var fem akademikere, én mellemlangt uddannet og to kortuddannede. På friskolen i København var der seks med mellemlange uddannelser, to akademikere og ingen med en kort uddannelse.[46]

Dette sammenfald mellem uddannelsesniveau blandt de forældre, jeg rekrutterede/som rekrutterede mig og skolerne kan dog næppe siges at være repræsentativt for skolernes

---

[44] I 2001 fik disse uddannelser da også netop status som en bachelorgrad for at fremme internationaliseringen af det danske uddannelsessystem. https://studenterguiden.dk/uddannelser/Professionsbachelorer/18 Sidst besøgt d. 23.september 2016

[45] I USA kategoriserer man ikke kun universiteterne efter om de er offentlige eller private, men også efter om de er toårige eller fireårige universiteter. Toårige universiteter er ofte offentlige og en del billigere end fireårige universiteter. Derudover er undervisningen ofte kun på halv tid, da mange af de studerende arbejder ved siden af. På et toårigt universitet kan man opnå en "associate degree". Kilde: https://dsabroad.dk/radgivning/landeguides/usa/ Sidst besøgt d. 14.marts 2016.

[46] Herudover var der en række forældre, jeg kun perifert havde kontakt med. Disse fordeler sig som følger: Folkeskole i provinsen: Yderligere tre kortuddannede og en akademiker. Folkeskole København: Yderligere to akademikere og en med mellemlang uddannelse. Friskole København: Yderligere to akademikere (den ene ansat som folkeskolelærer) og en mellemlangt uddannet.

samlede forældremasse. Når jeg ser på Ugebrevet A4s[47] kortlægning af danske skoler fordelt på gennemsnitlige årsindkomst pr husstand, er det provinsskolen, der ligger højst med nogle få tusinde kroner under landsgennemsnittet. Lavest ligger friskolen i København, hvor beløbet er ca. 155.000 kr. lavere end landsgennemsnittet. Og endelig, lige over denne ligger folkeskolen i København med ca. 128.000 færre kroner pr husstand end landsgennemsnittet. Jeg mener derfor ikke, at jeg har belæg for at sige noget af generel karakter om de tre skoler ud fra den klassificering af mine deltagere, som jeg her har redegjort for. Men jeg mener heller ikke, at fordelingen af de tre skoler efter gennemsnitlig husstandsindkomst underminerer mine fund. For faktisk var der ganske stor variation i forældregrupperne; fx fandt jeg både den familie med højest og lavest indtægt i samme skoleklasse, nemlig Mariannes familie med ét barn og en samlet indtægt på 1.430.000 kr. og Magdas familie, med Magda som eneforsørger til tre børn og en indtægt på 285.000 kr. (se bilag 3B) på folkeskolen i København.

Analyseovervejelser

Etiske refleksioner I: Rækkevidden af informeret samtykke

Som nævnt rejser Thagaard spørgsmålet om, hvorvidt informeret samtykke også bør gælde forskerens analyser af den producerede empiri. For hvad nu, hvis der er stor forskel på forskerens tolkninger og deltagernes selvforståelse?

Jeg har flere gange understreget, at det står klart for mig, at klasse ikke i eksplicit-eret form er noget hverken deltagerne i dette forskningsprojekt eller folk i al almindelighed knytter deres praksisser eller selvforståelser sammen med. Når jeg alligevel insisterer på at anvende et klassebegreb i analyserne, bliver det således relevant, at jeg forholder mig til spørgsmålet om rækkevidden af det informerede samtykke, jeg indhentede på de tre skolers første forældremøder.

Thagaard nævner en løsning, hvor forskeren arbejder sammen med deltagerne om at tolke materialet. Denne tilgang skal sikre, at deltagerne ikke oplever sig krænkede af forskerens analyser. Thagaard refererer dog også til et studie, hvor Gullestad viser, hvordan hendes deltagere havde oplevet det problematisk at blive konfronteret med hendes tolkninger. De havde simpelthen vanskeligt ved at acceptere Gullestads udlægning af deres situation. Forsøget på at løse ét etisk dilemma, fødte dermed et nyt (Thagaard 1998, p.190).

[47] http://www.ugebreveta4.dk/skoler-er-delt-op-paa-rige-og-fattige-foraeldre_14169.aspx sidst besøgt d. 12. september 2016

I mit projekt er det yderligere en udfordring, at klasse er så moralsk inficeret og grundlæggende betragtes som noget illegitimt. Ikke mindst i forhold til skole-forældrefeltet, hvor begreber som inklusion, samarbejde og trivsel stadig og på trods af de skitserede forandringer udgør centrale værdier i feltets egne etiske standarter.

Mit etiske dilemma består her i, at jeg på den ene side gerne vil sikre, at deltagerne føler sig loyalt repræsenterede og ikke oplever sig krænkede, samtidig med at jeg på den anden side også må tage hensyn til den videnskabelige ambition om at se og formulere "uerkendte sammenhænge i det sociale felt, der, som Hastrup påpeger, "hverken kan ses eller bevises, men må sandsynliggøres teoretisk""(Tjørnhøj-Thomsen & Hansen 2009, p.238).

Det er disse "uerkendte sammenhænge", jeg ønsker at fremanalysere med klassebegrebet. Fremfor at involvere deltagerne i mine teoretiske analyser har jeg derfor fundet det mere hensigtsmæssigt, at jeg som forsker påtager mig det fulde ansvar for de analyser, afhandlingen præsenterer, sådan som Thagaard da også foreslår i de tilfælde, hvor projektet "har et siktemål som går ut over de enkelte informanters selvforståelse"(Thagaard 1998, p.190).

Desuden bør et kvalitativt forskningsprojekt generelt være en fleksibel og åben proces, hvor forskeren ikke på forhånd ved præcis hvordan empirien vil forme sig, hvilke perspektiver, der kan vise sig relevante eller hvad analysen vil føre til. Dette komplicerer yderligere spørgsmålet om informeret samtykke. Sundhedsantropologerne Tina Tjørnhøj-Thomsen og Helle Ploug Hansen argumenterer derfor for, at vi forstår spørgsmålet om informeret samtykke som noget processuelt:

> "I feltarbejdet er samtykke derfor ikke en én gang for alle-hændelse, men en kontinuert proces, der er kendetegnet ved forhandling, udvekslinger og gensidig læring. Det nødvendige etiske arbejde må tilpasse sig dette vilkår, og derfor kan etikken ikke overstås som en engangsinformation eller –tilladelse, men er på spil i hele feltarbejdsprocessen…" (Tjørnhøj-Thomsen & Hansen 2009, pp.228–229).

Set i dette lys kan mine problemer med at få spurgt til deltagernes privatøkonomiske forhold også tolkes som en intuitiv bekymring for, om det informerede samtykke i så fald ville blive ophævet.

Etiske refleksioner II: Bruddet med feltet

Endvidere er det vigtigt at undgå det, Hastrup iflg. Tjørnhøj-Thomsen og Ploug Hansen betegner som "ontologisering". Ontologisering er, når et teoretisk perspektiv – et epistemologisk forhold – bliver transformeret til et ontologisk forhold, "en ting i verden"

(Tjørnhøj-Thomsen & Hansen 2009, p.239). Problemet er således, hvis "*det*, forskeren forstår *med*, bliver et forhold i den virkelige verden og tilskrives en selvstændig eksistens" (Tjørnhøj-Thomsen & Hansen 2009, p.239, kursivering i original).

Set i det lys er det således vigtigt, at jeg får understreget: Klasse er ikke en **egenskab** ved deltagerne i projektet. Det er et greb, hvormed jeg analyserer de måder, hvorpå forældrene navigerer i terrænet. Bourdieu mener da også, at "De teoretiske klasser eksisterer ene og alene som fiktive grupperinger *på papiret* og er resultatet af en intellektuel beslutning hos forskeren" (Bourdieu 1997, p.26, kursivering i original). Som jeg nævnte indledningsvist, deler jeg opfattelsen af, at klasserne ikke eksisterer som en eller flere faktisk eksisterende, afgrænsede grupper, der selv identificerer sig som sociale klasser. Det står også klart for mig, at deltagerne i mit feltarbejde – og folk i al almindelighed – sjældent opfatter sig selv eller deres praksisser som noget, der har med klasse at gøre.

Når jeg insisterer på, at klasse ikke skal forstås som en egenskab ved deltagerne, men et analytisk perspektiv, forsøger jeg at adressere processen fra involvering til viden, altså det forhold, at forskeren "både skal involvere sig med og objektivere de mennesker, der bebor forskningsfeltet" (Tjørnhøj-Thomsen & Hansen 2009, p.223).

Tjørnhøj-Thomsen og Ploug Hansen mener således, at de forskningsetiske dilemmaer er forankret i det epistemologiske grundvilkår, at "antropologer skaber viden ved på den ene side at involvere sig med de mennesker, der er en del af deres genstandsfelt, og på den anden side objektivere dem" (Tjørnhøj-Thomsen & Hansen 2009, p.242).

Når feltarbejdet er slut og forskeren trækker sig tilbage på sit kontor, skifter relationerne nemlig karakter, fordi det analytiske arbejde fordrer en distance til felten: "Distanceringen beror på et opmærksomhedsskift…Målet er at formulere nye og sammenhængende forståelser af fænomenet"(Tjørnhøj-Thomsen & Hansen 2009, p.233).

Tjørnhøj-Thomsen og Ploug Hansen henviser i den forbindelse til Gammeltoft, der foreslår: "at folk både skal og ikke skal tages på deres egne ord". Heri er impliceret en dobbelt-etisk fordring om både en "loyal repræsentation" og en "illoyal overskridelse". For: "overskridelse af deltagernes forståelser, erfaringer og praksisser er netop, hvad det teoretiske og analytiske arbejde handler om"(Tjørnhøj-Thomsen & Hansen 2009, p.234).

Dette brud med feltet medfører også, at jeg må beskære det empiriske materiale via en abstraktionsproces, der forudsætter en omskrivning til videnskabeligt sprog. Deltagerne går her fra at være mennesker 'af kød og blod' til at optræde som 'skriftlige figurer'. Således vil mine videnskabelige tolkninger og analyser efter al sandsynlighed divergere fra deltagernes opfattelser og selvforståelser (Tjørnhøj-Thomsen & Hansen 2009, p.233).

Når deltagerne transformeres til 'skriftlige figurer', bliver endvidere spørgsmålet om repræsentation centralt.

Etiske refleksioner III: Repræsentation

De analytiske perspektiver, forskeren bringer i spil, er nemlig uadskillelige fra spørgsmålet om repræsentation. Analysearbejdet er præget af en skriftlighed, der har et "vidensprodukt som mål og et særligt publikum som målgruppe" (Tjørnhøj-Thomsen & Hansen 2009, p.233). Ikke mindst hvad angår klasse jf. dets historik, må repræsentation således betragtes som et centralt etisk anliggende og i det følgende vil jeg derfor reflektere over en række problematikker, der knytter sig til repræsentation.

I en sociologisk kontekst drøfter Prieur og Faber netop, hvordan forskere ofte glemmer, at de også selv tilhører en bestemt klasse; denne samfundsgruppe karakteriseres således ofte i forskningen i positive vendinger. De skriver: "We sociologists are also good at inventing categories, and also good at choosing them so that our own group gets the positive characteristics" (Prieur & Faber 2013, p.22).

Som eksempel nævner de analyserne af en survey-undersøgelse lavet i Aalborg om kulturforbrug og holdninger ("attitudes"), hvor de stødte på en oppositionel relation. På den ene side stod en gruppe mennesker med en "international orientering". Disse foretrak eksotiske retter fremfor traditionelle danske, de fulgte med i internationale nyheder og var mere optagne af det amerikanske præsidentvalg end af det danske kongehus. På den anden side stod en mere lokalt orienteret gruppe med stik modsatte præferencer på de nævnte områder. Prieur og Faber spørger:

> How should we name this opposition? Sociology offers a wide range of categories. We might, with references to different scholars, label the first group (those with an international orientation) as tolerant (Bryson 1996), cosmopolitan (Castells 2000), globalized (Baumann 23 2001), creative (Florida 2002), reflexive winners (Lash 1994) etc. – and the other group (those with a local orientation) as xenophobic, narrow minded, traditionalists, losers etc. *These taxonomies obviously give the educated elite, which happens to be our own social group, all the positive characteristics, while the lower classes get the negative"* (Prieur & Faber 2013, p.22, min kursivering).

Pointen her er, at den oppositionelle relation lige så vel kunne indbefatte en repræsentation af den lokalt orienterede gruppe i termer som loyalitet, stabilitet, autenticitet, at prioritere sin familie over karrieren osv. I afhandlingens diskuterende del vil jeg vende tilbage til denne problematik, særligt i forbindelse med medieomtalen på baggrund af artikel fire.

Som tidligere redegjort for, er der både et element af kontrol og nogle stærke moralske konnotationer knyttet til klasse. Som forsker må man derfor udvise varsomhed i forhold

til de klassificeringer, man foretager, fordi de altid implicerer ansatser til moralske domsfældelser; som Savage et al. peger på: "…class is not an innocent descriptive term but is a loaded moral signifier" (Savage et al. 2001, p.889).

Et forsøg på at håndtere dette ubekvemme forhold leverer den amerikanske familie- og medieforsker, Lynn Scofield Clark, der i bogen *The Parent App: Understanding Families in the Digital Age* fra 2012, skriver om sin egen hybride klassebaggrund og i forlængelse af det, konstaterer:

> "I'm sure it's why I am uncomfortable with the term "working class" or even "lower middle class," as you will see in this book. Sociologists would refer to half of my extended family in that way, although my family would never use those terms themselves. Members of my extended family buy middle-class things; they do things middle-class people do. If things had worked out differently, they would have had middle-class incomes and security. Some of them do now; others might someday. That's the way they, and I, see it..."(Clark 2012, p.vii).

Clarks refleksion over sit ubehag ved begreberne arbejderklasse og lavere middelklasse peger netop på, hvordan hun værger sig mod (at anvende) 'stemplet' og må 'forsvare sig' ved at fremhæve, at hendes familiemedlemmer både køber 'middelklasseting' og gør de ting, middelklassefolk gør. Dermed får hun nemlig også klargjort, at disse familiemedlemmer er lige så **værdige** som de 'rigtige' middelklassefamiliemedlemmer. Clarks løsning på klassiciferingsproblematikken er konsekvent at anvende betegnelsen: *"would-be middle-class"* desuden konsekvent bærerende citationstegn. Dette er et eksempel, der illustrerer, hvilken type manøvrer, man som forsker kan føle sig nødsaget til at gøre i forsøget på at undgå at misrepræsentere og fælde de domme over folks moralske værd, som klasse trækker med sig.

Også britiske Casey anker en tendens til, at "representations of the working class are often problematic and leave important questions about the everyday performance of class unanswered" (Casey 2010, p.225). Casey hævder således, at der findes "a tendency within sociology to categorize the working classes according to three camps; namely, as 'romantic rebels', as vulnerable desperate victims and/or as dangerous and deviant" (Casey 2010, p.226). Casey kritiserer således, at "what is absent from much class-based sociology is a fair and realistic picture of the everyday processes and practices of 'being' working class" (Casey 2010, p.226).

Yderligere peger den amerikanske kulturteoretiker og autoetnograf, Carolyn Ellis på, at *cultural studies*-forskeres mål bl.a. er at give "voice to stories and groups of people traditionally left out of social scientific inquiry"(Ellis 2004b, p.30, se også 46). Men: "Can the Subaltern Speak?" spørger den indiske litteraturprofessor, Gayatri Chakravorty Spivak

tilbage i 1988 og kritiserer netop postkoloniale, intellektuelle, velmenende forskeres forsøg på at 'give stemme' til de underordnede, for, modsat intentionen, netop at genindsætte *the subaltern* som dét. Men Skeggs stiller et modspørgsmål:

> "We can ask, if the subaltern speaks, how is it that we can hear her? Can the subaltern authorize herself if she cannot speak or be heard only through the self/words of others? (Skeggs 2003, p.362).

Pointen her er, at "If subaltern groups have no access to the mechanisms for telling and distribution of their knowledge, how do others even know that they exist? *It is surely a matter of how we do the research rather than abdicating completely*" (Skeggs 2003, p.362, min fremhævning). Det har været vigtigt for mig at imødekomme disse kritikker og tilstræbe en realistisk, ikke-stereotyp og fair repræsentation af de kortuddannede, lavtpositionerede forældre. For jeg er klar over, at når jeg klassiciferer dem som sådan, så trækker det netop også potentielt med sig en moralsk dom og en misrepræsentation. Så meget desto mere har jeg været optaget af, hvordan det overhovedet teoretisk kan udforskes, når der produceres værdi hinsides *the logic of capital*. Som jeg drøftede tidligere, er der rejst kritik af habitusbegrebet for netop at implicere en misrepræsentation af de lavt positionerede som antitesen til det værdiakkumulerende subjekt. Dette emne indgår i artiklen om madens værdi. Jeg vender også tilbage til spørgsmålet om repræsentation i afhandlingens diskuterende del.

NVivo

Fordi mit materiale, som jeg tidligere har redegjort for, fremstår heterogent er det centralt, at jeg uddyber den **analytiske** systematik, der har resulteret i afhandlingens empiriske artikelbidrag.

Samtidig med mit brud med feltet, anskaffede RUC sig en licens til NVivo. Blandt mine sundhedsfaglige kolleger på Center for Sundhedsfremmeforskning var der ikke udelt begejstring – i deres felt hyldes NVivo ofte som den kur, der kan højne kvalitative studiers status og bringe den på linje med kvantitative undersøgelser. Det sker ud fra et ræsonnement om, at man kan nu håndtere enorme mængder kvalitative data og dermed bringe den kvalitative forsknings generaliserbarhed og repræsentativitet op på linje med kvantitative studier. Det var dog ikke med den begrundelse, jeg kastede mig ud i NVivo. For som jeg senere vil reflektere over, kan man spørge, om repræsentativitet overhovedet er et relevant kvalitetskriterie hvad angår kvalitative studier.

Grunden til at jeg fandt NVivo tiltrækkende, var, at jeg hurtigt i ph.d.-forløbet var begyndt at læse meget teori digitalt fremfor i print. Jeg havde her erfaret, hvor hurtigt man kan finde en pointe eller et ræsonnement frem igen ved at bruge pdf-readerens eller referencehåndteringsprogrammets søgefunktion i stedet for at bladre rundt i stakkevis af

udprintede artikler. De virtuelle post-it-sedler, tekstmarkeringsværktøjet og muligheden for at håndskrive i teksten via skærmen på min tablet, gjorde det samtidig muligt for mig at kommentere direkte i teksten akkurat som ved print – og samtidig lynhurtigt finde kommentaren frem igen på et senere tidspunkt. Erfaringen med disse teknologiske fordele gav mig mod på at eksperimentere med NVivo, også selvom mit materiale hovedsageligt bestod af skrevne ord (og ikke fx videooptagelser eller billedmaterialer).

NVivo hviler imidlertid på en præmis om, at det, der siges, er sagens kerne, dvs. på en idé om, at det umiddelbart tilgængelige også er det væsentlige. Men hvad så med klasse, som jo sjældent italesættes, men snarere viser sig mellem linjerne. – Det ville være omsonst at kode efter termer som "klasse" eller "moral". Faber skriver da også, som begrundelse for at hun tidligt forlod NVivo, at hun blev: "opmærksom på, at klasse overvejende lod sig se mellem linjerne i interviewene – at det ofte implicit blev bragt i spil i forskellige tematiske kontekster og former, i 'små bidder', i skjulte sammenhænge og på en subtil måde…" (Faber 2008, p.76).

Jeg måtte med andre ord prøve at gå alternativt til værks. Det, jeg i stedet gjorde, var at kode efter **empirisk genererede temaer.** Mine observationer af indskolingssamtalerne hos skolernes sundhedsplejersker, kodede jeg fx således: "motorisk udvikling", "høre/se", "vækstkurven" og "samtaleark", hvilket afspejlede samtalernes forløb. Under "samtaleark" kodede jeg endvidere "kost- og søvn", "fritid", "trivsel", "smiley-ordning", som var de temaer, samtalearket adresserede.

Nvivo faciliterede på den måde en **empirinær kategorisering og emneinddeling** af materialet, eller det allerførste, lavpraktiske skridt ind i analysen, som poststrukturalist og kønsforsker Dorte Marie Søndergaard betegner som "et stykke håndværksmæssigt orienteringsarbejde" (Søndergaard 2005, p.253). Men kun deskriptivt. Den fortolkende, teoretisk informerede, syntetiserende analyse kunne NVivo ikke hjælpe med.

Samtidig måtte jeg dog også erfare vigtigheden af at holde tungen lige i munden. For det er en svær balancegang mellem på den ene side at kode for lidt og oprette for få *nodes* og dermed risikere at overse nogle sammenhænge og på den anden side at kode for meget og fare vild i et meget omfangsrigt *node*system (baseret på et meget omfangsrigt og detaljefokuseret feltmateriale). Et eksempel kan være, at jeg lagde ud med at kode alt, der vedrørte "bespisning og forplejning" med *nodes* som fx "kaffe", "frugt", "saftevand", "kage", "madpakke", "sultent barn" osv. For at få styr på det gigantiske virvar af *nodes*, jeg pludselig sad med, måtte jeg kode forfra i nogle bredere *nodes*, hvor jeg fokuserede udelukkende på de sociale arrangementer og på, hvad forældrene italesatte.

Teoretiske graveredskaber

Analysen af materialet begyndte naturligvis i én forstand allerede imens jeg producerede empiri, og sådan som jeg har beskrevet tidligere, rummer empirien da også mange ansatser til analyser, teoretiske greb eller idéer, der er skriblet ned. Men når man bryder med feltet, skifter forskningsprocessen karakter, så det nu er det analytiske arbejde, der er hovedfokusset. Efter den tematiske, empirisk genererede kortlægning af mit materiale ved hjælp af NVivo, begyndte jeg således at arbejde systematisk med de analytiske perspektiver.

Når man som jeg er optaget af, hvordan noget normativt udspiller sig, indbefatter det de dimensioner, Davies som tidligere nævnt peger på, nemlig at forskeren er sensitiv overfor, hvordan vedkommende bliver opfattet af deltagerne og overfor, hvilke indtryk, deltagerne prøver at give af sig selv (Davies 1999, p.102). Derfor var jeg særligt interesseret i at analysere frem, hvad der foregik *blandt* deltagerne og *mellem* deltagerne.

For at operationalisere min interesse brugte jeg først positioneringsteori (Harré & Langenhove 1999) som konkret analytisk graveredskab i deltagernes interaktioner. I forhold til artikel et tog jeg fx afsæt i den *node*, hvori jeg indledningsvist havde kodet alle mine interaktioner med deltagerne, dvs. mine nedfældede problemer med at blende ind og mine fornemmelser af at være udsat for en massiv opmærksomhed fra deltagerne. Denne node 'siede' jeg nu igennem for, hvordan jeg helt konkret blev positioneret: Var det med afvisning, iver eller mere afslappet? Samtidig havde jeg, som jeg nævner i artiklen, under feltarbejdet fået en ret stor aha-oplevelse i forhold til at begrebssætte klasse som en relation mellem dommer og bedømte. Så da *node´n* med de forskellige måder, jeg blev positioneret på, forelå, 'siede' jeg den atter igennem med min viden om deltagernes uddannelses- og beskæftigelsesmæssige baggrunde.

Jeg erfarede desuden, at den deskriptive kortlægning, NVivo har faciliteret, mest af alt fungerer som en katalysator for artikelidéer. I selve analysearbejdet har jeg således ofte konsulteret de rå feltnoter og transskriberinger, som jeg har liggende udenfor NVivo i almindelige word-dokumenter.

Design og analytiske snit

For at styrke det samlede projekts kohærens har jeg valgt at anlægge et greb, hvor artiklerne henholdsvist adresserer: a) **produktionen** af klasse i forskningsmødet b) den **diskursive dimension** af klasse, c) **institutionaliseringen** af klasse hos skolesundhedsplejerskerne og endelig d) **praktiseringen** af klasse i form af den værdi, maden til de sociale arrangementer blev tillagt. Det skal dog ikke forstås sådan, at klasse kun produceres i forskningsmøderne eller kun praktiseres i forbindelse med mad. For klasse produceres

og praktiseres på én og samme tid; mit skel er mere en understregning af, hvilket greb, jeg bringer i anvendelse, dvs. hvilken dimension, jeg zoomer ind på fra artikel til artikel.

Del 6: Artikler

Artikel 1:
Aamann, Iben Charlotte (2017): "Oh! Iben's Here Now, So We Better Behave Properly"—The Production of Class as Morality in Research Encounters. I: *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*, 18(3), Art. 7
DOI: http://dx.doi.org/10.17169/fqs-18.3.2752

Artikel 2 (i review hos *Critical Discouse Studies*):
Aamann, Iben Charlotte: "Am I that bad?" Neoliberal conduct through moral class anxiety in the obesity epidemic discourse.

Artikel 3 (i review hos *Risk, Health & Society*):
Aamann, Iben Charlotte & Dybbroe, Betina: "So under 'cause for concern', I'll write that…" Class, parenting and risk prevention in public health practices in schools

Artikel 4:
Aamann, Iben Charlotte (2015): Class, Mothering and the Values of Food.
I: *Women, Gender & Research*, 3-4
https://tidsskrift.dk/KKF/article/view/97060

Artikel 1:

"Oh! Iben's Here Now, So We Better Behave Properly" – The Production of Class as Morality in Research Encounters

DOI: http://dx.doi.org/10.17169/fqs-18.3.2752

FQS FORUM: QUALITATIVE SOCIAL RESEARCH SOZIALFORSCHUNG

Volume 18, No. 3, Art. 7
September 2017

"Oh! Iben's Here Now, So We Better Behave Properly"— The Production of Class as Morality in Research Encounters

Iben Charlotte Aamann

Key words: class; moral; ethnographic fieldwork; research encounters; parenting: mothering; home-school relations

Abstract: This article is a study of how class is produced in research encounters as matters of morality. I engage various class perspectives, arguing that class today occurs in subtle ways, being lived as judgments and struggles around moral authorization. I draw on my experiences during six months of ethnographic fieldwork among ethnic Danish middle- and working-class parents when involved in their six-year-old children's start in the final preschool class. In light of my methodological problems with establishing trustful relations with the participants, I argue that I was being interpreted as a judge with a mandate to pass moral judgments on the parents. While this interpretation was common among the participants, they positioned themselves in three radically different ways towards the researcher and "judge": "eager to get a positive judgment," "in the same boat" and "refusing to get judged." This, I argue, reflects contours of class relations in contemporary, neoliberal societies. I also call for acknowledgment of how the power relations embedded in social, qualitative research are often matters of class. Further, I argue that in a broader methodological perspective, we also need to recognize and investigate the classed dimensions of social research to enhance our understanding of the processes involved in qualitative studies.

Table of Contents

1. Introduction: The Researcher as a Catalyst of Classed Positioning
2. How Methods Produce Class
3. Class as Moral Judgments: Theorizing the Researcher as a "Judge"
4. Classed Positioning and Questions of Power
5. From Method to Context: Class and/in the Research Encounters
6. The Study: Parental Involvement
7. Eager to Get a Positive Judgment: "Well, Eating Just One Date, That'll Be Ok, Won't It?"
8. In the Same Boat/Accumulating Further Value: "If Iben Hadn't Been There, We Probably Would Have Decided To Draw Lots Again!"
9. Resistance Towards the Judge/Class Resentment: "Jeez, You Gotta Translate That Into Normal Danish!"
10. Class in Denmark
11. Conclusion: Class and Moral Judgments in the Research Encounters

References

Author

Citation

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.
Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research (ISSN 1438-5627)

1. Introduction: The Researcher as a Catalyst of Classed Positioning

In this article, I report on my methodological experiences during half a year of ethnographic fieldwork among ethnic Danish middle- and working-class parents at three Danish primary schools as the parents were involved in their child's start in the final pre-school class. In a previous *FQS* publication, LISIAK points out that:

> "Our performances in the field are gendered, classed, and ethnicized. Regardless of how much we may want to appear 'neutral' or 'objective' as researchers, regardless of how much we may strive to blend into the field, we end up being watched and judged by our respondents ... " (2015, §31). [1]

Here I will further explore this point of view from LISIAK's article, mainly focusing on class. I draw on a revitalized interest in the cultural and subjective dimensions of class (DEVINE, SAVAGE, SCOTT & CROMPTON, 2004; LAWLER, 2005a; REAY, 1998a) in which the concept of class is being reformulated and broadened. This is necessary because one of the consequences of the transition from industrial to financial capitalism—or neoliberalism (TYLER, 2015)—is that the link between class and identity appears to be weak (CASEY, 2010). As class thereby seems to be "leaking beyond the traditional measures of classification" (SKEGGS, 2005, p.969), there is a need to develop qualitative approaches that are sensitive towards the fuzzy and subtle character of class and its cultural and subjective dimensions. The aim of this article is to suggest such a rethinking of the concept of class. [2]

In the revitalizing and broadening of the concept of class, it is argued that class today occurs in quite fluid and subtle ways with moral evaluations as a central dimension (BOTTERO, 2009; SAYER, 2005; SKEGGS, 1997, 2004a, 2005, 2011). In my contribution to develop an approach to class that is sensitive towards this moral dimension, I draw on a small feminist body of sociological/psycho-sociological work on class. These are referred to by HEY (2003, p.321) as "the 'English' school of feminist post-structuralists"; examples are LAWLER (2000), MAHONY and ZMROCZEK (1997), SKEGGS (1997) and WALKERDINE (1997). [3]

I argue that class was being produced in terms of morality in my research encounters through the ways in which the participants positioned themselves towards me, a white, middle-class researcher, and through their interpretation of my presence, or in LISIAK's words, through the ways I was "watched and judged" by my respondents. [4]

I will begin with a description of the methodological problems I experienced during the fieldwork I conducted from August 2013 to January 2014 (Section 2). After that, I will introduce my theoretical lens for viewing class and its moral dimensions (Section 3). This will be followed by an account of the methodology of the study and the data production (Section 4-6). My analysis will then reveal three ways of approaching my identity as a researcher (Section 7-9), leading on to a discussion (Section 10) and conclusion (Section 11). [5]

2. How Methods Produce Class

The notion that methods produce class is briefly mentioned by SKEGGS, WOOD and THUMIN (2008). They explain how their own social positions worked to produce class in their research encounters, as the participants, due to their different classes, interpreted the three researchers differently, as "an equal who happened to be an academic, a junior researcher, a student, a representative of the state or social worker, someone they could help or who could help them, or someone whose identity was simply baffling" (p.7). [6]

This is the insight that I want to investigate further by analyzing my experiences of classed positioning during the fieldwork among the parents. I was dealing with tricky problems regarding how to blend in—every time I entered a site, it had a significant impact. I also had difficulty in establishing equal or trustful relations with most of the participants. While some totally ignored me, others kept me busy in their striving to get my full attention. I simply felt like a magnet, with some participants repelling me, whilst others seemed to be drawn towards me. [7]

My point of departure is however a reversal of the point of view of SKEGGS et al.: I argue that I was being interpreted *in the same* way by the participants, who then *positioned themselves differently* towards this interpretation of my presence. The breakthrough in my analytical reflections when moving between the fieldwork and theory appeared one evening, when I was watching a lecture by SKEGGS, held at Stockholm University in 2011 and posted on YouTube (SKEGGS, 2011). Here she argued that class can be understood as a dialogical relationship between those who judge and those who are being judged; between those who can authorize their judgments and those who cannot. In this sense, judgment is fundamental to class relationship. [8]

At that very moment, a number of pieces fell into place, because I realized that this "judging perspective" might enable me to theorize what was going on between the lines, right under the surface, when I met with the participants during the fieldwork: *I was being interpreted as a "judge," authorized and with an institutionalized power to make judgments on the participants*. [9]

I was quite uncomfortable with this insight. I was embarrassed with the power given to me: I did not feel entitled to the authorization, and my aim was certainly not to pass moral judgments on the parents. Rather, I had expected to conduct a critical inquiry of the role of the imperative of parent involvement in an alliance with the parents, and now I found myself at the center of these odd judgmental processes. [10]

One example is that when I arrived at the social arrangements, organized by the parents, I was often met with cheerful and friendly statements like: "Oh! Iben's here now, so we better behave properly." Although these statements served as a way of taking the sting out of it in a witty way, this revealed that they considered me as a monitoring judge. However, as my analysis will show, not all the participants wanted to "behave properly" in order to "get a positive judgment."

Some actually positioned themselves *as* judges while others simply resisted contact. [11]

3. Class as Moral Judgments: Theorizing the Researcher as a "Judge"

Neoliberalism marginalizes class as an explanation of inequality (McLAREN, 2005) while at the same time it reinforces class differences in terms of evaluations of moral worth (LAMONT, 2012). This is what makes an investigation of the moral dimensions of class highly relevant. [12]

In this article, I conceptualize class, not merely as an economic and/or educational determinant, but rather as a relational, dynamic and negotiated process which is "both a social filter and a key mechanism individuals utilise in placing themselves and others" (REAY, 1997, p.226). Seen in this light, the interpretation of me as a judge reflects class as a social filter and as a key mechanism for placing the researcher as well as the participants themselves. [13]

Several qualitative researchers on class argue further that it is lived and experienced as judgments (REAY, 2005; SKEGGS, 1997, 2005; STEEDMAN, 1986; WALKERDINE & LUCEY, 1989) and that moral evaluations of self and others in general often relate and respond to class (SAYER, 2005, p.7). However, a central feature of class is that it is rarely mentioned explicitly, as it is an embarrassing topic (SAYER, 2005). Instead class usually appears as moral euphemisms (BOTTERO, 2009) which are "relying on the process of interpretation to do the work of association" (SKEGGS, 2005, p.965). In the present article, I intend to shed light on how these euphemistic processes of "evaluation, moral attribution and authorization in the production of subjectivity" (p.976) were infusing the research encounters during the fieldwork. [14]

It has also been stated that the core of contemporary class relations is struggles around moral authorization (LAMONT, 2000; LAWLER, 2005a; SAYER, 2005; SKEGGS, 2004b). Therefore, an understanding of class configurations requires attention to these negotiations. What I suggest is that the interpretation of me as a moral judge and the different ways that the participants positioned themselves towards this judge actually reflect some contours of class relations. [15]

4. Classed Positioning and Questions of Power

The understanding of the relations between the researcher and the participants as a meeting between positions (HARRÉ & LANGENHOVE, 1999) implies that the participants as well as the researcher draw on the categories already available in the field (JENSEN, 2009, 2012; RINGER, 2013). Further, as noted by SAVVAKIS and TZANAKIS (2004), the processes of positioning therefore indicate the formal and informal hierarchies that already exist in the field. [16]

Therefore the point of departure in this article is that the researcher actually—since being labeled "researcher" requires an academic degree—enters the field

with a rather explicit class status, in Denmark considered as a privileged middle-class status (FABER, PRIEUR, ROSENLUND & SKJØTT-LARSEN, 2012; OLSEN, PLOUG, ANDERSEN, SABIERS & ANDERSEN, 2014), only held by a few. This often results in asymmetric power relations: besides being equipped with a symbolic power to define the problem under study (BOURDIEU et al., 1999 [1993]), the researcher is also embodied with a considerable amount of institutionalized cultural capital (BOURDIEU, 2010 [1979]); BOURDIEU & PASSERON, 2006 [1970]). [17]

In their attempts to reduce the symbolic violence latent when conducting interviews, BOURDIEU et al. have suggested that establishing "social proximity and familiarity" in the relations between researcher and participants is significant, such as using deputies recruited from the field (1999 [1993], p.610). However, this is not without problems as the researcher is not able to plan, choose or control the positions she, or the deputies, will occupy during the production of data (HARRINGTON, 2003; LISIAK, 2015). Therefore asymmetric power relations might be unavoidable in some research encounters. Moreover, one might question whether striving for familiarity is a way of actually minimizing the asymmetric power relations embedded in research encounters: is there not a risk that they might just be blurred? [18]

Further, as noted by PORTELLI, equality in the research encounters might be an ideal for the researcher "as a condition for a less distorted communication and a less biased collection of data" (1991, p.31). However:

> Equality… cannot be wished into being. It does not depend on the researcher's goodwill but on social conditions. The very need for anthropological research in Western societies implies the recognition and observation of otherness in subjects who are not on the same social and political plane with the observer. As long as informants who belong to oppressed or marginal social groups hesitate to open up to members of the elite, every field worker will be involved in a complicated game of hide and seek" (ibid.). [19]

Furthermore, during the fieldwork I experienced that the power relations were much more diffuse and unclear than the traditional approach seems to be able to capture. Sometimes they were totally invisible, sometimes it felt disturbing and uncomfortable and at other times, I was rather powerless. So in contrast to BOURDIEU et al.'s attempts to "neutralize a major cause of distortion in the investigative relationship" (1999 [1993], p.611), I thought of these distortions as part of the data being produced. [20]

5. From Method to Context: Class and/in the Research Encounters

I therefore began to put the interactions between the participants and myself at the center of my analysis (JÄRVINEN & MIK-MEYER, 2005), thereby rejecting any ideals about the researcher not influencing the field under study (LISIAK, 2015). So instead of trying to minimize my influence whenever I entered a site, I engaged with an approach that emphasized observation as a context for interaction among those involved in the research (ANGROSINO, 2007). The point here is that instead of expecting to "find class out there," I became able to explore how class was being produced in the research encounters as different ways of positioning oneself towards me, the researcher and "judge." [21]

This is in line with an increasing tendency among qualitative social researchers (THUESEN, TANGGAARD & VITUS, 2014): instead of viewing disharmony and conflicts as merely technical problems caused by using "wrong" methods or by the researcher's inadequate navigation in the field, this approach acknowledges the fact that research is embedded in and also (re-)produces power relations. Within this perspective, conflicts, resistance and lack of proximity or trust are not something to overcome, but rather considered unavoidable and as part of the data produced. These perspectives therefore enabled me to explore the power relations (re)-produced in the research encounters as matters of class. [22]

This "non-restrictive" approach further allows all parts of conversations or interactions among the participants—also those initiated by the researcher—to be analyzed as parts of the data produced. Therefore, what traditionally has been written off as irrelevant chat or pauses in the situations under observation are, in this perspective, part of the data produced (THUESEN et al., 2014). [23]

This seems to be in line with a previous *FQS* article in which VANGKILDE and SAUSDAL (2016) suggest a "mutual participatory observation" approach in which the researcher initiates dialogue and debate around the topic under study. In order to avoid "overthinking" when studying "ourselves," the solution is to "move towards a more generative, active and outward sense of reflexivity, which focuses on the potential in openly exposing and debating our reflections, concepts, and theories with our partners in the field ..." (§27). VANGKILDE and SAUSDAL further quote GULLESTAD, who points out that we should not only look at ourselves in the same way as we look at the participants, but also see ourselves through their eyes (1989, p.71). [24]

These perspectives seem promising, and I certainly do acknowledge the importance of looking at ourselves through the participants' eyes. However, I have to question whether it would have been fruitful to invite the participants to a dialogue on class and the moral significance of it that I experienced. To pose questions like: "Hey guys, I really feel that you're treating me as a kind of moral judge! What do you think about that in a class perspective?" simply seemed impossible. [25]

There are several reasons for this: class is something fundamentally illegitimate as it inevitably raises questions about moral worth. Although it is a central concern in the social sciences, class is highly tabooed in everyday life, not least in one of the hitherto strongholds of the welfare state, Denmark (FABER et al., 2012). [26]

SAYER argues that although we might prefer class not to be seen as a matter of worth, this only makes the existence of class inequalities more worrying (2005, p.1). Seen in this light, "class is not an innocent descriptive term but is a loaded moral signifier" (SAVAGE, BAGNALL & LONGHURST, 2001, p.889). Therefore, there is a range of particular challenges when class becomes worded explicitly. In a qualitative interview, for example, informants often respond elusively (FABER, 2008; PAYNE & GREW, 2005; SAVAGE et al., 2001; SKEGGS et al., 2008), because class differences "conflict with moral principles and dispositions supporting equal recognition and respect" (SAYER, 2005, p.4). [27]

Furthermore, as noted by SKEGGS, to speak about class is something different from living it; people rarely consider themselves or their practices in terms of class. In contrast to social categories like gender and ethnicity, which are often referred to explicitly, class rather works as a "structuring absence" (1997, p.74). Moreover, this raises ethical considerations regarding the well-being of the participants. As noted by SAYER,

> "on the one hand, to attempt to ignore the fact that someone has little economic or cultural capital can be highly insensitive; on the other, to acknowledge their lack of such capital can seem patronising, as reinforcing ('rubbing it in') rather than countering inequality" (2005, p.172). [28]

Seen in this light, asking the participants explicitly about class and morals would probably have resulted in strong objections, resentment and perhaps even worries and pain. It is therefore questionable whether I would have gained insights into the processes of moral evaluation that I was becoming interested in. For this reason, instead of following the suggestions from VANGKILDE and SAUSDAL, I chose to make a clear cut from the field and keep class as my theoretical lens. Acknowledging the risk of "narcissism sometimes verging on exhibitionism" (BOURDIEU, 2003 [2000], p.282) but also aware of the significant problems when dealing with class, I stuck to reflexive ethnography (DAVIES, 1999) in order to try to look at myself, the researcher, through the participants' eyes. [29]

6. The Study: Parental Involvement

Parenthood has increasingly become a matter of public concern (GILLIES, 2008; LEE, BRISTOW, FAIRCLOTH & MACVARISH , 2014; ULE, ŽIVODER & DU BOIS-REYMOND, 2015) and recent years have seen an intensification of relations between the Danish primary school and families emphasizing parental involvement as the way to successful schooling (DANNESBOE, 2012; KNUDSEN, 2010). [30]

When a child starts at school, parents are expected to establish a kind of community around the child's particular class. This is initiated through establishing local parent councils, a range of social events at the school, playgroups in the homes, and also through expectations that the group of parents will meet in other contexts, both with and without the children, in order to become friends. [31]

This is part of a neoliberal responsibilization which individualizes class differences, as they are transformed into questions of subjectivity, moral worth and "right choices." Accompanied by "the preventative turn" (McCARTHY, 2011) especially targeting parents due to "parent determinism" (FUREDI, 2001), this further leads to a situation in which displaying one's worth as a parent becomes central (FINCH, 2007). [32]

In my PhD project, I explore these processes in relation to health, gender and class. Although the gender-neutral term 'parenting' is used, research indicates that in practice it is often the mothers who are involved in the everyday care of the children (BACH, 2011; GILLIES, 2007; LAWLER, 2000; REAY, 1999; ULE et al., 2015). My study also showed that it was predominantly mothers who took care of the practical aspects of parental involvement. [33]

The parents I recruited had children starting at schools with average profiles (one independent school (a so-called *friskole*), one state school in Copenhagen proper and one state school outside the capital). I was present at the three schools when the parents attended their first parents' meeting. Here I introduced my project in broad terms and established contact with the parents, making particular contact with those who volunteered to join the different organizing groups as a start. I also got my e-mail address on their lists, to be able to receive invitations to the social events and maintain contact with the parents. [34]

During the fieldwork, I participated in a range of the social events that constitute parent involvement. As far as possible, I extracted empirical data from the same kind of events in the three groups of parents. During the autumn and winter of 2013-2014, I participated in four parents' meetings initiated by the schools and seven meetings held by the local parent councils in their homes, and also thirteen different social arrangements, e.g., parties at the schools and the affiliated institutions (after-school centers, playgrounds, etc.), playgroups and children's birthdays. I participated in six social arrangements accompanying a family the whole day while they were preparing for the event. I also observed 15 home-

school meetings and 21 enrollment meetings with the school nurses. In addition, I conducted ten individual walk and talk conversations with mothers, when they picked up their children in the afternoon, lasting from 30 minutes to 1½ hours, and semi-structured in-depth interviews with 6 mothers, lasting from 50 minutes to 2½ hours. I also gathered written material, e.g., invitations and e-mails. [35]

Besides the field notes, whenever something puzzled or affected me, I wrote it down in a field diary. I also wrote a logbook describing the fieldwork in a meta-perspective, e.g., how my appointments with the participants came about and who the stakeholders were. [36]

In the following sections, I will show how I was being interpreted as a privileged middle-class judge and I will analyze three ways of positioning oneself towards this judge and discuss their classed implications. [37]

7. Eager to Get a Positive Judgment: "Well, Eating Just One Date, That'll Be Ok, Won't It?"

Parents with this "eager to get a positive judgment"-approach were very welcoming and kind; however, I also felt that they were extremely attentive towards me and often I had the feeling that they were very keen to show me what good parents they were. [38]

The following example stems from a conversation with Veronica, a part-time teacher (lower middle-class) and mother of a child at the *friskole*. The conversation takes place in a café near the school and lasts 2½ hours. In this sequence, the mother explains to me how her son is making his own lunch box.

> "Mother: And then the fruit, it varies: Always a banana, and then—it could be a kiwi or mandarin or an apple or something like that, you see.
>
> Iben: Mm … so what about those fig rolls and that type of ...
>
> Mother: No!
>
> Iben: ... snacks?
>
> Mother: That's sweets!
>
> Iben: Yeeeah—is it?
>
> Mother: Well, he's got—he actually just got—I was really quite unsure whether I should let go and do it or not, but I let him get one single date as well.
>
> Iben: Mmh?
>
> Mother: Mmm, and so it's become part of his lunch, too—and you know, I'm kind of thinking: well, eating just one date, that'll be ok, won't it?—But actually it IS sweets … It—it's a little healthier sweets, but after all: It IS sweets." [39]

Veronica does not seem to notice that I am trying to challenge her categorization of fig rolls as sweets, as I surprisingly, doubtfully ask: "Yeeah—is it?" Or perhaps she is rather using it as a basis for positioning herself as a kind of extraordinarily restrictive mother. Following this, what strikes me is the way in which Veronica

interrupts her own sentence three times, when telling me about the date: she has to let me know—before the point with the date—that she was having a lot of concerns about whether she should "let go" and do it or not. Here I am being interpreted as a moral judge—as a kind of "sugar police officer"—with a power to make judgments on Veronicas' worth as a mother. Further, Veronica positions herself as someone who is about to become judged. [40]

It is well argued that public health and health promotion discourses contribute to the moral regulation of society:

> "For centuries, the poor, the working class and immigrants have routinely been constructed as the Other in public health discourses and practices…On the inside of the boundary lies social order, 'Us', while the outside is 'a twilight place of outcasts, danger and pollution'" (LUPTON, 1995, p.47). [41]

Seen in this light, Veronica might be highlighting her restrictive approach to the lunchbox in order to position herself as a middle-class mother—"on the inside of the boundary." According to GILLIES, "[w]orking class mothering practices are held up as the antithesis of good parenting" (2007, p.2). Elsewhere it is addressed how the moral regulation embedded in health discourses is a matter of class, meaning that health works as an euphemism for class and as a marker of respectability, of doing proper mothering in contrast to "bad" mothering, where "risky lifestyle choices" on food and physical exercise, moral deprivation and working-classness are closely linked (AAMANN, 2015; AAMANN & LIVENG, 2016). [42]

Several scholars argue precisely that "good" parenting is actually white middle-class practices being universalized (LAWLER, 2005b; REAY, 1998b; VINCENT & BALL, 2007). Seen in this perspective, Veronica is positioning herself in line with a celebrated middle-class "tough love" parenting practice (JENSEN, 2010) as a mother who takes good care of the health of her son, restricting his desire for sweet fruit and cultivating his self-discipline (LAREAU, 2011), also seen in her use of the phrase "letting go." So when Veronica seems eager to position herself in line with the celebrated and institutionalized parenting practices and thereby perhaps strives to "get a positive judgment," it might arise from her position in the squeezed middle causing anxiety (REAY, CROZIER & JAMES, 2011, p.102) and a "Fear of Falling" (EHRENREICH, 1989), of being deemed as morally inferior and thereby as a lower-class mother, not concerned with the health of her child and just "letting go." [43]

In this sense, class was produced in the conversation as a relation between the mother, positioning herself as someone who was about to become judged, and me, the judge. So Veronica does not try to challenge the authority of the judge. Rather she seems to accept that the researcher holds a mandate to evaluate and judge her moral worth as a mother. Further, this might be even stronger, as I myself am a mother of a schoolchild, because mothers tend to evaluate themselves as well as others and draw moral distinctions; these evaluations and moral distinctions are highly classed (FABER, 2008; PERRIER, 2012). [44]

8. In the Same Boat/Accumulating Further Value: "If Iben Hadn't Been There, We Probably Would Have Decided To Draw Lots Again!"

Other parents seemed much more relaxed when I was around. Among these parents, the power relations between the researcher and participants were often equal and thereby somewhat invisible, because the majority of these parents had spent at least five years on a university degree, just like me. Therefore, we were roughly the same age and had the same "lifestyle" (BOURDIEU, 2010 [1979], p.167). [45]

So instead of positioning themselves as people about to get a judgment, they were more eager to demonstrate how we were in the same boat. This is shown in the following encounter with Susan, a mother with a child in the school in central Copenhagen. From my field diary:

> "I am on my way to the first meeting of the local parent council, which is about to take place at the home of one of the families. At the front door, I meet one of the mothers. We walk together up the stairs. She tells me eagerly that her husband also holds a PhD scholarship, talks about his project and tells me that she also has a university degree and works in a large governmental organization—'under the same labor market agreement as you guys'." [46]

However, sometimes I also felt that my presence was used strategically in order to enhance the participants' own moral status. It is well argued that privileged middle-class parents are "skilled in using their social, economic and cultural capital to their advantage, especially within the educational system" (LANDEROS, 2011, p.248; see also BRANTLINGER, 2003; VINCENT & BALL, 2007). [47]

As the following example reveals, this also included using the presence of a researcher as a resource when positioning oneself; here, I am observing a home-school meeting at the *friskole* between the mother, Maria (privileged middle-class with a university degree of +5 years) and the two teachers:

> "Maria explains in detail the process of planning the playgroups and the meeting at a café, with another mother and me. Several times she addresses me or turns her head towards me; I respond by looking up and we smile at each other. She describes the small notes in pink and blue she made, with the children's names on, and the method of drawing lots, aimed to make the groups random but still with both boys and girls in each group. She says: 'And then oh dear, we got Birk's [her son] name first, so not only did I organize the playgroups, I also had to arrange the first round of play.' She turns towards me again and says with a laugh: 'If Iben hadn't been there, we probably would have decided to draw lots again!' " [48]

What I find notable is Maria's almost demonstrative responsiveness to my presence; through this easy-going attitude towards me, she expresses her position as someone who is totally comfortable and relaxed when dealing with the kind of people researchers are, as well as with research situations. In this way,

my presence works as a catalyst of her beneficial positioning towards the teachers. [49]

In front of the teachers, my presence also gets to work as a confirmation of her intensive involvement in the start of her son's schooling, as it allows her to display how much time and energy she has invested in organizing the playgroups. The witty addressing of my position as a judge—as someone you do not cheat in front of—works as a legitimization, enabling her to highlight her moral worth and quality parenting without running the risk of being labeled "assertive" or "a saint," cf., the witty claim that she would have "cheated" by doing a redraw without my presence at the planning meeting. Thereby Maria is actively using the presence of the researcher to her advantage when displaying her involvedness to the teachers, subtly preventing being deemed "pushy" via the positioning of me as a judge and herself as a "potential cheater." [50]

The British researcher PERRIER points to a similar balance in her study on class, morality and mothering. The middle-class mothers in her interviews were "negotiating the boundaries of good motherhood and distanced themselves from two different types of 'bad' mothers: whilst they sometimes othered working-class mothers they were also haunted by the specter of the 'pushy' strategic middle-class mother" (2012, p.658). This tendency might be even stronger in Denmark and the rest of Scandinavia—the hitherto strongholds of the Western welfare states—due to a strong ideology of equality, often seen as a hallmark of Scandinavian culture (FABER et al., 2012; GULLESTAD, 1984, 1989; LIEN, LIDÉN & VIKE, 2001) and a strong sense of middle-classness (HARRITS, 2014). [51]

However, the hitherto egalitarian normative landscape of the Danish primary school seems to be contested by the shift from welfare to a neoliberal competition state, which has also reached Denmark with full force (ILLERIS, 2014; KNUDSEN, 2007; PEDERSEN, 2011). Schools now aim to ensure that all the resources and potentials of the population are activated and optimized via education (CHRISTOFFERSEN, 2014; OLSSON, 2008). [52]

In line with this, the US scholar LANDEROS points to the competitive ways in which the upper-middle-class mothers she interviewed were working hard to: "enhance their own status and that of their child in order to minimize the inherent risks of a capitalist economy" (2011, p.260). The competition is of course about paving the way for the children, in order to "'make up' a middle-class child" (VINCENT & BALL, 2007, p.1061) in a competitive social context where the reproduction of privileges appears both uncertain and at the same time more important than ever (REAY et al., 2011). But as noted by LANDEROS, it is also a matter of heightening their own individual status as good mothers as well as their family's status (2011, p.255). With this reasoning, it seems that Maria's balancing act between her striving to enhance her moral status and preventing herself being deemed as "too much" might spring from the paradox between the old praising of egalitarianism and equality and the competitiveness among parents, which is relatively new in the Danish context. [53]

The conversation goes on: now Maria is telling the teachers about the first round of play at a local playground, where four children and their parents were invited:

> "Maria describes how Lilly's parents had previously written in an e-mail that they would join, but then they did not show up at first. Later, Maria explains, the whole family turned up at the playground—it seemed they had forgotten about the playgroup appointment, and just happened to be going to the same playground! She pronounces their visit to the playground 'quite inappropriate'. During this evaluation, she turns towards me several times, saying: 'Well, you also saw the e-mails, Iben' and: 'Well, you were there as well, Iben.' " [54]

In this extract, Maria is positioning herself as someone with an authorized mandate to judge, as she devalues Lilly's parents; regardless of Lilly's parents' actual class background, Maria's classifying practice implies judging them as people with less moral worth and thereby as some lower (or upper) class parents who lag behind the imperative of proper parenting. Furthermore, I am being positioned as kind of a co-judge, as she several times points out that I have witnessed the written communication and also was at the playground, automatically assuming that I agree with the moral devaluation of Lilly's parents. Thereby my presence works not only as a backing for her judgments but also as an authorization of her mandate to judge. [55]

What I argue therefore is that class is produced in this research encounter, as Maria, due to her privileged middle-class position, is able to accumulate further moral value from my presence and thereby enhance her status. Not only is she positioning herself advantageously by positioning me as a moral judge you don't "cheat" in front of, she is also positioning herself as a moral judge, using my presence as an authorization of her mandate. [56]

Like Veronica, Maria does not challenge the authority of the judge. On the contrary, she positions herself as a judge, as she judges the other parents in front of the two teachers. In contrast to this, Veronica did not pass any judgments during our conversation. Neither did she position herself in the same boat as I. Both of these approaches towards me, however, were very welcoming; I had access and most of these parents were eager to be in contact with me. [57]

9. Resistance Towards the Judge/Class Resentment: "Jeez, You Gotta Translate That Into Normal Danish!"

It was radically different with the parents who positioned themselves in the third, "resistance"-way. I had difficulty in establishing contact with these parents. At the first parents' meeting at the school outside the capital with the majority of working-class parents, I presented my project in the same way as at the two schools in Copenhagen. From my field diary:

> "During my presentation, there is a significant distancing from me. When I say that I am going to conduct 'ethnographic fieldwork,' one mother sarcastically laughs and says: 'Jeez, you gotta translate that into normal Danish!' and the whole group of

> parents strongly hoots. And when I say: 'I really hope you will join my project', another mother giggles mockingly." [58]

The joke about my incomprehensible and "urban intellectual" language works as a symbolic boundary (LAMONT, 2000) drawn between our different educational levels, where I am being positioned as pretentious, using unnecessarily difficult words. This attitude of distancing themselves from me was very significant. Even though I intuitively "dressed down" (see also LISIAK, 2015, §10) and never put my official signature on the bottom of the e-mails I wrote, in order to downplay the institutionalized cultural capital provided to me by my educational status, when trying to invite myself to the social events, I was not able to establish trustful relations to this group of parents. The majority of parents were rejecting me, typically by avoiding eye contact, turning their backs on me, or simply by not answering the e-mails I wrote. For some time, I was rather frustrated, wondering what was going on, trying to understand what I was doing wrong in my attempts to establish contact. However, that evening, when I was watching the lecture by SKEGGS, in which she argues that class relations ought to be investigated as struggles around moral authorization, I came to understand their rejections as a kind of class resistance. [59]

As in the previously elaborated analysis, these parents also interpreted me as a 'judge', authorized and with power to make moral judgments on the parental skills of the participants. But these parents positioned themselves radically differently: they did not try to get a positive judgment, like Veronica, nor did they position themselves in the same boat as I; and they certainly did not use my presence strategically to their benefit, in the competitive way that Maria did. On the contrary, I argue, they were de-authorizing "the judge"! By the jokes about my language and the ridiculing of my position, they worked to block what they considered to be my mandate to apply a moral value judgment to them. As WILLIS points out, "having a laff" (1981 [1977], p.29) is a significant way to resist the authority of others. In this sense, these parents simply refused to be judged, by avoiding contact with me. [60]

In Britain and the US, it is well argued that the white working classes in general are exposed to an institutionalized massive condemnation (LeBESCO, 2007; SVEINSSON, 2009, WALKERDINE & LUCEY, 1989). This springs from a long history of controlling "the ungoverned masses"; for example FINCH (1993), using Australia as a case, shows how the working class in the nineteenth century were integrated as a unified, knowable population in order to regulate them. Furthermore, this happened through processes whereby "motherhood became a publicly accountable notion" (p.107). In this sense, therefore, the creation itself of the working class and the political-moral regulation of mothering go hand in hand. Due to this long history of institutionalized moral regulation and contempt of the white working-class mother figure (ROSENBECK, 1999; SKEGGS, 2011; YEO, 2005), the position of the "lower classes" seems infused with a sense of being morally devalued by representatives of institutions of the state. Seen in this light, class was produced as an intuitive sense of resentment among these working-class parents towards me, the privileged middle-class researcher. [61]

Furthermore, the power relations were quite unclear. On the one hand, I was interpreted as someone with a mandate to pass moral judgments on them. On the other hand, they simply refused me access. In this way, they actually demonstrated that they were not powerless, but rather quite the opposite. [62]

10. Class in Denmark

Though social differences are discreetly admitted, Denmark is rarely considered a class society (MURNING, 2013), but is rather seen as one of the strongholds of the welfare state. A strong ideology of equality seems to persist in Denmark and "not blowing one's own trumpet" is regarded a central value (PRIEUR & FABER, 2013). Why, then, study class in Denmark, "one of the most equal" societies in the world (OECD, 2016)? Because Denmark—despite a thorough economic redistribution and access to free further education—does have a range of the traditional class inequalities, well known from e.g., Britain and the US: lower school satisfaction among pupils from so-called "non-academic homes" (PEDERSEN, 2009) and profound social inequalities in health both among schoolchildren (RASMUSSEN, PEDERSEN & DUE, 2014) and in terms of life expectancy (DIDERICHSEN, ANDERSEN & MANUEL, 2011). [63]

Furthermore, the income gap between the poorest and the richest is increasing, which is being reinforced through a neoliberal "re-redistribution," e.g., a wide range of cutbacks in welfare services coupled with a lowering of taxes on luxury cars[1] and inheritance tax[2]. Thus it seems that class differences are being reinforced while at the same time silenced *as* class inequalities. A recent study with the telling title: The Scandinavian Fantasy: The Sources of Intergenerational Mobility in Denmark and the US[3], also points out a quite modest upward social mobility in line with the US (see also: BONKE & MUNK, 2003; HANSEN, 2015). Therefore, despite the expansion of the educational system in Denmark since WWII, the general education boost has not helped to reduce unequal opportunities. Rather the result is a general rise in the educational level, which means that the already privileged retain their lead (BENJAMINSEN, 2006). In this sense, class inequalities have always been present in Denmark, but now it seems that their significance is growing. [64]

Thus the relations between the Danish primary school and parents might be viewed as an extraordinarily strong case in a study of how class *still* lurks behind economic (re-redistribution, ideologies of equality (GULLESTAD, 1984; LIEN et al., 2001) and strong senses of middle-classness (FABER et al., 2012; HARRITS, 2014), as something else and something more than educational stratification and material differences. [65]

1 http://punditokraterne.dk/2015/11/23/mindre-progressiv-registreringsafgift-er-ikke-skaevt-selv-om-man-elsker-fordelingspolitik/ [Accessed: May 4, 2017].

2 http://politiken.dk/indland/art5909341/Minister-Der-er-et-moralsk-argument-bag-s%C3%A6nkningen-af-arveafgift [Accessed: May 4, 2017].

3 http://www.rockwoolfonden.dk/app/uploads/2016/06/STUDY-P-Scandinavian_Fantasy_samt-appendix-WEB.pdf [Accessed: May 5, 2017].

11. Conclusion: Class and Moral Judgments in the Research Encounters

As the analysis has revealed, class—despite strong notions of egalitarianism in Denmark—is "deeply embedded in everyday interactions, in institutional processes, in struggles over identity, validity, self-worth and integrity even when it is not acknowledged" (REAY, 2005, p.924). Taking a 'researcher as a moral judge' perspective as the point of departure has enabled me to address some of the power relations embedded in the research encounters as matters of class. My findings suggest three ways of positioning oneself towards the researcher and "judge":

- The first (lower middle-class) mother was positioning herself as someone who was about to become judged, striving to make it a positive experience. I have argued that this springs from a "fear of falling," of being deemed as a lower-class and thereby morally inferior mother. Although "working class" seems to be linguistically expunged in Denmark (FABER, 2008), my analysis indicates that a fear of moral contempt is a persistent concern for some of the mothers, when interacting with the researcher and judge.
- The next (privileged middle-class) mother was positioning herself advantageously by positioning me as a judge and she was also positioning herself as a judge, using me to validate her judgment. I have argued that this might be a consequence of a shift from welfare state (with equity as a central value) to competition state (with social status as a central value) in which the already privileged seem to gain more.
- The third way of approaching me was a refusal to be judged by deauthorizing what the participants considered to be my mandate to pass moral judgments on them. This positioning was most common among the working-class parents. I have suggested that this springs from a history of institutionalized moral contempt and regulation of the working classes, leading to an intuitive resentment towards the privileged middle-class researcher. [66]

Moreover, I have addressed the issues of class and moral judgments as a gendered matter, as mainly mothers participated in my study. But there is a need for further studies on how class informs fathering, both because of new father identities and because research suggests that the categories of "working class" and "masculinity" actually can be a source of positive identification for men (LAMONT, 2000) in contrast to working class and femininity, which rather leads to disidentification (SKEGGS, 1997). [67]

Over the last two decades, the concept of class has largely been marginalized in socio-cultural research. However, SKEGGS (1997) argues that class inequality exists beyond its theoretical representation and that abandoning class as a theoretical tool therefore does not mean that it has ceased to exist (p.6). Rather the tendency to ascribe class as a thing from the past testifies to a middle-class hegemony:

> "Making class invisible represents a historical stage in which the identity of the middle classes is assured. There was a time when the concept of class was considered necessary by the middle classes to maintain and consolidate differences in power: its recent invisibility suggests that these differences are now institutionalized, legitimated and well established" (p.7). [68]

Instead of leaving class behind, I have called for an expansion of the concept in order to grasp how class infuses the production of subjectivity in terms of moral evaluations and struggles over moral authorization, while at the same time being marginalized as a critical perspective in socio-cultural research. Because, as FRASER (2013) suggests, the shift from redistribution to politics of recognition indicates an "alliance" between (feminist) academics' critiques and neoliberalism, in which: "A perspective aimed originally at transforming state power into a vehicle of citizen empowerment and social justice is now used to legitimate marketization and state retrenchment" (p.222). McLAREN (2005) also calls for attention towards class structures as a focus point of inequality. [69]

In the search for methodological approaches that are sensitive towards the fuzziness of contemporary, neoliberal class relations, I have suggested an approach that considers distortion, discomfort and disharmony as parts of the data produced. This has enabled me to analyze some of the power relations produced in the research encounters as matters of class. Across different types of sites, I have elaborated how class was produced in the research encounters. [70]

However, I have to emphasize that not all research encounters produce class in terms of moral judgments, just as moral judgments are not always (although very often) about class. There is, therefore, also a need to investigate whether these judgmental processes are particularly significant among parents of schoolchildren in view of the role of the school in the reproduction of class-based inequality. As mentioned, the researcher is embodied with a considerable amount of institutionalized cultural capital. In the field of home-school relations, this might have a special significance. As I entered the field through the schools, and met the parents at their first parent meeting, the interpretation of me as a judge might also reflect that I was being seen as a school representative. Therefore, further research is needed in order to determine whether and how class is produced in other kinds of research encounters in different fields by other participants and their particular ways of "watching and judging" researchers. [71]

In a broader methodological perspective, we also need to recognize and investigate the classed dimensions of social research in order to continually develop qualified understandings of the kind of processes involved in qualitative studies. Downplaying the unequal power relations embedded in research encounters will not do. Therefore I would like to suggest that recognizing class in research encounters is a way to avoid the risk of throwing oil on the neoliberal fire. [72]

References

Aamann, Iben C. (2015). Class, mothering and the values of food. *Women and Gender Research*, (*3-4*), 20-33.

Aamann, Iben C. & Liveng, Anne (2016). "Hun venter på, at det kommer" – klasse mellem linjerne i dokumenter om tidlig opsporing af overvægt ['She's just waiting for it to come": Class between the lines in documents on early identification of overweight]. In Sine Lehn-Christiansen, Anne Liveng, Betina Dybbroe, Mari Holen, Nicole Thualagant, Iben Charlotte Aamann & Birgitta Nordenhof (Eds.), *Ulighed i sundhed: Nye humanistiske og samfundsvidenskabelige perspektiver* [Health inequalities: New perspectives from the humanities and social sciences] (pp.97-120). Copenhagen: Frydenlund Academic.

Angrosino, Michael (2007). Recontextualizing observation—Ethnography, pedagogy, and the prospects for a progressive political agenda. In Norman K. Denzin & Yvonna S. Lincoln (Eds.), *The Sage handbook of qualitative research* (3rd ed., pp.161-184). Los Angeles, CA: Sage.

Bach, Dil (2011). Overskudsfamilier – om opdragelse, forbundethed og grænsesætning blandt velstående familier i Danmark [Families with cultural capital: Upbringing, connectedness and boundary setting in affluent families in Denmark]. *PhD thesis*, Aarhus University, Copenhagen, Denmark.

Benjaminsen, Lars (2006). Chanceulighed i Danmark i det 20. århundrede. Udviklingen i intergenerationelle uddannelses-og erhvervschancer [Inequality of opportunity in Denmark in the 20th century. Trends in intergenerational educational and vocational opportunities]. *PhD thesis*, Copenhagen University, Copenhagen, Denmark.

Bonke, Jens & Munk, Martin D. (2003). Hvad skyldes social mobilitet i Danmark? [What are the reasons for social mobility in Denmark?]. *Nordisk Sosialt Arbeid*, *4*, 224-231, https://www.idunn.no/nsa/2003/04/hvad_skyldes_social_mobilitet_i_danmark [Accessed: November 13, 2016].

Bottero, Wendy (2009). Class in the 21st century. In Kjartan P. Sveinsson (Ed.), *Who cares about the White working class?* (pp.7-14). London: The Runnymede Trust, http://www.runnymedetrust.org/uploads/publications/pdfs/WhoCaresAboutTheWhiteWorkingClass-2009.pdf [Accessed: November 13, 2016].

Bourdieu, Pierre (2003 [2000]). Participant objectivation. *Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*, *9*(2), 281-294.

Bourdieu, Pierre (2010 [1979]). *Distinction: A social critique of the judgement of taste*. Cambridge: Harvard University Press.

Bourdieu, Pierre & Passeron, Jean-Claude (2006 [1970]). *Reproduktionen. Bidrag til en teori om undervisningssystemet* [Reproduction in education, society and culture]. Copenhagen: Hans Reitzels.

Bourdieu, Pierre; Accardo, Alain; Balazs, Gabrielle; Beaud, Stéhane; Bonvin, Francios; Bourdieu, Emanuel; Bourgois, Philippe; Broccolichi, Sylvain; Champagne, Patrick; Christin, Rosine; Faguer, Jean-Pierre; Garcia, Sandrine; Lenoir, Remi; Ceuvrard, Francoise; Pialoux, Michel; Pinto, Louis; Podalydés, Denis; Sayad, Abdelmalek; Soulié, Charles & Wacquant, Loïc (1999 [1993]). *The weight of the world: Social suffering in contemporary society*. Cambridge, MA: Polity Press.

Brantlinger, Ellen (2003). *Dividing classes*: *How the middle class negotiates and rationalizes school advantage.* New York: Routlegde Falmer.

Casey, Emma (2010) Struggle and protest or passivity and control? The formation of class identity in two contemporary cultural practices. *European Journal of Cultural Studies, 13*(2), 225-241.

Christoffersen, Ditte Dalum (2014). Meningsfulde skoleliv? Imellem faglige og sociale aktiviteter og engagementer [Meaningful school life? Between academic and social activities and interests]. *PhD thesis*, Roskilde University, Roskilde, Denmark.

Dannesboe, Karen Ida (2012). *Hvem sagde samarbejde?* [Who said cooperation?]. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.

Davies, Charlotte Aull (1999). *Reflexive ethnography. A guide to researching selves and others*. London: Routledge.

Devine, Fiona, Savage, Mike, Scott, John & Crompton, Rosemary (2004). *Rethinking class*. Culture, identities & Lifestyle. Houndmills: Palgrave Macmillan.

Diderichsen, Finn; Andersen, Ingelise & Manuel, Celie (2011). *Ulighed i sundhed – Årsager og indsatser* [Health inequalities—Causes and actions]. Copenhagen: The Danish Health Authority.

Ehrenreich, Barbara (1989). *Fear of falling: The inner life of the middle class*. New York: Pantheon Books.

Faber, Stine Thidemann (2008). På jagt efter klasse [In search of class]. *PhD thesis*, Aalborg University, Aalborg, Denmark, http://vbn.aau.dk/files/15044245/Paa_jagt_efter_klasse [Accessed: November 13, 2016].

Faber, Stine Thidemann; Prieur, Annick; Rosenlund, Lennart & Skjøtt-Larsen, Jakob (2012). *Det skjulte klassesamfund* [The hidden class society]. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.

Finch, Janet (2007). Displaying families. *Sociology, 41*(1), 65-81.

Finch, Lynette (1993). *The classing gaze: Sexuality, class and surveillance*. St. Leonards: Allen & Unwin.

Fraser, Nancy (2013). *Fortunes of feminism. From stated-managed capitalism to neoliberal crisis*. London: Verso.

Furedi, Frank (2001). *Paranoid parenting—Abandon your anxieties and be a good parent*. London: The Penguin Press.

Gillies, Val (2007). *Marginalised mothers: Exploring working-class experiences of parenting*. New York: Routledge.

Gillies, Val (2008). Perspectives on parenting responsibility: Contextualizing values and practices. *Journal of Law and Society*, *35*(1), 95-112.

Gullestad, Marianne (1984). *Kitchen-table society—A case study of the family life and friendships of young working-class mothers in urban Norway*. Olso: Universitetsforlaget.

Gullestad, Marianne (1989). Small facts and large issues: The anthropology of contemporary Scandinavian society. *Annual Review of Anthropology*, *18,* 71-93.

Hansen, Erik Jørgen (2015). *Social mobilitet: Drøm, realitet, illusion* [Social mobility: Dream, reality, illusion]. Copenhagen: Hans Reitzels.

Harré, Rom & Langenhove, Luke van (1999). *Positioning theory: Moral contexts of intentional action*. Oxford: Blackwell Publishers.

Harrington, Brooke (2003). The social psychology of access in ethnographic research. *Journal of Contemporary Ethnography*, *32*(5), 592-625.

Harrits, Gitte S. (2014). *Klasse – en introduktion* [Class: An introduction]. Copenhagen: Hans Reitzels.

Hey, Val (2003). Joining the club? Academia and working-class femininities. *Gender and Education*, *15*, 319-335.

Illeris, Knud (Ed.) (2014). *Læring i konkurrencestaten* [Learning in a competitive society]. Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Järvinen, Marianne & Mik-Meyer, Nanna (2005). *Kvalitative metoder i interaktionistisk perspektiv* [Qualitative methods in an interactionist perspective]. Copenhagen: Hans Reitzels.

Jensen, Sune Q. (2009). Er det noget med bander? [Is it something special about gangs?]. *Dansk Sociologi*, *20*(1), 45-63.

Jensen, Sune Q. (2012). "So, it is about how negative it is?!" Understanding researcher/researched interactions as relations between intersectional social positions. *Qualitative Studies*, *3*(2), 115–132, http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/qual/article/view/7304/6213?acceptCookies=1 [Accessed: November 13, 2016].

Jensen, Tracey (2010). Warmth and wealth: Re-imagining social class in taxonomies of good parenting. *Studies in the Maternal*, *2*(1), 1-13, http://www.mamsie.bbk.ac.uk/articles/abstract/10.16995/sim.86/ [Accessed: November 13, 2016].

Knudsen, Hanne (2010). *Har vi en aftale?* [Do we have an agreement?]. Copenhagen: Nyt fra Samfundsvidenskaberne.

Knudsen, Tim (2007). *Fra folkestyre til markedsdemokrati* [From people's democracy to market democracy]. Copenhagen: Akademisk Forlag.

Lamont, Michèle (2000). *The dignity of working men: Morality and the boundaries of race, class, and immigration*. New York: Russell Sage Foundation.

Lamont, Michèle (2012). Toward a comparative sociology of valuation and evaluation. *Annual Review of Sociology*, *38*(1), 201-221, https://dash.harvard.edu/handle/1/11177698?gathStatIcon=true [Accessed: May 4, 2017].

Landeros, Mary (2011). Defining the "good mother" and the "professional teacher": Parent-teacher relationships in an affluent school district. *Gender and Education*, *23(*3), 247-262.

Lareau, Anette (2011). *Unequal childhoods. Class, race, and family life*. Berkeley, CA: University of California Press.

Lawler, Steph (2000). *Mothering the self: Mothers, daughters, subjects*. London: Routledge.

Lawler, Steph (2005a). Introduction: Class, culture and identity. *Sociology*, *39*(5), 797-806.

Lawler, Steph (2005b). Disgusted subjects: The making of middle-class identities. *The Sociological Review*, *53*(3), 429-446, http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-954X.2005.00560.x/full [Accessed: November 13, 2016].

LeBesco, Kathleen (2007). Fatness as working-class rhetoric. In Willam DeGenaro (Ed.), *Who says? Working-class rhetoric, class consciousness, and community* (pp.238-255). Pittsburgh, PA: University of Pittsburgh Press.

Lee, Ellis; Bristow, Jenny; Faircloth, Charlotte & Macvarish, Jan (2014). *Parenting culture studies*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Lien, Marianne E.; Lidén, Hilde & Vike, Halvard (2001). *Likhetens paradokser* [Paradoxes of equality]. Oslo: Universitetsforlaget.

Lisiak, Agata A. (2015). Fieldwork and fashion: Gendered and classed performances in research sites. *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*, *16*(2), Art. 14, http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:0114-fqs1502146 [Accessed: November 13, 2016].

Lupton, Deborah (1995). *The imperative of health—Public health and the regulated body*. London: Sage.

Mahony, Pat & Zmroczek, Christine (1997). Class matters: "Working-class" women's perspectives on social class. London: Taylor & Francis.

McCarthy, Daniel J (2011). Classing early intervention: Social class, occupational moralities and criminalization. *Critical Social Policy*, *31*(4), 495-516.

McLaren, Peter (2005). Critical pedagogy and class struggle in the age of neoliberal globalization: Notes from history's underside. *The International Journal of Inclusive Democracy*, *2*(1), 1-24.

Murning, Susanne (2013). Social differentiering og mobilitet i gymnasiet – kulturel praksis, sociale positioner og mulighed for inklusion [Social differentiation and mobility in high school—Cultural practices, social positions and possibilities of inclusion]. *PhD thesis,* Aarhus University, Copenhagen, Denmark.

OECD (2016). How's life in Denmark?. *Report from OECD Better Life Initiative*, https://www.oecd.org/statistics/Better-Life-Initiative-country-note-Denmark.pdf [Accessed: May 4, 2017].

Olsen, Lars; Ploug, Niels; Andersen, Lars; Sabiers, Sune E. & Andersen, Jørgen G. (2014). *Klassekamp fra oven: Den danske samfundsmodel under pres* [A class struggle from above: The Danish social model under pressure]. Copenhagen: Gyldendal.

Olsson, Anika (Ed.) (2008). *Thinking with Beverley Skeggs*. Stockholm: Stockholm University, http://www.erg.su.se/polopoly_fs/1.39103.1320403015!/Thinking_with_Beverley_Skeggs.pdf [Accessed: November 13, 2016].

Payne, Geoff & Grew, Clare (2005). Unpacking "class ambivalence": Some conceptual and methodological issues in accessing class cultures. *Sociology*, *39*(5), 893-910.

Pedersen, Anne-Julie (2009). *Mental sundhed 2009: At føle man er noget værd* [Mental health 2009: The feeling of being worth something]. Copenhagen: The Danish National Council for Children, http://www.boerneraadet.dk/media/30378/Mental-sundhed-2009.pdf [Accessed: November 13, 2016].

Pedersen, Ove Kaj (2011). *Konkurrencestaten* [The competition state]. Copenhagen: Hans Reitzels.

Perrier, Maud (2012). Middle-class mothers' moralities and "concerted cultivation": Class others, ambivalence and excess. *Sociology*, *47*(4), 655-670.

Portelli, Alessandro (1991).*The Death of Luigi Trastulli and other stories. Form and meaning in oral history*. Albany, NY: State University of New York Press.

Prieur, Annick & Faber, Stine Thidemann (2013). Class in disguise: On representations of class in a presumptively classless society. *Working paper*, Aalborg University, Aalborg, Denmark.

Rasmussen, Mette; Pedersen, Trine P. & Due, Pernille (2014). *Skolebørnsundersøgelsen* [Survey of schoolchildren]. Copenhagen: Danish National Institute of Public Health, http://www.hbsc.dk/downcount/HBSC-Rapport-2014.pdf [Accessed: November 13, 2016].

Reay, Diane (1997). Feminist theory, habitus, and social class: Disrupting notions of classlessness. *Women's Studies International Forum*, *20*(2), 225-233.

Reay, Diane (1998a). Rethinking social class: Qualitative perspectives on class and gender. *Sociology*, *32*(2), 259-275.

Reay, Diane (1998b). *Class work: Mothers' involvement in their children's primary schooling*. London: University College Press.

Reay, Diane (1999). Linguistic capital and home-school relationships: Mothers' interactions with their children's primary school teachers. *Acta Sociologica*, *42*(2), 159-168.

Reay, Diane (2005). Beyond consciousness?: The psychic landscape of social class. *Sociology*, *39*(5), 911-928.

Reay, Diane, Crozier, Gill & James, David (2011). *White middle-class identities and urban schooling*. Houndmills: Palgrave Macmillan.

Ringer, Agnes (2013). Researcher-participant positioning and the discursive work of categories: Experiences from fieldwork in the mental health services. *Qualitative Studies*, *4*(1), 1-20, http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/qual/article/view/8126/6716 [Accessed: November 13, 2016].

Rosenbeck, Bente (1999). Perioden fra 1750 til vore dage [The period from 1750 to today]. In Nanna Damsholt (Ed.), *Indefra – Europæiske kvinders historie belyst ved kildetekster* [From the inside—European women's history illustrated by source texts] (pp.199-262). Copenhagen: Museum Tusculanums Forlag.

Savage, Mike; Bagnall, Gaynor & Longhurst, Brian J. (2001). Ordinary, ambivalent and defensive: Class identities in the northwest of England. *Sociology*, *35*(4), 875-892.

Savvakis, Manos & Tzanakis, Manolis (2004). The researcher, the field and the issue of entry: Two cases of ethnographic research concerning asylums in Greece. *Sociological Research Online*, *9*(2), http://www.socresonline.org.uk/9/2/savvakis.html [Accessed: June 4. 2017].

Sayer, Andrew (2005). *The moral significance of class*. Cambridge: Cambridge University Press.

Skeggs, Bev (1997). *Formations of class and gender: Becoming respectable*. London: Sage.

Skeggs, Bev (2004a). *Class, self, culture*. London: Routledge.

Skeggs, Bev (2004b). Exchange, value and affect : Bourdieu and "the self". In Lisa Adkins & Bev Skeggs (Eds.), *Feminism after Bourdieu* (pp.75.95). Oxford: Blackwell.

Skeggs, Bev (2005). The making of class and gender through visualizing moral subject formation. *Sociology*, *39*(5), 965-982.

Skeggs, Bev (2011). Formations revisited: returning to ideology and value: Are you a hit? *Lecture, Stockholm University*, Sweden. September 30, 2011, https://www.youtube.com/watch?v=jWC4vzxMlsQ [Accessed: November 7, 2016].

Skeggs, Bev; Wood, Helen & Thumin, Nancy (2008). "Oh goodness, I am watching 'reality' television": How methods make class in audience research. *European Journal of Cultural Studies*, *11*(1), 5-24.

Steedman, Carolyn (1986). *Landscape for a good woman. A story of two lives*. London: Virago.

Sveinsson, Kjartan P. (2009). *Who cares about the white working class*?. *London: The Runnymede Trust,* http://www.runnymedetrust.org/uploads/publications/pdfs/WhoCaresAboutTheWhiteWorkingClass-2009.pdf [Accessed: November 13, 2016].

Thuesen, Frederik; Tanggaard, Lene & Vitus, Kathrine (2014). *Konflikt i kvalitative studier* [Conflict in qualitative studies]. Copenhagen: Hans Reitzels.

Tyler, Imogen (2015). Classificatory struggles: Class, culture and inequality in neoliberal times. *Sociological Review*, *63*(2), 493-511.

Ule, Mirjana; Živoder, Andreja & du Bois-Reymond, Manuela (2015). "Simply the best for my children": Patterns of parental involvement in education. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, *28(3)*, 329-348.

Vangkilde, Kasper Tang & Sausdal, David Brehm (2016). Overponderabilia: Overcoming overthinking when studying "ourselves". *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*, *17*(2), Art. 28, http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:0114-fqs1602281 [Accessed: November 13, 2016].

Vincent, Carol & Ball, Stephen J. (2007). "Making up" the middle class child: Families, activities and class dispositions. *Sociology*, *41*(6), 1061-1077.

Walkerdine, Val (1997). *Daddy's girl. Young girls and popular culture.* Cambridge, MA: Harvard University Press.

Walkerdine, Val & Lucey, Helen (1989). *Democracy in the kitchen: Regulating mothers and socialising daughters.* London: Virago.

Willis, Paul (1981 [1977]). *Learning to labor: Working class kids get working class jobs*. New York: Columbia University Press.

Yeo, Eileen J. (2005). Constructing and contesting motherhood, 1750-1950. *Hecate*, *31*, 4-20.

Author

Iben Charlotte AAMANN is a PhD Fellow at the Research Center for Health Promotion, Department of People and Technology, at Roskilde University in Denmark. She holds a master degree in Danish and gender studies from Copenhagen University (2008). Her main research interests are within the field of critical health promotion studies, parenting culture studies and social theories concerning gender and class.

Contact:

Iben Charlotte Aamann

Department of People and Technology
Universitetsvej 1
DK-4000 Roskilde, Denmark

E-mail: ica@ruc.dk
URL:
http://forskning.ruc.dk/site/en/persons/iben-charlotte-aamann(e9929153-ac32-4969-ba78-9a893db7adf4).html

Citation

Aamann, Iben Charlotte (2017). "Oh! Iben's Here Now, So We Better Behave Properly"—The Production of Class as Morality in Research Encounters [72 paragraphs]. *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*, *18*(3), Art. 7, http://dx.doi.org/10.17169/fqs-18.3.2752.

Artikel 2:

"Am I that bad?" Neoliberal conduct through moral class anxiety in the obesity epidemic discourse

‘Am I that bad?’ Neoliberal conduct through moral class anxiety in the obesity epidemic discourse

Abstract:

In this article, I argue that fat phobia and the moral panic associated with the obesity epidemic testify to a symbolic class struggle as they express how neoliberal conduct works through class anxiety. Although neoliberalism has marginalized class as a political category and a sociological tool, I argue that neoliberal governmentality reinforces class as matters of moral value, especially visible in the discourse of the obesity epidemic.

By analysing cases in guidelines to inform health professionals on how to intervene in family lifestyles, I show how the moral judgments implied in the representations of mothers of overweight children are matters of neoliberal conduct.

As displaying one´s moral value has become a central feature of the neoliberal subject and constitutive of the middle classes, especially with regards to health behaviour, the mothers of overweight children are represented in two ways according to their class position:

As passive and irresponsible or as morally worthwhile and responsible because of the shame and fear of falling, of being judged as a lower class mother.
The conclusion suggests that the obesity epidemic discourse is not only about the moral regulation of the lower classes; it also function as a legitimating force in a neoliberal re-redistribution.

Keywords: *Neoliberalism; class anxiety; obesity epidemic discourse; governmentality; the parenting turn; moral regulation*

The obesity epidemic discourse

The concept of ‘obesity epidemic’ is based on a widespread assumption that all Western countries have seen a rapid increase in obesity since the 1990s. Importantly, this increase is linked to a great concern for public health and society. As noted by Rich and Evans, obesity has ‘typically been constructed as a “crisis” of potentially catastrophic proportions’ (Rich & Evans, 2009, p. 158). Or, to quote Harrison: ‘To assert that the dominant cultures of the West in the current moment are profoundly fat-phobic is to state the

obvious' (Harrison, 2012, p. 325). In this article, I argue that this 'fat phobia' might be understood, not as a fear, but rather as an *obsession* with otherness.

Patterson and Johnston point out two discussions on obesity within academia: 'A realist pole that treats obesity as a biomedical fact, a health risk and an "epidemic", and a second, constructionist pole that adopts a critical view of obesity as a moral panic driven by political interests and cultural values' (Patterson & Johnston, 2012, p. 265). In line with this second pole, this article considers the obesity epidemic in light of poststructuralist, cultural theory as an expression of a symbolic class struggle caused by a middle class 'fear of falling' (Ehrenreich, 1989) in moral status.

Obesity research is much less clear about the extent, consequences and possible solutions than the image portrayed by health authorities, politicians and the mass media. In line with Patterson and Johnston, Lupton (Lupton, 2013) outlines how recent years have seen a growing number of critical fat studies that challenge a range of the naturalized assumptions underpinning the discourse.

For example, post-feminist and queer feminist oriented critics, with Foucault's work in mind, have questioned the underlying premise that there should be any kind of common normal state for all bodies that is characterized by slimness. These researchers are thus critical of the normativity and deviant identities produced by the obesity epidemic discourse (see e.g. Jutel, 2005).

Others point out the prevalence of the BMI concept as a cause of the 'obesity epidemic', by virtue of the wealth of opportunities to categorize and develop statistics and comparisons provided by this arbitrary mathematical figure and institutionalized by the international values for underweight, normal weight, overweight and obesity determined by the WHO in 1980 (Halse, 2009, p. 46). In connection with the international BMI synchronization, Lupton states: 'The cut-off point for overweight on the BMI scale was lowered by the National Institutes of Health in the United States in 1998, resulting in many more individuals being designated as overweight even though their body weight had not actually changed' (Lupton, 2013, p. 38).

Campos et al., in an article published in the *International Journal of Epidemiology*, also point out how the current rhetoric about an obesity-borne threat to public health in the United States is driven by cultural and political factors (Campos, Saguy, Ernsberger, Oliver, & Gaesser, 2006). The problem is that the available data do not support the general assumption. Rather than an alarming epidemic, they find minor and subtle changes over time resulting in people weighing 3-5 kg more than a generation ago. Campos et al. also argue that there is scant evidence to confirm that obesity itself increases the risk of what are often known as 'lifestyle diseases': 'Despite much speculation, very little evidence

has been produced regarding the question of exactly how adiposity is supposed to cause disease' (2006, p. 57). Instead, the authors point out, obesity may be an early symptom of e.g. diabetes. They also raise the question of whether the sharp reduction in the number of smokers may be an explanation of the 3-5 kilo increase in weight.

Despite the fundamental ambiguities about the extent of the problem and its health consequences and in spite of the fact that the prevalence of overweight among Danish children is low in the European context (Müller, 2006, p. 6), the obesity epidemic discourse is highly present in Denmark, targeting especially parents. According to a Danish newspaper, *Dagbladet Information*, in 2011, health visitors have even begun to report child obesity to the social authorities as child neglect (https://www.information.dk/telegram/2011/07/tykke-boern-meldes-kommunen Accessed 12 June 2017).

In this context, two respected Danish health bodies, the Danish College of General Practitioners (DSAM) and the Danish Health Authority (SST) in a clinical guideline from 2006, "Detecting and treating obesity in pre-schoolers", state: 'There is scant evidence for interventions aimed at pre-schoolers' (Müller, 2006, p. 20). Eight years later, there is still insufficient evidence: in 'Detecting obesity and early intervention for schoolchildren: Guide for school health services' from 2014, SST states: 'This guide does not describe specific interventions, since there is uncertain evidence for strategies and effective interventions to prevent overweight among children...' (Greiffenberg & Andersen, 2014, p. 9). However, in 2006 we find: 'The lack of evidence should not lead to treatment nihilism.' (Müller, 2006, p. 17) and: 'Much of what follows is based on common sense and expert opinions more than on evidence' (ibid., p. 20).

But what are 'common sense' and 'expert opinions'? Why does this uncertainty not make health authorities tone down their rhetoric? What is driving this concern, this *preoccupation* with obesity? Why do we apparently not *need* evidence-based research, which otherwise has high validity and is often decisive for the interest of the press and politicians and for research funding?

The construction of obesity as an 'apocalyptic problem in the making' (Monaghan, 2005, p. 303) is of course used to legitimate a wide range of interventions (Rich & Evans, 2009, p. 158). The question is: Why does everyone seem to agree that there is a need to intervene in certain families?

This article will explore the *force* with which the *assumption* of an obesity epidemic as 'a bomb' under public health (Brændgaard, 2006), as 'a rapidly growing threat to public health' (SIF/Danish National Institute of Public Health, 2007, p. 261) or as 'one of the major world health problems' (SIF, 2007, p. 261) is presented as a matter of course.

I will begin with a description of the increased concern with parenting practices. After that, I will introduce my theoretical lenses for viewing the moral implications of healthism, neoliberalism and class. This will be followed by an account of the three cases analysed and the analytical strategy. My analysis will then unfold, leading on to a conclusion in which I call for further empirical research.

The parenting turn

Historically, biopolitical interest in public health, along with urbanization and the growth of the working classes from the late 18th century, led to increased moral regulation of motherhood because of a middle class fear of the urban poor masses (L. Finch, 1993; Foucault, 1994; Rose, 1990), 'leaving a potential threat to social order quietly simmering at the doorstep of polite, middle class society' (L. Finch, 1993, p. 16). In this 'public takeover of motherhood', social problems were colonized by a medical gaze (Buus, 2001; L. Finch, 1993; Løkke, 1998).

Recent years have witnessed an *increased* political concern about parenting practices on the assumption that childhood and ultimately society can best be improved by improving what parents do (Furedi, 2001; Lee, Bristow, Faircloth, & Macvarish, 2014). Research now refers to a 'parenting turn' (Geinger, Vandenbroeck, & Roets, 2013) in which an increasingly aggressive and interventionist 'preventative' family policy individualizes and decontextualizes social and health problems, such as the concern with child obesity, targeting first and foremost mothers. This leads to a situation in which certain parents' (lack of) parenting skills – rather than structural factors – are seen as the cause of society's problems. The concern with child obesity and its associations with bad parenting therefore testify to the ways in which medicine is still colonizing social problems.

The parenting turn in health and social politics can be understood as a symptom of neoliberal responsibilization in which class differences are taken to have melted away, causing a universalizing of middle-class-ness (Gillies, 2007; Hennum, 2014).

Healthism and neoliberalism

Although it is addressed as a collective problem within the obesity epidemic discourse, 'individuals are deemed largely responsible for their own health and for "making healthy choices" as if they were free of structural and cultural constraint that bear upon peoples opportunity to achieve the health behaviours prescribed' (Rich and Evans 2005:352).

This preoccupation with personal health is at the core of the moral regulation of Western society. This is because:

> 'In a health-valuing culture, people come to define themselves in part by how well they succeed or fail in adopting healthy practices… Moreover, health and the qualities of personhood associated with its achievement are key metaphors traversing the moral terrain of contemporary societies' (Crawford 2006:402).

According to Crawford, healthism (Crawford 1980) is therefore at the core of neoliberalism:

> 'individual responsibility for health…proved to be particularly effective in establishing the "common sense" of neoliberalism's essential tenets. In contrasting a vision of autonomous, prudent and self-responsible individuals to images of the careless and the fool-hardy, a link was easily made to the burden of social spending' (Crawford 2006:410).

In this sense, healthism 'has become a model of and a model for the neoliberal restructuring of American society' (Crawford 2006:410).

In this light, healthiness becomes central to how the neoliberal subject is governed and health is to be regarded as 'a kind of moral performance infused with ideological meanings' (Montelius and Nygren 2014:435). What I argue is that these ideological meanings both stem from and address a middle class fear of falling in status (Ehrenreich 1989), which leads to a moral 'pretentiousness' and a preoccupation with moral judgments.

Neoliberalism and morality

Following Dahl, neoliberalism: 'is not confined to what is traditionally understood as the political sphere, but it is a new societal logic suffusing our bodies and minds' (Dahl, 2012, p. 284). For example, neoliberalism celebrates the individual´s freedom to choose. It is however a well-established point that neoliberal governmentality operates precisely through 'freedom' (Rose, 1999). Thus, as noted by Brown: 'Neoliberal subjects are controlled *through* their freedom…because of neoliberalism´s *moralization* of the consequences of this freedom' (Brown, 2005, p. 44, Italics in original). This is one of the reasons why 'health talk' has become 'responsibility talk' (Crawford, 2006, p. 410) and why responsibility is a central marker of moral worth.

Neoliberalism also 'involves extending and disseminating market values to all institutions and social action' (Brown, 2005, p. 40). According to Lamont, neoliberalism therefore provides 'a context in which … market fundamentalism is exercising strong homogenizing pressures on collective identities and on shared definitions of what defines a worthy life' (Lamont, 2012, p. 210). This contributes to the institutionalization of middle class

selves, because: 'The neo-liberal subject is the autonomous liberal subject made in the image of the middle class' (Walkerdine, 2003, p. 238), since 'a performing self, especially in regard to the stylization of the body, including an emphasis on appearance, display and the management of impressions, is a key for membership and constitutive for the new middle classes' (Skeggs, 2004a, p. 47).

This capitalist 'subject of value' (Skeggs, 2004a, p. 74) is characterized by 'motivation, aspiration and personality', celebrated 'as central psychological markers of the appropriate kind of care of the self' as 'the individual must understand the need to refashion themselves constantly in order to be employable' (Walkerdine, 2011, p. 256). The 'logic of capital' (Skeggs, 2014) underpinning this is further characterized by two features:

- As 'We have become intensely subjective beings' (Rose, 1990, p. 3) and as 'both children and their parents are understood primarily as labour market resources' (Baird, 2008, p. 300), a moral obligation to *optimize* one's human capital and thereby moral value persists (Türken, Nafstad, Blakar, & Roen, 2015). This is especially expressed through the concern with optimizing one´s health.
- As neoliberal governmentality works through moralization, *displaying* (J. Finch, 2007) one´s responsibility and thereby one´s worth and status becomes central, as quoted above, and 'people are increasingly expected to publicly legitimate themselves as good and worthy subjects' (Skeggs, 2011, p. 496).

Seen in this light, neoliberal conduct works through stigma (Tyler, 2013): By scapegoating 'the irresponsible', processes of othering establish a position for the responsible, respectable and morally worthwhile subject. In this sense, neoliberalism makes questions of health, personal worth and value strongly present, thereby also reinforcing matters of class: a healthy appearance is a key marker of moral value.

The question is why it is precisely *obesity* that is regarded as *the* antithesis? I would suggest that it is because obesity is predominantly associated with the lower classes (LeBesco 2007). Obesity, then, is constructed as the antithesis *because* of its association with the lower classes, rather than because of the diseases it is assumed to cause.

The 'war' against fat: A euphemism for class struggle

Critics of 'the war against fat' (Monaghan, 2005, p. 309) argue that 'moral panic' (Rich & Evans, 2005, p. 342) rather than scientific evidence is driving the overwhelming focus on obesity (see also Wright & Harwood, 2009). I would argue that this moral panic testifies to a class struggle on morality that corresponds with neoliberal conduct through morals and the fear of class stigma.

Wacquant states that classes 'have never been and are not economic groupings' but rather should be theorized as 'groups of social conflict whose determining factor lies in participation in, or exclusion from, the exercise of authority …' (Wacquant, 1991, p. 48). Therefore the middle class 'must be constituted through material and symbolic struggles…' (Wacquant, 1991, p. 57).

Many scholars have pointed out that the core of contemporary class relations is struggles around moral authorization (Lamont, 2000; Lawler, 2005a; Sayer, 2005; Skeggs, 2004b). Further, in a neoliberal era – the 'field of judgments' (Rich & Evans, 2009, p. 163) – class is constructed as relations and tensions between the judges and the judged, 'between those who can authorize their judgements and those who cannot' (Skeggs, 2011a).
Class in this article is therefore understood as (re-)produced and negotiated discursively (Ortner, 1991; Skeggs, 1997; Trautner, 2005). These reasonings help to capture how 'Class formation is dynamic, produced through conflict and fought out at the level of the symbolic' (Skeggs, 2004, pp. 4–5). For example, Lawler points out how class manifests itself: 'as circulating through symbolic and cultural forms – through, for example, the means by which people become judged as morally worthwhile, or as having the right kind of knowledge or "taste"' (Lawler, 2005b, p. 797). I would argue that one of the most significant means for these class judgments is obesity.

As the 'war on fat', as Yoshizawa argues, 'also means a war against fat people', it has obvious connections with the struggles on morality, led by the anxious middle classes. The shift from universalistic welfare state to neoliberal competition state has reached Denmark with full force (Illeris, 2014; Knudsen, 2007; Pedersen, 2011): welfare cuts, increased job insecurity and a prevailing 'discourse of scarcity' (Bruun, Krøijer, & Rytter, 2016) lead to a high level of anxiety in 'the squeezed middle' (Bradley, 2014, p. 6). Therefore parents are increasingly occupied with enhancing their status in competitive ways (Pedersen, 2014; Pedersen, 2011) rather than maintaining a 'sense of equity', which had been a core value of the Nordic welfare states (Gullestad, 1984; Lien, Lidén, & Vike, 2001).

The cases

The cases stem from three guidelines to inform health professionals how to intervene in family lifestyles, distributed by Danish health authorities. The guidelines are:

- *Opsporing af overvægt og tidlig indsats for børn og unge i skolealderen – Vejledning til skolesundhedstjenesten* [Detecting obesity and early intervention for schoolchildren: Guideline for school health services] (Greiffenberg & Andersen, 2014), SST.

- *Klinisk vejledning: Opsporing og behandling af overvægt hos førskolebørn* [Clinical guideline: detecting and treating obesity in pre-schoolers] (Müller, 2006), DSAM and SST.
- *Stigmatisering - et debatoplæg om et dilemma i forebyggelsen* [Stigmatization: A discussion paper on a dilemma in preventative work] (Finke & Bennedsen, 2008), SST.

The use of cases is a common feature in the wide range of publications, distributed from the Danish health authorities. The cases I analyse are therefore selected because they are typical, not extreme. I am particularly interested in the discursive representations of families affected by obesity. The cases are purpose-built by the health authorities. They serve as examples to show health professionals how an intervention or a course of treatment ideally should take place. The characters involved are therefore interesting to study as *representations* of families affected by obesity.

Representations circulate as implied 'shared meanings' (Lawler, 2005a, p. 431) in a discursive network, where both (health) authorities' policy documents and the distribution of offers of identity by popular culture and the media feed into each other (Gillies, 2007, p. 8; Rich, 2011).

Using post-structuralist arguments about subjectivity, we may say that class, along with gender, ethnicity, race and other categories of diversity, circulates as discursive representations (Ortner, 1991). However, representations are primarily interesting because they reveal something about those who have the power to represent others. The characters are thus not analysed as reflections of real people; rather, I am interested in what they reveal about the dominating views in the documents. Following this, it is important to emphasize that what I refer to as middle class should be understood as a discourse formation, rather than a specific group of people. Similarly, when I write "the neoliberal subject", it refers to discursive positions, not a 'real' individual.

By extension, the focus of this article is not only on the moral judgements of overweight families generated by the texts, but also on how these representations produce *middle class morality,* based on certain parents being positioned as 'the repellent and disgusting other' (Lawler, 2005a, p. 431). This involves poststructuralist analytics based on the reasoning that a norm only exists because of deviations from it. The classed perspective adopted here thus focuses on the distribution of middle class morality.

'She's just waiting for it to come'

Typically, the families' working class position is mentioned as a point of entry and their names reveal their majority ethnicity. The clinical guideline from DSAM and SST portrays an intervention targeting 5-year-old overweight Kasper, whose overweight mother

'Karin was sacked from her job as a service worker' (Müller, 2006, p. 15). We hear that 'Karin would like to lose weight, she had her weight checked by her GP, but just now she's got no extra energy for that. She's just waiting for it to come'(Müller, 2006, p. 15).

Karin 'just waiting for it [the extra energy] to come' appears as the complete antithesis to the neoliberal subject, where 'self-discipline', 'action competence' and health appearance indicate the person's moral worth and thus middle class status. By contrast, Karin is waiting, passive, without initiative. This is reinforced by the expression 'would like to' (lose weight) rather than the more action-oriented 'wants to'. Rose claims that:

> 'The government of the soul depends upon our recognition of ourselves as ideally and potentially certain sorts of person, the unease generated by a normative judgement of what we are and could become, and the incitement offered to overcome this discrepancy by following the advice of experts in the management of the self' (Rose, 1990, p. 11).

Skeggs emphasizes that:

> 'the working-class body which is signalled through fat is the one that has given up the hope of ever "improving", of becoming middle class…a working class body that is beyond the regulation and disciplines required to be part of social and cultural exchanges' (Skeggs, 1997, p. 85).

In this sense, the relation between the obese body and the neoliberal, middle class subject of value is antagonistic: one cannot be obese and uphold middle class moral value at the same time.

Seen in that light, the 'governing of the soul' and ideals of upward social mobility are closely linked. Neoliberal technologies of the self therefore *rely* on class judgments, because class is at the core of the normative judgment, as identified by Rose. Striving to become 'a certain sort of person' simply means striving to become a middle class subject, as noted by Hey in her discussion of the psychological costs for working-class women who 'join the academic club', 'Not being a desiring (aspiring) subject is the new taboo' (Hey, 2003, p. 329).

Following this perspective, Karin seems uncontrollable, unable to be led to self-management via the recognition of herself 'as ideally and potentially a certain sort of [*middle class*] person'. On the contrary, Karin´s laid-back attitude suggests she has no ambition to 'improve' in the sense of losing weight and becoming a middle class subject. Thus Karin is represented as someone who *does not* strive to legitimate herself as a subject of value – she does not display her responsibility and moral worth.

On the contrary, Karin is represented as irresponsible and as immature. The case further illustrates how the family is guided towards various lifestyle changes such as exercise, diet and daily weight control at home. The following month, the parents come to see the doctor without Kasper; he weighs 200 grams more than a month ago. The conversation is described as follows:

> 'Klaus [the father] laughs a bit shyly and says he's actually lost 2 kilos this month. Karin scowls at Klaus, saying slightly reproachfully to the doctor that it's not fair she hasn't lost weight, even though she hasn't eaten sweets and cakes either. The doctor commends the family for the great result' (Müller, 2006, p. 30).

Here the case shows how a health professional can amputate any objections. What could be interpreted as Karin's frustration at the lack of effect of lifestyle changes seems in the text to indicate the mother's lack of responsibility: 'Scowling' at her husband testifies to a form of childish immaturity. Reproachfully calling it 'not fair' represents an attempt to shift responsibility, as 'unfairness' places the issue outside her own sphere of action - in contrast to the neoliberal individualization of responsibility. In the excerpt, it is also interesting that the doctor chooses to ignore Karin's complaint. The doctor's lack of interest in Karin's objection appears to need no further legitimation, perhaps because Karin has already been judged as morally inferior – *not* a responsible 'capitalist subject of value'.

However, Karin is not a real human being, but just a textual representation, produced by the Danish health authorities. The interesting point, then, is that the implied devaluation of Karin´s moral worth testifies to a middle class *preoccupation* with moral judgments.

'Am I that bad?'

We find a radically different presentation of a mother in the 2008 SST publication 'Stigmatization: A discussion paper on a dilemma in preventative work'. Under the heading 'Am I that bad?', we can read: 'A member of a project on child obesity mentioned a mother who approached her: "She was a nurse. And she cried like a baby. She found it so embarrassing, because with her education, she shouldn't have overweight children. That showed her prejudices that obesity is partly your own fault, and that it's only the lower classes that are overweight"' (Finke & Bennedsen, 2008, p. 42).

It is worth noticing that the mother´s concern does not merely spring from the perceived health risks of her obese child, but rather the shame associated with having an obese child, as it inevitably positions the mother as a lower class subject and thereby as morally inferior.

Although the text identifies 'prejudices' about being overweight, what is interesting here is that the mother is represented as responsible in spite of having an overweight child. The mother with her education appears not only as a health professional but also as middle class, *not* from the 'lower classes'. It appears to be precisely her *educational status* that makes her ashamed – aware as she is that she should not have an overweight child, because she comes from a higher class: she fears falling in moral status, anxious of being judged as 'that kind of mother'.

Interestingly, she *does not become* morally devalued; via her class position and shame, she retains her moral worth, being portrayed as someone the reader must sympathize with, since she acts responsibly in approaching the project member. The shame thus reveals the mother as a controllable subject unlike Karin. The portrayal of her bursting into tears is not intended to lead to a discussion of prejudices about obesity and their consequences for families. Rather, the effect of these prejudices - the mother's shame and tears - indicates her moral worth. In view of her tears and also the title, 'Am I that bad?', it thus appears to be her actual need to legitimate herself – the display of shame arising from her responsibility – that prevents her from being judged in devaluing terms like Karin. In this sense, the fear of class stigma in itself becomes a marker of middle class morality.

Stigma as 'an effective tool' in preventative health work

The SST publication from 2008, 'Stigmatization: A discussion paper on a dilemma in preventative work' states:

> 'People do this [stigmatize] to protect their identity - make a distinction between them and us - and to defend themselves as a group against the moral and physical decay which ultimately costs us all dearly in terms of treatment expenses and loss of labour resources' (Finke & Bennedsen, 2008, pp. 38-39).

The 'we' is the driving force and moral guardian of society. By extension, class appears as a moral euphemism, where people with inferior health are represented as 'moral and physical decay' that not only threatens 'our' health and moral standards, but the whole economic foundation of society: 'they' are expensive when they get ill and 'we' lose the profits from their labour. This expresses not only the logic of capital, but also what is underpinning it: a middle class anxiety leading to a symbolic class struggle on moral value. Also the shift from 'people' to 'us all' is striking, as the text goes from a general statement on stigma to speak on behalf of 'us'. This appears to legitimize stigma, as indicated by the title, which addresses stigma as a *dilemma* rather than a problem. This leads to remarkable reflections such as: 'Conversely, it is not certain that stigma should always be avoided completely. Stigma is sometimes used as an effective tool in efforts to get people

to change their behaviour' (p. 18). Here, neoliberal conduct, working through stigma, is *explicitly* distributed by the Danish Health Authority.

There is clearly considerable discrimination and stigmatization of overweight people, who are often considered as lazy, lacking self-discipline and morally depraved (Grønning, Scambler, & Tjora, 2013; LeBesco, 2007; Lupton, 2013; Rich, 2011; Wright & Harwood, 2009).

Furthermore, a few studies point out the *classed* dimensions of obesity stigmatization: drawing on Bourdieu, the British researcher Bennet sees the body as a key marker of class, mentioning 'the prognosis of the emergent "crisis of obesity"' that seems to imply 'a revitalised, moralising class-based discourse of shame and blame about body shape' (Bennett 2009, p. 152). The American Lebesco has explored media representations of Anne Nicole Smith and Roseanne (two white working-class women of varying body size who have achieved great fame and corresponding condemnation). She states: 'Despite the evidence that paints fatness as characteristic of all social classes, the low-class reputation sticks, topped with a dollop of shame. We carry on, as if "being thin is virtuous and a sign of economic success, but being fat is shamefully lower class…"' (LeBesco, 2007, p. 250).

An obsession with otherness? The fragile middle class subject of value

In the UK, Skeggs refers to homophobic discourses that, rather than being based on a fear of otherness, are based on an '*obsession* with otherness' in order to present the heteronormative, patriarchal family as the antagonism-free centre of the British nation, and she shows that class works in a similar way: 'The respectable middle-class are the phantasmic construction of the modern nation, hindered by the white working-class who represent the atavistic block to progress'(Skeggs, 2004a, p. 98).

With critical obesity research pointing out the strong moral aspects of the obesity epidemic discourse, I argue that the concept of 'obsession with otherness' and the description of the backward working classes as an obstacle to the neoliberal optimization of society and public health are crystallized in the fact that an obesity-borne, future threat is powerfully presented as a general *moral problem* of working class parenting: life style interventions, then, are to be regarded as class corrections.

Further it is argued that one reason for present-day symbolic class struggles and distinctions having an axis of morality is that neoliberalism, in searching for new markets, profits from breaking down traditional moral boundaries, especially regarding femininity

(traditionally the virtuous, respectable middle-class woman) and sexuality (traditionally the vulgar, promiscuous working-class woman) (Skeggs, 2005, p. 969). This makes the self-optimizing middle class subject of value particularly fragile and vulnerable, which explains the continuous attempts to maintain, highlight and legitimate the mandate to define 'good morals' (Skeggs, 2005).

Seen in this light, the obesity epidemic discourse expresses an increased need for the middle class to uphold its moral authority and enhance its social status, which, I argue, has led to the discursive 'obsession with otherness'. The prevalence of the discourse of the obesity epidemic in Denmark therefore first and foremost testifies to neoliberal conduct through class stigma anxiety.

Discussion and conclusion: Re-redistribution?

This article has argued that the 'war against fat' and its classed implications is at the core of neoliberal conduct. As I showed in the analysis of the two representations of mothers, Karin was condemned as irresponsible and morally inferior because she demonstrated neither action competence nor a desire for displaying moral worth or personal development and improvement in the sense of becoming a middle class subject of value; she 'just sat and waited'. By contrast, the middle class mother who burst into tears was considered responsible and morally worthwhile precisely because she displayed her fear of class based stigmatization: her shame indicated that she should be judged as responsible because of her desire for improvement.

Further, I have suggested viewing the moral panic and 'fat phobia' inherent in the obesity epidemic as an expression of a symbolic, discursive class struggle provoked by a heightened middle class need to maintain and authorize its mandate to define good morals and to enhance its status in competitive ways. The effect of neoliberalism´s conduct through stigma is a kind of moral 'pretentiousness' which leads to an obsession with otherness, where the working class parents of obese children are represented as a backward obstacle to neoliberal progress and optimization of public health and society. Therefore, while neoliberalism marginalizes class as an explanation of social inequality in health, it reinforces class as individualized matters of moral worth.

The relevance of examining these representations lies in their effects. They are not only worth studying as an expression of how the state ideally would like to see its citizens. More broadly, they also affect the struggles for a better society, such as the distribution of privileges and recognition.

In Denmark, we have seen a health and distribution policy which increasingly privileges those who are already better off, including a greater use of private health insurance and increased pressure on public health care. The cause for concern here is the legitimation of this scaling down of the universalist welfare state with reference to economic necessities and the lack of moral worth of the less privileged.

Viewed in this light, my argument is that the obesity epidemic discourse and the war against fat are not only about the moral regulation of the lower classes; they also function as a legitimating force in a neoliberal re-redistribution. In this way, the symbolic class struggle regarding morality has specific, materialized consequences.

Reference list

Aamann, Iben Charlotte. 2016. "Klasse, sundhed og subjekt: Nye greb om social ulighed i sundhed." [Class, health and subject: New approaches to social inequalities in health]. in *Ulighed i sundhed : Nye humanistiske og samfundsvidenskabelige perspektiver* [Health inequalities: New perspectives from the humanities and social sciences], edited by S. Christiansen et al. Frederiksberg: Frydenlund Academic.

Andersen, Peter Østergaard. 2014. "Udvikling Af selvforståelse og identitet i barndommen - individuelt og kollektivt." [the development of self-understanding and identity in childhood - individually and collectively]. Pp. 87–104 in *Læring i konkurrencestaten - Kapløb eller bæredygtighed* [Learning in the Competition State: A Race or Sustainability?], edited by K. Illeris. Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Baird, B. (2008). Child Politics, Feminist Analyses. *Australian Feminist Studies*, *23*(57), 291–305.

Bennett, T., Savage, M., Silva, E., Warde, A., Gayo-Cal, M., & Wright, D. (2009). *Culture, class, distinction*. London: Routledge.

Bradley, H. (2014). Class descriptors or class relations? Thoughts towards a critique of Savage et al. *Sociology*, *48*(3), 429–436.

Brown, W. (2005). *Edgework: Critical essays on knowledge and politics*. Princeton: Princeton University Press.

Bruun, Maja Hojer, Stine Krøijer, and Mikkel Rytter. 2016. "Indledende perspektiver: Forandringsstaten og selvstændighedssamfundet." [introductory perspectives: The transformational state and the independence society] *Tidskriftet Antropologi* (72):11–38.

Brændgaard, Per. 2006. "Overvægt og fedme er et voksende problem." [Overweight and obesity is a growing problem] *Sundhedsguiden.dk*: http://www.sundhedsguiden.dk/da/temaer/alle-temaer/overvaegt-og-vaegttab/generelt-om-overvaegt-og-vaegttab/overvaegt-og-fedme-er-et-voksende-problem/ Accessed 12.marts 2015.

Buus, Henriette. 2001. *Sundhedsplejerskeinstitutionens dannelse* [The Introduction of the Danish Home Visiting Programme]. Copenhagen: Museum Tusculanum.

Campos, P., Saguy, A., Ernsberger, P., Oliver, E., & Gaesser, G. (2006). The epidemiology of overweight and obesity: public health crisis or moral panic? *International Journal of Epidemiology*, *35*(1), 55–60.

Crawford, Robert. 1980. "Healthism and the medicalization of everyday life." *International Journal of Health Services* 10(3):365–88.

Crawford, Robert. 2006. "Health as a meaningful social practice." *Health (London, England : 1997)* 10(4):401–20.

Dahl, H. M. (2012). Neo-liberalism meets the Nordic welfare state—Gaps and silences. *NORA - Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, *20*(4), 283–288.

Ehrenreich, B. (1989). *Fear of falling: The inner life of the middle class*. New York: Pantheon Books.

Finch, J. (2007). Displaying families. *Sociology*, *41*(1), 65–81.

Finch, L. (1993). *The classing gaze: Sexuality, class and surveillance*. St. Leonards, NSW: Allen & Unwin.

Finke, Katrine and Anne Rygaard Bennedsen. 2008. *Stigmatisering - Et debatoplæg om et dilemma i forebyggelsen* [Stigmatization: A discussion paper on a dilemma in preventative work]. Copenhagen: Danish Health Authority (SST).

Foucault, Michel. 1994. *Viljen til viden* [The will to knowledge]. Frederiksberg: Det Lille Forlag.

Furedi, F. (2001). *Paranoid parenting - Abandon your anxieties and be a good parent*. London: The Penguin Press.

Geinger, F., Vandenbroeck, M., & Roets, G. (2013). Parenting as a performance: Parents as consumers and (de)constructors of mythic parenting and childhood ideals. *Childhood*, *21*(4), 488–501.

Gillies, V. (2007). *Marginalised mothers: Exploring working-class experiences of parenting*. London: Faculti.

Greiffenberg, Henrik and Lars Bo Andersen. 2014. *Opsporing af overvægt og tidlig indsats for børn og unge i skolealderen - Vejledning til skolesundhedstjenesten* [Detecting obesity and early intervention for schoolchildren: Guideline for school health services]. Copenhagen.

Grønning, I., Scambler, G., & Tjora, A. (2013). From fatness to badness: The modern morality of obesity. *Health*, *17*(3), 266–83.

Gullestad, M. (1984). *Kitchen-table society - A case study of the family life and friendships of young working-class mothers in urban Norway*. Olso: Universitetsforlaget.

Halse, C. (2009). Bio-Citizenship: Virtue discourses and the birth of the Bio-Citizen. In J. Wright & V. Harwood (Eds.), *Biopolitics and the "Obesity Epidemic" - Governing bodies* (pp. 45–59). New York: Routledge Studies in Health and Social Welfare.

Harrison, E. (2012). The body economic: The case of "childhood obesity." *Feminism & Psychology*, *22*(3), 324–343.

Hennum, N. (2014). Developing child-centered social policies: When professionalism takes over. *Social Sciences*, *3*(3), 441–459.

Hey, V. (2003). Joining the Club? Academia and working-class femininities. *Gender and Education*, *15*(319–335).

Illeris, Knud. 2014. *Læring i konkurrencestaten* [Learning in the competition state]. Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Jutel, A. (2005). Weighing health: the moral burden of obesity. *Social Semiotics*, *15*(2), 113–125.

Knudsen, Tim. 2007. *Fra folkestyre til markedsdemokrati* [From people's democracy to market democracy]. Copenhagen: Akademisk Forlag.

Lamont, M. (2000). *The dignity of working men: Morality and the boundaries of race, class, and immigration*. New York: Russell Sage Foundation Harvard Univ. Press.

Lamont, M. (2012). Toward a Comparative Sociology of Valuation and Evaluation. *Annual Review of Sociology*, *38*(1), 201–221.

Lawler, S. (2005a). Disgusted subjects: The making of middle-class identities. *The Sociological Review*, *53*(3), 429–446.

Lawler, S. (2005b). Introduction: Class, culture and identity. *Sociology*, *39*(5), 797–806.

LeBesco, K. (2007). Fatness as working-class rhetoric. In W. DeGenaro (Ed.), *Who Says? Working-class rhetoric, class consciousness, and community* (pp. 238–255). Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.

Lee, E., Bristow, J., Faircloth, C., & Macvarish, J. (2014). *Parenting culture studies*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Lien, Marianne E., Hilde Lidén, and Halvard Vike. 2001. *Likhetens paradokser* [The paradoxes of equality]. Oslo: Universitetsforlaget.

Lupton, Deborah. 2013. *Fat*. London: Routledge.

Løkke, Anne. 1998. *Døden i barndommen. Spædbørnsdødelighed og moderniseringsprocesser i Danmark 1800 Til 1920* [Death in childhood. Infant mortality and modernization processes in Denmark, 1800 to 1920]. Copenhagen: Gyldendal.

McCarthy, Daniel J. 2011. "Classing early intervention: Social class, occupational moralities and criminalization." *Critical Social Policy* 31(4):495–516.

Monaghan, L. F. (2005). Discussion Piece: A critical take on the obesity debate. *Social Theory & Health*, *3*, 302–314.

Montelius, Elin and Katarina Giritli Nygren. 2014. "'Doing' risk, 'doing' difference: Towards an understanding of the intersections of risk, morality and taste." *Health, Risk & Society* 16(June 2015):431–43.

Müller, Pia. 2006. *Klinisk vejledning: Opsporing og behandling af overvægt hos førskolebørn* [Clinical guideline: Detecting and treating obesity in pre-schoolers]. Odder: Danish College of General Practitioners (DSAM) and Danish Health Authority (SST).Ortner, S. (1991). Reading America: Preliminary notes on class and culture. In R. G. Fox (Ed.), *Recapturing anthropology: Working in the present* (pp. 163–190). Santa Fe, New Mexico: School of American Research Press.

Patterson, M., & Johnston, J. (2012). Theorizing the obesity epidemic: Health crisis, moral panic and emerging hybrids. *Social Theory & Health*, *10*(3), 265–291.

Pedersen, O.K. 2011. *Konkurrencestaten* [The Competition State]. Copenhagen: Hans Reitzel.

Pedersen, O.K. 2014. "Konkurrencestaten og dens uddannelsespolitik - Baggrund, intentioner og funktionsmåder." [The Competition State and its educational policy: Background, intentions and ways of working] Pp. 13–34 in *Læring i konkurrencestaten - Kapløb eller bæredygtighed* [Learning in the Competition State: A Race or Sustainability?], edited by K. Illeris. Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Rich, E. (2011). "I see her being obesed!": Public pedagogy, reality media and the obesity crisis. *Health*, *15*(1), 3–21.

Rich, E., & Evans, J. (2005). "Fat Ethics" – the obesity discourse and body politics. *Social Theory & Health*, *3*, 341–358.

Rich, E., & Evans, J. (2009). Performative health in schools. In J. Wright & V. Harwood (Eds.), *Biopolitics and the "Obesity Epidemic" - Governing Bodies* (pp. 157–171). London: Routledge.

Rose, N. (1990). *Governing the soul: The shaping of the private self*. London: Routledge.

Rose, N. (1999). *Powers of freedom. Reframing political thought*. Cambridge: Cambridge University Press.

Sayer, A. (2005). *The moral significance of class*. Cambridge: Cambridge University Press.

SIF. 2007. *Folkesundhedsrapporten, 21: Overvægt og fedme* [Public Health Report, 21: Overweight and obesity]. Copenhagen: Danish National Institute for Public Health (SIF)

Skeggs, B. (1997). *Formations of class and gender: Becoming respectable*. London: SAGE.

Skeggs, B. (2004a). *Class, self, culture*. London: Routledge.

Skeggs, B. (2004b). Exchange, value and affect: Bourdieu and "the self " In L. Adkins & B. Skeggs (Eds.), *Feminism after Bourdieu* (pp. 75–95). Oxford: The Editorial Board of the Sociological Review: Blackwell Publishing.

Skeggs, B. (2005). The making of class and gender through visualizing moral subject formation. *Sociology*, *39*(5), 965–982.

Skeggs, B. (2011a). *Formations revisited: Returning to ideology and value: Are you a hit?* Lecture at Stockholm University, Sweden. September 30, 2011: https://www.youtube.com/watch?v=jWC4vzxMlsQ Accessed April 27, 2017

Skeggs, B. (2011b). Imagining personhood differently: Person value and autonomist working-class value practices. *The Sociological Review*, *59*(3), 496–513.

Skeggs, B. (2014). Values beyond value? Is anything beyond the logic of capital? *The British Journal of Sociology*, *65*(1), 1–20.

Trautner, M. N. (2005). Doing gender, doing class: The performance of sexuality in exotic dance clubs. *Gender & Society*, *19*(6), 771–788.

Tyler, I. (2013). *Revolting subjects. Social abjection and resistance*. London: Zed Books.

Türken, S., Nafstad, H. E., Blakar, R. M., & Roen, K. (2015). Making sense of neoliberal subjectivity: A discourse analysis of media language on self-development. *Globalizations*, *7731*(July), 1–15.

Wacquant, L. (1991). Making class: The middleclass(es) in social theory and social structure. In S. G. McNall, R. F. Levine, & R. Fantasia (Eds.), *Bringing class back in contemporary historical perspectives*. Boulder, Colo: Westview Press.

Walkerdine, V. (2003). Reclassifying upward mobility: Femininity and the neo-liberal subject. *Gender and Education*, *15*(3), 237–248.

Walkerdine, V. (2011). Neoliberalism, working-class subjects and higher education, *6*(2), 255–271.

Wright, J., & Harwood, V. (2009). *Biopolitics and the "Obesity Epidemic": Governing Bodies*. New York: Routledge.

Artikel 3:

"So under 'cause for concern', I'll write that…" Class, parenting and risk prevention in public health practices in schools

"So under 'cause for concern', I'll write that…" Class, parenting and risk prevention in public health practices in schools

Abstract:

This article explores how class affects the assessment of whether families are "at risk" in prevention and health promotion work in schools. Risk prevention for children is a key policy area, while parenting practices are considered to determine children's health and well-being, and thus also the future contribution, or expense, of the child in the neoliberal competition state. Such prevention work, however, individualizes responsibility and rests on an assumption that professionals can identify risks before they develop into problems.

The article is based on an ethnographic study of health care at Danish schools in 2013-14, from which an exemplary case has been selected. It consists of two conversations with parents of new pupils, where the school nurse screens for vulnerable families. We focus on how the nurse practices her assessment and how the parents display their parenting under this gaze of authority. The very different outcomes of the talks are analysed in terms of whether the middle-class norms that dominate health and prevention policies influence what are considered risk factors.

We find that middle-class norms become institutionalized in the nurse's assessment, and that preventative actions take the form of moral class corrections. The problem is the disregard of the parents' different backgrounds for practising parenting: not everyone has access to the parenting that the nurse considers to be without cause for concern. Consequently, the privileged parents are celebrated as responsible, while the disadvantaged parents are judged to be of less moral value.

Keywords: *prevention; class; moral regulation; parenting; school health promotion*

The preventative turn: Parents in the spotlight

Parenting practices are today regarded as decisive in determining children's development, health and well-being (Furedi 2001) and thus also children's future contribution to society (Baird 2008; Furedi 2014). Based on the consequential assumption that social and public health problems can be prevented by changing parenting practices, parents have increa-

singly become the object of public concern (Geinger, Vandenbroeck, and Roets 2013; Ule, Živoder, and du Bois-Reymond 2015), accompanied by closer monitoring of how they perform parenting (Lee et al. 2014).

The idea that future challenges can be prevented by regulating parenting practices is based on an assumption of a "cycle of deprivation"2. This perspective, which is widespread in social policy interventions, is grounded in the perception that children inherit their parents' problems, which requires effective prevention to break this vicious circle. This must be done through risk identification. The discretionary assessment of whether a family is 'at risk' is performed by various professionals, such as teachers and health practitioners, who encounter parents and their children in their everyday work.

The gaze of the authorities in school health care

Several recent Danish studies point to a particular judgmental gaze when professionals identify families at risk and categorize them in relation to preventative interventions (Dybbroe 2016; Dybbroe and Kappel 2012; Gadgaard 2017; Harrits 2014; Lehn-Christiansen and Holen 2016; Mik-Meyer and Villadsen 2007). The field study on which this article is based reveals how parents experience being viewed with this judgmental gaze of the authorities. The implications of this gaze are the object of study in the article.

We look closely at a particular professional practice, school health care and school nurses' (hereafter SN) conversations with the parents of children who have recently started school. From 1974, one aim of Danish health care was to detect children with **other** problems than physiological (Axelsen 2004:16). Axelsen describes this as a shift from "well-defined and clearly delimited checks", such as height and weight, to "diffusely described and particularly comprehensive general and individual tasks in the name of health promotion and prevention" (Axelsen 2004:20). Vallgårda (2014) points out that the guidelines for local health promotion work with families, children and young people, despite the ideals of the "new public health", continue to promote the detection and prevention of risks. The task of reducing health inequality moves into the background, because the political recommendations seem stigmatizing and are aimed at identifying parents who do not comply with the recommendations of the authorities (Vallgårda 2014).

A recent study of health care in Denmark also describes the judgmental gaze as "a kind of background music to what goes on in encounters between citizens and public health nurses" (Pedersen 2015:97). The particular point of this article is, however, that the gaze of the authorities is not merely a supplement to, or a consequence of, the policy guidelines, but can rather be understood as co-constitutive of the encounters between SNs and parents, and also of the ways in which SNs and parents can potentially position themselves.

The SN's risk assessment of parents is based on how the parents **show** their parenting, as "parents are expected to *display* their practices in order to achieve recognition that they are doing good parenthood" (Dermott 2016:140). Seen in this light, the introductory talks with parents of new primary school pupils can be seen as an arena for the performance of parenting practices within the practice of school health monitoring, with the goal of identifying risks. Our study has a particular focus on how **class** matters in terms of parents' moral value in the specific assessments by SNs of whether a family is at risk and what preventative measures should be taken.

The article is structured as follows: following an outline of the norms of good parenting and public health care, there is a presentation of the study and its empirical data. Then comes the analysis of the introductory talks between SNs and parents and their children. The final section consists of a discussion of the findings and the conclusion.

Policy: The distribution of white middle-class parenting norms

Recent childhood and school research suggests that the intensified attention to parents leads to increased professionalization, accompanied by an attempt to create a practical formula for good parenting (Gillies 2007; Juhl 2016). Thus, at policy level, a form of ideal parenthood is disseminated (Dermott 2016:138). Critics believe, however, that the reasoning behind good parenting, which authorities, experts and the media present as "common sense" and based on "objective facts", can also be understood as expressing a comprehensive hegemonization of white middle-class normativity (Gillies 2006, 2007, Reay 1998, 2006).

In Denmark, this coincides with neoliberal celebrations of parents who "take responsibility" (Knudsen 2010), who continuously work at making the most of their children's potentials in the broadest sense (Pedersen 2016). For example, Aamann and Liveng have studied various guidelines for professionals from the Danish National Board of Health on how to conduct preventative interventions in relation to overweight. They point out that policies in the area promote 'intensive parenting' where children should be constantly monitored, such as encouraging parents (of children of normal weight) to regularly calculate their children's BMI and measure their waistline. Furthermore, these policies also initiate health professionals' moral devaluation of families affected by overweight, typically represented by lower class positions. Such parents are thus presented as lacking in self-discipline, lazy and immature, and incapable of taking responsibility (Aamann and Liveng 2016).

We have been inspired by British culture researchers, who have pointed out that class exists, 'as circulating through symbolic and cultural forms – through, for example, the

means by which people become judged as morally worthwhile, or as having the right kind of knowledge or 'taste" (Lawler 2005:797). In this article, therefore, we do not understand class as a descriptive background variable; rather, we engage class as an analytical perspective that can capture how matters of responsibility, risk and moral value are mediated in the encounter between parents and SNs.

Risk and morals

Lupton argues that risk must be understood as 'a mode of conduct' (Lupton 1995:79–80), partly because the risks that a society defines as worthy of our attention are not necessarily related to "real dangers", but must instead be considered as issues identified as important culturally and politically. Montelius and Nygren point out that these proclaimed issues have a normalizing function, since "the naming of something as a risk calls for certain forms of action, forcing individuals into self-governance according to the norms of what it means to make the 'right choice'" (Montelius and Nygren 2014:434).
Since this is how neoliberal governance takes place, through powerful **moralization** of the consequences of the individual's freedom of choice, the mantra of "taking responsibility" becomes a key moral requirement (Brown 2005:44).

Hunt (2003) believes that initiatives, arguments and assumptions legitimized with explicit or implicit reference to dealing with risks also by definition imply an underlying moral regulatory agenda. However, this moral regulation is only implicitly present in the requirement that the individual, faced with apparently "neutral" or "objective" evidence-based facts, should "take responsibility" (Hunt 2003). Järvinen therefore believes that the "trick" consists in eliminating the counter-arguments: "…this 'health risk responsibilisation' places itself beyond contestation, because it is seen as scientific rather than normative" (Järvinen 2012:243). The important point here is that biomedically-based arguments about risk minimization are highly normative and moralizing. Our focus is on the **classed** implications of this.

The introductory talk: Medical colonization of social problems

According to the Danish National Board of Health, the purpose of SNs' conversations with parents of new pupils is partly to monitor the development, health and well-being of the child, and partly "detection and early intervention" in cases of what are called "vulnerable families", without any further specification (Poulsen 2013:231). In our analysis, we investigate in detail how this work takes place.

The consultations follow a pattern: the parents and the new pupil come to an appointment determined by the SN during the first months of school. The child's fine and gross motor skills are checked, the child is measured and weighed and its vision and hearing are tested. The results are fed into a computer and three out of four SNs enter the child's measurements into a coordinate system, which shows its point on an average growth curve. Three out of four SNs then show the parents the result on the computer screen. After this or with this as a starting point, there is a talk with the parents about their everyday life, their "lifestyle" in relation to "four bad behaviors" (smoke, alcohol, diet and exercise: FBB) in Denmark conceptualized as KRAM (Eriksen et al. 2011) and the child's well-being. This is based on two questionnaires that the family has previously received and filled out.

One is a form, Questions for the Home where the parents must state their jobs/ employment status, marital status and their use of tobacco and alcohol. The second one is a tool for screening the child's well-being, Topics to Talk About, which the child, assisted by its parents, has filled out at home. Here there are various boxes to be ticked about eating habits and meals, physical activity and leisure activities, bedtime and being with friends. In addition to the parents' socioeconomic background and lifestyle being revealed in relation to selected parameters, both forms are based on the FBBs. They thus enter into a dominant, biomedical understanding of health, where behaviour is considered crucial to both individual and public health and where individuals are required to take responsibility in minimizing the risks believed to be associated with an unhealthy lifestyle.

The assessment of whether a family is at risk is therefore based partly on the parents' class background, and partly on the reporting by the child and parents of how well they comply with the imperatives of the lifestyle paradigm for healthy living. What is remarkable is that detection of families at risk is based on a standard grounded in biomedical risk logics, while the social factors to be identified are diffuse concepts such as "failure to thrive" and "vulnerability". However, the standardization of detection does not solve the problem that it is unclear what the preventative interventions should actually include. There is also a lack of clarity about the precise relationship between a child's well-being or vulnerability, the parents' class and the family's lifestyle in relation to the FBB.

Method

The article is based on ethnographic fieldwork by Aamann in health care in four Danish schools during 2013 and 2014, and the case analysed here, consisting of two introductory talks, has been chosen as exemplary of a larger body of data. Aamann observed four SNs, three at schools in Copenhagen and one in a rural school. Twenty-eight 45-minute

conversations were observed. The data from these observations consists of 154 pages of field notes, written on a computer immediately after the observations.

The case we have chosen from the empirical material is exemplary of the analytical points we find across the material. It consists of two conversations with very different outcomes, but with the same SN on the same day. In the analysis, we understand the talks as an arena for negotiation where the SN determines the agenda. We focus on the ways in which the parents and the SN position themselves and each other (Harré and Langenhove 1999). Thus, our focus is on the interactions between the parties (Järvinen and Mik-Meyer 2005), as well as the classed implications of these.

Methodologically, we have employed Bernstein's concept of framing (Bernstein 1977, 2010), developed in relation to educational and socialization processes in school, but which in broader terms points out how class is constituted by cultural and moral control, both visibly and invisibly, in specific contexts where communicative interactions take place (Bernstein and Solomon 1999). Bernstein understands people as actively framing in any practice involving power and class, and this complements the British, cultural-sociological, and poststructuralist approach in our analysis of the significance of class. The participants are seen not only in terms of how they relate and position themselves, but also in relation to the broader social and political context of the interactions, which differs in terms of locality and class and is discursively divided. Bernstein is concerned with the stability of the frames and how they are maintained or attempted to be destabilised (Ahrenkiel 2004).

Framing is explored through the textual analysis of control with codes for the interactions concerning who decides and how: selection, i.e. what will be talked about; order, i.e. what should have the highest priority and come first; pace, i.e. when one topic ends and a new one is brought up; criteria, i.e. the right way to express one's opinion, and finally the moral evaluation of what the rules are for good behaviour in the interaction.

In the analysis, we will initially show how the talks progress as interactions, and how the parents, SNs and children influence the framing. From an analysis of the parties' relative control of the framing and positions in relation to the moral evaluation in the conversation, we move on to a discussion of how this is linked to the participants' value and class, and the consequences of the processes for the parents' participation.

Both boys in the case are six years old. The parents are all in their thirties. Otto's parents are from the professional middle class, while one of Nick's parents is unskilled and the other is on disability pension. They are divorced, but join the consultation together.

We start with the talk about Otto, where we note what made it successful. Then we analyse the more difficult talk about Nick in the light of the observations from the talk about Otto. Analytically, the two talks are thus given different weighting; the first serves as an illustration of what the SN considers to be good parenting with no cause for concern, and how this assessment was reached, while the second talk reveals what is considered to be worrying parenting practices. The second talk thus becomes the main focus of the analysis.

The talk about Otto – responsible parents

After everyone greets each other and sits down, the SN asks Otto:

'Have you learned how to write your name? Then you can do it on this piece of paper'. Otto writes and is asked to draw. While Otto draws a triangle, square and circle on a figure, the SN asks: 'Do you like what you do at school?' Otto explains about the red and blue letters, and he has already finished the drawings, which have nice straight lines, just like those in his name.

Otto is measured and weighed. The SN has entered his height and weight into the coordinate system. Now she turns her computer round so that Otto and his parents can see on the screen the graphic illustration of his point on the average growth curve.

SN: 'As you can see, his height's a bit above average, but otherwise he's completely proportional'.

The father gets up of his own accord and goes over and measures himself, saying that everyone in his family is tall, so: 'Otto's always been a big boy too'.

Mother: 'I'm 168 centimetres. And I weigh about 68 kilos'.

SN (while she notes down the parents' information in her computer): 'Well, yes ... it was more the height I had in mind ... what about exercise?'

Mother: 'He must definitely get some exercise. Because he IS the type who'd rather use his head than his body. So that's actually an area we've done something about! And I think it helped when he got a new bike'.

Then the SN has a few questions about the boy's general well-being in starting school.

Father: 'Yes, but I never feel that Otto's fed up or in failure to thrive… In general, I think whatever Otto does, he's active and involved. In fact, he's a pleasantly straightforward boy'.

Mother: 'Well, of course, there are some small conflicts at home. And he's certainly started talking in a different way after starting school, and I have to admit that sometimes he doesn't talk in a nice way ... so what Otto now needs is to learn to say no - especially with pupils that are a bit bigger'.

SN: 'OK but you have to remember that it might also be very good for him, I mean, it may be that Otto's getting more independent when he more often has conflicts with you. But there you just have to notice when he's ready for different things'.

Mother: 'But we also address small problems each time they crop up, before they get any bigger'.…

Father: 'And it's actually exciting for us parents too! It's quite different from being parents of a kindergarten child'.

SN, smiling, nodding: 'Yes, it sure is. And it's REALLY good that you, as parents, are involved in his start at school. Because then you help to show him that school's a good place'.

Father: 'Yes, Louise [the mother] was on the board of the kindergarten. And I myself, I'm on the class committee here at the school'.

The mother nods: 'It's really nice to have some knowledge of what goes on behind the decisions made'.
Father: 'Yes. And it's about having an INFLUENCE on them!'

The SN nods, smiling and tapping on her computer. Then the talk is rounded off, and the SN explains about the next visit in a year's time.

Mother: 'Well, it's really quite unique to have such a professional following Otto's development'.

The progression and order in the conversation are well controlled by the SN. She has a number of technologies to support her desired framing, such as screening, measuring instruments and various tasks, which demand certain actions of the child, the parents and herself. There is no time set aside for parents to raise an issue. Nevertheless, these parents manage to influence the framing and the course of the conversation in terms of both the topics addressed and when one topic is concluded and a new one begins. The parents accept the SN's agenda, but at the same time manage to supplement and elaborate on the topics the SN asks about, and thus influence what is being discussed. Right from the start, they take the initiative to lower the pace and change the agenda by putting themselves in the spotlight even though the SN's focus is on the child: the father measures himself while the mother talks about her own height and weight. Here, the parents intervene in the SN's evaluation since they perceive a latent risk identification.

The SN opposes these variations to some extent by focusing on her computer and documentation. But the parents continue their efforts to frame the conversation by first altering the topic of the child's well-being to "conflicts at home" and then to "supportive and committed parenting". Here the SN places herself in a listening, acknowledging position because she and the parents have a similar idea of the correct way to interact in such a talk: they agree on what is worthwhile to say and on how it should be said, which is illustrated by the mother's final praise. This is dependent on parents who behave as if they are entitled to expect to influence the framing of the talk. It is also dependent on the SN giving them space because they live up to the worthwhile way of speaking in this context, since they display themselves as people who fully share the policies and SN's moral assessment of good, responsible parenting.

This assessment appears to be quite obvious, since the SN finds it unnecessary to ask the parents to elaborate on the conflicts at home and the child's well-being. In this way, the talk is more about the parents displaying their parenting practices than about Otto's actual well-being. In the following, we will explain how the implicit parenting norms are middle classed.

Emotional investment and the child in the centre

The concept of good parenting is partly based on the emphasis in developmental psychology of the role of the primary carers in the child's 'normal' development, requiring "sensitive" parents (Walkerdine and Lucey 1989); here, "intensive parenting" (Hays 1996), in which the child and its development and needs are at the heart of the adults' world, is presented as an ideal.

The parenting practice of Otto's parents is precisely in line with these ideals: they invest intensively and emotionally in their child ('it's exciting for us parents') and place him in the centre of their lives by being involved in his educational institutions and wishing to influence the decisions made there.

At the same time, Otto's parents are strongly engaged in preventing the culturally and politically identified risks as they monitor the boy's behaviour and actively make sure to adjust him onto the right track if a potential risk should arise: they 'address small problems as they crop up' and have 'done something about' increasing his physical activity.

Concerted cultivation

Otto's fine motor skills and apparent self-confidence can also be interpreted as the result of efforts by his parents to develop and optimize his skills. Following Lareau (Lareau 2011; lareau 2000) we understand this as "concerted cultivation", which is an ideal for

bringing up children which involves loading them with cultural capital and continuously stimulating them and developing their learning potential - and their health, one might add – precisely with optimization in mind. Lareau points this out as a significant middle-class parenting practice that stimulates the child's sense of entitlement: the children in the middle-class families studied by Lareau are self-confident and accustomed to arguing for their needs and expecting adult attention. This norm thus involves raising children who are competitive, entrepreneurial and self-disciplined subjects in line with a neoliberal competition state (Brinkmann 2014; Pedersen 2014, 2016; Rose 1990).

Otto's father characterizes him as an "active", "involved" and "pleasantly straightforward" boy. What is remarkable is that this is presented as an objective, neutral finding, but at the same time it contains some very positive adjectives that are loaded with moral value. When the mother comments that Otto does not always talk "in a nice way" since he started school, she places the responsibility on the pupils who are "a bit bigger"; Otto must "learn to say no", which implies that he is not the source of the problem. Otto's mother also presents him as a child who "would rather use his head" than be physically active. Otto is thus implicitly characterized as entrepreneurial, involved and motivated.
In their empirical studies of the parents of schoolchildren, the British researcher Reay, the American Lareau and the Dane Bach show how middle-class parents work to ensure that the school caters to their children's needs and also to integrate, or build a bridge between, school and home. The US researcher Landeros also points out that 'Middle-class parents are skilled in using their social, economic and cultural capital to their advantage' (Landeros 2011:248).

Otto's parents' description of him in words that exude moral value may be interpreted as an expression of how they use their cultural and symbolic capital (being reflective, articulate and possessing a moral mandate) as an advantage that allows them to present their son in a highly appropriate light. The SN does not consider the conflicts in the home as a possible sign of a lack of well-being or parenting skills - on the contrary, she believes that it may be a completely normal and healthy 'process of becoming independent'. The SN thus demonstrates complete confidence in the parents, both when she asks for **their** assessment of Otto's start at school and when she calls on them to "notice" Otto's stages of development. In this way, she signals that good parenting is sensitive, involved parenting.

The SN thus considers that there are no grounds for concern. These parents are quite capable of taking care of their child and the family is in no danger of developing problems that require preventative intervention. However, that is far from the case in the next talk we are to examine.

The talk about Nick: irresponsible parents

The SN tells me in a low voice before we open the door to the waiting room that this family did not come to the appointment she had made for them the week before.

SN: 'Well, Nick, you shouldn't make yourself too comfortable'.

That was not an expression she used in the previous talks. I happen to look up from my notebook and meet Nick's father's watchful eyes. Nick now has to draw on top of the figures. His circle ends up in a different place. He writes the letters in his name with a shaky wavy line, pressing his pencil against the paper. The SN does not comment, but notes something on her computer.…

The scales say 36.7 kg. Nick, clearly disappointed: 'But Dad, on yours I weigh 35, don't I?' Father: 'Well, yeah – but mine aren't so good as those scales'. The SN turns round her screen, so they can see his abnormal position in the coordinate system.

SN: 'His weight: there I reckon you know very well that it's WAY ABOVE average'.

The father looks serious and worried and the mother looks at the screen with a blank expression. Then she reveals that Nick is 'a lung child', which means he has been given a lot of adrenocortical hormones and many other medications, and she pronounces various long words and terminology, so that I have to give up writing them all down. They have also participated in a research project to find out if medicine was a cause of overweight. The mother then says that the hospital is still following Nick's physical and mental development, but "not his diet any more'. She stresses repeatedly that 'it's under control now' and 'it's being controlled now'.

SN, summing up: 'So some of it is due to the medicine and some of it needs exercise to get rid of it'. The father nods slowly, but not the mother.…

Mother: 'And his lung problems are probably also because he was born prematurely and he started with something asthmatic. And when we were still together when Nick was a little boy, we also lived in a flat where there was mold. There were traces of it in my lungs'.

The SN makes no comment on this, but asks the parents: 'Does he get enough exercise?'

To Nick, without waiting for an answer from his parents: 'Do you do any sport?'

Nick: "Yes, swimming'.

Father: 'And then he's just starting to go to football. But you know, Nick's never been good at sitting still, he has lots of energy and he's always kind of RUSHING around.'

Mother: 'No, he's never been a couch potato'.

SN to Nick: 'It's a good thing you run around and get exercise… isn't it?'

'Yes' replies Nick quietly, looking down at his drawing.

SN: 'I see … so he's been admitted a number of times?'

Mother: 'Yes. And 19 of those times it was acute'….

SN: 'What about his eating habits in general?'

Mother: 'It IS under control now. We've also talked to his grandmother about it, well, there was a slight slip yesterday, when she gave him ice cream, but that was only a little dollop. So we HAVE got it under control now'.

SN: 'Is there anything else about his allergy?'

Mother, laughing: 'Yeah, last time he had an attack it was from strawberries… It was Brian [the father], who let him eat and eat.'

Father: 'And we're also unsure about nuts. Because when you buy the healthy alternative, there are always nuts or traces of nuts in it…'

SN: 'Well, actually we have a suitable course ...' She searches in vain in a magazine holder for some brochures while she talks about the Rockwool Foundation's lifestyle course: "If you need some advice or some guidance on changing your lifestyle. It's about dietary habits, exercise and that kind of thing'.
Father: 'I think that's a really good idea'.

Mother: 'Well, count me out! I've had quite enough and we HAVE tried several of these kinds of courses. Right now there are other things, and I need a break!'

Father to the SN: 'Well, I'd like to and I think it ought to be a joint project'.

Mother to the SN and father: 'Yes, but it's just another course where he has to be weighed every week, he HAS tried it, it gets to be too much, he gets stressed, sad and fed up'. To the father: 'After all, YOU aren't the one who's been through it'. To both the SN and the father: 'Now Nick's not taking medicine any more, so let's wait and see if his weight doesn't go down gradually of its own accord'.

SN to the mother: 'Shall I send the material to you?'

Mother: 'No!'

SN to the father: 'Then I'll just send it to you. And you're always welcome to get in touch with me, if there's anything ELSE…'…

While the SN is noting something on her screen, Nick says quietly to his mother:

'Remember to say the thing about my headache…because the others pushed me over at school'.

The mother, staring into space: 'Mmmh'.

The SN looks up: 'What was that about, Nick?'

Nick, his head bent down towards the table, mumbles: '…nothing'.

The SN does not pursue it.

To the parents: 'So yes: it IS best to do something now. It IS easier now because they rush around at this age. And well ... people can be a bit hard-hearted when you grow older'.

Father: 'Yes, that's exactly what I'm worried about!'

SN: 'The sooner you intervene, the easier it is.' To the father: 'But you can do it - the course - alone [turning to the mother:] and you can join it or leave it any time'.…

SN: '…so under 'cause for concern', I'll write that…'

Mother (interrupting): 'Yes ok, but in fact we're NOT concerned any more'.

The SN does not look up, but continues tapping at her computer.

While the family are putting on their coats, the SN mentions an anonymous course offered by the local council about 'relationships, cooperation and divorce'.

When they have gone, we sit alone for a short time; that was the last talk of the day. The SN says she is glad I managed to include this last family. She says that it is likely to be one of the families who will later attend a joint meeting at school, including psychologists, teachers and other relevant professionals, with a preventing aim. She also says that the dollop of ice cream probably was not actually that small.

The talk starts with a clash that affects all the rest of the meeting, where the child's health is constructed as an annoyance in the conversation through the initial indication

of Nick's weight as "abnormal". It turns out to be decisive for Nick and his mother not daring to raise the problem Nick has at school. This talk is completely dominated by SN's far greater control over the framing than in the talk about Otto. Any attempt to bring other topics into the conversation, or influence selection and pace, is rejected categorically by the SN, either by ignoring the parents' comments or by immediately contradicting them and moving on to a new topic before they can respond. Here the SN makes use of her technologies by, for example, noting things down and looking into her computer. Also of particular importance here are the powerful documents and action plans, such as brochures about the Rockwool Foundation's lifestyle courses or guidelines for divorced parents, because these are presented as ways of stopping the parents' input, and thus serve to replace dialogue.

It is notable how the framing is completely differently from in the talk about Otto. The SN ignores, corrects, criticizes and commands the parents - and the response is humble in the case of the father, and resentment in the case of the mother. It thus becomes clear that the SN does not recognize these parents as valuable and does not in any way wish to acknowledge their parenting practises as good and responsible.

Obesity epidemic and class

For Nick and his parents, the talk is not a pleasant experience as for Otto's family. It soon becomes clear that the SN, despite the mother's assurances that it is unnecessary, identifies this family as "at risk".

Even before the talk starts, we see a hint of this when the SN quietly states that the family did not come to the appointment she gave them the week before. Then when one of the first things she says is that Nick ought not make himself comfortable, Aamann is surprised by the remark. Although the SN's tone is friendly, a moral undertone is felt, apparently also by the father, who seems to be keeping an eye on Aamann's reaction. Nick's weight then soon appears to affect the way the SN reacts to the family.

This may be linked to the common perception of overweight people as lazy, with poor self-discipline and morally depraved (From 2012; Lupton 2013; Mik-Meyer 2008; Wright and Harwood 2009). When the SN subsequently questions whether the dollop of ice cream Nick's grandmother had given him was actually as small as his mother said it was, she apparently also considers the mother to be unreliable.

Implied in this discourse about overweight people, however, there is also reasoning about class. The British researcher Bennet thus believes, with Bourdieu's work in mind, that the body is a key marker of class, especially with regard to 'the prognosis of the emergent 'crisis of obesity", which seems to involve 'a revitalised, moralising class-based discourse

of shame and blame about body shape' (Bennett et al. 2009:152). The obesity epidemic discourse therefore implies a moral devaluation of overweight people (Mik-Meyer 2014; Monaghan 2005, 2016), who are also predominantly associated with the lower classes (LeBesco 2007; Rich 2011; Aamann 2016; Aamann and Liveng 2016) despite lack of evidence (Campos et al. 2006; Lupton 2013; Wright and Harwood 2009). Further, Skeggs points out that 'The working-class body which is signalled through fat is the one that has given up the hope of ever 'improving', of becoming middle class' (Skeggs, 1997a, p. 85).

With this reasoning, it appears that 'the fat child' is in an antagonistic relationship with the middle-class parenting practices that involve cultivating entrepreneurial, motivated, self-optimizing and competitive subjects. Although it is basically Nick's overweight which gives the SN cause for concern about the family, this assessment is simultaneously infected with a classed devaluation of the parents' ability to take care of their child's well-being.

Contrasts between the talks

As previously shown, Otto's parents navigated like 'fish in water' in institutional contexts (the board of the kindergarten, the class committee and the talk with the SN, cf. the mother's use of the word 'unique'), and their commitment was acclaimed by the SN as the correct way to be parents. However, it does not seem equally easy for Nick's parents to behave in the ways recognized by the SN as proper.

In view of the fact that Otto's mother merely signalled that they generally keep an eye on the boy and intervene as needed, it is striking that although Nick's mother emphasises five times that 'it's under control', the SN clearly considers the opposite to be true. Nick's parents are also not asked for their assessment of how their son is getting on and are not encouraged to 'notice'. Instead of giving Nick's parents this mandate, it rather appears that the SN doubts their judgment.

Nick's fine motor skills are not impressive, as was the case with Otto; Nick cannot write properly yet and rather draws his name. The SN does not ask him if he likes what they do at school but just writes her observations in her records. Nick's parents do not appear to have made an effort to optimize Nick's development by, for example, practising fine motor skills with him like Otto's parents.

At the same time, there is a decisive difference in how the parents advocate for their children. When Nick in a disappointed tone comments on his weight, his father quickly gives the mandate to the SN by saying that her scales are better than his. By contrast, Otto's parents took an active role in negotiating the SN's assessment of the boy's height and size as a potential concern. While Otto's parents presented their son as having va-

rious positive qualities, Nick's parents are more modest; Otto's father used words like "active and involved' and 'pleasantly straightforward' while Nick's father simply states that Nick 'is always rushing around'. Where Otto's mother emphasized that Otto would rather 'use his head', Nick's mother merely comments that he is not a 'couch potato' and his father says 'he's not good at sitting still'. The difference here is that Nick's parents' comments do not contain the same reflective moral valuation. Otto is thus presented as an entrepreneurial, self-realizing and thus morally valuable child, while Nick for no particular reason merely seems to 'rush around', mostly because he is unable to sit still. Moreover, the fact that Nick is described as more physically active than Otto does not affect the SN's assessment.

Nick is obviously not as comfortable as Otto during the talk. He mostly looks down at the table and only says something when asked to, while Otto broke into the conversation several times. The fact that Nick's conduct during the talk may be due to the unpleasantness of the context, the talk and the focus on weight does not seem to be worth considering by the SN in her assessment of the boy as one who is not thriving. What is surprising is that the increased level of conflict in Otto's family is not considered as a possible sign of ill-being, but rather as an expression of a healthy process of becoming independent.

The allergy attack is also indicating that these parents are incapable of dealing with risks in the legitimate way. In addition, the mother indirectly presents Nick as lacking in self-discipline when she cheerfully points out that he had 'eaten and eaten' the strawberries.

The the assesment of this family as "at risk" is signalled by the SN both when she says "So under 'cause for concern', I'll write that…" and when she again ignores the mother's comment that there is nothing to worry about. When they take their leave, nobody feels the urge to say how 'unique' it is that a professional is following Nick's development, as Otto's mother did. Instead, the SN makes yet another suggestion, namely the anonymous family counselling, which can help them to deal with their conflicts.

Different backgrounds out of sight

The two introductory talks do not only demonstrate two discretionary assessments with very different outcomes, caused by one child's overweight. They also testify to the very different backgrounds of the parents for displaying the kind of parenting that is recognized in the SN's assessment as without cause for concern.

However, what appears to be an inadequate ability to care for Nick may also be understood as indicating that these lower-class parents have different risks to deal with from Otto's middle-class parents. Gillies, studying marginalized parents, emphasizes how: 'Working-class mothers and fathers in our sample were emotionally and practically enga-

ged in helping their children negotiate disadvantages and challenges that were considerably less likely to trouble middle-class children or their parents' (Gillies 2005:842, 2006). Perhaps the ideal of "concerted cultivation" seems irrelevant or inaccessible for Nick's family, in view of Nick's mother's illness that has put her on long-term benefits and Nick's own illness, which may have been caused by the family's poor housing.

What is remarkable is that these background factors disappear out of sight in the talks, which are supposed to prevent vulnerability. It is striking that the SN does not realize that structural conditions and circumstances shape parenting practices. The fact that Otto's parents can spontaneously buy him a new bicycle to motivate him to exercise more, while Nick's family has long suffered from the mother's invalidity and poor housing with mold, reveals the difference in material resources the parents have access to. This also applies to the different ways of presenting and positioning the child and oneself: to be a reflective subject with the feeling that one's family is morally valuable can thus be regarded as a form of capital that is distributed unequally and is inaccessible for Nick's parents (Bourdieu 2010; Reay 1999; Skeggs 2004). In the following, we will argue further that these factors do not just disappear out of sight but are rather transformed into "risks".

Low class as s risk factor

In view of the health challenges of both Nick and his mother, it is interesting that throughout the conversation the SN keeps to her definition of the family's most pressing problem, namely, Nick's overweight. At the same time, she maintains her view of Nick's weight as a matter of eating too much and exercising too little. She makes little comment on the mother's explanation, and instead turns the conversation towards exercise and diet.

In spite of Nick's mother's description of the history of his illness and the unhealthy housing environment, the SN maintains her agenda for the parents to change their lifestyle in relation to the FBBs. The fact that Nick has had 19 acute admissions to hospital, in addition to many scheduled admissions, is not considered by the SN as part of the family's problems. Her limited interest in the overall situation of the family is evident when, in summing up, she says that 'some of it needs exercise to get rid of it', despite the parents' description of Nick as a physically active child, and also when she fails to inquire about what 'other things' the mother is referring to when she refuses to attend the life style course. In this way, the arrow points to the parents' inability to handle risks and take responsibility as the cause of Nick's overweight.

Otto's parents were praised by the SN for showing their son that 'school is a good place'. But maybe school and other institutional contexts such as these conversations are not "good places" for all children? Gillies claims that disadvantaged parents, rather than

integrating school and home and building bridges, prefer to set up protective barriers to try to shield their children from the violations and humiliations they often encounter in institutional contexts (Gillies, 2008, p. 103).

Thus, when Nick's family did not come to their first appointment, it could have been due to scepticism about interventions by authorities and worries about whether the talk would result in their being defined as a 'cause for concern'. The mother refuses to participate in the lifestyle-changing course precisely because she wants to shield both Nick and herself from further stress and worries and thus ill-being.

What is striking here is that there are two divergent perceptions of what poses a risk: the SN believes that the best thing for Nick is that the family immediately takes a lifestyle course on the assumption that Nick will lose weight and therefore gain well-being. The mother, on the other hand, wants to shield Nick from additional stress and worries because of their bad experiences from similar courses, which have not led to weight loss. Yet the mother's scepticism does not make the SN consider whether the offer of a preventative course is relevant. It may be questioned whether the mother's behaviour is in any way recognized as care for Nick, or rather a matter of the SN considering the mother's resistance as an expression of an inability to assess what is best for her child.

This is also the case when the mother does not mention to the SN the episode when Nick was pushed over. The mother's resignation can thus be interpreted as indicating that she does not trust the SN to help Nick by addressing a possible pattern of bullying at school. When the SN transforms the recent episode into a future risk and uses it as a catalyst to put additional pressure on the parents, it would seem that the mother's hunch is right. In any case, Nick receives no help in dealing with the conflict, and the responsibility for minimizing the risk of future exclusion is placed squarely on the shoulders of the parents. Thus, when the 'hard-hearted world' is mentioned, the task is not to discuss the problem of bullying and stigmatization of children like Nick, but rather to normalize them through weight loss.

A biopedagogical variant of social inheritance

It is also interesting that there is no risk of diabetes or cardiovascular disease in the SN's focus, but rather a risk of social problems. Here, therefore, a risk based on biomedical assumptions about a causal relationship between overweight and somatic disorders is transformed into a risk of social exclusion. This is also seen in the SN's comment to me that Nick's family will probably have a preventing meeting later in order to address their social vulnerability.

Across the conversations that Aamann has observed, this idea of a cycle of deprivation exists in a special biopedagogical variant (From 2012; Harwood 2009; Wright and Harwood 2009), where overweight in particular is the focal point of the SNs' assessments of whether the families are at risk. This shows how social and health problems are mediated. However, the idea of social 'inheritance' has been criticized. For example, the Dane Ejrnæs points out that it is not a general tendency but, conversely, an exception that children acquire problems of the same severity as their parents have had (Ejrnæs 2008). Despite such criticism, the concept of a cycle of depravation is widely used in the preventative practices of professionals (Harrits and Møller 2016; Juhl 2014). Yet Ejrnæs is worried that 'The predominant social inheritance discourse legitimizes blaming parents for their children's problems and fails to intervene in structural problems such as poverty, problems in the local community and inadequate resources in day-care institutions' (Ejrnæs 2008:9).

The SN simply does not realize that the parents may have other concerns than their son's weight or that there may be other reasons for his overweight than the parents' lack of ability to provide a good balance of diet and exercise. In light of this, it is thought-provoking that the problems in Nick's family do not just disappear out of sight, but rather appear to be a result of the parents' inability to take responsibility.

This also allows for a legitimation of excluding practical or financial assistance from the preventative work. The impression is rather one of an attempt at moral regulation through guidance and counselling, such as the lifestyle course the SN offers the family despite the father's engagement in Nick's diet and his advanced knowledge of the ingredients of products, and despite their previous bad experiences with such courses. This also applies to her assessment of the family as needing a special meeting and her suggestion that they can seek assistance in conflict management at the local family centre. The fact that the separated couple came together to the appointment and did not clash until the SN started her preventative work is also excluded from the SN's overall assessment. The problem is that this individualization of class-based inequalities is likely to further the legitimization of inequality, because, for example, unhealthy housing in this understanding is not considered as a matter of finances. Rather, poverty appears as a sign of the parents' inability to take responsibility.

Considering the fact that it is not a risk of future illness, but rather social vulnerability, which is the subject of the talk about Nick, the question is whether the SN's detection of risk families and her preventative work are in practice an attempt to get marginalized lower-class parents to bring up self-optimizing, entrepreneurial and thus middle-class subjects. Consequently, the conversations take the form of moral class correction (Mccarthy 2011).

In this way, the preventative screening work in the talks thus appears to consist of identifying lower-class parenting practices as inadequate and offering courses to upgrade them. Thus, the relationship that is believed to exist between the well-being of a child or the family's 'vulnerability' and its lifestyle appears in practice to be class. Somewhat polemically, we may ask if what one is really seeking to prevent is a low social class position.

Conclusion: Celebrating the moral worth of privileged families

Our analysis shows that not everyone has access to the positions considered by SNs as without cause for concern.

The thinking technologies that SNs have at their disposal are thus unable to capture other causes of ill-being and overweight than those that can be attributed to the individual's choice of lifestyle. The institutionalization of middle-class parenting practices is likely to result in a confirmation of the moral worth of privileged parents, while disadvantaged parents are construed as problematical.

What should therefore be a cause for concern, in our opinion, is that talks which are supposed to be preventative in fact become a venue for the celebration of the already privileged, while for families like Nick's, they generate additional vulnerability and ill-being. Therefore, we raise the questions: Is the preventative dimension of school health talks perhaps a catalyst for increased inequality? Do the moral assessments of parents result in non-middle-class parents being marginalized in health promotion efforts, despite the opposite intention?

We may therefore ask whether these talks, rather than preventing ill-being, in fact help to legitimize the increased social inequality in health, with reference to the lack of moral worth of disadvantaged parents.

Reference list

Aamann, Iben Charlotte. 2016. "Klasse, Sundhed Og Subjekt: Nye Greb Om Social Ulighed I Sundhed." [Class, Health and Subject: New Approaches to Social Inequalities in Health]. Pp77-97 in Ulighed i sundhed : Nye humanistiske og samfundsvidenskabelige perspektiver [Health Inequalities: New Perspectives from the Humanities and Social Sciences], edited by S. Christiansen et al. Frydenlund Academic.

Aamann, Iben Charlotte and Anne Liveng. 2016. "'Hun Venter På, at Det Kommer' – Klasse Mellem Linjerne I Dokumenter Om Tidlig Opsporing Af Overvægt." ['She's Just Waiting for It to Come': Class Between the Lines in Documents on Early Identification of Overweight]. Pp. 97–120 in Ulighed i sundhed : Nye humanistiske og samfundsvidenskabelige perspektiver [Health Inequalities: New Perspectives from the Humanities and Social Sciences], edited by S. Christiansen et al. Copenhagen: Frydenlund Academic.

Ahrenkiel, Annegrethe. 2004. "Kontrol Og Dynamik I Pædagogiske Processer: Et Diskursanalytisk Studie Af Kommunikation I En "usynlig" Pædagogisk Læringskontekst Med Daghøjskolen Som Eksempel." [Control and Dynamics in Educational Processes: A Discourse Analytical Study of Communication in an "Invisible" Educational Learning Context with the Day Folk High School as an Example]. Roskilde University.

Axelsen, Inga. 2004. "Sundhedspleje Og 'Særlige Indsatser For Svagt Stillede Børn Og Unge' - Myte Eller Virkelighed?" [Health Care and 'Special Efforts for Disadvantaged Children and Young People' - Myth or Reality?]. Copenhagen University.

Baird, Barbara. 2008. "Child Politics, Feminist Analyses." Australian Feminist Studies 23(57):291–305.

Bennett, Tony et al. 2009. Culture, Class, Distinction. London: Routledge.

Bernstein, Basil. 1977. Class, Codes and Control, Vol. 1–3. London: Routledge & Kegan Paul.

Bernstein, Basil. 2010. "Symbolic Control: Issues of Empirical Description of Agencies and Agents." International Journal of Social Research Methodology 4(1):21–33.

Bernstein, Basil and Joseph Solomon. 1999. "'Pedagogy, Identity and the Construction of a Theory of Symbolic Control': Basil Bernstein Questioned by Joseph Solomon." British Journal of Sociology of Education Volume 20(2):265–79.

Bourdieu, Pierre. 2010. Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

Brinkmann, Sven. 2014. Stå Fast. [Stand Firm]. Copenhagen: Gyldendal.

Brown, Wendy. 2005. Edgework: Critical Essays on Knowledge and Politics. Princeton: Princeton University Press.

Dermott, Esther. 2016. "Doing Good Parenthood: Reflexivity, Practices, and Relationships." Pp. 137–48 in Doing Good Parenthood. Ideals and Practices of Parental Involvement, edited by A. Sparrman, A. Westerling, J. Lind, and K. I. Dannesboe. Cham: Palgrave Macmillan Studies in Family and Intimate Life.

Dybbroe, Betina. 2016. "Mental Sundhed, Klasse Og Livshistorie - Perspektiver Til Synliggørelse Af Socialt Ulige Erfaringer Og Identiteter." [Mental Health, Class and Life History - Perspectives for the Visibility of Socially Unequal Experiences and Identities]. Pp. 121–46 in Ulighed i sundhed : Nye humanistiske og samfundsvidenskabelige perspektiver [Health Inequalities: New Perspectives from the Humanities and Social Sciences], edited by S. Christiansen et al. Frederiksberg: Frydenlund Academic.

Dybbroe, Betina and Nanna Kappel. 2012. "Ulighed I Sundhed: Et Sundhedsfremmeperspektiv På Socialt Udsattes Adgang Til Sundhed." [Health Inequality: A Health Promotion Perspective on Access to Health for Socially Vulnerable People]. Pp. 40–54 in Sundhedsfremme: et kritisk perspektiv [Health Promotion: A Critical Perspective], edited by B. Dybbroe, B. Land, and S. B. Nielsen. Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Ejrnæs, Morten. 2008. "Diskursen Om Social Arv." [The Discourse on Social Inheritance]. Tidsskrift for Socialpædagogik (21).

Eriksen, Louise, Morten Grønbæk, Jørn Wulff Helge, Janne Schurmann Tolstrup, and Tine Curtis. 2011. "The Danish Health Examination Survey 2007-2008 (DANHES 2007-2008)." Scandinavian Journal of Public Health 39(2):203–11.

From, Ditte-Marie. 2012. "De Sunde Overvægtige Børn - Sundhedspædagogiske Potentialer I Arbejdet Med Overvægtige Børn." [Healthy Obese Children: Health Educational Potentials in Working with Overweight Children]. Roskilde University.

Furedi, Frank. 2001. Paranoid Parenting - Abandon Your Anxieties and Be a Good Parent. London: The Penguin Press.

Furedi, Frank. 2014. "Foreword." in Parenting Culture Studies, edited by E. Lee, J. Bristow, C. Faircloth, and J. Macvarish. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Gadgaard, Christian Ildrup. 2017. "Små Skridt Væk Fra Den Forkerte Retning. En Kritisk Teoretisk Og Eksemplarisk Analyse Af De Bagvedliggende Moralske- Og Adfærdsmæssige Rationaler I Den Kommunale Indsats Med KRAM Og Individrettet Sundhedsfremme." [Small Steps Away from the Wrong Direction. A Critical Theoretical and Exemplary Analysis of the Underlying Moral and Behavioural Rationales in Municipal Initiatives for Healthy Living and Individual Health Promotion]. Roskilde University.

Geinger, F., M. Vandenbroeck, and G. Roets. 2013. "Parenting as a Performance: Parents as Consumers and (De)constructors of Mythic Parenting and Childhood Ideals." Childhood 21(4):488–501.

Gillies, Valerie. 2005. "Raising the 'Meritocracy': Parenting and the Individualization of Social Class." Sociology 39(5):835–53.

Gillies, Valerie. 2006. "Parenting, Class, Culture: Exploring the Context of Childrearing." Community Practioner 79(4):114–18.

Gillies, Valerie. 2007. Marginalised Mothers Exploring Working-Class Experiences of Parenting. London; New York: Faculti.

Gillies, Valerie. 2008. "Perspectives on Parenting Responsibility: Contextualizing Values and Practices." Journal of Law and Society 35(1):95–112.

Harré, Rom and Luk van Langenhove. 1999. Positioning Theory: Moral Contexts of Intentional Action. Oxford: Blackwell.

Harrits, Gitte Sommer. 2014. "Klasse Og Kategori - En Analyse Af Symbolske Hierarkier I Dansk Forebyggelsespolitik." [Class and Category: an Analysis of Symbolic Hierarchies in Danish Prevention Policies]. Pp. 143–70 in Socialt rum, symbolsk magt - Bourdieuske perspektiver på klasse [Social Space, Symbolic Power: Bourdieusian Perspectives on Class], edited by C. S. Hansen. Copenhagen: Forlaget Hexis.

Harrits, Gitte Sommer and Marie Østergaard Møller. 2016. Forebyggelse Og Bekymring I Professionel Praksis. [Prevention and Concern in Professional Practice]. Latvia: Hans Reitzels Forlag.

Harwood, Valrie. 2009. "Theorizing Biopedagogies." Pp. 15–30 in Biopolitics and the "Obesity Epidemic" - Governing Bodies, edited by J. Wright and V. Harwood. New York: Routledge Studies in Health and Social Welfare.

Hays, Sharon. 1996. The Cultural Contradictions of Motherhood. New Haven: Yale University Press.

Hunt, Alan. 2003. "Risk and Moralization in Everyday Life." in Risk and Morality, edited by R. V. Ericson and A. Doyle. Toronto: University of Toronto Press.

Järvinen, Margaretha. 2012. "A Will to Health? Drinking, Risk and Social Class." Health, Risk & Society 14(3):241–56.

Järvinen, Margaretha and Nanna Mik-Meyer. 2005. Kvalitative Metoder I Interaktionistisk Perspektiv [Qualitative Methods in an Interactionist Perspective]. Copenhagen: Hans Reitzels forlag.

Jørgensen, Gitte Kaarina. 2016. "Ingen Andre Har Forstået Os, Har Forstået, Hvor Vigtige Vi Er. En Undersøgelse Af Sundhedsplejerskers Faglige Selvforståelser." [No-one Else has Understood us, Understood how Important we are. A Study of the Professional Self-understandings of Health Visitors]. Aarhus University.

Juhl, Pernille. 2014. "På Sporet Af Det Gode Børneliv - Samfundets Bekymring Og Børns Perspektiver På Problemer I Hverdagslivet." [Seeking Out the Good Life for Children: Societal Concerns and Children's Perspectives on Everyday Problems]. Roskilde University.

Juhl, Pernille. 2016. "Parenting on the Edge: Doing Good Parenthood in Child Protection Services Interventions." Pp. 41–53 in Doing Good Parenthood. Ideals and Practices of Parental Involvement, edited by A. Sparrman, A. Westerling, J. Lind, and K. I. Dannesboe. Cham: Palgrave Macmillan Studies in Family and Intimate Life.

Knudsen. 2010. Har vi En Aftale? [Do we Have an Agreement?] Copenhagen: Nyt fra Samfundsvidenskaberne.

Landeros, Mary. 2011. "Defining the 'Good Mother' and the 'Professional Teacher': Parent–Teacher Relationships in an Affluent School District." Gender and Education 23(3):247–62.

Lareau, A. 2000. "Social Class and the Daily Lives of Children: A Study from the United States." Childhood 7(155).

Lareau, Annette. 2011. Unequal Childhoods: Class, Race, and Family Life. Berkeley, Los Angeles & London: University of California Press.

Lawler, Steph. 2005. "Introduction: Class, Culture and Identity." Sociology 39(5):797–806.

LeBesco, Kathleen. 2007. "Fatness as Working-Class Rhetoric." Pp. 238–55 in Who Says? Working-class rhetoric, class consciousness, and community, edited by W. DeGenaro. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.

Lee, Ellie, Jennie Bristow, Charlotte Faircloth, and Jan Macvarish. 2014. Parenting Culture Studies. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Lehn-Christiansen, Sine and Mari Holen. 2016. "Sammenfiltringer. Intersektionalitet Som Produktiv Og Udfordrende Tilgang I Undersøgelsen Af Ulighed I Sundhed." [Entanglements. Intersectionality as a Productive and Challenging Approach in the Study of Health Inequalities]. Pp. 31–52 in Ulighed i sundhed : Nye humanistiske og samfundsvidenskabelige perspektiver [Health Inequalities: New Perspectives from the Humanities and Social Sciences], edited by S. Christiansen et al. Frederiksberg: Frydenlund Academic.

Lupton, Deborah. 1995. The Imperative of Health – Public Health and the Regulated Body. London: SAGE Publications.

Lupton, Deborah. 2013. Fat. London: Routledge.

McCarthy, Daniel J. 2011. "Classing Early Intervention: Social Class, Occupational Moralities and Criminalization." Critical Social Policy 31(4):495–516.

Mik-Meyer, Nanna. 2008. Managing Fat Bodies : Identity Regulation between Public and Private Domains.

Mik-Meyer, Nanna. 2014. "Health Promotion Viewed in a Critical Perspective." Scandinavian Journal of Public Health 42(15 suppl):31–35.

Mik-Meyer, Nanna and Kaspar Villadsen. 2007. Magtens Former. [Forms of Power]. Hans Reitzel.

Monaghan, Lee F. 2005. "Discussion Piece: A Critical Take on the Obesity Debate." Social Theory & Health 3:302–14.

Monaghan, Lee F. 2016. "Re-Framing Weight-Related Stigma: From Spoiled Identity to Macro-Social Structures." Social Theory & Health 15(2):182–205.

Montelius, Elin and Katarina Giritli Nygren. 2014. "'Doing' Risk, 'Doing' Difference: Towards an Understanding of the Intersections of Risk, Morality and Taste." Health, Risk & Society 16(June 2015):431–43.

Pedersen, Oline. 2015. Sundhedspleje - Magt Og Normalisering I Praksis. [Health Care: Power and Normalization in Practice] Frederiksberg: Frydenlund Academics.

Pedersen, Oline. 2016. "Sundhedspleje, Børnehave, Konkurrencestat." [Health Care, Kindergarten and the Competition State]. Tidskriftet Antropologi 73(2):35–54.

Poulsen, Anette (ed). 2013. Skolesundhedsarbejde - Håndbog Til Skolesundhedstjenesten [School Health Care: A Manual for the School Health Services]. Copenhagen: Danish Health Authority.

Reay, D. 1999. "Linguistic Capital and Home-School Relationships: Mothers' Interactions with Their Children's Primary School Teachers." Acta Sociologica 42(2):159–68.

Reay, Diane. 1998. Class Work: Mothers' Involvement In Their Children's Primary Schooling. London: University College Press.

Reay, Diane. 2006. "The Zombie Stalking English Schools: Social Class And Educational Inequality." British Journal of Educational Studies 54(3):288–307.

Rich, Emma. 2011. "'I See Her Being Obesed!': Public Pedagogy, Reality Media and the Obesity Crisis." Health (London, England : 1997) 15(1):3–21.

Rose, Nikolas. 1990. Governing the Soul : The Shaping of the Private Self. London; New York: Routledge.

Skeggs, Beverley. 1997. Formations of Class and Gender: Becoming Respectable. London; Thousand Oaks, Calif.: SAGE.

Skeggs, Beverley. 2004. Class, Self, Culture. London: Routledge.

Skeggs, Beverley. 2005. "The Making of Class and Gender through Visualizing Moral Subject Formation." Sociology 39(5):965–82.

Ule, Mirjana, Andreja Živoder, and Manuela du Bois-Reymond. 2015. "'Simply the Best for My Children': Patterns of Parental Involvement in Education." International Journal of Qualitative Studies in Education 28(March 2015):329–48.

Vallgårda, Signild. 2014. "Ethics, Equality and Evidence in Health Promotion Danish Guidelines for Municipalities." Scandinavian Journal of Public Health (42):337–43.

Walkerdine, Valerie and Helen Lucey. 1989. Democracy in the Kitchen: Regulating Mothers and Socialising Daughters. London: Virago.

Wright, Jan and Valerie Harwood. 2009. Biopolitics and the "Obesity Epidemic" : Governing Bodies. New York: Routledge.

Artikel 4:

Class, Mothering and the Values of Food

https://tidsskrift.dk/KKF/article/view/97060

Class, Mothering and the Values of Food

By Iben Charlotte Aamann

Abstract

Class, Mothering and the Values of Food.
The data analysed in this empirical paper stems from ethnographic fieldwork among new school parents at three Danish primary schools. I draw on empirically grounded theories on the cultural and subjective dimensions of class, inspired by the 'English School' of poststructuralist informed, feminist scholars, to explore how class matters. Using the values ascribed to food at social arrangements as a lens, I explore different ways of doing class and mothering: through the exchange values of the food, through its use value and through its healthiness. I conclude by arguing that food studies hold a huge potential for the development of empirically grounded theories on class in Scandinavian society, where class hitherto has been ascribed as a thing of the past.

Keywords

Class, mothering, food, parent-school relationships/
klasse, moderskab, mad, forældre-skole relationer

Iben Charlotte Aamann has a degree in Danish and Gender Studies. She currently holds a PhD position at the Research Centre for Health Promotion on the Department of Psychology and Educational Studies at Roskilde University College, Denmark. Her research interests are parent-school relationships, health, gender and class.

Parenthood has increasingly become a matter of public concern (Lee 2014; Ule et al. 2015; Geinger et al. 2013) and recent years have seen an intensification of the relations between the Danish comprehensive school and families which emphasise parent involvement as the way to a successful schooling (Dannesboe 2012; Knudsen 2010). This has been initiated through establishing local parent councils, organising a range of social events at schools and play groups in homes, and through expectations that the group of parents will meet in other contexts, both with and without the children, in order to become friends.

This article explores the doing of class and mothering through the food served at these social events. The ethnic Danish women analysed here all had a child starting in the final pre-school class in August 2013 at one of the three schools where I conducted ethnographic fieldwork that autumn/winter. However, they live very different lives due to differences in educational background and income.

Even though Denmark is rarely considered a class society (Faber et al. 2012), this article's point of departure is that class matters; not only for those at the bottom or the top of the social hierarchy, but also for those in between (Vincent & Ball 2007). However, class understood as a lived everyday life experience is rarely explored in Denmark.

As food seems to be the signifier of class across Western societies (Anderson 2005; Moore 2013; Sandi Kawecka Nenga 2003) with its symbolic power to produce and mark social and cultural differences and similarities (Bourdieu 1984) and as food is central to family life as well as mothering (DeVault 1994), it is an obvious choice to use food as a lens through which I can explore the classed ways of doing mothering.

During the fieldwork, I participated in a range of the social events that constituted parent involvement. Here it occurred to me that there were quite different ways of doing 'good' parenting and rather diverse ideas about what doing 'good parenting' actually involved (Gillies 2007; Lareau 2011; Stefansen 2011). It also struck me that these differences were very apparent when viewed through food, as food played a role in almost all of the social events, from just a piece of fruit and a cup of water to big potluck buffets where each family brings a dish.

As it was primarily mothers who engaged in the practices surrounding food, this article explores how these women perform good mothering through the food at these events, analysing how the food is chosen, spoken of, legitimated and valued in different ways.

The main field of the article is the 'English school' (Hey 2003) of poststructuralist informed, feminist and empirical research-ers (Walkerdine 1997; Mahony & Zmro-czek 1997; Skeggs 1997; Reay 1998), often concerned with the cultural and subjective dimensions of class in relation to education (Reay 1999, 2001, 2006; Gillies 2005; Reay et al. 2011) and parenting practices (Gillies 2005, 2007; Reay 1999, 2007; Reay et al. 2011; Walkerdine & Lucey 1989).

I will begin with a description of the state of the art; here I also address the different fields of the article's position. After that, I will introduce my theoretical lens for viewing class, mothering and food. This will be followed by an account of the data production and analytical strategy. My analysis will then reveal three ways of doing mothering, leading on to a conclusion.

State of the Art

In both the UK and the US, scholars concerned with the classed and gendered di-

mensions of motherhood polemically argue that the ideals of good parenting, promoted by schools and other institutions, such as health authorities, as neutral facts and common sense are actually white middle-class mothering practices being universalized (Gillies 2005; Landeros 2011; Perrier 2012; Reay 1999, 2005a). It is also argued that this springs from a history of institutionalised moral regulation and contempt of white working class femininity (Finch 1993; Walkerdine & Lucey 1989; Skeggs 1997; Yeo 2005).

In Denmark, such a critique has not been launched (see Harrits 2014b). Though social differences are discreetly admitted, there is a strong sense of middle-classness and equality in Scandinavia (Faber et al 2014; Gullestad 1984; Lien et al. 2001). This might be one of the reasons why class, especially in Denmark, has been marginalised as an analytical tool. In recent years, however, there seems to have arisen a renewed interest in the cultural and subjective dimensions of class across Scandinavia (Bach 2011; Dahlgren & Ljunggren 2013; Hansen 2014; Harrits 2014a; Murning 2013; Palludan 2012), in line with the interest of the present article.

Sociological food studies seem to be an expanding field of inquiry in Denmark, and especially media food is gaining attention (e.g. Leer 2014; Leer & Kjær 2015; Povlsen 2012). However there is also a need for qualitative studies of everyday life practices surrounding food. Halkier provides such an account with a gender perspective (Halkier 2009; 2014), but without considering the cultural and subjective dimensions of class (although see Halkier 2010).

Sociological food studies related to public health issues are also growing in number. Several critics argue, however, that sociology in general, albeit unintended, often contributes to the symbolic production of class by misrepresenting people positioned low in the social hierarchy (Prieur & Faber 2013; Bourdieu & Ferguson 1999; Van Galen 2004; Casey 2010). This might also be a risk to consider in food studies related to health issues, which are often concerned with the food consumption behaviour of 'the unhealthy' lower positioned people (e.g. Kamphuis et al. 2015; Wills et al. 2011). In contrast, this article offers another approach to class and health, inspired by the British researcher on class and gender, Beverley Skeggs (1997, 2004a), in which the complexities of class are taken into account, so that also people in a low position can be explored as having and producing value.

Theorising class, mothering and food

In his influential work on cultural taste *as* class, *Distinction*, Bourdieu claims that the taste for specific foods – like other cultural objects such as music and art – is central to an understanding of class. He points to the ways in which the French upper and middle classes use the consumption of food to distinguish themselves from the lower classes (Bourdieu 1984), as: "Taste classifies, and it classifies the classifier" (Bourdieu 1984: 6).

However, there have been some crucial feminist critiques (Adkins 2004; Reay 2005b) of Bourdieu's pioneering work on class which I wish to consider. Firstly, a gender perspective should be taken into account and secondly, the critiques on the concept of habitus (Skeggs 2004a; 2004b; 2004c; 2005; 2009; 2011) are relevant here. Skeggs points out that habitus is only suitable for exploring the value accumulation of the privileged classes, and that we must therefore change our perspective to have any chance to notice the rather different kinds of values than the institutionalised middle-class ones, i.e. those being produced by and among people in a lower position. I will elaborate this perspective in dialogue with the data in the first two sections of the analysis.

In this article, I will explore how class is

lived, not just spoken. Here, I am aligned with Reay who states that class is: "deeply embedded in everyday interactions, in institutional processes, in struggles over identity, validity, self-worth and integrity even when it is not acknowledged" (Reay 2005a: 924).

Seen in this light, class structures parenting in important ways. But since identity within the poststructuralist perspective is not retrospective reflections of objective social positions, class is not determinant, but rather constructed and performed in relation to gender, race, ethnicity and other social categories (Bettie 2003; Skeggs 1997; Lawler 2000; Trautner 2005).

Thus, when theorising class and motherhood as doings, the point is to stress their performative and intersecting character (hooks 1982; West and Zimmerman 2007); they are not fixed conditions with essential content, but rather intersecting social categories being constructed and negotiated while being performed (Butler 1999; Davies 2006).

I am interested in the values ascribed to the food when the women are doing mothering. Food on special occasions, like the social events I participated in during the fieldwork, is particularly relevant, as food before it is eaten sends a powerful signal about who one is, and who one would like to be (Fischler 1988). So: "the act of choosing, preparing and organising food has a role to play in communicating something about us to others" (Coveney, 2006: 24–25). Further, Julier suggests that at potlucks, due to the communal form of the meal, the food itself becomes the source of conversation, reflecting the identity and status of the person who cooked it (Julier, 2013: 147).

In general, all the food on the special occasions was homemade, in line with Halkier's point about the normativity of "the more homemade, the better"(Halkier, 2009: 358) and with the fact that the more preparation involved, the greater symbolic value the food contains, understood as a kind of gift to the community of families (Lupton, 1996: 48). However, as my analysis will reveal, the symbolic value ascribed to the food takes radically different forms.

It is well argued that food consumption habits serve to mark boundaries between social classes (Hoffman 2014). In fact, some researchers on food suggest that: "status, class, and prestige comprise probably the most important area signalled by food" (Anderson, 2005: 133; Sandi K. Nenga 2003).

The particular food on special occasions therefore makes an even more fruitful point of departure, as class rarely appears explicitly in Denmark, but rather infuses everyday life in quite subtle and indirect ways (Prieur & Faber 2013).

Several scholars concerned with class, education and parenting practices (Reay, Crozier & James 2011; Vincent & Ball 2007) call for analytical attention to the fractions of the middle classes, which I am aligned with. That is why I use the plural form 'middle classes' and the terms 'vocationally trained' or 'lower positioned', 'of medium length education' (from the university colleges) and 'highly educated' (university degrees of 5+ years) or 'privileged' when referring to the different positions within the middle classes.

The Methods and Data Material

In my ethnographic participant observations, I draw on 'from method to context' approaches (Denzin & Lincoln 2005), emphasising the interactions between the researcher and the participants (Järvinen & Mik-Meyer 2005). These non-restrictive approaches (Thuesen, Tanggaard & Vitus, 2014:19) allow for conversations and interactions among the participants that are initiated by the researcher to be analysed as parts of the data produced. So what traditionally has been written off as irrelevant talk is in this perspective part of the data

produced (Jensen 2009; Ringer 2013). Further, I consider everyday conversations as part of the data (Hollway & Jefferson 2000).

I was present at the three primary schools (one independent school (*friskole*), one state school in Copenhagen proper and one state school just outside the capital) when the parents were at their first parents' meeting. Here I introduced my project and got to know them. The three groups of parents were slightly mixed, but with a majority of vocationally trained parents in the school outside Copenhagen, a majority of parents of medium length education at the *friskole* and parents with university degrees at the school in the city itself.

As far as possible, I extracted empirical data from the same kind of events in the three groups of parents. During the autumn and winter of 2013-14, I participated in four parents' meetings initiated by the schools and seven meetings held by the local parent councils in their homes, and also thirteen different social arrangements, e.g. parties at the schools and the affiliated institutions (after-school centres, playgrounds, etc.), playgroups and children's birthdays. I participated in six of those using multi-sited ethnography, following a family the whole day while they were preparing for the event. I also observed 15 home-school conferences and 21 enrolment conferences with the school nurses. In addition, I conducted ten individual walk and talk interviews with mothers, when they picked up their children in the afternoon, lasting from 30 minutes to 1½ hours, and semi-structured in-depth interviews with 6 mothers, lasting from 50 minutes to 2½ hours. I also gathered written material e.g. invitations and emails.

Besides the field notes, whenever something puzzled me, I wrote it down. An example was: Why were the bags of sweets loaded when the children of highly educated parents had a birthday party, while there was just one lollipop and some fruit and small toys in the bag for the children of the teaching couple?

As I ended up having a rather large amount of field notes and transcripts, I decided to use NVIVO in order to obtain a descriptive overview. A central feature of class, however, is that it is rarely mentioned explicitly, but rather appears as moral euphemisms (Bottero 2009) e.g. judgments about people using refined sugar or white wheat flour, etc. As class only gets worded indirectly, interpretations and associations are therefore needed to spot it (Skeggs, 2005: 965). For this reason, I began by coding the material in broad, empirical themes, e.g. 'leisure activities', 'talk about the school' and 'food'. After this coding, ending up with a large document about food, I left NVIVO and started to 'comb' the data with theories on class, health and gender, also revisiting my original field notes in order to analyse the data both longitudinally and transversely (Søndergaard 2000).

The analyses in this article are based on participant observations from three social events – one in each school – and informal everyday conversations I had with mothers in this context, as well as a parents' meeting. In the next three sections, I will elaborate on the analysis. It is not the individual women I am concerned with, but their different ways of doing motherhood through the food at the social events. In this sense, they might be considered as cases, as the three ways of doing motherhood may very well represent general patterns, although I did not deliberately seek to make this explicit (Flyvbjerg 2006).

The Exchange Value of the Food

In this part of the analysis we will join Marianne, a mother in her mid-30s. She holds a university degree, works as a middle manager in a large private enterprise and is actually the highest-earning female among all the participating parents. She lives with

her husband, who also has a well-paying job, and their child in a fashionable part of Copenhagen – the primary school and after-school centre are only a few hundred yards away.

There is going to be a potluck at the after-school centre on Friday evening, and all the families will bring a dish of their choice to a large buffet. For a few days before the party, I meet with Marianne in the afternoons. We pick up her child at the after-school centre and walk back to their house.

Day 1

As I arrive at the after-school centre, Marianne is eagerly talking with the teachers about the party on Friday – about what kind of food they will have and something about "17 ounces of butter".

Pre-school teacher: "You better cut off a small slice and save it for me!" Marianne nods and smiles.

Afterwards I ask: "What is it we're contributing to the buffet on Friday?"

Marianne: "It's Liva [her daughter] who'd like me to make the Price Brothers' [I elaborate on the Price Brothers below] lemon moon cake. It contains 17 ounces of butter!"

Day 2

The teachers are sitting around a table inside today. Marianne tells them about the cake again. One of them is very eager and says mock-threateningly that she must save her a piece. Marianne says that she already made arrangements with a co-worker yesterday for a separate cake especially for the staff. I say that I am also very excited about tasting the cake and we laugh a bit... On our way home we see a man on the opposite side of the road. His wife is one of the teachers at the after-school centre, Marianne quickly explains. She yells something to him across the road about his wife and about the Price Brothers' lemon moon cake. "Oh yes", he yells back: he has indeed heard about the cake and about how much his wife is looking forward to tasting it.

The Party

Last night while she was doing some work for her job, Marianne baked a small lemon moon cake for the staff and a big one for the buffet. Today, it arouses everyone's enthusiasm as people get around to trying it; several people make their way over to pay their compliments… I sneak up and grab a slice. It's delicious! I praise it. "After all, it DOES contain 17 ounces of butter," Marianne says.

What I find significant is the very central role of this cake in the days prior to the party, where Marianne eagerly talks about it on both days to all the people involved in the party, even yelling it across the street to the husband of one of the teachers. One effect of Marianne's enthusiasm is that the staff, the other parents and I get completely committed to her cake project.

The lemon moon cake might seem a rather spectacular cake, combined with the privileged affluent Marianne, due to its until recently, iconic status as a condensation of middle-class disgust with what is typically considered 'bad taste'. The cake's symbolic value as a euphemism for 'lower class' became clear through the 'lemon moon cake action' in November 2010 when more than 15,000 users registered on a Facebook protest page[1] urging people to mail lemon moon cakes to the Danish People's Party as a satirical comment on one of the leaders' anti-immigrant statements.

However, I would argue that it is exactly this cake that enables Marianne to gain positive attention, and thereby also accrue value to herself. This is because of what I suggest to be the exchange value of the lemon moon cake, as exchange value no longer is based solely on the relations of

production, but now also on the use of culture from which values can be extracted (Skeggs, 2004b: 77).

In recent years, the lemon moon cake has gained a huge symbolic value as 'kitsch'. In 2011 the celebrity chefs The Price Brothers rebranded the lemon moon cake in one of their cookbooks as well as on their television show *Eat with Price*. The Price Brothers recurrent theme is playing with traditional class and gender connotations (Leer 2014) and celebrating food that does not fit with the official dietary recommendations.

So when Marianne is able to make an outright gimmick out of her contribution to the potluck, it is because of this rebranding and exchange value of the cake. This becomes clear when Marianne emphasises that it is *The Price Brothers'* lemon moon cake.

The Price Brothers inscribe themselves in "the omnivorous taste ideal of our time" (Leer, 2014: 182), which is often highlighted as a sign of the death of the classes, as it seems that traditional class distinctions are being broken down when the middle classes re-evaluate culture that is traditionally associated with the working class (Peterson & Kern 1996).

However several critics have argued that the omnivorousness – rather than leading to a breakdown – works through a *redrawing* of cultural class boundaries: not only because it capitalises culture, but also because of its selectivity whereby it becomes exclusionary (Warde et al. 2000). Therefore the omnivore self actually rather enhances class divisions although in subtle and diffuse ways (Skeggs 2004c), which – also in Scandinavia (Jarness 2013) – enable the occurrence of new upper-middle class configurations around self-reflexivity.

In line with this, Marianne was, at the party, telling about her troubles with the icing: to get the right yellow fruit colour, she had to go to a special store: "It wouldn't really work with turmeric, which is too dark yellow". These considerations reveal how much selectivity and reflexivity is involved in the lemon moon gimmick: even a nuance has to be *the* right one, no matter how difficult to get or how expensive.

The selectivity was also revealed when Marianne discovered that her fingertips were yellow from the fruit colour: "Oh my God, it really looks like I smoke!" she laughed several times, creating a witty distance to smoking. Precisely smoking seems to be yet another euphemism for class (Graham 2012), but manifestly not one to extract value from.

Marianne's gimmick with the lemon moon cake and the choice of it as their 'family cake' (cf. the fact that the daughter wanted it for the potluck), proves her reflexive ability to select a traditionally lower-class icon and extract its exchange value.

Marianne's way of doing mothering seems to fit perfectly with Bourdieu's concept of habitus, which is about having a "feel for the game" (Bourdieu, 1990: 66): as the privileged Marianne knows how to 'play it', the gimmick on the potluck contribution works as a way for her to accumulate value.

In this sense, habitus is an apt theory about the privileged, as it relies on an engagement with the imperative (of 'the game') to maximise one's value (Skeggs, 2004c: 85). But in my study, it was far from all mothers who charged themselves with value in Marianne's playful way, and also Skeggs' empirical research (Skeggs & Wood 2012; Skeggs 1997, 2005) on class shows that not everyone plays that game. So what the concept of habitus cannot explain is "the non-propelling future-accruing subject … those who *cannot* access the fields of exchange to convert, accrue or generate value for themselves" (Skeggs, 2011: 502).

Bourdieu argues further that in contrast to the upper and middle classes' food consumption, the lower classes develop a habitus around "a taste for necessity" (Bourdieu, 1984: 373). So with the toolbox of

Bourdieu, Skeggs writes: "these subjects appear with negative capital, as lack, deficit, a void of value…" (ibid.).

In order to avoid the risk of misrepresenting and lacking understandings in the study of the lower positioned people, I therefore have to shift perspective to catch sight of and explore their production of value. I will elaborate on the relevant perspectives in the next section of the analysis.

The Use Value of the Food

In this part of the analysis we will join Celine, a vocationally trained mother in her early 30s, who lives with her husband (technician) and their two children in a villa from the 1970s in a small town in Zealand. At an afternoon Christmas event for all the families, organised by the parent council of the pre-school class and held at the local school, Celine chose to make 350 Danish *æbleskiver* herself.

From my field notes:

> Celine (works as an office clerk) just made 350 æbleskiver for the event. They are stacked in a mountain of freezer bags on the counter in the home economics room. "Hey, it wasn't a big deal," she says modestly as I am visibly impressed. Dorthe had a lot of frozen berries left over from her birthday – well, Celine got to take those home, so she also made some jam. The strawberry and raspberry jams stand on a rack in shiny black jars with patented lids. Celine explains: she thinks that homemade æbleskiver taste a lot better than the ones you buy in stores. And it's cheaper, too...

Celine is much more restrained and modest about the *æbleskiver* and the jam than Marianne, for whom the lemon moon cake was the central topic of conversation during the days up to the party.

What I would argue here is that this is a radically different *kind of value* Celine ascribes to her contribution than that of the privileged mother; because during our subsequent talk, she emphasises superior taste and the competitive price as reasons for taking on the huge amount of work. The value which Celine assigns to the food is thus far from the same exchange value as Marianne's lemon moon cake. I would argue that this is because Celine does not 'play the game' of value accrual through highlighting her 'gift' to the community as Marianne did.

But is this really a matter of a habitus, developed around 'the taste of necessity' as Bourdieu's approach would find? When Celine's *æbleskiver* testify to a radically different way of doing mothering than Marianne's, how can I grasp Celine's production of value?

I suggest that it is a matter of *use value*. By this I am referring to a way of "thinking beyond exchange-value, instead through use-values that do not rely … on a concept of accumulative subjectivity [like habitus], which is always reliant on exchange-value" (Skeggs, 2004c: 89).

When Celine points to the price and the better taste of the homemade *æbleskiver*, it is precisely their use value she highlights. Likewise, when she and I talk about the preparation of the Danish *æbleskiver*, she focuses on something radically different than Marianne:

> Celine tells me that the other night the dog started barking at 4 am. She woke up and couldn't go back to sleep, so she got out of bed and started making æbleskiver! Then the youngest child entered the kitchen. He had woken up. Well, up on the stool he goes to join the party! So there they were in the middle of the night making æbleskiver! Both her boys, she continues, love being involved in kitchen

> activities, and always have. So they each have a stool which kind of follows along the kitchen counter, she laughs.

Celine is preoccupied with the intimate relations tied to the *æbleskiver* preparation process which works as an occasion for contact with her youngest child – it is the time she spent with her son that she chooses to highlight to me. For the privileged mother it was different: to Marianne the preparation rather seemed like something to get over with, as she made the cake while working late at night after her daughter had gone to bed.

Besides the shift in focus from habitus and exchange value to use value when exploring lower positioned people, I would also suggest considering the way time and energy do not get invested in the self, *but rather are given to others*. In this way, it is possible to grasp how these value practices are made "not (just) through self-value accrual but through the gift of attention to others" (Skeggs, 2011: 508).

With this perspective, I can grasp how Celine actually produces value via the 'gift of attention' and the time and energy she puts into the Danish *æbleskiver*: because they taste better and because they are cheaper, she wants to make them herself instead of buying them: Celine is *giving* her time and energy to the other families. In contrast, Marianne's lemon moon cake rather seemed to be an *investment* in herself.

The Healthiness of the Food

In contrast to the privileged mother's exchange value and the lower positioned mother's use value, the following two mothers, positioned somewhere in between with education of medium length, were occupied with the healthiness and the moral implications of the food served on the special occasions.

At a potluck on a Sunday afternoon held in a playground close to the *friskole*, no sweets were served. Kirsten, a teacher in her forties with two children, lives in a flat in town with her husband, also a teacher. When asked about her contribution, she explained: "We brought along homemade rye bread because I was going to bake anyway ... and melon and carrots, because I think there should be vegetables and fruit available during and after the meal". Kirsten is aware that unhealthy food might be served, so she planned to make sure that there would be healthier food on offer among the dishes.

This way of doing mothering seems to be charged with morals, which is also expressed in the following example: the scene is a parents' meeting at the school outside Copenhagen. This piece of data differs from the other ones analysed, as it is not a festive event and as it is not the mother and I who talk. Although the situation is different and positions the parents differently, it adds a point to the analysis, as the parents here are considering rules about what food to serve at a particular kind of social event, namely when celebrating children's birthdays.

> A mother, Sofie (school teacher), asks whether there are rules for the distribution of sweets on birthdays.
>
> The teacher: "There aren't any rules, they can pass around whatever they want – even marshmallow treats".
>
> Sofie says doubtfully: "It's just that we're not used to that in the kindergarten, there it had to be more…classy food, if one can put it like that".

Interestingly Sofie does not use the word 'healthier', but instead calls it 'classy'. This reveals how food here is charged with morality. In line with Kirsten, then, Sofie seems to be doing mothering by taking on a moral responsibility for the healthiness of the food served.

When Sofie and Kirsten are doing moth-

ering through the 'right', institutionalised moral standards – in contrast to Marianne's playful, self-reflexive value accumulation, or Celine's focus on the use value – they seem to be doing '*proper* mothering'. This then can be explained as an attempt to distinguish themselves from lower positioned people, which, with the concept of habitus, should be explained as a feel for the game in line with the privileged mother. But I would argue that this game is quite different: whereas Marianne was occupied with accumulating *further* value, these two mothers seem more concerned about *protecting* their status (Skeggs 1997). This leads me to suggest that Sofie and Kirsten's distinctive approach might spring from a position in "the squeezed middle" (Reay et al., 2011: vii) and an anxiety arising from a "fear of falling" (Ehrenreich 1989), i.e. of being deemed lower-class mothers.

In contrast, the privileged mother did not seem to worry about health issues related to her chosen food. In fact, this 'carefree' attitude was almost demonstrative when Marianne several times stressed the amount of butter required for the Price Brothers lemon moon cake. Actually, it was not until I posted a question to the whole group of parents via e-mail about the buffet food that I found out that the family had also brought a green salad for the buffet.

Marianne thus did not seem to consider healthy food as something to extract value from. On the contrary, she positioned herself as superior to moral judgments, entitled to suspend the imperative of health without running the risk of being judged as a lower-class mother. This could be explained as a class distinction towards the medium educated mother's need to do proper mothering. As argued, Celine seemed orientated towards some radically different value practices in which close relations and a different form of attention were present, as time and energy was given to others, not invested in the self.

Conclusion

In this article, I have explored three ways of doing class and mothering through the values of food on special occasions, in the context of intensified relations between parents and schools. Firstly, a privileged way of doing mothering through extracting the exchange value of the food and thereby accumulating value for oneself. Secondly, a lower positioned focusing on the use value of the food, and finally an 'in between' way of doing proper mothering through taking on a moral responsibility for the healthiness of the food.

I have argued that the 'in between' mothers drawing on correctness and health standards might stem from an anxiety of been morally judged as lower class mothers. In contrast to this, I have argued that the privileged mother seems to distinguish herself from precisely this by showing off her mandate to suspend moral judgments. Further, I have argued that the lowest positioned mother seems to be oriented towards radically different value practices.

This is not to say in general that only mothers in the middle of the middle classes are concerned with the healthiness of food. Rather, I argue that at the social events analysed in this article, health seemed central and that this was in contrast to both the highly and lowly educated mothers' ways of doing mothering through food.

I have employed a range of British perspectives on Bourdieu's tools, designated to prevent a sociological tendency to misrepresent people from the lower classes. However it is not without problems to apply British perspectives to a Danish context: in Denmark, class would appear to manifest itself differently than in England, where society is more powerfully stratified and where class inequalities are therefore subject to greater awareness in research, politics and the general public. Also the practises of mothering might configure different due to the cultural diversity between the

countries, about what doing good mothering actually involves.

There is, therefore, a need to develop theoretical concepts that can capture the cultural and subjective dimensions of class in relation to gender and parenting in a Scandinavian context, where class until recently seemed linguistically expunged. By extension, I argue that food studies holds a huge potential for the development of empirically grounded theories on these issues.

Notes

1. http://videnskab.dk/kultur-samfund/citronmane-aktion-er-virkningslost-rygklapperi Last visit: 03.09.2015

Literature

· Adkins, Lisa (2004): Introduction, Context and Background, in: L. Adkins and B. Skeggs (eds.): *Feminism After Bourdieu*. The Editorial Board of the Sociological Review: Blackwell Publishing, Oxford.

· Anderson, Eugene N. (2005): *Everyone Eats: Understanding Food and Culture*. New York University Press, New York and London.

· Bach, Dil (2011): *Overskudsfamilier – Om Opdragelse, Forbundethed Og Grænsesætning Blandt Velstående Familier I Danmark*. Aarhus University, København.

· Bettie, Julie (2003): *Women Without Class: Girls, Race and Identity*. University of California Press, California.

· Bottero, Wendy (2009): *Class in the 21st Century*, in: K. P. Sveinsson (eds.): *Who Cares about the White Working Class?* Runnymede Perspectives.

· Bourdieu, Pierre (1990): *The Logic of Practice*. Stanford University Press, Stanford.

· Bourdieu, Pierre (1984): *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. Harvard University Press, Cambridge/Mass.

· Bourdieu, Pierre and Ferguson, Priscilla Parkhurst (1999): *The Weight of the World: Social Suffering Incontemporary Society*. Polity Press, Stanford.

· Butler, Judith (1999): *Gender Trouble Feminism and the Subversion of Identity*. Routlegde, New York.

· Casey, Emma. 2010. Struggle and Protest or Passivity and Control? The Formation of Class Identity in Two Contemporary Cultural Practices, in: *European Journal of Cultural Studies* 2000/13(2).

· Coveney, John (2006): *Food, Moral and Meanings -The Pleasure and Anxiety of Eating*. Routlegde, London.

· Dahlgren, Kenneth and Ljunggren, Jørn (2013): *Klassebilder – Ulikhet Og Sosial Mobilitet I Norge*. Universitetsforlaget, Oslo.

· Dannesboe, Karen Ida (2012): *Hvem Sagde Samarbejde?* Aarhus Universitetsforlag, Aarhus.

· Davies, Bronwyn (2006): Subjectification: The Relevance of Butler's Analysis for Education, in: *British Journal of Sociology of Education* 2006/27(4).

· Denzin, Norman K. and Lincoln, Yvonna S. (2005): *The SAGE Handbook of Qualitative Research*. Sage Publications, New York.

· DeVault, Majorie (1994): *Feeding the Family: The Social Organization of Caring as Gendered Work*. University of Chicago Press, Chicago.

· Ehrenreich, Barbara (1989): *Fear of Falling: The Inner Life of the Middle Class*. Pantheon Books, New York.

· Faber, Stine T. (red) (2014): Nye Tider – Nye Klasseskel?, in C. S. Hansen (eds.): *Socialt rum, symbolsk magt – Bourdieuske perspektiver på klasse*. Hexis, København.

· Faber, Stine Thidemann, Prieur, Annick, Rosenlund, Lennart, and Skjøtt-Larsen, Jakob (2012): *Det skjulte klassesamfund*. Aarhus Universitetsforlag, Aarhus.

· Finch, Lynette (1993): *The Classing Gaze: Sexuality, Class and Surveillance*. Allen & Unwin, St. Leonards, NSW.

· Fischler, Claude (1988): Food, Self and Identity, in: *Social Science Information* 1988/27(2).

· Flyvbjerg, Bent (2006): Five Misunderstandings About Case-Study Research, in: *Qualitative Inquiry* 2006:12(2).

· Van Galen, Jane A. (2004): Seeing Classes: Toward a Broadened Research Agenda for Critical Qualitative Researchers, in: *International Journal of Qualitative Studies in Education* 2015/17.

· Geinger, Freia, Vandenbroeck, Michel and Roets, Griets (2013): Parenting as a Performance: Parents as Consumers and (de)constructors of Mythic Parenting and Childhood Ideals, in: *Childhood* 2013/21(4).

· Gillies, Valerie (2005): Raising the 'Meritocracy': Parenting and the Individualization of Social Class in: *Sociology* 2005/39(5).
· Gillies, Valerie (2007): *Marginalised Mothers Exploring Working-Class Experiences of Parenting.* Faculti, London/New York.
· Graham, Hilary Mavis (2012): Smoking, Stigma and Social Class, in: *Journal of Social Politics* 2012/41(1)
· Gullestad, Marianne (1984): *Kitchen-Table Society – A Case Study of the Family Life and Friendships of Young Working-Class Mothers in Urban Norway.* Universitetsforlaget, Olso.
· Halkier, Bente (2009): Suitable Cooking?: Performances and Positionings in Cooking Practices among Danish Women, in: *Food, Culture and Society* 2009/12(3).
· Halkier, Bente. 2010. *Consumption Challenge : Food in Medialised Everyday Lives.* Ashgate, Burlington.
· Halkier, Bente (2014): Contesting Food – Contesting Motherhood? in: S. O' Donohoe, M. Hogg, P. Maclaran, L. Martrns, and L. Stevens (eds.): *Motherhood, markets and consumption: The making of mothers on contemporary Western cultures.* Routledge, New York.
· Hansen, Christian Sandbjerg (eds.) (2014): *Socialt Rum, Symbolsk Magt.* Hexis, København.
· Harrits, Gitte Sommer (2014a): *Klasse – En Introduktion.* Hans Reitzel, København.
· Harrits, Gitte Sommer (2014b): Klasse Og Kategori – En Analyse Af Symbolske Hierarkier I Dansk Forebyggelsespolitik, in C. S. Hansen (eds.): *Socialt rum, symbolsk magt – Bourdieuske perspektiver på klasse.* Hexis, København.
· Hey, Valery (2003): Joining the Club? Academia and Working-Class Femininities, in: *Gender and Education* 2003/15.
· Hoffman, Brigid (2014): *Food and the Performance of Social Class.* The University of South Dakota, Dakota.
· Hollway, Wendy and Jefferson, Tony (2000): *Doing Qualitative Research Differently.* Sage Publications, New York.
· hooks, bell (1982): *Aint I a Woman? Black Women and Feminism.* Pluto Press, London.
· Jarness, Vegard (2013): *Class, Status, Closure – The Petropolis and Cultural Life.* University of Bergen, Bergen.
· Jensen, Sune Qvotrup (2009): "Er Det Noget Med Bander?", in: *Dansk sociologi* 2009/20 (1).
· Julier, Alice P (2013): *Eating Together Food, Friendship, and Inequality.* University of Illinois Press, Urbana.
· Järvinen, Margaretha and Mik-Meyer, Nanna (2005): *Kvalitative Metoder I Interaktionistisk Perspektiv.* Hans Reitzels forlag, København.
· Kamphuis, Carlijn, Jansen, Tenna, Mackenbach, Johan and van Lenthe, Frank (2015:) Bourdieu's Cultural Capital in Relation to Food Choices: A Systematic Review of Cultural Capital Indicators and an Empirical Proof of Concept, in: *PLoS One* 2015/10(8).
· Knudsen, Hanne (2010): *Har vi En Aftale?* Nyt fra Samfundsvidenskaberne, København.
· Landeros, Mary (2011): Defining the 'good Mother' and the 'professional Teacher': Parent–teacher Relationships in an Affluent School District, in: *Gender and Education* 2011/23(3).
· Lareau, Annette (2011): *Unequal Childhoods Class, Race, and Family Life.* University of California Press, Berkeley, Los Angeles & London.
· Lawler, Steph. (2000): *Mothering the Self: Mothers, Daughters, Subjects.* Routledge, London, New York.
· Lee, Ellies, Bristow, Jennie, Faircloth, Charlotte and Macvarish, Jan (2014): *Parenting Culture Studies.* Palgrave Macmillan, Basingstoke.
· Leer, Jonatan and Meldgaard Kjær, Katrine (2015): Strange Culinary Encounters, in: *Food, Culture & Society* 2015/18(2).
· Leer, Jonathan (2014): *Ma(d)skulinitet – Maskulinitetskonstruktioner I Europæiske Madprogrammer Efter The Naked Chef I Lyset Af 'den Maskuline Krise'.* Københavns Universitet, København.
· Lien, Marianne E., Lidén,Hilde and Vike, Halvard (2001): *Likhetens Paradokser.* Universitetsforlaget, Oslo.
· Lupton, Deborah (1996): *Food, the Body and the Self.* Sage Publications, New York.
· Mahony, Pat. and Zmroczek, Christine (ed.) (1997): *Class Matters: 'Working-Class' Women's Perspectives on Social Class.* Taylor & Francis, London; Bristol, PA.
· Moore, Susanne (2013): Food Is Now the Ultimate Class Signifier, in: *The Guardian.* Retrieved (http://www.theguardian.com/commentisfree/2013/mar/27/food-class-poor-people-stamps).
· Murning, Susanne (2013): *Social Differentiering Og Mobilitet I Gymnasiet – Kulturel Praksis, Sociale Positioner Og Mulighed for Inklusion.* Aarhus Universitet, Aarhus.
· Nenga, Sandi K. (2003): Social Class And Structures Of Feeling In Women's Childhood Memories Of Clothing, Food, And Leisure, in: *Journal of Contemporary Ethnography* 2003/32(176).
· Palludan, Charlotte (2012): Skolestart – et Følsomt Forældrearbejde, in: K. I. Dannesboe, N.

Kryger, C. Palludan, and B. Ravn (eds.): *Hvem sagde samarbejde? Et hverdagslivsstudie af skole-hjem relationer*. Aarhus Universitetsforlag, Aarhus.
· Perrier, Maude (2012): Middle-Class Mothers' Moralities and 'Concerted Cultivation': Class Others, Ambivalence and Excess, in: *Sociology* 2012/47(4).
· Peterson, Richard A. and Kern, Roger M. (1996): Changing Highbrow Taste: From Snob to Omnivore, in: *American Sociological Review* 1996/61(5).
· Povlsen, Karen Klitgaard (2012): Fra Kogebog Til Madblog : Julie and Julia (2009) Og Mastering the Art of French Cooking, in: *Aktuel forskning ved Institut for Litteratur, Kultur og Medier* 2012/2(1).
· Prieur, Annick and Faber, Stine T (2013): *Sociologisk Arbejdspapir Class in Disguise: On Representations of Class in a Presumptively Classless Society*. Aalborg Universitet, Aalborg.
· Reay, Diana (1999): Linguistic Capital and Home-School Relationships: Mothers' Interactions with Their Children's Primary School Teachers, in: *Acta Sociologica* 1999/42(2).
· Reay, Diane (1998): Rethinking Social Class: Qualitative Perspectives on Class and Gender, in: *Sociology* 1998/32(2).
· Reay, Diane (2001): Finding or Losing Yourself?: Working-Class Relationships to Education, in: *Journal of Education Policy* 2001/16(4).
· Reay, Diane (2005a): Beyond Consciousness?: The Psychic Landscape of Social Class, in: *Sociology* 2005/39(5).
· Reay, Diane (2005b): Gendering Bourdieu's Concepts of Capitals? Emotional Capital, Women and Social Class, in: *The Sociological Review2005/52*.
· Reay, Diane. 2006. The Zombie Stalking English Schools, in: *British Journal of Educational Studies* 2005/54(3).
· Reay, Diane (2007): 'Unruly Places': Inner-City Comprehensives, Middle-Class Imaginaries and Working-Class Children, in: *Urban Studies* 2007/44(7).
· Reay, Diane, Crozier, Gill and James, David (2011): *White Middle-Class Identities and Urban Schooling*. Palgrave Macmillan, New York Houndmills, Basingstoke, Hampshire.
· Ringer, Agnes (2013): Researcher-Participant Positioning and the Discursive Work of Categories: Experiences from Fieldwork in the Mental Health Services. *Qualitative Studies* 2013/4(1).
· Skeggs, Bev (1997): *Formations of Class and Gender: Becoming Respectable*. Thousand Oaks, California. Sage Publications, London.
· Skeggs, Bev (2004a): *Class, Self, Culture*. Routledge, London.
· Skeggs, Bev (2004b): Context and Background : Pierre Bourdieu ' S Analysis of Class, in: *Gender and Sexuality*. (January 2002).
· Skeggs, Bev (2004c): Exchange, Value and Affect: Bourdieu and ' the Self ', in L. Adkins and B. Skeggs (eds.): *Feminism After Bourdieu*. The Editorial Board of the Sociological Review: Blackwell Publishing Ltd, Oxford:
· Skeggs, Bev (2005): The Making of Class and Gender through Visualizing Moral Subject Formation, in: *Sociology* 2005/39(5).
· Skeggs, Bev (2009): The Moral Economy of Person Production: The Class Relations of Self-Performance on 'reality' Television, in: *The Sociological Review* 2009/57(4).
· Skeggs, Bev (2011): Imagining Personhood Differently: Person Value and Autonomist Working-Class Value Practices, in: *The Sociological Review* 2011/59(3).
· Skeggs, Bev and Wood, Helen (2012): *Reacting to Reality Television : Performance, Audience and Value*. Routledge, New York.
· Stefansen, Kari (2011): *Foreldreskap I Småbarnsfamilien Klassekultur Og Sosial Reproduksjon*. NOVA – Norsk Institutt for Forskning om Oppvekst, Velferd og Aldring, Oslo.
· Søndergaard, Dorte (2000): Destabiliserende Diskursanalyse : Veje Ind I Poststrukturalistisk Inspireret Empirisk Analyse, in Haavind, Hanne (eds.): *Kjønn og fortolkende metode: metodiske muligheter i kvalitativ forskning*. Oslo.
· Thuesen, Frederik, Tanggaard,Lene and Vitus, Kathrine (2014): *Konflikt I Kvalitative Studier*. Hans Reitzel: København.
· Trautner, Mary Nell (2005): Doing Gender, Doing Class: The Performance of Sexuality in Exotic Dance Clubs, in: *Gender & Society* 2005/19(6).
· Ule, Mirjana, Živoder, Andreja and du Bois-Reymond, Manuela (2015): 'Simply the Best for My Children': Patterns of Parental Involvement in Education, in: *International Journal of Qualitative Studies in Education* 2015/28.
· Vincent, Carol and Ball, Stephen (2007): ' Making up ' the Middle Class Child: Families , Activities and Class Dispositions, in: *Sociology* 2007/41(6).
· Walkerdine, Valerie (1997): *Daddys Girl*. Macmillan, London.
· Walkerdine, Valerie and Lucey, Helen (1989): *Democracy in the Kitchen: Regulating Mothers and Socialising Daughters*. Virago, London.
· Warde, Alan, Tomlinson, Mark, Mcmeekin, Andrew and Lupton Suite, Tom (2000): Expanding

Tastes ?: Cultural Omnivorousness & Social Change in the Uk, in: *CRIC Discussion Paper* 2000/37.
· West, Candace and Zimmerman, Don H. (2007): Dong Gender, in: *Gender and Society* 2007/1(2).
· Wills, Wendy, Backett-Milburn, Kathryn, Roberts, Mey Li and Lawton, Julie (2011): The Framing of Social Class Distinctions through Family Food and Eating Practices, in: *Sociological Review* 2011/59.
· Yeo, Eileen (2005): Constructing and Contesting Motherhood, 1750-1950, in: *Hecate* 2005/31.

Retrospektive overvejelser

I dette kapitel vil jeg kaste et tilbageblik på de forskellige processer, der har resulteret i afhandlingen og de fire artikelbidrag. Samtidig vil jeg redegøre for, hvordan jeg har bestræbt mig på at leve op til nogle af de kvalitetskriterier, der kendetegner god, kvalitativ forskning. Som alternativ til kvalitetskriterierne fra den kvantitative tradition foreslår Thagaard følgende omdefineringer: **Gyldighed** i stedet for validitet, **transparens** i stedet for reliabilitet og **genkendelighed** i stedet for generalisering (Thagaard 1998).

Sammenhæng i den artikelbaserede afhandling: Gyldighed

Et projekts **gyldighed** afhænger af dets indre sammenhæng og i forlængelse af det en omhyggelig og nøjagtig dokumentation af disse sammenhænge. Det vil sige, at projektet skal være kohærent og fremstå som ét samlet argument. Men når man skal formidle sit forskningsprojekt i den akademiske genre, en afhandling er, er der en diskrepans, man konstant konfronteres med. For imens de genremæssige konventioner og gyldighedskriteriet fordrer en sirlig kronologisk fremstilling, så udgør de forskningsprocesser, afhandlinger formidler resultaterne af, snarere en masse forvirrende, reversible og frem for alt ikke-kronologiske træk og erkendelser. I en artikelbaseret afhandling udfordres man yderligere af, at de analytiske bidrags tilblivelsesprocesser kompliceres af omstændigheder som bl.a.: Et yderst begrænset antal tegn, som betyder at empiri ofte reduceres til eksempler, fremfor at være analytisk motor og som betyder, at mange nuancer må sorteres fra. Revisionsprocesser, hvor *review´*ere og tidsskriftredaktører trækker hver artikel i forskellige retninger. Omskrivningsprocesser ved eventuelle afslag, hvor artiklerne må rettes mod andre tidsskrifter og så må skrives ind i andre videnskabelige diskussioner end oprindeligt tænkt. Og meget tidligere analyser, fordi processerne er tidskrævende, hvorfor man tidligt i det treårige forløb må i gang med at producere artikler. Derfor er det på sin plads, at jeg synliggør projektets 'indre sammenhæng' ved at kaste et blik tilbage på de processer, der tilsammen har resulteret i de fire artikelbidrag og den samlende kappe.

Forløbet og artiklernes processer: Transparens

I en eksperimentel laboratorieforskningstradition efterstræber man reliabilitet for at kunne gentage og dermed efterprøve eksperimentet og se, om man opnår de samme resultater. Men det vil være "absurd at kræve, at en anden forsker skal kunne gentage et interview og opnå de samme udtalelser fra en informant eller kunne se, opleve og mærke nøjagtigt det samme som en anden observatør i et felt" (Brinkmann & Tanggaard 2010b, p.491). I stedet er det afgørende undersøgelsens **transparens**. Det er derfor, jeg bl.a. har fremlagt mine grundantagelser og min personlige motivation for at udføre studiet. Denne transparens indbefatter også graden af metodologisk refleksion (Olsen 2002). Jeg har således bestræbt mig på, at mit design og min produktion af empiri og analyserne er velreflekteret og gennemsigtigt beskrevet.

Det har i høj grad været et retrospektivt arbejde at få samling på de publikationer, jeg har produceret. Ret sent i forløbet – faktisk først i færdigskriverfasen i det tidlige forår 2017 – fik jeg konkretiseret genstandsfeltet og samlet mine analytiske bidrag og teoretiske ræsonnementer. Fra *reviews* på to forskellige tekster og fra min vejleder fik jeg indenfor en kort periode stillet spørgsmålet: "Har du tænkt på, om det kan handle om neoliberalisme?" Da den begrebssætning kom på plads, kunne afhandlingen omsider tage form som et samlet produkt. Afhandlingens meget teoretisk tunge kappe er derfor ikke blot et resultat af min interesse for teori, men afspejler også, at den er skrevet **efter** de forskellige artikeludkast.

Jeg lagde ud med at skrive på metodologiartiklen, som samtidig er den, der nyligst er blevet accepteret til publicering. Den repræsenterer i sig selv en rød tråd i projektet, forstået på den måde, at det er i arbejdet med den artikel, det stod mere og mere klart for mig, i **hvor** stor udstrækning, forældrene kæmper for deres sociale renommé, samtidig med at der er forskel på, **hvordan** de gør det – altså om de forsvarer sig, om de snarere søger at akkumulere yderligere værd/i eller om de simpelthen nægter at 'lade sig bedømme'. Arbejdet med denne artikel har derfor været en katalysator for min interesse for teori, der kan forklare, hvad det er for et bedømmende blik, forældrene synes at føle sig monitoreret af.

Parallelt med første udkast til metodologiartiklen skrev jeg to kapitelbidrag til antologien i regi af min forskningsgruppe, SIOS (Lehn-Christiansen 2016). Disse er, som nævnt, fravalgt her i afhandlingen, fordi de udgør nogle indledningsvise, klasseteoretiske 'prøveboringer' i den dominerende sundhedsforståelse specifikt i relation til social ulighed i sundhed. Prøveboringer og klasse-ræsonnementer, som jeg i afhandlingen har arbejdet videre med at raffinere og udfolde i dialog med empirien.

Artiklen om mødre og mad fulgte snart efter og er et resultat af flere sammentræf: Jeg fik produceret noget interessant empiri omkring hhv. citronmånen og æbleskiverne og blev derfor optaget af både det omnivore kulturforbrug og af Skeggs´ kritik af habitus for kun at egne sig til udforskning af dem, der 'spiller spillet'. Jeg var også til et opstartssymposium d. 26. februar 2015 på Institut for Uddannelse og Pædagogik v. AU/DPU, hvor *Netværk for Mad, Kultur og Samfund* blev skudt i gang, som jeg tidligere har nævnt. Under en drøftelse af, om og i så fald hvordan mediemad er noget, der 'overføres' til levet liv, kom en mediemadforsker bl.a. ind på 'familievaner'. I mine noter fra mødet, har jeg skrevet følgende citat: *"Vi ved jo godt, at de privilegerede interesserer sig for mad og kvalitet: Man kan spørge i en skoleklasse hvem, der har en maddag hjemme og her vil man igen få kortlagt den privilegerede middelklasse"*. I det lys var mine fund endnu mere interessante at få formidlet, fordi empirien netop gør modstand mod det klassenarrativ, medieforskeren her reproducerer. Da jeg samtidig var faldet over et *call* fra Kvinder, Køn og Forskning om netop mad, køn og samfund, besluttede jeg mig for at skrive artiklen. Når perspektivet om kapitalens logik

ikke indgår i artiklen, er det således fordi, jeg først stiftede bekendtskab med det senere i forløbet.

Herefter gik jeg i gang med analyserne af indskolingssamtalerne med sundhedsplejerskerne, men indså undervejs, at der i afhandlingen også måtte indgå en analyse af de diskursive repræsentationer af mødre i sundhedsmyndighedernes vejledningsmaterialer - vejledningsmaterialer, jeg, som nævnt, var stødt på allerede før, jeg blev ansat som ph.d.-stipendiat, nemlig i forbindelse med udarbejdelsen af selve projektbeskrivelsen. Det første udkast til artiklen var et udtræk af de to kapitler, hhv. jeg selv og Anne Liveng og jeg skrev til førnævnte antologi. Artiklen kom dog hurtigt tilbage fra to forskellige tidsskrifter og fik derfor lov til at hvile, imens jeg så småt fik taget hul på skrivningen af afhandlingens kappe.

I efteråret 2016 kom der så yderligere et *call* fra Center for Køn, Magt og Mangfoldighed på RUC, hvor Lise Lotte Hansen redigerer en antologi med bidrag fra dansk kønsforskning, hvor jeg fandt det oplagt at byde ind med nogle af de klasseperspektiver, der her i afhandlingen ikke udfoldes, bl.a. 'klasserejsen'. I begyndelsen med en ambition om at antologibidraget kunne indgå i afhandlingen, men senere med erkendelsen af, at der i afhandlingen ikke var behov for flere klasseteoretiske diskussioner.

Artiklen om indskolingssamtalerne med skolesundhedsplejerskerne blev nu genoptaget, denne gang i samarbejde med Betina Dybbroe, min vejleder. I denne analyseproces var det slående de meget forskellige præmisser, forældrene har, for at fremstille sig fordelagtigt under sundhedsplejerskens vurderende myndighedsblik. Også sundhedsplejerskens udmøntning af den skønsmæssige vurdering var interessant – for hvorfor 'stiger hun på' klassebedømmelserne? For at fastholde en sammenhæng i afhandlingen, måtte jeg dog insistere på at fokusere på **forældrenes** positionering.

Da kappeskrivningen, som nævnt for alvor tog form i foråret 2017 kunne jeg også vende tilbage til artiklen om diskursive repræsentationer af mødre i sundhedsmyndighedernes vejledningsmaterialer og nu få skrevet analyserne igennem med opdaterede ræsonnementer om, hvordan klasse former sig diskursivt under *the logic of capital*. I denne gennemskrivning fik jeg således skærpet blikket for, hvordan frygten for den moralske klassedom fremskrives som konstituerende for det respektable middelklassemoderskab.

Empiriudvælgelse: Genkendelighed

Endvidere mener Thagaard, at det i stedet for kravet om repræsentativitet er mere hensigtsmæssigt at operere med et genkendelighedskriterie for kvalitative studier. Det handler således ikke om at generalisere, men om at identificere noget alment i det specifikke

empiriske uddrag. I det følgende vil jeg derfor overveje i hvilket omfang, empirien kan siges at være eksemplarisk.

Udvælgelsen af empirien i artiklen om mad var på plads fra starten, fordi både citronmånen, italesættelsen af madens 'lødighed' og æbleskiverne udgør 'ekstreme' cases. Set i det lys er empiren langt fra repræsentativ. Men selvom det ville være absurd at påstå, at privilegerede mødre **generelt** blæser på moralske sundhedsimperativer eller at lavt positionerede mødre **generelt** vægter madens brugsværdi, peger de empiriske eksempler alligevel på nogle almene **mønstre**. Både i forhold til hvem, der har adgang til at anvende andres kulturers bytteværdi og hvem, der virker trængte. Og i forhold til, hvordan den i *healthism* implicerede moralske klassedom får **forskellig** betydning for mødre med forskellige klassepositioner.

Sværere var det at finde det bedste materiale til metodologiartiklen, fordi jeg oplevede at blive ekstremt positioneret undervejs i feltarbejdet, samtidig med at jeg iagttog, hvordan forældrene også var ivrige efter at positionere **hinanden**. Jeg har derfor mange feltnoter, hvor disse positioneringsspil er iagttaget. Som nævnt i artiklen kom der dog samling på analyserne, da jeg en aften så Skeggs genbesøge *Formations of class and gender* på *YouTube* (Skeggs 2011a). Det greb om klasse som moralske domme, jeg på den baggrund fik udviklet, kom endvidere til at spille en central rolle som afhandlingens teoretiske, røde tråd.

Genkendeligheden er desuden blevet bekræftet bl.a. i min undervisning: Her har jeg ofte anvendt erfaringer fra min egen forskning med henblik på at give de studerendes konkrete eksempler. Således også på suppleringskursus for professionsbachelorer, der er optaget på kandidatgraden under forudsætning af at de gennemfører og består kurset i kvalitative metoder og kurset i videnskabsteori. Jeg underviste bl.a. i observationsstudier og ville gerne give dem en forståelse af det etnografiske feltarbejde som en kontekst, hvori forsker og deltagere interagerer, fremfor den objektivistiske forståelse, majoriteten fra de sundhedsfaglige professionsuddannelser er skolet i, ligesom jeg gerne ville introducere dem til det erkendelsespotentiale, der er i de konflikter, man ofte løber ind i.

Jeg anvendte derfor eksemplet fra det første forældremøde på skolen i landdistriktet, hvor jeg bliver til grin, da jeg siger, at jeg "skal lave et etnografisk feltarbejde her blandt jer". Under det efterfølgende gruppearbejde, hvor jeg cirkulerede, spurgte en nyuddannet fysioterapeut muntert: *"Men altså, Iben, hvordan kunne du da også være så* **dum** *at komme ud på den skole og bruge sådan et ord?"* Når den unge kvinde intuitivt bare véd, at man på skoler i landdistrikter ikke nødvendigvis er vant til at jonglere med akademiske fagtermer, men snarere betragter den slags som prætentiøst, peger hun netop på det alment genkendelige i det specifikke empiriske eksempel fra forældremødet.

Også udvælgelsen af materiale til artikel tre om indskolingssamtalerne var en hård proces med mange 'dræbte *darlings*', fordi mit materiale er righoldigt og bl.a. også viser, hvordan både børn og etniske andre underlægges SPs middelklasseselvteknologiske 'livsstilsregime' med spørgsmål om KRAM, kropsvægt og klassedomme som omdrejningsakse. Selvom de to familier, som indgår i artiklen, er udvalgt, fordi de befinder sig 'i hver sin ende af skalaen', peger empirien således på almene mønstre. Samtidig er det, at det foregår hos den samme SP med til at styrke analysens pointer.

Artiklen om diskursive repræsentationer var ligeledes ikke nem at skære, fordi klasse i form af moral, ansvar og bedømmelser spiller en helt central rolle i sundhedsmyndighedernes distribuering af identitetstil- og påbud uagtet, at selve termen ikke anvendes. Det vrimler ganske enkelt med repræsentationer og diskursive konstruktioner, hvor klassedommen udgør en central dramaturgisk motor, når man dykker ned i fx Sundhedsstyrelsens mange publikationer om forebyggelse. Som et selektionskriterie valgte jeg derfor at fokusere på mødre-repræsentationer (fremfor fx børn, etniske andre eller fædre). I denne artikel er empirien derfor eksemplarisk.

Del 7: Diskussion og konklusion

I denne del af afhandlingen vil jeg samle op på de tråde, jeg har spundet, både i de teoretiske drøftelser og i analyserne, samt på de spørgsmål, jeg undervejs har rejst. Jeg starter med en samling af artiklernes konklusioner. Så følger en diskussion af de empiriske fund. Herefter drøfter jeg velfærdsstaten og spørgsmålet om Skandinaviens lighedsideologi vs. de engelske, kulturteoretiske klasseteorier. Jeg slutter af med en perspektivering i forhold til klasses illegitimitet.

Artiklernes konklusioner

I afhandlingen har jeg rejst følgende overordnede spørgsmål:

- **Hvad er klasseimplikationerne af det øgede fokus på forældreskab, trivsel, sundhed & forebyggelse og hvilken betydning har det for forskellige skoleforældre?**

Hvor artikel to og tre har rettet fokus mod en særlig sundhedspraksis, nemlig skolesundhedsplejens forebyggende virke, har artikel et og fire udforsket forældrenes trivselsarbejde. De fire artikler har bidraget til besvarelsen via en række tværgående underspørgsmål og via fire forskellige greb: Klasse som noget der **produceres** i mødet mellem forsker og deltagere, klasse som **diskursive repræsentationer**, klasse som noget, der **institutionaliseres** i skolesundhedsplejerskens indskolingssamtaler og sidst klasse som noget, der **praktiseres** af forældrene.

I afhandlingens metodologiske del har jeg endvidere analyseret de etiske dilemmaer, jeg undervejs oplevede, som udtryk for, hvordan klasseforskelle tabuiseres i nære relationer. Desuden har jeg vist, hvordan samtaleformen baserer sig på en mobilisering af selvrefleksivitet, som ikke alle har adgang til; dermed har jeg peget på, hvordan klasse synes at konfigurere sig rundt om subjektiveringsformer.

"Oh! Iben's Here Now, So We Better Behave Proper" – The Production of Class as Morality in Research Encounters

Artiklens metodologiske afsæt er, at det, der umiddelbart ligner metodiske problemer, også kan analyseres som klasse, forstået som bedømmelser af forældrenes moralske værd/i og forhandlinger af disse. Med et greb om, hvordan forskeren qua sin privilegerede klasseposition, af deltagerne positioneres som moralsk dommer, har jeg fremanalyseret nogle konturer af den måde, hvorpå klasserelationer aktuelt konfigurerer sig: De

lavest positionerede yder modstand og vil ikke lade sig bedømme. Den mellemst positionerede mor virker ængstelig og bestræber sig på at blive bedømt som moralsk værdig. Og den privilegerede mor positionerer sig selv som dommer. Med denne artikels greb og fund håber jeg at have bidraget til en metodologisk diskussion og udvikling; både i forhold til, hvordan vi kan teoretisere og udforske klasse og i forhold til at forstå de magtrelationer, der er indlejret i forskningsprocesser som udspringende af klasseforskelle.

"Am I that bad?" Neoliberal conduct through moral class anxiety in the obesity epidemic discourse

Denne artikel viser, hvordan klasse er til stede som bedømmelser af moralsk værd i sundhedsmyndighedernes diskursive repræsentationer af familier, ramt af overvægt. Analysen viser, hvordan den moralske klassedom initieres forskelligt, så moren, der frygtede dommen fremstod respektabel imens den ventende Karin bedømtes som mindre værd. Artiklens pointe er, at det tilsyneladende i sig selv fremstår som et tegn på moralsk værd at bekymre sig om sin families sociale renommé. Endvidere har jeg peget på, at den moralske panik, diskursen om en fedmeepidemi implicerer, kan læses som udtryk for en slags 'andethedsbesættelse' – en symbolsk klassekamp 'fra oven' – fordi neoliberalismens styring virker gennem frygten for den moralske klassedom. Med denne artikel håber jeg at have bidraget til at sætte klasse på dagsordenen på en ny måde indenfor den kritiske, humanistiske sundhedsforskning, der interesserer sig for social ulighed i sundhed; ikke som et greb til forklaring af 'usund adfærd', men snarere som et greb til udforskning af selve interessen for bestemte individers moralske værd/i.

"So under 'cause for concern', I'll write that…" Class, parenting and risk prevention in public health practices in schools

Artiklen om indskolingssamtalerne viser, hvordan klasse institutionaliseres i skolesundhedsplejerskens skønsmæssige vurdering af, om en familie er i risiko for at blive udsat, og hvilke konsekvenser det har for hhv. den privilegerede og forfordelte familie. Det problematiseres, at det fremstår uklart, hvad det er, der skal forebygges og at SPs screeningsredskaber til 'opsporing' af 'udsatte' familier bl.a. baserer sig på, om familien rapporterer, at de efterlever KRAM-faktorerne. Med denne medicinens kolonialisering af sociale problemer som udgangspunkt viser artiklen, at det forebyggende arbejde i praksis tegner sig som klasse-korrigerende, hvor de forfordelte problematiseres som ude af stand til at tage ansvar ved at træffe sunde valg, uagtet deres manglende adgang til 'dét gode forældreskab'. Omvendt fungerer indskolingssamtalerne som en platform for fejringen af de privilegerede forældres moralske værd. Med denne artikel er det mit håb at forstyrre det dominerende forebyggelsesparadigmes individualisering af social ulighed ved at pege på, at denne tilgang i sig selv risikerer at bidrage til øget ulighed.

Class, Mothering and the Values of Food

Artiklen om moderskabspraksisser og mad ved festlige lejligheder fremlæser tre forskellige klasse- og moderskabspraksisser: Selvinvestering via madens bytteværdi, moralsk ansvarlighed via madens sundhedsdimension og investering i andre via madens brugsværdi. Endvidere rejses en kritik af habitus-begrebet for ikke at kunne gribe de lavest positioneredes værdiproduktion og artiklens teoretiske pointe er, at der må skiftes perspektiv, når de lavest positioneredes værdiproduktion skal udforskes. Med denne artikel håber jeg at bidrage til både en empirisk og teoretisk stimulering af dansk klasseforskning og den spirende sociologiske madforskning i forhold til, at de måder, vi begrebssætter forebyggelse på, risikerer at reproducere bestemte antagelser om 'de andres' mindre moralske værd.

Samlende konklusion: Kampen for det sociale renommé

Jeg kan nu besvare forskningsspørgsmålet: På tværs af afhandlingens empiriske og teoretiske analyser har jeg fundet, at **klasseimplikationerne** af det øgede fokus på forældreskab, trivsel, sundhed & forebyggelse først og fremmest udgøres af bedømmelser af forældrenes moralske værd/i. I artikel et har jeg endvidere foreslået denne dommer-bedømte-relation som et metodologisk greb, i artikel to som noget, der er indlejret i sundhedsmyndighedernes diskursive repræsentationer, i artikel tre som noget, der institutionaliseres i skolesundhedsplejerskens skønsmæssige vurderinger og i artikel fire både som indbygget i sociologiens begrebssætninger og som noget, mødrene orienterer sig efter på forskellig vis.

Den **betydning**, det har, er, at forældrene kæmper for deres sociale renommé og endvidere at de gør det på **forskellige** måder: Som det viser sig i alle artikler er de privilegerede forældre ikke bare optagne af at akkumulere yderligere værd/i, men også af at *displaye* denne. Det gælder Marianne, der gjorde citronmånen til et identitetsprojekt og Maria, der til skole-hjem-samtalen positionerede sig fordelagtigt og som dommer over andre forældre. Også Ottos forældre både akkumulerede værdi og fremstillede sig selv og sønnen som havende et særligt værd.

Også mødrene fra de mellemste lag bestræbte sig på at fremstå værdifulde. Men i stedet for at akkumulere yderligere værd/i syntes de snarere at være optagne af at 'få en positiv dom'. Fx Veronica, der ved at fremhæve sin restriktive tilgang til sønnens madpakke, fik sig positioneret som en respektabel middelklassemor. Og Sofie, der til forældremødet i forhold til regler for uddeling af slik til fødselsdage, fremhævede, at de fra børnehaven var vant til mere 'lødig' mad, samt moren, der sørgede for at bidrage til buffeten med et 'sundt alternativ'. Også den grædende moderfigur i casen fra Sundhedsstyrelsens tekstmateriale var ængstelig for dommen; hendes skam og sammenbrud vidnede netop om denne frygt, som dermed i sig selv gjorde hende 'respektabel'.

Hvor mellemlag og privilegerede forældre orienterede sig efter dommen og hhv. var optagne af at beskytte sig/få en positiv dom eller akkumulere værdi/positionere sig selv som dommere, og ikke mindst af at *displaye* deres værd/i, har jeg til gengæld fundet en anderledes tilgang blandt de lavest positionerede: Forældregruppen på skolen i landdistriktet nægtede mig adgang, hvilket jeg har tolket som en afvisning af, at lade dommerens vurderende blik hvile på sig. Og Celine var tilsyneladende ikke optaget af selv-værd/i, og brugte hverken æbleskiverne til at *displaye* eller akkumulere yderligere værd. Snarere vægtede hun samværet med sine drenge under forberedelsen, hvilket jeg tolkede som udtryk for en investering af sin tid i andre, fremfor i sit eget selv. Heller ikke Nicks mor i indskolingssamtalen stræbte efter en positiv dom. For hende virkede det mere present at skærme sig selv og sin søn fra endnu en livsstilsintervention. Figuren Karin fra SST/DSAMs tekstmateriale var heller ikke optaget af dommen eller af at *displaye* sit værd overfor lægen. Det afstedkom i begge tilfælde, at mødrene – både den diskursive figur og Nicks mor – **blev** bedømt som mindre værd i betydningen: Ude af stand til at tage ansvar.

I forlængelse af det har jeg læst modstanden blandt de lavt positionerede forældrene som udtryk for, at de er (klasse-)bevidste om, hvordan forskelsvokabularer og repræsentationer er negativt konnoterede og ofte tilskriver 'folk som dem' mindre moralsk værd/i. Desuden har jeg analyseret Celines æbleskivebagning og hendes udsagn i den forbindelse som konturer af en anden måde at producere værdi på, hinsides *the logic of capital*.

Det er også interessant, at Otto og Nicks fædre deltager aktivt i fremvisningen af værd i indskolingssamtalerne. For som vist i artikel to og som tidligere nævnt, peger flere på, at det primært er moderskabet, der adresseres i det øgede fokus på forældre, forebyggelse, trivsel og sundhed. Særligt interessant er det derfor, at det faktisk er Nicks far, der synes mest engageret i at fremstå respektabel under skolesundhedsplejerskens myndighedsblik, hvor hun ligefrem danner en alliance med ham, da han udtrykker bekymring for Nicks fremtidige sociale status. Det peger i retning af, at respektabilitetsdommen ikke, som jeg ellers har lagt op til, er en særligt femininiseret teknologi; i hvert fald ikke i Skandinavien, hvor faderskabsidentiteten, som tidligere antydet, måske er særligt stærk (se fx Aarseth 2008). Også denne far synes således at have den form for klassebevidsthed, der former sig som et bedømmende, monitorerende blik.

Diskussion og perspektivering

'0-sukker-regime' vs. 'flødebollepolitik': Nydelse som ny distinktion

I afhandlingen har jeg med Crawfords ræsonnementer om *healthisms* elitemoralisme rejst spørgsmålet: "Hvad nu, hvis det ikke er de højtuddannede, der synes, det er vigtigt at

vise, at de kan leve op til sundhedsanbefalingerne, men snarere sundhedsanbefalingerne, der indretter sig efter de højtuddannedes behov for at fremvise deres moralske værd? Hvad nu, hvis det ikke blot handler om, at de højtuddannede "køber" sundhedsdiskursen, men snarere om, at det er dem, der producerer den?"

Artiklen om skolesundhedsplejerskens indskolingssamtaler viser, hvordan det individualiserende livsstilsparadigme i denne kontekst virker som en form for arena for de privilegerede forældres fremvisning af deres moralske værd som ansvarlige forældre. Også artiklen om diskursive repræsentationer peger på, at begrebet om en sund livsstil fungerer som en indikator på den enkelte forælders ansvarlighed og moralske værd. På den måde **kan** man faktisk sige, at sundhedsanbefalingerne faciliterer de højtuddannedes behov for at fremvise deres moralske værd.

Men umiddelbart peger de empiriske analyser af forældrenes trivselsarbejde i en anden retning. I artiklen om mad og moderskab var det fx den mest privilegerede mor, der brugte madens **usundhed** som en klassemarkør; for hende var det tilsyneladende mere vigtigt at distingvere sig fra *healthims* moralske imperativer ved at fremhæve kagens store mængde smør. Spørgsmålet er, om dette fund er i modstrid med Crawfords ræsonnementer om *healthisms* elitemoralisme? Udelukker mine fund, at den privilegerede del af middelklassen 'producerer sundhedsdiskursen'? Det vil jeg i det følgende overveje. For noget tyder på, at det nu er blevet usundt at være **for** sund. Jeg producerede empirien i efteråret 2013. I oktober 2014 kunne man i Weekendavisen under overskriften: "Forbudstiden" læse, at: "Forældre tror, at mad er medicin, der kan redde børn fra fedme, dumhed, angst, depression og tidlig død. Førende eksperter advarer mod stramme spiseregler og forbud. Nu går det ud over børnene" (Stensgaard & Termansen 2014). Her er det interessant, at de dårligdomme, der nævnes, kan forstås som klasseeufemismer og dermed endnu et tegn på den medicinske kolinialisering af sociale problemer. Men artiklen er også spændende, fordi den formidler en påstand om, at 'det har taget overhånd'. Der indledes med en anekdote:

> "En ellers normalt begavet farmor bagte sandkager sammen med sit barnebarn, som havde fødselsdag næste dag og skulle have dem med til klassen. Da de to mødte op på skolen, spurgte læreren, om der var sukker i kagen? Selvfølgelig var der det. Sukker har været fast ingrediens i bagværk, siden det bredte sig fra Syd- og Østasien til Middelhavsområdet for tusind år siden. Læreren bad farmoderen tage de to fulde kagedåser med sig; hun havde åbenbart ikke forstået stedets 0-sukker-politik, som forældrene havde vedtaget på opfordring fra klassens lærere".

Bemærkelsesværdigt er det, at det, der fremstilles som et rigidt 0-sukker-regime, udgår fra **lærerne**. Det er lærerne, der har opfordret forældrene til at vedtage en 0-sukker-politik og det er læreren, der forvalter forbuddet og 'loven' på en misforstået facon, der ikke tager højde for forskellen på hverdag og fest. Men også forældrene tillægges ansvar i

artiklen. For der interviewes yderligere en familieterapeut med speciale i spiseforstyrrelser, som "betragter bølgen af forbud og regler som stærkt bekymrende". Hun citeres som følger:

> ""Til fødselsdage bestemmer forældrene, at børnene ikke må få slik eller sodavand, måske lidt saft, men så skal det være fra en særlig gård. 'Hvad fanden, går I til fest uden vin?' spørger jeg forældrene…Vi kan jo ikke leve så stramt, vi kan ikke holde til det'".

Det vender jeg tilbage til. For artiklen i Weekendavisen akkompagneres af, at ernæringsekspert, tidligere fotomodel og kendis Christian Bitz også i september 2014 lancerer sin bog *Uperfekt* og et show, han skal turnere med, med samme titel. Bitz går nu til 'bekendelse' og på Politikens forlags hjemmeside præsenteres bogen således:

> "UPERFEKT gør op med myten og det perfekte (sunde) liv!... for hvor skønt er det egentlig at sidde udmattet tilbage i dit eget selskab og være helt perfekt? …I denne bog skærer Christian ind til benet og giver dig nøglen til at få sundhed til at passe til dig. Du får også et ærligt indblik i Christians eget liv... Og hvorfor han prioriterer sundhed, men gør sig umage for at holde en sund balance, hvor intet er forbudt".[48]

Også i lanceringen af en offentligt anerkendt sundhedseksperts ny bog, har kursen skiftet: Nu skal der 'gøres op' med myten om 'perfektion´, hvorfor 'intet' længere bør være 'forbudt'. Det er interessant, fordi Bitz ellers har slået sig op på at "se din mad efter i sømmene" i en række TV programmer[49], hvormed han altså har været en af drivkræfterne i udbredelsen af 'forbuddene' jf. at vendingen 'at se efter i sømmene' netop implicerer en vurdering af nogens moralske standard.

Endnu en offentlig person bidrager til dette 'opgør' med 'forbudstiden', nemlig journalist og meningsdanner Lea Korsgaard. I ALT for Damernes klumme med overskriften "Jeg tror ikke en skid på sukkerpolitik"[50] fra november 2014, der er ledsaget af et close-up-foto af kulørte chokoladelinser, mener Korsgaard, at:

> "Tilsyneladende er der ikke det moderne onde, som ikke kan tilskrives indtaget af en slikkepind… Man får det indtryk, at hvis vi bare alle sammen holdt op med at strø sukker på ungernes havregrød om morgenen, så ville der sidde 28 vandkæmmede børn henne i skolen med rank ryk og fingeren i vejret, total klar til at gå til kamp mod kineserne…Well. Jeg tror ikke en skid på det...For nylig havde min ældste søn fødselsdag. Han havde 42 fuldfede flødeboller med, som han delte ud i børnehaven…en smuk og full-blown politisk handling…i det, jeg hermed døber flødebolle-politikken".

---

[48] https://politikensforlag.dk/uperfekt/t-0/9788740017045 Sidst besøgt d. 21. februar 2017
[49] https://www.dr.dk/tv/se/madmagasinet/madmagasinet-bitz-frisk/madmagasinet-bitz-frisk-16 Sidst besøgt d. 15. marts 2017
[50] http://www.alt.dk/artikler/lea-korsgaard-pas-pa-sukkerpolitiet Sidst besøgt d. 16. februar 2017

Parallelt med, at lærerne og visse forældre italesættes som rigide forvaltere af 0-sukkerregimet, lyder det altså fra centrale meningsdannere, herunder en af de sundhedseksperter, der hidtil har været i front som en 'elitemoralens vogter', at det er 'kammet over': Sundhedsdyrkelsen er blevet usund. Men er det så tegn på, at *healthism* som de privilegerede middelklassers platform for moralsk værdiakkumulering er under afvikling? Det mener jeg ikke. Tværtimod vil jeg foreslå, at disse indslag i den offentlige samtale netop vidner om, hvordan de privilegerede **producerer** sundhedsdiskursen. Med endnu et ræsonnement fra Crawford (Crawford 2006) vil jeg forklare hvorfor: Crawford foreslår nemlig, at man kan forstå sundhed som det sted, hvor 'kapitalismens kulturelle paradoks' balanceres. Kapitalismens kulturelle paradoks betegner det forhold, at kapitalisme har brug for folk, der både har en høj arbejdsmoral (produktion) og samtidig et højt begær efter nydelse (forbrug).

I efterkrigstidens opsving vægtlagdes begæret efter nydelse og forbruget steg: "the consumer society provided a degree of affluence, leisure and uninterrupted, rising expectations never before experienced" (Crawford 2006, p.412). Men, mener Crawford, fordi den professionelle middelklasses selvforståelse i høj grad baserer sig på personligt ansvar og arbejdsmoral, ængstedes middelklassen: "they feared growing 'soft'":

> "The effort to maintain class position, along with the 'fear of falling' that precipitated it (Ehrenreich, 1989), motivated the professional middle class to reassert its work-ethic identity. The new health and fitness consciousness provided an avenue for doing so. The cultural contradictions of capitalism had not disappeared, but life strategies veered toward one pole" (Crawford 2006, p.412).

Set i det lys kan *healthisms* gennemslagskraft fra 1970´erne og frem altså forstås som middelklassernes udsving mod den ene pol i kapitalismens paradoks: Arbejdsetikken. Sundhed formidlet som en restriktiv risikominimering via forebyggelse, kan således ses som en effekt af denne vægtning af arbejdsetikken, hvilket går godt i spænd med udbredelsen af den knaphedsdiskurs og den neoliberale moralisering via vægtlægningen af ansvar, som jeg tidligere har redegjort for.

Det interessante er, at i det perspektiv kan Mariannes fremhævelse af citronmånens smørmængde og de tendenser, man som vist kunne spore i mediernes dagsorden i efteråret 2014 tolkes som udtryk for en svingning henimod den **anden** pol, nydelsesetikken. Når familieterapeuten fra Weekendavisen mener, at "Vi kan jo ikke leve så stramt, vi kan ikke holde til det", når Bitz nu fremhæver det sunde i at være 'uperfekt' og når Korsgaard ligefrem kalder til 'politisk' oprør, mener jeg derfor stadig, der er tale om, at de privilegerede middelklasser dyrker *healthism*, 'producerer' sundhedsdiskursen og dermed definerer doxa – nu blot med en ny, nydelsesorienteret betydningstilskrivning af sundhed. Set i det lys vil jeg foreslå at se Marianne og citronmånen som udtryk for, at elitemoralismen nu

fordrer, at man er i stand til at fremstå 'afslappet', i stand til at 'nyde' og at man ikke udviser 'rigiditet' eller 'frygt for at falde'.

Klassepolicing og *the squeezed middle*

Det betyder også, at *healthisms* implicerede elitemoralisme stadig dominerer. Nu blot også i form af distinktioner i forhold til de, der positioneres som 'rigide' forvaltere af 0-sukker-regimet' – lærere og visse forældre. I mit studie var det især blandt mødrene i den midterste del af middelklassen, at madens sundhed således fungerede som respektabilitetsmarkør; i artikel fire hvor madens 'lødighed' og 'det sunde alternativ' blev fremhævet og i metodologiartiklen, hvor moren Veronica positionerede sig fordelagtigt ved at fremhæve sin restriktive tilgang til sønnens madpakke og positionere mig, forskeren, som en form for 'sukkerpoliti'. Som Crawford peger på, er fraktioner af middelklassen da også trængte under neoliberalismen:

> "For broad sectors of the middle class, however – at-risk economically, anxious, scrambling to maintain a middle-class standard of living – personal responsibility carries …symbolic weight. ..*Health is the language of a class that, even as it disintegrates, continues to believe in its self-making salvation*"(Crawford 2006, p.419, min kursivering).

Når *healthism* blandt mødrene fra mellemlagene i mit studie hælder mere over mod arbejdsetikken kan det derfor forstås som udtryk for, at det er især er dem, der føler en 'frygt for at falde' – både økonomisk og i moralsk øjemed, fordi de befinder sig i det, Bradley betegner som "the 'squeezed middle"'(Bradley 2014, p.6). Arbejdernes Erhvervsråds årlige rapport, Fordeling & levevilkår, viser da også i 2009, at "Middelklassen skrumper" (Arbejdernes Erhvervsråd 2009, p.36). Og i den føromtalte forelæsning, hvor Skeggs genbesøger *Formations*, peger hun netop på, at ressourceknaphed ofte bidrager til en skærpelse af 'klassepolicing' forårsaget af middelklasseængstelse- og behov for grænsedragninger nedad (Skeggs 2011a: 1:30:00).

Forskelsvokabularer og misrepræsentationer

For den privilegerede mor synes det altså mere attraktivt at vise, at hun **ikke** frygter at falde, men er i stand til at 'slappe af' og at 'nyde'. Marianne får på den måde demonstreret sit talent for spillet: Hun forstår at afkode, hvad der aktuelt kan akkumuleres værdi fra: Det er ikke de restriktive sundhedsimperativers fordringer om respektabilitetsfremvisning, men snarere det at demonstrere, at man er 'hævet over' bekymringen for den moralske klassedom.

I afsnittet om repræsentation beskrev jeg, hvordan lavt positionerede ofte i sociologien repræsenteres i negative termer, hvorimod de privilegerede – som sociologer jo kan reg-

nes blandt – ofte tilskriver sig selv positive værdier. Denne problematik vil jeg i det følgende drøfte i lyset af mine dialoger med journalisterne i foråret 2016 i forbindelse med presseomtalen af artiklen om bl.a. Marianne og citronmånen.

Til RUCs forskningsformidlingsmagasin Rubrik, blev jeg nemlig interviewet og båndet. I løbet af de 1½ time, journalisten og jeg snakkede, redegjorde jeg for analyserne, herunder også, hvordan den lavt positionerede mor fremhævede nærværet med sine børn under produktionen af de 350 æbleskiver og hvordan hun investerede sin tid i andre, fremfor i sig selv. Alligevel stod der, i det første udkast til artiklen, journalisten fremsendte: "den kortuddannede mor var meget optaget af madens brugsværdi – og af, at den var hurtig og nem at lave". Det tankevækkende er, at den helt centrale pointe om, at den kortuddannede mor producerer **værdi**, her i journalistens udlægning er forsvundet til fordel for præcis den stereotype og negativt konnoterede repræsentation, den videnskabelige artikel søger at gøre op med: Kortuddannede vil have mad, der er 'hurtig og nem at lave'.

Dette fremfører jeg ikke for at kritisere journalisten, men for at illustrere i hvor stærk en grad, klassestereotyper 'klæber' sig fast som en naturaliseret del af vores forståelseshorisont og i hvor stort et omfang, disse stereotyper også trækker bedømmelser af moralsk værd med sig. For noget tilsvarende skete, da DR 'bed på' Rubriks pressemeddelelse og ville bringe historien. Efter en længere telefonsamtale med journalisten, rummede det første udkast til DRs artikel bl.a. følgende afsnitsoverskrift: "Velstillede lægger vægt på råvarer", efterfulgt af en tekst om, at: "I den øverste middelklasse og overklassen havde man mere et fokus på råvarer og formåen". Som Rubrikjournalisten, der pr automatik beskriver den kortuddannede mors forhold til maden med negativt konnoterede adjektiver, 'hurtighed og nemhed', skildrer DRs journalist pr automatik 'de velstillede' i positive termer: De prioriterer 'råvarer og formåen'. I øvrigt havde DR valgt en sigende illustration til den endelige artikel, nemlig et *close-up* foto af overdådigt pyntede muffins – og altså ikke 'lødig mad' som gulerodsstave eller hjemmebagt rugbrød og ej heller æbleskiver.[51]

Pointen er ikke bare, at de negative konnotationer vedr. lavt positionerede og de positive konnotationer vedr. privilegerede udgør et meget stærkt moralsk filter. Snarere er det, der er værd at bemærke, at DR-journalisterne via valget af kagebilledet får positioneret sig selv som en del af den privilegerede, nydelsesorienterede middelklasse, der ikke er bange for 'sukker-politiet'. Dette bekræftes af det forhold, at rubrik-artiklens overskrift hverken blev "De lave klasser prioriterer nærvær med børnene" eller "De velstillede er ligeglade

[51] http://www.dr.dk/levnu/psykologi/din-medbragte-ret-til-skolefesten-viser-din-sociale-klasse Sidst besøgt d. 21. februar 2017

med sundhed", men derimod: "Midten af middelklassen kæmper for socialt renommé gennem sund mad"[52].

Klasseteori og dansk velfærdsstat: Moral, middelklasse og ligheds-ideologi

I denne afhandling har jeg forsøgt at forstå, hvad der er på spil for og blandt forældre i dag. Med især britiske klasseperspektiver, der pointerer moralske domme som konstituerende for klasserelationer har jeg via analyserne foreslået, at forældre kæmper for deres sociale renommé. Men jeg har også flere gange indikeret, at der er forskel på den status, stat, velfærd og spørgsmålet om social ulighed har i hhv. UK, USA og Danmark. Og som nævnt har det været en kundskabsambition at afsøge om og i så fald hvordan disse ræsonnementer om klasse og dets moralske implikationer kan anvendes i en dansk kontekst.

Bl.a. Tyler (Tyler 2013), Jones (Jones 2011) og Skeggs peger på, at en decideret moralsk foragt for lavt positionerede synes rodfæstet i det engelske samfund. Fx via begrebet *chav*, der siges at udtrykke en i England særligt udtalt middelklasseforagt for de lavere klasser (Lawler 2005a, p.430), og som af *Oxford Dictionarie* blev udråbt til Word of the Year i 2004[53]. *Chav* er en betegnelse for unge fra den hvide arbejderklasse, typisk portrætteret som rygende, drikkende, højtråbende, vulgære hooligans m/k´s[54] og bl.a. karikeret i komikerne David Walliams' og Matt Lucas' ikoniske figur Vicky Pollard[55].

Skeggs viser da også en meget eksplicit moralsk fordømmelse i de social- og sundhedspolitiske indsatser, der udvikledes i England ved overgangen til 1900-tallet i forsøget på at nedbringe spædbarnsdødeligheden. Hun citerer bl.a. et værk fra 1906 for at mene, at:

> "The problem of infant mortality is not one of sanitation alone, or housing, or indeed poverty as such, it is mainly a question of motherhood. Expressed bluntly, *it is the ignorance and carelessness of mothers* that causes a large proportion of the infant mortality which sweeps away thousands every year" (Skeggs 1997b, p.44, min kursivering).

---

[52] https://ruc.dk/midten-af-middelklassen-kaemper-socialt-renomme-gennem-sund-mad sidst besøgt d. 30.maj 2017

[53] https://en.oxforddictionaries.com/word-of-the-year/word-of-the-year-faqs Sidst besøgt d. 8. juni 2017

[54] Se https://www.google.dk/search?q=charvs&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiw8dTauJjUAhVC2ywKHcrs-DVgQ_AUICigB&biw=1344&bih=653#tbm=isch&q=chav&spf=1496175671806 Sidst besøgt d. 30.maj 2017

[55] Se fx https://www.youtube.com/watch?v=4bgF_31eD5U Sidst besøgt d. 30. maj 2017. Vicky Pollard-figuren er bl.a.: Blond, overvægtig og iført tætsiddende, pink nylon-træningstøj. Hun har skarpt optegnede øjenbryn, taler med kraftig arbejderklassedialekt og er ofte afbilledet med let åben mund, løftede øjenbryn og tunge øjenlåg.

Ingen af de danske sundhedsplejehistorikere, hvis arbejder, jeg har læst, har hæftet sig ved en tilsvarende fordømmelse af fattige mødres 'depraverede moral' som årsag til den høje spædbarnsdødelighed. Derfor kunne man umiddelbart tænke, at respektabilitet er en særligt **engelsk** selvteknologisk moderskabsideologi og at den intime klassebevidsthed – frygten for klassedommen – ikke er så udtalt i Danmark, hvor vi, som jeg flere gange har nævnt, siges at være lighedsorienterede. Symptomatisk har vi i Danmark da heller ikke et begreb som *chav*, der på tilsvarende vis kondenserer og ekspliciterer moralsk foragt for de lavere klasser.

I antologien *Likhetens paradokser – Antropologiske undersøkelser i det moderne Norge* fra 2001 peger forfatterne på det særlige forhold, at lighed i Norge udgør et "kulturelt omdrejningspunkt" (Lien et al. 2001, pp.11–12). De mener, det skyldes, at politiske bevægelser med tyngdepunkt i de lavere klasser har haft stor succes i Norges politiske historie, fordi eliten i Norge har været relativt svag (grundet en fraværende adel) og således bliver holdt i en form for "moralsk kontroll" (Lien et al. 2001, p.23). I Skandinavien er det således lykkes at udvikle universalistiske velfærdsstater, der generelt nyder en stor legitimitet. Forfatterne skriver: "Store deler av den norske befolkningen har satt sin lit til at staten tar ansvar for deres interesser…det er en allmenn, og sterk, forventning om at staten faktisk kan gjøre 'det gode'. Denne stasvennligheten synes å være relativ spesiell" (Lien et al. 2001, p.23).

Forfatterne peger dog også på Norges særstatus. De mener således, med Sverige fremhævet som eksempel, at andre vestlige landes moderniseringsprocesser har været mere præget "av at offentligt liv, dets ideologier og koder er dypt influert av eliternes verdensanskuelse og samværsformer" (Lien et al. 2001, p.22). Som jeg viste i afhandlingens kapitel om dansk sundhedspleje – en af velfærdsstatens kerneinstitutioner – peger danske sundhedsplejeforskere på, hvordan dens opståen kan siges at være med sikring af de privilegeredes status for øje, mere end en regulær omfordeling af samfundets goder.

Set i det lys kan man spørge, om lighed virkelig er et kulturelt omdrejningspunkt i Danmark eller om det snarere er knyttet særligt til **Norge**? Måske er det snarere en **middelklassebevidsthed** (Harrits 2014a, pp.200–201), der i Danmark udgør et kulturelt omdrejningspunkt? Når fx ligestillingsdebatterne tager sig forskelligt ud i hhv. Norge & Sverige og Danmark, vidner det måske netop om en højere grad af individualisme i Danmark, dvs. den hævdelse af individualitet, der netop er en middelklassekerneværdi? Et andet symptom på det forhold er måske, at hvor Bourdieus *Distinction* er oversat til norsk, imens både Skeggs' *Formations* og Marmots *Statussyndrome* findes i svenske oversættelser, så findes ingen af de tre værker i danske versioner.

Det normskred, hvor de lavt positioneredes moralske værd i stigende grad betvivles, der, som tidligere nævnt, har fundet sted fra Kjer Hansens udtalelser i 2005 og til Vestagers i

2013, har måske været kraftigere i Danmark end i resten af Skandinavien, fordi lighedsideologi i Danmark først og fremmest konfigurerer sig som en middelklassebevidsthed.

Set i lyset af ovenstående ræsonnementer om de regionale forskelle i Skandinavien er det måske knap så overraskende, at teorierne om klasses moralske implikationer faktisk **fungerer** i afhandlingens analyser af, hvad der er på spil blandt danske skoleforældre. De teoretiske ræsonnementer, jeg har foreslået, peger desuden på, at *the logic of capital* på tværs af nationalstatslige kulturforskelle får et samstemmigt udtryk. Et symptom her på er, at diskursen om en fedmeepidemi og de deraf afledte klassekorrigerende livsstilsinterventioner er så præsent i Danmark på trods af signifikante uklarheder om problemets omfang og karakter og på trods af, at antallet af danske overvægtige børn "ligger lavt i forhold til andre europæiske lande" (Müller 2006, p.6; Aamann 2016, pp.87–88). De neoliberale, selvteknologiske moraliseringer af 'frihed & ansvar', indstiftelsen af knaphedsdiskurs, klasseængstelse for at falde i status og hyldesten til det klasseaspirerende subjekt er således kulturelle modeller eller diskursive fordringer, der ser ud til at operere **på tværs** af nationalstatslige, kulturbårne forskelle mellem bl.a. UK, USA og DK: Det er derfor, teori om klassedommen, der indstiftes som en form for social- og subjektiveringsgrammatik, kan forklare, hvad der er på spil blandt forældrene i mit studie: De kæmper for deres sociale renommé.

Velfærdsstatens legitimitet og neoliberal individualisering: Paradoks eller alliance?

Set i det lys er det endnu mere bemærkelsesværdigt, at den universalistiske velfærdsstat generelt i Skandinavien og på tværs af de regionale forskelle i eliternes greb om doxa står så stærkt. Den legitimitet, velfærdsstaten nyder – også i Danmark – betyder endvidere en mindre klar grænse mellem det offentlige og det private, hvilket kan illustreres ved sundhedsplejeinstitutionens rolle som statens dobbeltfremskudte repræsentant og dens samtidige popularitet. Modsat er bl.a. det engelske samfund meget mere liberalt funderet. Her er statens indblanding i forældrepraksisser således **i sig selv** genstand for kritik (se fx Gillies 2007, p.2), hvilket både afspejles i antologien om *Parenting Culture Studies* (Lee et al. 2014) og i Furedis problematisering af 'forældre-ekspertvældet' (Furedi 2001). Også den australske antologi om diskursen om en fedmeepidemi (Wright & Harwood 2009), jeg i flere af artiklerne refererer til, rejser en kritik af den sociale kontrol, velfærdsstaten implicerer (se fx Rich & Evans 2009). Den kritik, min afhandling har rejst, skal ikke forveksles med disse liberale indvendinger. Afhandlingens analyser er ikke et argument 'i mod' en stærkt funderet velfærdsstat. Problemet, jeg har ønsket at adressere, er ikke, **at** staten intervenerer, men snarere, **hvad** den intervenerer i og **hvordan** den gør det: Livsstil i stedet for levevilkår og moralske klassekorrektioner i stedet for en mere regulær omfordeling.

Når neoliberalismens fordringer om individuelt ansvar har vundet stor udbredelse i Danmark, skyldes det måske netop det forhold, at velfærdsstaten i Danmark på den ene side står stærkt og på den anden side udvikledes med sikring af en bestemt privilegiefordeling for øje. Set i det lys kan man endvidere være bekymret for, om den danske middelklassebevidsthed og deraf følgende individualisering gør det ekstra vanskeligt at udforske og forholde sig til sociale forskelle **som** klasse og til de måder, hvorpå staten ser ud til at bidrage til (re-)produktionen af klassebaseret ulighed.

Jeg har tidligere peget på, hvordan neoliberalismen har haft held til at drage fordel af feministiske kritikker af velfærdsstaten. Spørgsmålet er, om den danske velfærdsstats legitimitet, hvilende på middelklassebevidstheden, på tilsvarende virker særligt befordrende for den individualiserede tilgang til social ulighed? I den danske kortlægning af social ulighed i sundhed, formidlet i rapporten *Ulighed i sundhed – årsager og indsatser* fra 2011, hedder det i forordet som begrundelse for at reducere social ulighed i sundhed, at:

> "politisk er der formuleret et ønske om at øge danskernes middellevetid. Derudover kan en reduktion af den sociale ulighed i sundhed også medføre, at en større andel af borgerne kan indgå i arbejdsstyrken, ligesom udgifter til såvel sundheds- som beskæftigelses- og socialområdet kan fastholdes eller måske reduceres" (Diderichsen et al. 2011, p.5).

Legitimiteten hentes altså i samfundsøkonomiske rationaler. I den engelske pendant til rapporten, forfattet af Michael Marmot, hedder det til gengæld: "We do have an ideological position: health inequalities that could be avoided by reasonable means are unfair. Putting them right is a matter of social justice" (Marmot 2010, p.3).

Fra forskningsmæssig side i Danmark hentes der altså ikke belæg i spørgsmålet om social retfærdighed, men snarere i *the logic of capital*. Jeg mener, der er grund til at være bekymret for, om det skyldes, at middelklasseindividualiteten blokerer for en diskussion af social ulighed, som noget, der er ikke blot skyldes visse individers manglende evner til at 'tage ansvar', men som noget, der er funderet i samfundsstrukturer, hinsides den enkeltes handlerum.

Klasses illegitimitet på to niveauer

Som jeg har vist i de metodologiske analyser, var klasseforskelle dybt tabuiserede i de relationer, jeg dannede til deltagerne. Men som jeg også beskrev, peger bl.a. canadiske Lamont på, at folk generelt i hverdagslige relationer søger at hjælpe hinanden med at føle sig komfortable på tværs af klasseskel. Også de fremførte problemer med at interviewe sig til viden om klasse vidner om, at klasse generelt er tabuiseret i ansigt-til-ansigt-situationer. Set i det lys vil jeg gerne rejse et spørgsmål om, hvorvidt tabuiseringen af klasseskel er et særligt skandinavisk fænomen? Kan det måske forholde sig sådan, at klasseforskelle på tværs af vestlige samfund **generelt** underkommunikeres på **mikro**niveau?

Udover denne klassetabuisering, når mennesker relaterer sig til hinanden i hverdagslivet, er klasse imidlertid også, som tidligere drøftet, et illegitimt perspektiv politisk og i den offentlige samtale i Danmark. Men imens mikro-tabuiseringen tjener det etiske formål at hjælpe hinanden med at føle sig komfortabel på tværs af klasseskel, vil jeg imidlertid rejse spørgsmålet, om begrebets illegitimitet i den offentlige samtale og politisk set, tjener et **andet** formål? Hvem har gavn af, at der mangler en taleposition og et vokabular for kritiske klasseanalyser?

Som min afhandling peger på, betyder marginaliseringen af klasse som forklaring på social ulighed, at den enkelte ikke blot stilles til ansvar for forhold, der er udenfor den enkeltes rækkevidde at ændre på, men ovenikøbet bebrejdes disse forhold med henvisning til manglende evner til at tage ansvar og dermed mindre moralsk værd/i. Set i det lys kan klasses politiske illegitimitet også forstås som et spørgsmål om varetagelsen af bestemte fordelingsmæssige interesser. Når chefredaktør på Berlingske Tidende, Tom Jensen følte sig kaldet til at banalisere klasseperspektivet, som jeg beskrev i afhandlingens introduktion, kan det derfor tolkes som en bestræbelse på at opretholde klasses politiske illegitimitet. Dets illegitimitet, som på én og samme tid både tilslører og producerer Jensens egen privilegerede klasseposition. Klassebegrebets politiske illegitimitet tjener dermed først og fremmest privilegeredes interesser, fordi der kommer til at mangle en platform for en afprivatiserende **politisering** af social ulighed. Det er mit håb, at afhandlingen kan bidrage til at etablere en sådan taleposition.

Referencer

Ahrenkiel, A., 2015. Pædagogfagligheden under pres: Mod målstyring af pædagogikken. In J. Klitmøller & D. Sommer, eds. *Læring, dannelse og udvikling: Kvalificering til fremtiden i daginstitution og skole*. København: Hans Reitzel, pp. 41–60.

Akselvoll, M.Ø., 2016. *Folkeskole, forældre, forskelle*. Roskilde Universitet.

Andersen, P.Ø., 2014. Udvikling af sevforståelse og identitet i barndommen - individuelt og kollektivt. In K. Illeris, ed. *Læring i konkurrencestaten - Kapløb eller bæredygtighed*. Frederiksberg: Samfundslitteratur, pp. 87–104.

Anderson, L., 2006. Analytic Autoethnography. *Journal of Contemporary Ethnography*, 35(4), pp.373–395.

Arbejdernes Erhvervsråd, 2009. *Fordeling & levevilkår*, København: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd.

Axelsen, I., 2004. *Sundhedspleje og "særlige indsatser for svagt stillede børn og unge" - myte eller virkelighed?* Københavns Universitet.

Axelsen, I. & Olsson, G., 1995. *Renlighed som en del af borgerskabets dannelsesideal - magtdemonstration eller lighedsbestræbelse?*, Århus: Danmarks Sygeplejehøjskole.

Bach, D., 2011. *Overskudsfamilier – om opdragelse, forbundethed og grænsesætning blandt velstående familier i Danmark*. Aarhus Universitet.

Baird, B., 2008. Child Politics, Feminist Analyses. *Australian Feminist Studies*, 23(57), pp.291–305.

Benjaminsen, L., 2006. *Chanceulighed i Danmark i det 20. århundrede Udviklingen i intergenerationelle uddannelses-og erhvervschancer*. Københavns Univesitet.

Bennett, T. et al., 2009. *Culture, class, distinction*, London: Routledge.

Bennett, T. & Silva, E., 2011. Introduction: Cultural capital—Histories, limits, prospects. *Poetics*, 39(6), pp.427–443.

Bettie, J., 2003. *Women Without Class: Girls, Race and Identity*, Berkeley: University of California Press.

Bjerre, H.J. & Bagge Laustsen, C., 2006. *Sjavoj Zizek*, Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.

Blackman, L.M., 1996. The Dangerous Classes: Retelling the Psychiatric Story. *Feminism & Psychology*, 6(3), pp.361–379.

Bochner, A.P., 2000. Criteria Against Ourselves. *Qualitative Inquiry*, 6(2), pp.266–272.

Bourdieu, P., 1997. *Af praktiske grunde*, København: Hans Reitzel.

Bourdieu, P., 1999. *Den maskuline dominans*, Viborg: Tiderne Skifter.

Bourdieu, P., 2007. *Den praktiske sans*, København: Hans Reitzel.

Bourdieu, P., 2010. *Distinction: a social critique of the judgement of taste*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

Bourdieu, P., 2003. Participant objectivation. *Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*, 9(2), pp.281–294.

Bourdieu, P., 1988. Vive la Crise!: For Heterodoxy in Social Science. *Theory and Society*, 17(5), pp.773–787.

Bourdieu, P. & Wacquant, L., 1996. *An Invitation to Reflexive Sociology*, Cambridge: Polity Press.

Bradley, H., 2014. Class Descriptors or Class Relations? Thoughts Towards a Critique of Savage et al. *Sociology*, 48(3), pp.429–436.

Brinkmann, S., 2010. *Det diagnosticerede liv - sygdom uden grænser*, Aarhus: Klim.

Brinkmann, S. & Tanggaard, L., 2010a. Etik i en kvalitativ verden. In S. Brinkmann & L.

Tanggaard, eds. *Kvalitative Metoder. En grundbog*. København: Hans Reitzel, pp. 429–445.
Brinkmann, S. & Tanggaard, L., 2010b. Kvalitet i kvalitative studier. In S. Brinkmann & L. Tanggaard, eds. *Kvalitative Metoder. En grundbog*. København: Hans Reitzels Forlag, pp. 489–499.
Brown, R., 2017. *Klasset lyst. Skolens organiseringsformer læst som værdikampe og affektiv økonomi*. Aarhus University.
Brown, W., 2005. *Edgework: Critical essays on knowledge and politics*, Princeton: Princeton University Press.
Bruun, M.H., Krøijer, S. & Rytter, M., 2016. Indledende perspektiver: Forandringsstaten og selvstændighedssamfundet. *Tidskriftet Antropologi*, (72), pp.11–38.
Busk-Jensen, L., 1993. Glansen fra Madonna. Nordisk kvinderomantik i europæisk belysning. In E. M. Jensen, ed. *Nordisk Kvindelitteraturhistorie, Bind II: Faderhuset*. København: Rosinante, pp. 45–55.
Butler, J., 1999. *Gender trouble. Feminism and the subversion of identity*, New York: Routledge.
Buus, H., 2001. *Sundhedsplejerskeinstitutionens dannelse*, København: Museum Tusculanum.
Baadsgaard, M. & Brønnum-Hansen, H., 2012. *Social ulighed i levetiden*, København: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd.
Baarts, C., 2010. Autoetnografi. In L. Brinkman, Svend og Tanggaard, ed. *Kvalitative Metoder. En grundbog*. København: Hans Reitzel, pp. 153–163.
Casey, E., 2010. Struggle and protest or passivity and control? The formation of class identity in two contemporary cultural practices. *European Journal of Cultural Studies*, 13(2), pp.225–241.
Christoffersen, D.D., 2014. *Meningsfulde skoleliv? Imellem faglige og sociale aktiviteter og engagementer*. Roskilde Universitet.
Clark, L.S., 2012. *The Parent App: Understanding Families in the Digital Age*, Oxford: University Press Scholarship Online.
Conley, D., 2008. Reading Class Between the Lines (of this Volume): A Reflection on Why we Should Stick to Folk Concepts of Social Class. In A. Lareau & D. Conley, eds. *Social Class. How does it Work?*. New York: Russell Sage Foundation, pp. 366–374.
Connick-Smith, N. de, Rasmussen, L.R. & Vyff, I., 2015. *Dansk Skolehistorie 5: Da skolen blev alles. Tiden efter 1970*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
Crawford, R., 1980. Healthism and the Medicalization of Everyday Life. *International Journal of Health Services*, 10(3), pp.365–388.
Crawford, R., 2006. Health as a meaningful social practice. *Health*, 10(4), pp.401–420.
Cronin, A.M., 2000. Consumerism and "compulsory individuality" – Women, will and potential. In S. Ahmed, ed. *Tranformations – Thinking Through Feminism*. London: Routlegde.
Dahl, H.M., 2012. Neo-liberalism Meets the Nordic Welfare State—Gaps and Silences. *NORA - Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 20(4), pp.283–288.
Dannesboe, K.I. et al., 2012. *Hvem sagde samarbejde? Et hverdagslivsstudie af skole-hjem-relationer*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
Dannesboe, K.I., 2012. *Passende engagement og (u)bekvemme skoleliv. Et studie af børns navigationer mellem skole og familie*. Aarhus Universitet.
Davies, C.A., 1999. *Reflexive Ethnography. A Guide to Researching Selves and Others*, London: Routledge.
Devine, F., 2004. Middle-Class Identities in the United States. In F. Devine et al., eds.

Rethinking class. Culture, identities & lifestyle. Basingstoke: Palgrave Macmillan, pp. 140–162.

Devine, F. et al., 2004. *Rethinking class. Culture, identities, lifestyle* F. Devine et al., eds., Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Diderichsen, F. et al., 2011. *Ulighed i sundhed - Årsager og indsatser*, København: Sundhedsstyrelsen.

During, S., 1999. *The Cultural Studies Reader*, London: Routledge.

Dybbroe, B., 2016. Mental sundhed, klasse og livshistorie - perspektiver til synliggørelse af socialt ulige erfaringer og identiteter. In S. Christiansen et al., eds. *Ulighed i sundhed: Nye humanistiske og samfundsvidenskabelige perspektiver*. Frederiksberg: Frydenlund Academic, pp. 121–146.

Dybbroe, B. & Kamp, A., 2008. Sundhedsfremme i arbejdslivet - kan den onde spiral brydes? In *Den tunge ende. samdheden om ulighederne og uretfærdighederne i den danske sundhed*. København: Dagens Medicin Bøger, pp. 111–130.

Dybbroe, B., Land, B. & Nielsen, S.B., 2012. *Sundhedsfremme - Et kritisk perspektiv*, Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Ehn, B. & Löfgen, O., 2006. *Kulturanalyser*, Randers: Forlaget Klim.

Ehrenreich, B., 1989. *Fear of falling: The inner life of the middle class*, New York: Pantheon Books.

van Eijk, G., 2012. Hostile to Hierarchy? Individuality, Equality and Moral Boundaries in Dutch Class Talk. *Sociology*, 47(3), pp.526–541.

Ellegaard, T., 2004. *Et godt børnehavebarn? Dagsinstitutionens kompetencekrav og hvordan børn med forskellig social baggrund håndterer dem*. Roskilde Universitet.

Ellersgaard, C., Larsen, A.G. & Bernsen, M., 2015. *Magteliten - Hvordan 423 danskere styrer landet*, København: Politikens Forlag.

Ellis, C., 2004a. Class One. In *The Ethnographic I: A Methodological Novel about Autoethnography (Ethnographic Alternatives)*. Walnut Creek, California: AltaMira Press, Rowman & Littlefield Publishers, pp. 1–23.

Ellis, C., 2004b. Class Two. In *The Ethnographic I: A Methodological Novel about Autoethnography (Ethnographic Alternatives)*. Walnut Creek, California: AltaMira Press, Rowman & Littlefield Publishers, pp. 24–57.

Elstad, J.I., 2005. Klasseanalyse i dag – marxistiske og sosiologiske tilnærminger. *Tidsskriftet Rødt!*, (4). Available at: http://marxisme.no/jon-ivar-elstad/ (Sidst besøgt d. 13. juni 2017).

Elstad, J.I., 2013. Klasseforskjeller i helse: Et spørgsmål om arbeid? In K. Dahlgren & J. Ljunggren, eds. *Klassebilder - Ulikhet og sosial mobilitet i Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.

Emerson, R.M., Fretz, R.I. & Shaw, L.L., 2001. Participant Observation and Fieldnotes. In P. Atkinson et al., eds. *Handbook of Ethnography*. Los Angeles: Sage Publications, pp. 352–368.

Ennis, L.R., 2014. *Intensive Mothering. The Cultural Contradictions of Modern Motherhood*, Bradford: Demeter.

Faber, S.T. et al., 2012. *Det skjulte klassesamfund*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.

Faber, S.T., 2008. *På jagt efter klasse*. Aalborg Universitet.

Faber, S.T., 2009. Takketale ved modtagelse af KRAKA-prisen 2009. *Kvinder, Køn og Forskning*, 2, pp.86–88.

Fibiger, M., 1994. *Clara Raphael*, Holsterbro: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen.

Finch, J., 2007. Displaying families. *Sociology*, 41(1), pp.65–81.
Finch, L., 1993. *The classing gaze: sexuality, class and surveillance*, St. Leonards, NSW: Allen & Unwin.
Finke, K. & Bennedsen, A.R., 2008. *Stigmatisering - et debatoplæg om et dilemma i forebyggelsen*, København: Sundhedsstyrelsen.
Fog, J., 2004. *Med samtalen som udgangspunkt - det kvalitative forskningsinterview*, København: Akademisk Forlag.
Forsberg, L., 2009. *Involved Parenthood Everyday Lives of Swedish Middle-Class Families*. Linköping University.
Foucault, M., 2014. The Politics of Health in the Eighteenth Century. *Foucault Studies*, (18), pp.113–127.
Foucault, M., 1994. *Viljen til viden*, Frederiksberg: Det Lille Forlag.
Fraser, N., 2013. *Fortunes of Feminism. From Stated-Managed Capitalism to Neoliberal Crisis*, London: Verso.
Fraser, N., 1997. *Justice interruptus : critical reflections on the "postsocialist" condition*, New York: Routledge.
Fraser, N., 2005. Reframing Justice in a Globalizing World. *New Left Review*, 36(November-December), pp.69–88.
Fraser, N., 2000. Rethinking Recognition. *New Left Review*, 3(May-June), pp.107–120.
Furedi, F., 2014. Foreword. In E. Lee et al., eds. *Parenting Culture Studies*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
Furedi, F., 2001. *Paranoid Parenting - Abandon Your Anxieties and be a Good Parent*, London: The Penguin Press.
Geinger, F., Vandenbroeck, M. & Roets, G., 2014. Parenting as a performance: Parents as consumers and (de)constructors of mythic parenting and childhood ideals. *Childhood*, 21(4), pp.488–501.
Genschel, P. & Seelkopf, L., 2015. The Competition State - The Modern State in a Global Economy. In S. Leibfried et al., eds. *The Oxford Handbook of Transformations of the State*. Oxford: Oxford University Press, pp. 238–252.
Ghaffar-kucher, A., 2014. Writing culture; inscribing lives: A reflective treatise on the burden of representation in native research. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, pp.1–17.
Gilliam, L. & Gulløv, E., 2012. *Civiliserende institutioner*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
Gillies, V., 2007. *Marginalised mothers. Exploring working-class experiences of parenting*, London: Faculti.
Gillies, V., 2005. Raising the "Meritocracy": Parenting and the Individualization of Social Class. *Sociology*, 39(5), pp.835–853.
Glasdam, S., 2009. *Folkesundhed i et kritisk perspektiv*, København: Dansk sygeplejeråd; Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.
Graham, H., 2011. Smoking, Stigma and Social Class. *Journal of Social Policy*, 41(1), pp.83–99.
Grau Larsen, A., 2015. *Elites in Denmark - Identifying the Elite*. University of Copenhagen.
Gray, A., 2003. *Research Practice for Cultural Studies*, London: SAGE Publications.
Gullestad, M., 1984. *Kitchen-table society - A case study of the family life and friendships of young working-class mothers in urban Norway*, Olso: Universitetsforlaget.
Hall, S., 1993. Cultural Studies and its theoretical legacies. In S. During, ed. *The Cultural Studies Reader*. London: Routledge, pp. 97–109.
Hammershøj, L.G., 2008. Samtidsdiagnose som kritik. *Dansk Sociologi*, 4(19), pp.33–47.

Hansen, E.J., 2015. *Social mobilitet: Drøm, realitet, illusion*, København: Hans Reitzel.
Haraway, D., 1988. Situated Knowlegde: the Science Question in Femimism and the Privilegde of Partial Perspective. *Feminist Studies*, 14(3), pp.575–599.
Harré, R. & Langenhove, L. van, 1999. *Positioning theory: moral contexts of intentional action*, Oxford: Blackwell.
Harrits, G.S., 2014a. *Klasse - en introduktion*, København: Hans Reitzel.
Harrits, G.S., 2014b. Klasse og kategori - en analyse af symbolske hierarkier i dansk forebyggelsespolitik. In C. S. Hansen, ed. *Socialt rum, symbolsk magt - Bourdieuske perspektiver på klasse*. København: Forlaget Hexis, pp. 143–170.
Harrits, G.S. & Møller, M.Ø., 2016. *Forebyggelse og bekymring i professionel praksis*, Latvia: Hans Reitzels Forlag.
Harwood, V., 2009. Theorizing Biopedagogies. In J. Wright & V. Harwood, eds. *Biopolitics and the "Obesity Epidemic" - Governing Bodies*. New York: Routledge Studies in Health and Social Welfare, pp. 15–30.
Hastrup, K., 2009. *Mellem mennesker - En grundbog i antropologisk forskningsetik*, Viborg: Hans Reitzel.
Hays, S., 1996. *The Cultural Contradictions of Motherhood*, New Haven: Yale University Press.
Hejgaard, J., 2007. *Mit barn skal i skole - forældrehåndbogen*, København: Mejeriforeningen i samarbejde med Rådet for Større Færdselssikkerhed, Skole & Samfund.
Hennum, N., 2014. Developing Child-Centered Social Policies: When Professionalism Takes Over. *Social Sciences*, 3(3), pp.441–459.
Hey, V., 2003. Joining the Club? Academia and Working-class Femininities. *Gender and Education*, 15(319–335).
Hey, V., 1997. Northern Accent and Sothern Comfort: Subjectivity and Social CLass. In P. Mahony & C. Zmroczek, eds. *Class Matters: "Working-Class" Women´s Perspectives on Social Class*. London: Taylor & Francis, pp. 140–151.
Houmann Ellersgaard, C., 2015. *Elites in Denmark - Power Elites and Ruling Classes in a Welfare State*. University of Copenhagen.
Hunt, A., 2003. Risk and Moralization in Everyday Life. In R. V. Ericson & A. Doyle, eds. *Risk and Morality*. Toronto: University of Toronto Press.
Illeris, K., 2014. *Læring i konkurrencestaten*, Frederiksberg: Samfundslitteratur.
Jackson, S. & Scott, S., 1999. Risk anxiety and the social construction of childhood. In D. Lupton, ed. *Risk and sociocultural theory: New directions and perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 86–107.
Jarness, V., 2013. *Class, status, closure - The Petropolis and Cultural Life*. University of Bergen.
Jarness, V., 2014. Symbolske skillelinjer. In O. Korsnes, M. N. Hansen, & J. Hjellbrekke, eds. *Elite og klasse i et egalitært samfunn*. Oslo: Universitetsforlaget.
Jartoft, V. et al., 2013. *Forældresamarbejde og inklusion - Afdækning af et vidensfelt i bevægelse*, København: Undervisningsministeriet.
Jefferson, H. & Hollway, W., 2000. *Doing Qualitative Researh Differently. A Psychosocial Approach*, London: Sage Publications.
Jones, O., 2011. *Chavs: The Demonization of the Working Class*, London: Verso.
Juhl, P., 2016. Parenting on the Edge: Doing Good Parenthood in Child Protection Services Interventions. In A. Sparrman et al., eds. *Doing Good Parenthood. Ideals and Practices of Parental Involvement*. Cham: Palgrave Macmillan Studies in Family and Intimate Life, pp. 41–53.
Juhl, P., 2014. *På sporet af det gode børneliv - samfundets bekymring og børns perspektiver på problemer i hverdagslivet*. Roskilde Universitet.

Järvinen, M., 2012. A will to health? Drinking, risk and social class. *Health, Risk & Society*, 14(3), pp.241–256.
Jørgensen, G.K., 2016. *Ingen andre har forstået os, har forstået, hvor vigtige vi er. En undersøgelse af sundhedsplejerskers faglige selvforståelser.* Aarhus Universitet.
Knudsen, 2010. *Har vi en aftale?*, København: Nyt fra Samfundsvidenskaberne.
Knudsen, T., 2007. *Fra folkestyre til markedsdemokrati*, København: Akademisk Forlag.
Kristensen, D.B., 2016. Sundhedens univers. *Tidskriftet Antropologi*, 73(1–2), pp.83–88.
Kristensen, D.B., Lim, M. & Askegaard, S., 2016. Healthism in Denmark: State, market, and the search for a "Moral Compass." *Health: An Interdisciplinary Journal for the Social Study of Health, Illness and Medicine*, 20(5), pp.485–504.
Kristensen, S.C. & Jensen, E., 2012. *Ny Nordisk Skole*, http://turbulens.net/ny-nordisk-skole/ Sidst besøgt d. 15. juni 2017.
Kuhn, A., 2002. *Family secrets: Acts of memory and imagination*, London: Verso.
Lamont, M., 2012a. How Has Bourdieu Been Good to Think With ? The Case of the United States. *Sociological Forum*, 27(1), pp.228–237.
Lamont, M., 1992. *Money, Morals, and Manners. The Culture of the French and Aamerican Upper-middle Class*, Chicago: The University of Chicago Press.
Lamont, M., 2000. *The dignity of working men: morality and the boundaries of race, class, and immigration*, New York: Russell Sage Foundation Harvard Univ. Press.
Lamont, M., 2012b. Toward a Comparative Sociology of Valuation and Evaluation. *Annual Review of Sociology*, 38(1), pp.201–221.
Lamont, M., Pendergrass, S. & Pachucki, M.C., 2000. Symbolic Boundaries. In J. Wright, ed. *Forthcoming in International Encyclopedia of Social and Behavioral Sciences*. Oxford: Elsevier. Available at: https://scholar.harvard.edu/files/lamont/files/symbolicboundariesforthcoming.pdf Sidst besøgt d. 13. juni 2017.
Landeros, M., 2011. Defining the "good mother" and the "professional teacher": parent–teacher relationships in an affluent school district. *Gender and Education*, 23(3), pp.247–262.
Lareau, A., 2011. *Unequal childhoods class, race, and family life*, Berkeley: University of California Press.
Lareau, A. & Conley, D., 2008. *Social class. How does it work?*, New York: Russell Sage Foundation.
Larsen, K., 2016. En modfortælling: Paradokser om stat, sundhedsvæsen, professioner, viden, sygdom og sundhed. *Social Kritik - Tidskrift for social analyse og debat*, december(148), pp.16–31.
Lawler, S., 2005a. Disgusted subjects: the making of middle-class identities. *The Sociological Review*, 53(3), pp.429–446.
Lawler, S., 2005b. Introduction: Class, Culture and Identity. *Sociology*, 39(5), pp.797–806.
Lee, E. et al., 2014. *Parenting Culture Studies*, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
Lehn-Christiansen, S., 2016. *Ulighed i sundhed. Nye humanistiske og samfundsvidenskabelige perspektiver*, København: Frydenlund Academic.
Lien, M.E., Lidén, H. & Vike, H., 2001. *Likhetens paradokser*, Oslo: Universitetsforlaget.
Lupton, D., 2013. *Fat*, London: Routledge.
Lupton, D., 1995. *The Imperative of Health – Public Health and the Regulated Body*, London: SAGE Publications.
Lupton, D., 2014. The reproductive citizen: Motherhood and health education. In K. Fitzpatric & R. Tinning, eds. *Health Education - Critical Perspectives*. New York:

Routlegde.
Løkke, A., 1998. *Døden i barndommen. Spædbørnsdødelighed og moderniseringsprocesser i Danmark 1800 til 1920*, København: Gyldendal.
Mahony, P. & Zmroczek, C., 1997. *Class matters: "working-class" women's perspectives on social class*, London: Taylor & Francis.
Margolis, J., 1999. Pierre Bourdieu: Habitus and the Logic of Practice. In R. Shusterman, ed. *Bourdieu: A critical Reader*. Oxford: Blackwell Publishing Ltd, pp. 64–83.
Marmot, M., 2010. *Fair Society, Healthy Lives. The Marmot Review Executive Summary*, London.
Marmot, M., 2006a. Status syndrome. *JAMA: The journal of the American Medical Association*, 296(4), pp.150–154.
Marmot, M., 2006b. *Statussyndromet - Hur vår position påverker hälsen och livslängden*, Stockholm: Natur och Kultur.
McLaren, P., 2003. Critical Pedagogy and Class Struggle in the Age of Neoliberal Globalization: Notes from History's Underside. *Democracy & Nature*, 9(1), pp.36–41.
Mik-Meyer, N., 2014. Health promotion viewed in a critical perspective. *Scandinavian Journal of Public Health*, 42(15), pp.31–35.
Mik-Meyer, N., 2008. *Managing fat bodies : Identity regulation between public and private domains*,
Mik-Meyer, N. & Villadsen, K., 2007. *Magtens former*, København: Hans Reitzel.
Milkie, M.A. & Warner, C.H., 2014. Satus Safeguarding. Mothers´ work to Secure Children´s Place in the Social Hierarchy. In L. R. Ennis, ed. *Intensive Mothering. The cultural Contradictions of Modern Motherhood*. Bradford: Demeter Press, pp. 66–85.
Moi, T., 2002. Å tilegne seg Bourdieu. Feministisk teori og Pierre Bourdieus kultursosiologi. In I. Iversen, ed. *Feministisk Litteraturteori*. Oslo: Pax Forlag, pp. 252–279.
Monaghan, L.F., 2005. Discussion Piece: A Critical Take on the Obesity Debate. *Social Theory & Health Health*, 3, pp.302–314.
Monaghan, L.F., 2013. Extending the obesity debate, repudiating misrecognition: Politicising fatness and health (practice). *Social Theory & Health*, 11(1), pp.81–105.
Monaghan, L.F., 2016. Re-framing weight-related stigma: From spoiled identity to macro-social structures. *Social Theory & Health*, 15(2), pp.182–205.
Montelius, E. & Nygren, K.G., 2014. "Doing" risk, "doing" difference: towards an understanding of the intersections of risk, morality and taste. *Health, Risk & Society*, 16(June 2015), pp.431–443.
Murning, S., 2013. *Social differentiering og mobilitet i gymnasiet – kulturel praksis, sociale positioner og mulighed for inklusion*. Aarhus Universitet.
Müller, P., 2006. *Klinisk vejledning: Opsporing og behandling af overvægt hos førskolebørn*, Odder: Dansk Selskab for Almen Medicin og Sundhedsstyrelsen.
Myong, L., 2009. *Adopteret: fortællinger om transnational og racialiseret tilblivelse*. Aarhus Universitet.
Myrthue, P., 2007. Sundhed forstået som moralsk forsvarlig livsstil – middelklassen imod "resten"? *Social Kritik*, 18(110), pp.10–15.
Møller, J.E., 2014. Selvteknologier i sundhedspraksis. In L. Huniche & F. Olesen, eds. *Teknologi i sundhedspraksis*. København: Munksgaard, pp. 105–128.
Nelson, M.K., 2010. *Parenting Out of Control. Anxious parents in Uncertain Times*, New York: New York University Press.
Nielsen, M.E.J., 2015. *Forbandede Sunddom*, Ikke oplyst: Dreamlitt.

OECD, 2016. *How´s Life in Denmark?*, Rapport fra OECD Better Life Initiative. Available at: https://www.oecd.org/statistics/Better-Life-Initiative-country-note-Denmark.pdf Sidst besøgt d. 14. juni 2017.

Olsen, H., 2002. Kvaler eller Kvalitet. *Nordisk Psykologi*, 54(2), pp.145–172.

Olsen, L. et al., 2014. *Klassekamp fra oven - Den danske samfundsmodel under pres*, København: Gyldendal.

Ortner, S.B., 1998. Identities: The hidden life of class. *Journal Of Anthropological Research*, 54(1), pp.1–17.

Oxfam & IBIS, 2016. *En økonomi for den ene procent*, Rapport fra OXFAM og IBIS. Available at: http://oxfamibis.dk/sites/default/files/PDF global/Analysis pdf/den_ene_procent_bp201-dansk_med_grafer_webversion.pdf Sidst besøgt d. 14. juni 2017.

Pakulski, J., 2005. Foundations of a post-class analysis. In E. O. Wright, ed. *Approaches to Class Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 152–179.

Palludan, C., 2005. *Børnehaven gør en forskel*, København: Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.

Payne, G. & Grew, C., 2005. Unpacking "Class Ambivalence": Some Conceptual and Methodological Issues in Accessing Class Cultures. *Sociology*, 39(5), pp.893–910.

Pedersen, 2011. *Konkurrencestaten*, København: Hans Reitzel.

Pedersen, A., 2009. *Mental sundhed 2009 - at føle man er noget værd*, København: Børnerådet.

Pedersen, O., 2016. Sundhedspleje, børnehave, konkurrencestat. *Tidskriftet Antropologi*, 73(2), pp.35–54.

Pedersen, O., 2015. *Sundhedspleje - magt og normalisering i praksis*, Frederiksberg: Frydenlund Academic.

Pedersen, O.K., 2016. Efterord. *Tidskriftet Antropologi*, 73(1–2), pp.137–150.

Pedersen, O.K., 2014. Konkurrencestaten og dens uddannelsespolitik - baggrund, intentioner og funktionsmåder. In K. Illeris, ed. *Læring i konkurrencestaten - Kapløb eller bæredygtighed*. Frederiksberg: Samfundslitteratur, pp. 13–34.

Perrier, M., 2012. Middle-class Mothers' Moralities and "Concerted Cultivation": Class Others, Ambivalence and Excess. *Sociology*, 47(4), pp.655–670.

Pihl, M.D. et al., 2013. *Fordeling & Levevilkår 2013: Skæve uddannelseschancer polariserer Danmark*, København: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd.

Portelli, A., 1991. *The Death Of Luigi Trastulli And Other Stories. Form And Meaning In Oral History*, Albany: State University of New York Press.

Poulsen, A. (red), 2013. *Skolesundhedsarbejde - håndbog til skolesundhedstjenesten*, København: Sundhedsstyrelsen.

Prieur, A. & Faber, S.T., 2013. *Sociologisk Arbejdspapir Class in disguise: On representations of class in a presumptively classless society*, Aalborg: Aalborg Universitet.

Rabinow, P. & Rose, N., 2006. Biopower Today. *BioSocieties*, 1(2), pp.195–217.

Reay, D., 2005. Beyond Consciousness?: The Psychic Landscape of Social Class. *Sociology*, 39(5), pp.911–928.

Reay, D., 1999a. "Class Acts": Educational Involvement and Psycho- sociological Class Processes. *Feminism & Psychology*, 9(1), pp.89–106.

Reay, D., 2004. Cultural capitalists and academic habitus: Classed and gendered labour in UK higher education. *Women's Studies International Forum*, 27(1), pp.31–39.

Reay, D., 1996. Dealing with Difficult Differences: Reflexivity and Social Class in Feminist Research. *Feminism & Psychology*, 6(3), pp.443–456.

Reay, D., 1999b. Linguistic Capital and Home-School Relationships: Mothers'

Interactions with their Children's Primary School Teachers. *Acta Sociologica*, 42(2), pp.159–168.
Reay, D., 1998a. Rethinking Social Class: Qualitative Perspectives on Class and Gender. *Sociology*, 32(2), pp.259–275.
Reay, D., 1998b. Surviving in Dangerous Places: Working-Class Women, Women's Studies and Higher Education. *Women's Studies International Forum*, 21(1), pp.11–19.
Reay, D., 2006. The Zombie Stalking English Schools: Social Class And Educational Inequality. *British Journal of Educational Studies*, 54(3), pp.288–307.
Reay, D., 2011. A New Social Class Paradigm: Bridging Individual and Collective, Cultural and Economic in Class Theory. *Landscape*, (March), pp.1–4.
Reay, D., Crozier, G. & James, D., 2011. *White middle-class identities and urban schooling*, Houndmills: Palgrave Macmillan.
Rich, E. & Evans, J., 2009. Performative Health in Schools. In J. Wright & V. Harwood, eds. *Biopolitics and the "Obesity Epidemic" - Governing Bodies*. London: Routledge, pp. 157–171.
Rose, N., 1990. *Governing the soul: The shaping of the private self*, London: Routledge.
Rose, N., 1999. *Powers of Freedom. Reframing Political Thought*, Cambridge: Cambridge University Press.
Rosenbeck, B., 2012. Fra aktivisme til akademia. In K. G. Hansen, ed. *Er der spor? Feminisme, aktivisme og kønsforskning gennem et halvt århundrede*. Frederiksberg: Frydenlund Academic, pp. 23–38.
Rosenbeck, B., 1999. Perioden fra 1750 til vore dage. In N. Damsholt, ed. *Indefra - Europæiske kvinders historie belyst ved kildetekster*. København: Museum Tusculanums Forlag.
Sabiers, S.E. & Harboe, M., 2013. *Fattigdom i Danmark: Fordobling af børn, der har været fattige i mindst 5 år*, København: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd.
Sabiers, S.E. & Amin, S.N., 2013. *Ulighed : De fattigste danskere er blevet fattigere*, København: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd.
Salter, A., 1996. *Dansen omkring barnet - Muligheder og barrierer i mødet mellem moder og sundhedsplejerske*. Århus: Danmarks Sygeplejehøjskole ved Aarhus Universitet.
Savage, M., 2000. *Class analysis and social transformation*, Buckingham: Open University Press.
Savage, M., Bagnall, G. & Longhurst, B., 2001. Ordinary, Ambivalent and Defensive: Class Identities in the Northwest of England. *Sociology*, 35(4), pp.875–892.
Sayer, A., 2005. *The moral significance of class*, Cambridge: Cambridge University Press.
Scocozza, L., 2009. Folkesundhed eller moralsk oprustning? In S. Glasdam, ed. *Folkesundhed i et kritisk perspektiv*. København: Dansk sygeplejeråd & Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, pp. 54–66.
Scott, J., 2008. Reflection on "Class Matters." In A. Lareau & D. Conley, eds. *Social Class. how does it Work?*. New York: Russell Sage Foundation, pp. 354–358.
Sedgwick, E.K., 1990. *Epistemology of the closet*, Berkeley: University of California Press.
Skeggs, B., 2013. Charicature and Character: Performing Personhood on Reality TV (Forelæsning på University of York, School of Social and Political Sciences, d. 7. november 2013). Available at: https://www.youtube.com/watch?v=iJtDmsShKtw Sidst besøgt d. 17. juni 2017.
Skeggs, B., 2010. Class, Culture and Morality: Legacies and Logics in the Space for Identification. In M. Wetherell & C. T. Mohanty, eds. *The Sage Handbook of Identity*. London: SAGE Publications, pp. 339–359.

Skeggs, B., 2004a. *Class, self, culture*, London: Routledge.
Skeggs, B., 1997a. Classifying Practises: Representations, Capitals and Recognitions. In P. Mahony & C. Zmroczek, eds. *Class Matters: "Working-Class" Women´s Perspectives on Social Class*. London: Taylor & Francis, pp. 123–139.
Skeggs, B., 2004b. Context and Background: Pierre Bourdieu ' s analysis of class, gender and sexuality. In *Feminism After Bourdieu*. Oxford: Blackwell Publishing, pp. 19–34.
Skeggs, B., 2004c. Exchange , value and affect : Bourdieu and " the self ." In L. Adkins & B. Skeggs, eds. *Feminism After Bourdieu*. Oxford: Blackwell Publishing, pp. 75–95.
Skeggs, B., 1997b. *Formations of class and gender: becoming respectable*, London: SAGE.
Skeggs, B., 2011a. Formations Revisited: Returning to Ideology and Value: Are you a hit? (Forelæsning på University of Stockholm, Department of Gender Studies, d. 30. september 2011). Available at: https://www.youtube.com/watch?v=jWC4vzxMlsQ Sidst besøgt 26. april 2017.
Skeggs, B., 2011b. Imagining personhood differently: person value and autonomist working-class value practices. *The Sociological Review*, 59(3), pp.496–513.
Skeggs, B., 2003. Techniques for Telling the Self. In *Qualitative research in Action*. SAGE Publications, pp. 353–378.
Skeggs, B., 2005. The Making of Class and Gender through Visualizing Moral Subject Formation. *Sociology*, 39(5), pp.965–982.
Skeggs, B., 2004d. The re-branding of class: Propertising Culture. In F. Devine et al., eds. *Rethinking class. Culture, identities & lifestyle*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
Skeggs, B., 2014. Values beyond value? Is anything beyond the logic of capital? *The British journal of sociology*, 65(1), pp.1–20.
Skeggs, B. & Loveday, V., 2012. Struggles for value: value practices, injustice, judgment, affect and the idea of class. *The British journal of sociology*, 63(3), pp.472–90.
Skeggs, B. & Wood, H., 2012. *Reacting to reality television : performance, audience and value*, New York: Routledge.
Skeggs, Wood, H. & Thumin, N., 2008. "Oh goodness, I am watching 'reality' television": How methods make class in audience research. *European Journal of Cultural Studies*, 11(1), pp.5–24.
Skole og forældre, 2008. *Inspirationshæfte til Trivselsambassadører - Når forældre aktivt tager medansvar for trivslen på skolen.*, København: Undervisningsministeriet og Skole og Forældre.
Smith, D.E., 2005. *Institutional Ethnography. A Sociology for People*, Oxford: Altamira Press.
Sparrman, A. et al., 2016. *Doing Good Parenting*, Cham: Palgrave Macmillan Studies in Family and Intimate Life.
Statens Insitut for Folkesundhed, 2009. *KRAM-undersøgelsen i tal og billeder*, København: Statens Institut for Folkesundhed.
Steedman, C., 1986. *Landscape for a Good Woman. A Story of Two Lives*, London: Virago.
Steen Broch, 2011. *Folkesundhed - perspektiver på dansk samfundsmedicin*, Aarhus: Forlaget Philosophia.
Stefansen, K., 2011. *Foreldreskap i småbarnsfamilien Klassekultur og sosial reproduksjon*. Oslo: NOVA - Norsk Institutt for Forskning om Oppvekst, Velferd og Aldring.
Stensgaard, P. & Termansen, V., 2014. Forbudstiden. *Weekendavisen*, (12.-18. september 2014).
Søndergaard, D.M., 2005. At forske i komplekse tilblivelser - Kulturanalytiske, narrative og poststrukturalistiske tilgange til empirisk forskning. In T. B. Jensen & G. Christensen, eds. *Psykologiske og pædagogiske metoder - Kvalitative og kvantitative*

forskningsmetoder i praksis. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag, pp. 233–268.
Sørensen, M.S., 2014. Forældre køber lektiehjælp. *Politiken*.
Thagaard, T., 1998. *Systematikk og innlevelse - En innføring i kvalitativ metode*, Bergen-Sandviken: Fagbokforlaget.
Thuesen, F., Tanggaard, L. & Vitus, K., 2014. *Konflikt i kvalitative studier*, København: Hans Reitzel.
Tjørnhøj-Thomsen, T. & Hansen, H.P., 2009. Overskridelsens etik. Erfaring, analyse og repræsentation. In K. Hastrup, ed. *Mellem mennesker - En grundbog i antropologisk forskningsetik*. Viborg: Hans Reitzel, pp. 223–248.
Trondman, M., 1994. *Bilden av en klassresa. Sexton arbeterklassbarn på väg till och i högskolan*, Stockholm: Carlssons.
Tyler, I., 2015. Classificatory struggles: Class, culture and inequality in neoliberal times. *Sociological Review*, 63(2), pp.493–511.
Tyler, I., 2013. *Revolting Subjects Social abjection and resistance*, London: Zed Books.
Türken, S. et al., 2015. Making Sense of Neoliberal Subjectivity: A Discourse Analysis of Media Language on Self-development. *Globalizations*, 7731(July), pp.1–15.
Ussher, J.M., 1996. Masks of Middle-Class Belonging: Speaking of the Silent, Working-Class Past. *Feminism & Psychology*, 6(3), pp.463–470.
Vallgårda, S., 2003. *Folkesundhed som politik. Sverige og Danmark fra 1930 til i dag*, Magtudredningen: Aarhus Universitetsforlag.
Vallgårda, S., 2011. "Livsstilssygdomme" og livsstil. In Steen Broch, ed. *Folkesundhed - perspektiver på dansk samfundsmedicin*. Aarhus: Forlaget Philosophia, pp. 13–26.
Vike, H., 2016. Forord: Antropologien og den skandinaviske velfærdsstaten. *Tidskriftet Antropologi*, (72), pp.5–10.
Villadsen, K., 2010. Civilsamfundet i det foucaultske blik – magtens relæ eller magtkritikkens base? *Dansk sociologi*, 21(2), pp.7–29.
Vincent, C. & Ball, S., 2007. " Making up " the middle class child: families , activities and class dispositions. *Sociology*, 41(6), pp.1–20.
Wacquant, L., 1991. Making class: the middleclass(es) in social theory and social structure. In S. G. McNall, R. F. Levine, & R. Fantasia, eds. *Bringing Class Back in Contemporary Historical Perspectives*. Boulder, Colo: Westview Press.
Walkerdine, V., 1997. *Daddy´s Girl. Young girls and popular culture*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
Walkerdine, V., 1996. Editorial introduction: Subjectivity and Social Class: New Directions for Feminist Psychology. *Feminism & Psychology*, 6(3), pp.355–360.
Walkerdine, V., 2011. Neoliberalism, working-class subjects and higher education. , 6(2), pp.255–271.
Walkerdine, V., 2003. Reclassifying Upward Mobility: Femininity and the neo-liberal subject. *Gender and Education*, 15(3), pp.237–248.
Walkerdine, V. & Lucey, H., 1989. *Democracy in the kitchen: regulating mothers and socialising daughters*, London: Virago.
Weininger, E.B., 2005. Foundations of Pierre Bourdieu's class analysis. In E. O. Wright, ed. *Approaches to Class Analysis*. Cambridge University Press, pp. 82–118.
Williams, R., 1958. *Culture and Society*, London: Chatto & Windus Ldt.
Wright, E.O. & Breen, R., 2005. Conclusion: If "class" is the answer, what is the question? In E. O. Wright, ed. *Approaches to Class Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press., pp. 180–192.
Wright, J. & Harwood, V., 2009. *Biopolitics and the "Obesity Epidemic": Governing bodies*,

London: Routledge.
Yeo, E.J., 2005. Constructing and contesting motherhood, 1750-1950. *Hecate*, 31, pp.4–20.
Aamann, I.C., 2016. Klasse, sundhed og subjekt: Nye greb om social ulighed i sundhed. In S. Christiansen et al., eds. *Ulighed i sundhed: Nye humanistiske og samfundsvidenskabelige perspektiver*. Frydenlund Academics.
Aamann, I.C. & Liveng, A., 2016. "Hun venter på, at det kommer" – klasse mellem linjerne i dokumenter om tidlig opsporing af overvægt. In S. Christiansen et al., eds. *Ulighed i sundhed: Nye humanistiske og samfundsvidenskabelige perspektiver*. København: Frydenlund Academic, pp. 97–120.
Aarseth, H., 2014. lyst til læring eller «fit for fight»? Middelklassefamiliens læringskulturer. In H. B. Nielsen, ed. *Forskjeller i klassen - Nye perspektiver på kjønn, klasse og etnisitet i skolen*. Oslo: Universitetsforlaget, pp. 168–188.
Aarseth, H., 2008. Samstemt selvskaping: Nye fedre i ny økonomi. *tidsskrift for kjønnsforskning*, 32(2), pp.4–21.
Aarseth, H., 2015. A Sound Foundation? Financial elite families and Egalitarian schooling in Norway. In C. Maxwell & P. Aggleton, eds. *Elite Education. International perspectives*. London: Routledge, pp. 1–17.

Del 8: Bilag

Bilag 1: Infobrev til forældregrupperne

Bilag 2: Mail til deltagerne vedr. faktuelle oplysninger

Kære forældre

Så er jeg så småt færdig med at indsamle datamateriale. Det har været skægt og spændende at få lov at følge jer og få indblik i jeres børns skolestart – tusind tak for det!

Inden jeg for alvor dykker ned i analyserne, vil jeg gerne bede jer om at besvare nedenstående spørgsmål vedr. nogle faktuelle oplysninger. Det kan I bare gøre ved at besvare denne mail, og så skrive jeres svar ind, inden I sender retur til mig.

Jeg håber også, det er okay, at jeg måske vender tilbage til jer, hvis der i analysefasen opstår spørgsmål…?

De bedste hilsner
Iben

E-mail: ica@ruc.dk
Telefon: 606 303 00

I hvilke landsdele/byer er du/I vokset op?

Hvad lavede dine forældre, da du var barn?
(Uddannelse og beskæftigelse)

Og din eventuelle partners forældre:

Hvad er jeres uddannelse i dag:

Hvilken bolig bor I i?
(Ejer, leje eller andel og antal m2/rum)

Hvad er din beskæftigelse:
Og din eventuelle partners:

Hvad tjener du sådan cirka om året før skat:
Og din eventuelle partner:

Har du /I nogle fritidsinteresser og i så fald hvilke?

Hvad laver du/I i sommerferien (2013 og 2014)?

Har dit 0.klassesbarn søskende? (Antal og alder)

Hvordan har du oplevet barnets første halve år i skolen? Bare nogle få stikord☺

På forhånd tusind tak!

Bilag 3: Oversigt over deltagerne

3A: Deltagerne fra friskolen i København

3B: Deltagerne fra folkeskolen i København

Navn	Alder (Irrelevant?)	Civilstand, børn	Bopæl-og form	Uddannelse	Beskæftigelse	Indkomst mdl./pa	Partners oplysninger
Marianne	I slut 20´erne	Gift, 1 barn	Andel på 110 m2	Akademiker	Afdelingsleder i stor, privat virksomhed	660.000,-	Akademiker, senior projektleder i det private, 770.000,-
Monique	I 30´erne	Gift, tre børn	Ejerlejlighed på 140m2	Akademiker	Konsulent i det private	500.000,-	Akademiker, konsulent, 500.000,-
Bittten	I 40´erne	Fraskilt, to børn	Andel på 108 m2	Akademiker	Kommunikation, off.ansat	470.000,-	
Susan	I 30´erne	Gift, to børn	Andel	Akademiker	Projektleder i det offentlige	Ikke oplyst	Akademiker, ph.d.-stip., 300.000,-
Magda	I beg. af 30´erne	Fraskilt, 3 børn	Ikke oplyst	KVU	Adm. medarbejder	285.000,-	
Stephanie	I slutn. af 30´erne	Fraskilt, 1 barn	Andel	KVU	Adm. medarbejder	300.000,-	
Mette	I beg af 40´erne	Gift, 3 børn	Andel	Akademiker	Konsulent i det offentlige	380.000,-	Faglært, leder (i det private), 650.000,-
Puk [56]		Gift, 2 børn	Andel	Ml.lang	Stud.mag.	120.000	Akademiker, udvikler, 360.000,-

[56] Oplysningerne er givet af Puks mand

3C: Deltagerne på folkeskolen i landdistriktet

Navn	Alder	Civil-stand, børn	Bopæl- og form	Uddannelse	Beskæfti-gelse	Indkomst mdl./pa	Partners op-lysninger
Celine	Slutty-verne	Gift, 2 børn	Ejerbo-lig, parcel	KVU	Regnskabs-assistent	Ikke op-lyst	
Jeanette	Slutty-verne	Gift, 2 børn	Ejerbo-lig, mure-mester-villa	KVU	So-su-assi-stent	250.000,-	Ufaglært, land-brugsmedar-bejder, 280.000,-
Anne-Sophie	Slutn af 30´erne	Fraskilt, to børn	Lejebo-lig, ræk-kehus	Akademiker	Arbejdssø-gende	211.000,-	
Nina	Slutty-verne	Gift, 3 børn	Ejerbo-lig, parcel	Folkeskole	So-su-stu-derende	120.000,-	Butiksuddan-net, butiksassi-stent, 324.000,-
Mette	Midten af 30´erne	Fraskilt, 1 barn	Leje, ræk-kehus	Ml.lang	Fysiotera-peut i hjemme-plejen	380.000,-	
Bitten		Gift, 3 børn	Leje, ræk-kehus	Ungdoms-uddannelse (gymnasiet)	Overassi-stent i det offentlige (staten)	240.000,-	Tømrer, ar-bejdssøgende, indkomst ikke oplyst
Pelle		Gift, 3 børn	Ejerbo-lig, parcel	Akademiker	Planlægger (kommu-nalt)	450.000,-	Jurist, special-konsulent, 500.000,-
Nicks [57]for-ældre				Mor: Førtidspen-sionist			Ufaglært
Ottos foræl-dre				Begge akade-mikere, pri-vat ansatte			

[57] Som skrevet i metodologi-delen, havde jeg ikke mulighed for at observere klassens indsko-lingssamtaler pga. stormvejret. I stedet blev det parallelklassens samtaler ugen efter, hvor både Otto og Nick gik. Derfor har jeg ikke haft mulighed for at indhente detaljerede oplysninger fra dem, men har måttet nøjes med de oplysninger, forældrene har givet til skolesundhedsplejersken.

Bilag 4: Oversigt over den producerede empiri

	Folkeskole Kbh	Folkeskole provins	Friskole Kbh
4 Forældremøder	1	2	1
7 Trivsels- og klasserådsmøder (privat og på skolen)	2	3	2
15 Skole-hjem-samtaler (á 15 min.s varighed)	0	7	8
21 Indskolings-samtaler[58] (á 45 min.s varighed)	5	5	11
5 Sociale arrangementer på skolen	2	1	2
8 Sociale arrangementer udenfor skolen (fødselsdage, legegrupper)	3	2	3
21 Samtaler med forældrene	4 k, 3 m	5 k, 2 m	4 k, 3 m
5 Interviews med skolernes professionelle	Leder 1 Inklusionspædagog 1	0 1	1 1
Fællesmail om buffetmad	7	0	7
Fællesmail om uddannelse og indtægt	8	7	8
Ugebreve fra lærerne, ca.	17	17	17

[58] Jeg lavede desuden et pilotprojekt i foråret 2013, hvor jeg observerede 7 sundhedssamtaler hos en fjerde skolesundhedsplejerske

Resumé

Denne afhandling undersøger, hvordan forskellige forældre gør deres forældreskab, når deres barn starter i skole. Så begynder nemlig også en ny tilværelse for forældrene, idet forældreinvolvering som en naturlig del af det gode, ansvarlige forældreskab i dag har opnået status som common sense.

Ud fra betragtninger om 1) en skærpet 'samfundets bekymring' for, om forældre formår at tage ansvar og sikre deres barns trivsel, sundhed og udvikling og 2) et øget fokus på individualiserede, forebyggende indsatser, undersøger afhandlingen to empiriske kontekster, som de nye skoleforældres involvering udspiller sig i: Forældresamarbejde om klassens trivsel og familiernes indskolingssamtaler med skolesundhedsplejersken.

Empirien er produceret via et etnografisk feltarbejde blandt forældre i nystartede 0.klasser på tre forskellige skoler. Jeg var til stede på skolerne til første forældremøde efter sommerferien i 2013 og fulgte forældrene frem til juleafslutningen samme år. I feltarbejdet deltog jeg i en række forskellige begivenheder med skiftende grader af deltagelse, bl.a.: Legegrupper, fødselsdage, sociale arrangementer for familierne, skole-hjem-samtaler og indskolingssamtaler med skolernes sundhedsplejersker.

Som bærende teoretisk perspektiv er et bredt og relationelt (middel-)klassebegreb, hvor Bourdieus begrebsapparat sammentænkes med stærkt konstruktivistiske perspektiver fra bl.a. engelsk kulturteori (bl.a. Skeggs, Gillies og Lawler) og poststrukturalistiske governmentality-studier (bl.a. Rose, Lupton og Hunt). Med afsæt i Crawfords ræsonnementer om sundhed som en ideologi, der siden 1970´erne har befordret en 'kapitalismens omkalfatring' afsøger afhandlingen, hvordan neoliberalisme på den ene side marginaliserer klasse som politisk og sociologisk, kulturteoretisk begreb, men på den anden sige genindstifter klasse via selvteknologiske fordringer om værd/i-akkumulation, hvormed klasse nu former sig som bedømmelser af den enkeltes moralske værd/i. Desuden bæres afhandlingens igennem af en særlig interesse for klasses illegitimitet og de metodologiske og etiske implikationer, der følger heraf.

Afhandlingen rejser følgende overordnede spørgsmål:
Hvad er klasseimplikationerne af det øgede fokus på forældreskab, trivsel, sundhed & forebyggelse og hvilken betydning har det for forskellige skoleforældre?

Den er inddelt i 8 overordnede dele:

Den **første** introducerende del, hvori det empiriske felt præsenteres, herunder dels den skærpede bekymring for forældres evner, dels forebyggelsesfokusset, der betyder, at alle forældre nu underlægges en form for vurdering af, om de er i risiko for at udvikle problemer. Her udfolder jeg også mine erkendelsesinteresser og kundskabsambitioner, der især kredser om klassebegrebets illegitimitet.

I den **anden** del udfolder jeg afhandlingens genstandsfelt og de to empiriske kontekster. Genstandsfeltet konstrueres via en teoretisk informeret samtidsdiagnose, hvor klasse udgør et dobbeltperspektiv; jeg undersøger således både hvad der har ført til, at klasse som politisk kategori og som kulturteoretisk, sociologisk greb står svagt og hvordan disse forandringer samtidig siger noget signifikant om, hvordan klasse aktuelt konfigurerer sig. Her hæftes endvidere samfundets bekymring for forældres evner og det øgede fokus på at forebygge op på en række overordnede tendenser, der samles under betegnelsen 'neoliberalisme': 'Knaphedsdiskurs', *healthisms* elitemoralisme og afpolitiserende privatisering af sundhed; selvteknologier, der med deres *logic of capital* indstifter et særligt klasseaspirerende, værdi-akkumulerende subjekt, der samtidig nødes til at *displaye* sit værd; og klasse (respektabilitet) som en prokapitalistisk forudsætning for disse selvteknologier, der indstifter normative bedømmelser af subjektets moralske værd. Desuden beskriver jeg, hvordan forældres trivselsarbejde er blevet et indsatsområde til optimering af barnets læring. Jeg skitserer også sundhedsplejens opkomst som en del af velfærdsstatens grundpiller, ligesom jeg redegør for indskolingssamtalerne og det bedømmende blik, hvormed skolesundhedsplejersken vurderer, om en familie er 'i risiko'.

Den **tredje** del er en redegørelse for de forskellige forskningsfelter, afhandlingen skriver sig ind i. Her skitserer jeg en række perspektiver på forældreskab og jeg positionerer afhandlingen indenfor de kritiske, humanistiske sundhedsstudier; det er også her, jeg introducerer til en række perspektiver på de moralske implikationer af risiko-som-styring og disses klasseimplikationer. I del **fire** beskæftiger jeg mig mere indgående med klasse; efter at have skitseret relevant, eksisterende kvalitativ klasseforskning, redegør jeg for Bourdieus tænkning og videreudviklinger af denne; jeg beskriver også, hvordan det respektable moderskab, under fremvæksten af industrisamfundet, blev en akse for konstruktionen af en signifikant middelklasseidentitet afgrænset fra proletariat og adel.

Del **fem** er en redegørelse for de metodologiske greb, jeg bringer i spil. Via en analyse af mine metodiske udfordringer, rejser jeg bl.a. en kritik af interviewmetoden for at forudsætte mobiliseringen af klassebaserede ressourcer (selvrefleksivitet) og jeg analyserer en række etiske dilemmaer, jeg oplevede under empiriproduktionen og i analysefaserne. Afhandlingens **sjette** del udgøres af fire empiriske

artikelbidrag, imens den **syvende** opsamler konklusionerne og diskuterer disse. **Ottende** del udgøres af diverse bilag.

Forskningsspørgsmålet søges besvaret via fire artikelbidrag:
Artikel 1: "Oh! Iben's here now, so we better behave properly" – The production of class as morality in research encounters: Denne metodologiske artikel rapporterer fra mit etnografiske feltarbejde blandt forældre til nystartede skolebørn og de udfordringer, jeg oplevede med at etablere ligeværdige, tillidsfulde relationer til deltagerne. Artiklen tilbyder nye metodiske greb til udforskning af, hvordan klasses moralske betydning er blevet skærpet. Ved at tage afsæt i det, der umiddelbart ligner metodologiske problemer, viser jeg, hvordan jeg af deltagerne blev fortolket som en form for moralsk dommer over deres forældreskab. Imens denne fortolkning af min tilstedeværelse generelt gjorde sig gældende, analyserer jeg, hvordan forældrene positionerede sig på tre forskellige måder overfor 'dommeren': Ivrige efter at få en positiv bedømmelse, som dommere med mig som 'medbedømmer' og som nægtende at lade sig bedømme. Jeg argumenterer endvidere for, at disse forskellige måder at positionere sig på, afspejler konturerne af, hvordan klasserelationer aktuelt konfigurerer sig.

Artikel 2: "Am I that bad?" Neoliberal conduct through moral class anxiety in the obesity epidemic discourse. I denne artikel analyserer jeg diskursive repræsentationer i cases fra en række vejledningsmaterialer fra sundhedsmyndighederne til sundhedsprofessionelle om, hvordan de bør intervenere i familier, ramt af overvægt. Artiklen viser, hvordan disse repræsentationerne initierer de sundhedsprofessionelles moralske bedømmelser af forældrene (mødrene), der repræsenteres forskelligt alt efter deres klasseposition: Som passive, uansvarlige og umodne og dermed som antitesen til det neoliberale *subject of value*. Og som ansvarlige og respektable på grund af en *displaying* af skam over barnet og frygten for den moralske klassedom. Jeg argumenterer endvidere for, at diskursen om en fedmeepidemi vidner om en symbolsk klassekamp: Fordi neoliberal styring virker gennem (frygten for) stigma, får klasse-som-moralske-domme en skærpet betydning for middelklasseidentitet.

Artikel 3: "So under 'cause for concern', I'll write that…" Class, parenting and risk prevention in public health practices in schools. I denne artikel analyseres, hvordan forældre positionerer sig og positioneres imens skolesundhedsplejersken udfører sin skønsmæssige vurdering af, om familien er i risiko for at blive udsat.
Udgangspunktet er, at forebyggelsesarbejdet fremstår diffust, fordi det er uklart, hvilke forhold, der udgør risici og hvordan disse skal identificeres. Analysen viser, at individualiseringen af sundhed medfører, at skolesundhedsplejersken ikke har

blik for de strukturelle vilkår, hvorunder forældreskab praktiseres. Artiklen problematiserer endvidere, hvordan medicinens kolonialisering af sociale problemer betyder, at klasse institutionaliseres i sundhedsplejerskens skønsmæssige vurdering: Fordi normerne for det gode forældreskab baserer sig på middelklassefamiliens praksisser, former indskolingssamtalernes forebyggende dimension sig som klassekorrigerende indsatser. Det har som konsekvens, at samtalerne fungerer som en platform for fejringen af de i forvejen privilegerede moralske værd og 'ansvarlighed', imens de forfordelte problematiseres som ude af stand til at træffe fornuftige valg; det, der skulle være en sundhedsfremmende indsats ser dermed snarere ud til at øge social ulighed i sundhed.

Artikel 4: Class, mothering and the values of food. Denne artikel analyserer moderskabspraksisser i relation til mad og værdi ved festlige lejligheder i skoleregi. Artiklen bidrager med en teoretisk udvikling af, hvordan vi kan udforske lavt positioneredes praksisser uden at reproducere antagelser om deres moralske (mindre-)værd. Med afsæt i en problematisering af habitus for kun at egne til udforskning af de privilegeredes værdi-akkumulation, anvendes et greb om hhv. madens bytte- og brugsværdi som afsæt for analysen af tre cases. Artiklen finder, at den lavt positionerede mor investerer sin tid i andre og orienterer sig efter madens brugsværdi. Både de mellemst positionerede mødre og den privilegerede mor anvender madens bytteværdi som katalysator for at fremstille sig selv fordelagtigt. Men hvor de mellemste mødre orienterer sig efter madens sundhed og bestræber sig på at fremvise respektabilitet ved at leve op til *healthisms* moralske imperativer, anvender den privilegerede mor snarere madens **u**sundhed som afsæt for en selvinvesterende værdiakkumulering; for hende er det tilsyneladende mere vigtigt at distingvere sig fra frygten for den moralske klassedom ved at markere, at hun er 'hævet over' den slags bekymringer.

Afhandlingen finder således, at klasseimplikationerne af det øgede fokus på forældreskab, trivsel, sundhed & forebyggelse først og fremmest udgøres af bedømmelser af forældrenes moralske værd/i. Den betydning, det har, er, at forældrene kæmper for deres sociale renommé og endvidere, at de gør det på forskellige måder.

I afhandlingens opsamlende del diskuterer jeg en række kulturelle forskelle mellem England og Danmark. Bl.a. velfærdsstatens legitimitet og den i England eksplicitte moralske foragt for de lavt positionerede vs. den i Skandinavien hyldede lighedsideologi. Jeg konkluderer, at neoliberalismen på tværs af disse forskelle ser ud til at trække med sig, at klasse som moralske domme indstiftes som en 'social grammatik' både i forældrenes trivselsarbejde og i den institutionelle ramme, indskolingssamtalerne udgør.

Der rundes af med en perspektivering, hvor jeg adresserer klasses illegitimitet på to niveauer: I de nære, mellemmenneskelige relationer, hvor tabuiseringen af forskelle, som jeg viste i de metodologiske analyser, har til formål at hjælpe folk med at føle sig komfortable. Og i de offentlige, politiske debatter, hvor klassebegrebets illegitimitet ser ud til at være i de privilegeredes interesser, fordi der mangler en platform for kritiske analyser af de måder, hvorpå neoliberalismen aktuelt bidrager til en 'om-omfordeling' af samfundets goder, både materielle og symbolske.

English summary: The struggle for social reputation: Parenting and prevention in a class perspective

This dissertation examines how different parents do their parenting when their children start school. At that point, a new life begins for parents too, since parental involvement as a natural part of good responsible parenting has today achieved status as common sense.

On the basis of considerations of 1) heightened 'societal concern' about whether parents are capable of taking responsibility and ensuring the well-being, health and development of their children and 2) an increased focus on individualized preventative interventions, this dissertation examines two empirical contexts involving parents of new pupils: parental cooperation on the well-being of the class and the introductory talks between school nurse and parents.

The empirical data was produced through ethnographic fieldwork among parents of new pupils in three different primary schools. I attended the first parents' meeting after the 2013 summer holidays and followed the activities of the parents until the end of the term in December of the same year. The fieldwork involved varying degrees of participation in different events such as playgroups, birthdays, social events for the families, parent-teacher meetings and introductory talks between nurses and parents of new pupils.

A broad and relational (middle) class concept forms the underlying theoretical perspective. Here, Bourdieu's conceptual apparatus is combined with highly constructivist perspectives from, among others, British cultural theory (including Skeggs, Gillies and Lawler) and poststructuralist governmentality studies (including Rose, Lupton and Hunt). Based on Crawford's arguments about health as an ideology that has promoted a neoliberal restructuring of society since the 1970s, the dissertation explores how neoliberalism on the one hand marginalizes class as a political and sociological, cultural-theoretical concept, but on the other, re-

establishes class via self-technological demands for the accumulation of value/worth, in that class now manifests itself as judgments on the moral value or worth of the individual. In addition, the dissertation is pervaded by a particular interest in the illegitimacy of class and the methodological and ethical implications of this.

The dissertation raises the following main question:
What are the class implications of the increased focus on parenting, well-being, health and prevention and how does this affect different parents of schoolchildren?

It is divided into eight main parts:
The **first** introductory part presents the empirical field, including the increased concern for parental capabilities and the focus on prevention, which mean that all parents are now subject to a form of assessment as to whether they are at risk of developing problems. Here I also present my cognitive interests and knowledge ambitions, which particularly concern the illegitimacy of the class concept.

In the **second** part, I present the field of research and the two empirical contexts. The field of research is constructed through a theoretically informed diagnosis of contemporary society, in which class forms a dual perspective; I examine both the causes of the weak position of class as a political category and as a cultural-theoretical, sociological approach, and also how this development reveals something significant about how class is currently configured. In addition, societal concerns about parental capabilities and the increased focus on prevention are linked to various general trends, collectively called 'neoliberalism': the 'discourse of scarcity', elite moralistic healthism and the depoliticizing privatization of health. These are self-technologies that, with their logic of capital, establish a particular class-aspiring, value-accumulating subject, which also has to display its value, while class (respectability) becomes a pro-capitalist prerequisite for these self-technologies, which establish normative judgments of the subject's moral worth. Further, I describe how parents' efforts to create well-being have become a focus area for the optimization of their children's learning. I also outline the emergence of the healthcare provider as part of a key pillar of the welfare state, and explain the introductory talks for parents of new pupils and the judgmental gaze of the school nurse in determining whether a family is 'at risk'.

The **third** part provides an account of the various research fields relevant to the dissertation. Here I outline a number of perspectives on parenting and position

the dissertation within critical humanistic health studies; this is also where I introduce various perspectives on the moral implications of risk as governance and their class implications. In Part **Four**, I delve more deeply into class; after an outline of existing relevant qualitative class research, I explain Bourdieu's thinking and further developments of this. I also describe how respectable motherhood, during the emergence of the industrial society, became an axis for the construction of a significant middle class identity, clearly separate from the proletariat and nobility.

Part **Five** is an account of the methodological approaches I draw upon. Through an analysis of my methodological challenges, I raise criticism of the interview method as a means of assuming the mobilization of class-based resources (self-reflexivity) and I analyse a number of ethical dilemmas I experienced during data production and analysis. The **sixth** part of the dissertation consists of four empirical articles, while the **seventh** brings together the conclusions and discusses them. The **eighth** part consists of various appendices.

I attempt to answer the research question through four articles:
Article 1: "Oh! Iben's here now, so we better behave properly" – The production of class as morality in research encounters. This methodological article reports from my ethnographic fieldwork among parents of new schoolchildren and the challenges I experienced in establishing equal, trusting relationships with the participants. The article offers new methodological tools to explore the increased focus on the moral significance of class. On the basis of what first appeared to be methodological problems, I show how I was interpreted by the participants as a kind of moral judge of their parenting. While this interpretation of my presence applied to all parents, I analyse how they positioned themselves in three different ways to the 'judge': some were keen to receive a positive judgment, some judged with me as a 'co-judge' and some refused to be judged. I also argue that these different ways of positioning reflect the contours of the current configurations of class relations.

Article 2: "Am I that bad?" Neoliberal conduct through moral class anxiety in the obesity epidemic discourse. In this article, I analyse discursive representations in cases from a variety of guidelines from health authorities to health professionals on how to intervene in families affected by overweight. The article shows how these representations initiate moral judgments of parents (mothers) by health professionals. The parents are depicted in different ways according to their class: lower class parents as passive, irresponsible and immature and thus the antithesis of the neoliberal subject of value, while middle class parents are shown to be responsible and respectable in displaying shame regarding their child and fear of

moral class judgment. I also argue that the obesity epidemic discourse indicates a symbolic class struggle: because neoliberal governance works through (fear of) stigma, class in the form of moral judgments gains greater significance for middle class identity.

Article 3: "So under 'cause for concern', I'll write that…" Class, parenting and risk prevention in public health practices in schools. This article analyses how parents position themselves and are positioned when the school nurse conducts a discretionary assessment of whether the family is at risk of vulnerability.
The starting point is the lack of clarity around such prevention work, because of doubt about the factors that constitute risks and how these should be identified. The analysis shows that the individualization of health implies that school nurses do not take into account the structural conditions under which parenting is practised. The article also raises the issue of how the medical colonization of social problems leads to the institutionalization of class in assessments by school nurses. Since the norms of good parenting are based on the practices of middle class families, the preventative dimension of talks with parents of new pupils becomes a form of class correction. Consequently, the talks serve as a platform for celebration of the moral worth and responsible behaviour of the already privileged, while disadvantaged parents are considered incapable of making sensible choices. What is supposed to be health promotion is therefore more likely to increase social inequality in health.

Article 4: Class, mothering and the values of food. This article analyses mothering practices in relation to food and value at festive occasions in schools. The article contributes theory to the question of how the practices of lower class families can be studied without reproducing assumptions about their (inferior) moral worth. Based on a problematization of habitus as being solely suited to the study of the value accumulation of privileged people, an approach that considers the exchange and use value of food is used as the basis for the analysis of three cases. The article finds that the lower class mother invests her time in others and is oriented towards the use value of the food. Mothers of a medium social position and privileged mothers both use the exchange value of the food as a catalyst to display themselves in an advantageous light. But whereas those in the middle position are oriented towards the healthiness of the food and strive to demonstrate respectability by living up to the moral imperatives of healthism, the privileged mother rather uses the **un**healthiness of the food as a basis for self-investing value accumulation; for her, it is apparently more important to distinguish herself from those who fear moral class judgment by pointing out that she is "above" such concerns.

The dissertation finds that the class implications of the increased focus on parenting, well-being, health and prevention are primarily constituted by judgments of parents' moral worth or value. The significance of this is that parents are involved in a struggle for their social reputation, which manifests itself in different ways.

In the summarizing section of the dissertation, I discuss a number of cultural differences between the UK and Denmark, such as the legitimacy of the welfare state and the explicit British moral contempt for the lower classes compared to the acclaimed ideology of equality in Scandinavia. I conclude that neoliberalism across these differences seems to involve class as moral judgments being instituted as a 'social grammar', both in the parents' efforts to promote well-being and in the institutional framework of the talks with parents of new pupils.

The dissertation concludes with a perspective that addresses the illegitimacy of class on two levels. One is close, interpersonal relationships, where the tabooing of differences, as I demonstrated in the methodological analyses, is intended to make people feel comfortable. The other is the public political debate, where the illegitimacy of the class concept seems to be in the interests of the privileged, since there is no platform for critical analysis of the ways in which neoliberalism currently contributes to the "re-redistribution" of social goods, both material and symbolical.